

**SUBOTIČKA
DANICA**

KALENDAR

1985

POSLUŠAJTE JEDAN PRIJATELJSKI SAVJET:

Neka Vaša kuća ne bude bez katoličkog tiska!

Evo da Vam neke navedemo poimence:

— iz opće domovinske Crkve —

GLAS KONCILA
GLASNIK SRCA ISUSOVA
KANAA
VERITAS
MALI KONCIL
RADOSNA VIJEST
MARIJA

— iz Subotičke biskupije —

BAČKO KLASJE

— To su naše male novine koje nas u godini četiri puta izvještavaju o događajima u našoj biskupiji i šire u katoličkom svijetu.

— Svakom je svoje ipak najbliže i najdraže!

— Ne sumnjamo da tako i Vi osjećate.

— Dozvolite da Vam kažemo:

Čekamo Vašu novčanu pomoć, jer i sami razumijete finasij-sku situaciju ovako malog lista koji nema stalne izvore prihoda.

— U svako doba očekujemo Vašu pomoć na adresu:

Uredništvo lista "Bačko klasje", 21400 Bačka Palanka, Trg bratstva i jedinstva 28.

Administracija lista "Bačko klasje", 24000 Subotica, Gajeva ulica broj 2.

— Unaprijed zahvaljujemo na razumijevanju i pomoći!

SUBOTIČKA

DANICA

INSTITUT „IVAN ANTUNOVIĆ“

Br.: 26/97 ZP

SUBOTICA

KNJIŽNICA „IVAN KUJUNDŽIĆ“

kalendar

za **1985.** god.

zkvvh.org.rs

SUBOTIČKA DANICA, kalendar za 1985. godinu

Godište LXIV

**Uredio
Urednički odbor**

**Objavljuje
ŽUPNI URED SVETOG PAVLA**

21420 BAČ, Trg maršala Tita 5

**Glavni urednik Stjepan Beretić
21420 Bač, Trg maršala Tita 5**

**Odgovorni urednik Lazar Ivan Krmpotić
21400 Bačka Palanka, Trg bratstva jedinstva 28**

Tisak: "Globus" 54306 Batina, VI. Nazora 47

1984. godine

SIJEČANJ

januar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
<p>U 1 NOVA GODINA. Marija Bogorodica</p> <p>S 2 Bazilije, Grgur Nazijanski</p> <p>Č 3 Genoveva, Anastazija Srijemska, Cvijeta</p> <p>P 4 Dafroza, Borislava</p> <p>S 5 Telesfor, Emilijan, Miljenko</p>	<p>U 1 NOVA GODINA, OBREZANJE</p> <p>S 2 Silvestar papa</p> <p>Č 3 Malahija prorok</p> <p>P 4 Sabor 70 učenika, Teoktisto</p> <p>S 5 Teotempto, Teona</p>
<p>N 6 BOGOJAVLJENJE (TRI KRALJA). Gašpar</p> <p>P 7 Rajmund, Rajko, Zoran ☺</p> <p>U 8 Severin, Teofil</p> <p>S 9 Julijan, Miodrag, Živko</p> <p>Č 10 Agaton, Dobroslav, Dobriša</p> <p>P 11 Honorata, Higin, Neven</p> <p>S 12 Ernest, Tatjana, Živana</p>	<p>N 6 BOGOJAVLJENJE</p> <p>P 7 Ivan Krstitelj</p> <p>U 8 Georgije, Emilijan, Domnika</p> <p>S 9 Polieukto mučenik</p> <p>Č 10 Dometijan, Markijan</p> <p>P 11 Teodozije</p> <p>S 12 Tatijana</p>
<p>N 13 KRŠTENJE ISUSOVO. Veronika, Radovan</p> <p>P 14 Feliks, Srećko ☺</p> <p>U 15 Pavao pustinjač, Mavro</p> <p>S 16 Marcel, Oton, Mislav</p> <p>Č 17 Antun opat, Lavoslav, Vojmil</p> <p>P 18 Priska, Liberata, Premila</p> <p>S 19 Mario, Kanut, Ljiljana</p>	<p>N 13 NEDJ. PO BOGOJAVLJENJU</p> <p>P 14 Sinajski mučenici</p> <p>U 15 Pavao, Ivan</p> <p>S 16 Verige sv. Petra</p> <p>Č 17 Antun pustinjač</p> <p>P 18 Atanazije i Ćiril</p> <p>S 19 Makarije</p>
<p>N 20 2. KROZ G. Fabijan i Sebastijan</p> <p>P 21 Agneza, Neža, Janja ☺</p> <p>U 22 Vinko, Anastazije, Irena</p> <p>S 23 Emerencijana, Ema, Vjera, Milko</p> <p>Č 24 Franjo Saleški, Bogoslav</p> <p>P 25 Obraćanje sv. Pavla, Ananija</p> <p>S 26 Timotej i Tit, Bogoljub</p>	<p>N 20 ZAHEJEVA ND., 32. PO DUH.</p> <p>P 21 Maksim, Neofit</p> <p>U 22 Timotej, Anastazije</p> <p>S 23 Kliment</p> <p>Č 24 Ksenija</p> <p>P 25 Grgur</p> <p>S 26 Ksenofont, Akadije</p>
<p>N 27 3. KROZ G. Anđela Merici, Živko, Pribislav</p> <p>P 28 Toma Akvinski, Tomislav</p> <p>U 29 Valerije, Konstancije, Zdeslav ☺</p> <p>S 30 Martina, Gordana, Darinka</p> <p>Č 31 Ivan Bosko, Saturnin</p>	<p>N 27 NEDJELJA MIT. I FAR. GI. 8</p> <p>P 28 Jefrem Sirski</p> <p>U 29 Prijenos moći sv. Ignacija</p> <p>S 30 TRI SVETITELJA</p> <p>Č 31 Kir i Ivan</p>

SUNCE U SIJEČNJU

Dan	Izlazi	Zalazi
6.	7 h 38 m	16 h 25 m
13.	7 h 36 m	16 h 33 m
20.	7 h 31 m	16 h 43 m
27.	7 h 26 m	16 h 52 m

MJESEČEVE MIJENE U SIJEČNJU

☺ Uštap (pun)	7. u 03 h 17 m
☾ Posljednja četvrt	14. u 00 h 28 m
☽ Mlađak	21. u 03 h 29 m
☽ Prva četvrt	29. u 04 h 30 m

VELJAČA

februar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
P 1 Sever, Brigita, Miroslav S 2 Svijećnica, Marijan, Svjetlana	P 1 Trifun S 2 SRETENJE GOSPODINOVO
N 3 4. KROZ G. Blaž, Vlaho, Tripun, Oskar P 4 Andrija Korsini, Veronika, Hrabren U 5 Agata, Jagoda, Dobrila, Silvan, Goran ☺ S 6 Pavao Miki i drugovi, Doroteja, Dorica Č 7 Rikard, Držislav P 8 Jeronim Emiliani, Jerko, Mladen S 9 Apolonija, Sunčana, Borislava	N 3 NEDJ. RASIPNOG SINA. GI. 1 P 4 Izidor U 5 Agata S 6 Vukol Č 7 Partenije, Luka P 8 Teodor, Zaharija S 9 Zadušna subota
N 10 5. KROZ G. Skolastika, Hijacint, Vilim P 11 Gospa Lurdska, Mirjana U 12 Eulalija, Damjan, Zvonimir ☺ S 13 Katarina Ricci, Božidarka Č 14 Valentin, Zdravko P 15 Agapa, Georgija, Vitomir S 16 Julijana, Onezim, Miljenko	N 10 MESOPUSNA NEDJ. GI. 2 P 11 Lurdska Gospa, Vlasije U 12 Meletije S 13 Martinijan Č 14 Ćiril, slavenski apostol P 15 Onisim S 16 Siropusna subota
N 17 6. KROZ G. 7 osnivača Reda slugu BDM P 18 Bernardica, Simeon, Gizela U 19 Konrad, Ratko, Blagoje ☺ S 20 Pepelnica (post). Eleuterije, Leon, Lav, Lea Č 21 Petar Damiani, Eleonora P 22 Katedra sv. Petra, Tvrtko S 23 Polikarp, Grozdan	N 17 SIROPUSNA NEDJ. GI. 3 P 18 Početak Velikog posta U 19 Arhpa S 20 Lav Katanski, biskup Č 21 Timotej, Eustatije P 22 Eugenijski mučenici S 23 Teodorova subota
N 24 1. KORIZMENA. Montan, Goran, Modest P 25 Viktorin, Valpurga, Hrvoje U 26 Aleksandar, Sandra, Branimir S 27 Gabrijel od Žalosne Gospe, Tugomil (Kvatre) Č 28 Roman, Teofil, Bogoljub ☺	N 24 1. NEDJELJA POSTA. GI. 4 P 25 Tarasije U 26 Porfirije S 27 Prokopije Č 28 Bazilije

SUNCE U VELJAČI

Dan	Izlazi	Zalazi
3.	7 h 18 m	17 h 02 m
10.	7 h 08 m	17 h 13 m
17.	6 h 58 m	17 h 23 m
24.	6 h 46 m	17 h 34 m

MJESEČEVE MIJENE U VELJAČI

☺ Uštap (pun)	5. u 16 h 20 m
☾ Posljednja četvrt	12. u 08 h 58 m
☺ Mlađak	19. u 19 h 44 m
☽ Prva četvrt	28. u 00 h 42 m

OŽUJAK

mart

RIMOKATOLIČKI KALENDAR		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
P 1	Albin, Hadrijan, Zoran, Jadranko (Kvatre)	P 1	Eudoksija
S 2	Lucije, Iskra, Čedo (Kvatre)	S 2	Zadušna subota
N 3	2. KORIZMENA. Kunigunda, Kamilo	N 3	2. NEDJELJA POSTA. GI. 5
P 4	Kazimir, Eugen, Natko, Miro	P 4	Gerasim
U 5	Euzebije, Teofil, Vedran	U 5	Konon mučenik
S 6	Marcijan, Viktor, Zvezdana	S 6	Amorijski mučenici
Č 7	Perpetua i Felicita ☺	Č 7	Hersonski mučenici
P 8	Ivan od Boga, Ivša, Boško	P 8	Teofilakto
S 9	Franciska Rimska, Franjka	S 9	40 sebastijskih mučenika
N 10	3. KORIZMENA. Emil, Makarije, Krunoslav	N 10	KRESTOPOKLONA N. GI. 6
P 11	Eutimije, Kandid, Firmin, Tvrtko	P 11	Sofronije
U 12	Teofan, Bernard, Budislav	U 12	Grgur papa, Teofan
S 13	Rozalija, Modesta, Ratka ☺	S 13	Nikifor
Č 14	Matilda, Miljana, Borislava	Č 14	Benedikt
P 15	Longin, Veljko	P 15	Agapije, Aleksandar
S 16	Agapit, Smiljan, Hrvoje	S 16	Zadušna subota
N 17	4. KORIZMENA. Patrik, Domagoj, Hrvatini	N 17	4. NEDJELJA POSTA. GI. 7
P 18	Ćiril Jeruzalemski, Cvjetan	P 18	Ćiril Jeruzalemski
U 19	JOSIP, zaručnik BDM. Joško, Josipa, Zlata	U 19	Hzianto i Darija mučenici
S 20	Niceta, Dionizije, Vladislav	S 20	Monasi sv. Save
Č 21	Serapion, Vesna ☺	Č 21	Jutr. Andreja Kretskog, Jakov
P 22	Oktavijan, Jaroslav, Lea, Orlan	P 22	Bazilije mučenik
S 23	Turibije, Oton, Pelagija, Dražen	S 23	Akativova subota
N 24	5. KORIZMENA. Latin, Simon, Javorika	N 24	5. NEDJELJA POSTA. GI. 8
P 25	Blagovijest. Maja, Marijan	P 25	BLAGOVIJEST
U 26	Montan i Maksima, Emanuel, Tekla	U 26	Gabrijel
S 27	Lidija, Rupert, Lada	S 27	Matrona
Č 28	Priska, Sonja, Nada, Polion	Č 28	Klarion
P 29	Jona, Bertold, Eustazije ☺	P 29	Marko biskup
S 30	Kvirin, Viktor, Vlatko	S 30	Lazarova subota
N 31	CVJETNICA. Benjamin, Amos, Ljubo	N 31	CVJETNA NEDJELJA

SUNCE U OŽUJKU

Dan	Izlazi	Zalazi
3.	6 h 34 m	17 h 44 m
10.	6 h 21 m	17 h 53 m
17.	6 h 07 m	18 h 03 m
24.	5 h 54 m	18 h 12 m
31.	5 h 40 m	18 h 22 m

MJESEČEVE MIJENE U OŽUJKU

☺ Uštap (pun)	7. u 03 h 14 m
☾ Posljednja četvrt	13. u 18 h 35 m
☾ Mlađak	21. u 13 h 00 m
☾ Prva četvrt	29. u 17 h 12 m

TRAVANJ

april

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
P 1 Hugo, Teodora, Božica U 2 Franjo Paulski, Dragoljub S 3 Rikard, Cvijeta, Radojko Č 4 Veliki četvrtak. Izidor, Žiga, Strahimir P 5 Veliki petak (post). Vinko Ferr., Berislav ☺ S 6 Velika subota , Vilim, Celzo, Rajko	P 1 Veliki ponedjeljak U 2 Veliki utorak S 3 Velika srijeda Č 4 Veliki četvrtak P 5 VELIKI PETAK S 6 Velika subota
N 7 USKRS (VAZAM). Ivan de la Salle, Herman P 8 Uskrsni ponedjeljak. Dionizije, Alemka U 9 Marija Kleofina, Demetrije S 10 Ezekijel, Apolonija, Sunčica Č 11 Stanislav, Radmila P 12 Julije, Zenon, Viktor, Davorka ☺ S 13 Martin papa, Ida	N 7 USKRS (PASHA) P 8 USKRS U 9 USKRS S 10 Svijetla srijeda Č 11 Svijetli četvrtak P 12 Svijetli petak S 13 Svijetla subota
N 14 2. USKRSNA (BJELA). Valerijan i Maksim P 15 Anastazija, Stošija, Bosiljka U 16 Josip Benedikt Labre, Bernardica S 17 Rudolf, Robert, Inocent Č 18 Eleuterije, Apolonije, Amadej P 19 Konrad, Ema, Rastislav S 20 Marcijan, Teotim, Bogoljub ☺	N 14 TOMINA NEDJELJA P 15 Aristarho, Trofim U 16 Agapija, Hionija muč. S 17 Simeon, Akakije Č 18 Ivan P 19 Ivan pustinjač S 20 Teodor Trihina
N 21 3. USKRSNA. Anzelmo, Fortunat, Goran P 22 Soter i Kajo, Teodor U 23 Juraj, Đuro, Đurđica S 24 Fidelis, Vjeran Č 25 Marko evanđelist, Maroje P 26 Kleto i Marcelin, Zovko S 27 Ozana Kotorska , Jakov Zadranin	N 21 NEDJ. MIRONOSICA. GI. 2 P 22 Teodor Sikeot U 23 JURAJ VELIKOMUČENIK S 24 Sava Stratilat Č 25 Marko apostol P 26 Bazilije Amasijski S 27 Simeon mučenik
N 28 4. USKRSNA. Petar Ch., Euzebije i Polion ☺ P 29 Katarina Sijenska U 30 Pio V, Josip Kotolengo	N 28 NEDJELJA O UZETOM. GI. 3 P 29 Kizički mučenici U 30 Jakov apostol

SUNCE U TRAVNJU

Dan	Izlazi	Zalazi
7.	5 h 27 m	18 h 31 m
14.	5 h 14 m	18 h 40 m
21.	5 h 01 m	18 h 50 m
28.	4 h 50 m	18 h 58 m

MJESEČEVE MIJENE U TRAVNJU

☺ Uštap (pun)	5. u 12 h 33 m
☾ Posljednja četvrt	12. u 05 h 42 m
☺ Mlađak	20. u 06 h 23 m
☽ Prva četvrt	28. u 05 h 26 m

SVIBANJ

m a j

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
S 1 Josip radnik, Jeremija Č 2 Atanazije, Eugen P 3 Filip i Jakov apostoli, Mladen S 4 Florijan, Cvjetko, Iskra	S 1 Josip radnik, Jeremija Č 2 Atanazije P 3 Teodozije Pečerski S 4 Pelagija mučenica
N 5 5. USKRSNA. Peregrin, Maksim, Anđelko P 6 Dominik Savio, Dinko, Nedjeljko U 7 Dujam, Duje, Duško, Ivan, Petar S 8 Marija Posrednica, Bratoljub Č 9 Pahomije, Herma, Mirna P 10 Gospa Trsatska, Antonin, Job S 11 Mamerto, Franjo Hieronymo	N 5 N. O SAMARITANKI. GI. 4 P 6 Job U 7 Akakije S 8 Ivan evanđelist Č 9 Prijenos moći sv. Nikole P 10 Šimun Zelota S 11 Ćiril i Metodije
N 12 6. USKRSNA. LEOPOLD MANDIĆ, Pankrac. P 13 Servacije, Ema, Vjerko U 14 Matija apostol, Matko, Justa S 15 Sofija, Sonja, Mudroslava Č 16 SPASOVO (UZAŠAŠĆE). Ivan Nepomuk P 17 Paskal, Paško, Bruno, Akvilin S 18 Ivan I. papa, Venancije	N 12 NEDJ. O SLJEPOROĐ. GI. 5 P 13 Glikerija U 14 Izidor mučenik S 15 Odanije Pashe Č 16 UZAŠAŠĆE GOSPODINOVO P 17 Andronik S 18 Teodot Ankirski
N 19 7. USKRSNA. Celestin, Rajko, Ivon, Teofil P 20 Bernardin Sijenski, Zvezdan U 21 Andrija Bobola, Dubravka, Zdravko S 22 Helena, Jagoda, Milan, Renata Č 23 Deziderije, Željko P 24 Marija Pomoćnica, Suzana S 25 Beda Časni, Grgur VII.	N 19 NEDJ. I. NIK. SABORA. GI. 6 P 20 Talalej U 21 Konstantin i Jelena S 22 Bazilisko Č 23 Mihajlo isp. P 24 Simeon S 25 Zadušna subota
N 26 DUHOVI. Filip Neri, Zdenko P 27 Marija Majka Crkve, Augustin Cant., Vojtjeh U 28 German, Vilim, Velimir S 29 Maksim, Ervin, Većeslav (Kvatre) Č 30 Ivana Arška, Ferdinand, Srećko P 31 Pohod BDM, Krunoslava, Vladimir (Kvatre)	N 26 DUHOVI P 27 PRESVETO TROJSTVO U 28 Nikita S 29 Teodozija djevica Č 30 Isaakije P 31 Bogorodica Kraljica

SUNCE U SVIBNJU

Dan	Izlazi	Zalazi
5.	4 h 38 m	19 h 08 m
12.	4 h 29 m	19 h 16 m
19.	4 h 20 m	19 h 25 m
26.	4 h 13 m	19 h 33 m

MJESEČEVE MIJENE U SVIBNJU

☾ Uštap (pun)	4. u 20 h 54 m
☾ Posljednja četvrt	11. u 18 h 35 m
☾ Mlađak	19. u 22 h 42 m
☾ Prva četvrt	27. u 13 h 57 m

LIPANJ

juni

RIMOKATOLIČKI KALENDAR		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
S	1 Justin, Juvencije, Mladen (Kvatre)	S	1 Justin mučenik
N	2 PRESV. TROJSTVO. Marcelin i Petar, Eugen	N	2 NEDJELJA SVIH SVETIH
P	3 Karlo Lwanga i drugovi ☺	P	3 Lukilijan
U	4 Kvirin Sisački, Optat, Predrag	U	4 Mitrofan
S	5 Bonifacije, Valerija, Darinka	S	5 Dorotej
Č	6 TIJELOVO. Norbert, Neda	Č	6 Visarion, Ilarion
P	7 Robert, Sabinijan, Radoslav	P	7 Teodot mučenik
S	8 Medard, Vilim, Žarko	S	8 Teodor Stratilat
N	9 10. KROZ G. Efrem, Ranko	N	9 TIJELOVO
P	10 Margareta, Greta, Biserka ☺	P	10 Timotej biskup
U	11 Barnaba apostol, Borna, Fortunat	U	11 Bartolomej i Barnaba
S	12 Ivan Fakundo, Bosiljko, Ninko	S	12 Onufrije
Č	13 Antun Padovanski, Antonija, Tonka	Č	13 Akilina mučenica
P	14 Srce Isusovo. Rufin, Elizej, Marcijan	P	14 Jelisej prorok
S	15 Srce Marijino. Vid, Modest i Krescencije	S	15 Amos prorok, Jeronim
N	16 11. KROZ G. Franjo Regis, Gvido, Borko	N	16 NEDJ. 3. PO DUH. GI. 2
P	17 Adolf, Bratoljub, Laura	P	17 Manuil, Izmail
U	18 Marko i Marcelijan, Ljubomir ☺	U	18 Leontije
S	19 Romuald, Rajka, Bogdan	S	19 Juda Tadej apostol
Č	20 Silverije, Naum Ohridski	Č	20 Metodije biskup
P	21 Alojzije Gonzaga, Vjekoslav, Slavko, Slavica	P	21 Julijan
S	22 Paulin Nol., Ivan Fisher, Toma Morus	S	22 Euzebije
N	23 12. K. G. Sidonija, Zdenka, Josip Cafasso	N	23 NEDJ. 4. PO DUH. GI. 3
P	24 Rođenje Ivana Krstitelja, Krsto	P	24 ROĐENJE IVANA KRST.
U	25 Vilim, Henrik, Adalbert ☺	U	25 Febronija mučenica
S	26 Ivan i Pavao, Vigilije, Zoran	S	26 David
Č	27 Ćiril Aleksandrijski, Ladislav Ugarski	Č	27 Sampson
P	28 Irenej, Mirko, Smiljan	P	28 Kir i Ivan
S	29 PETAR I PAVAO. Krešimir	S	29 PETAR I PAVAO
N	30 13. KROZ G. Rimski prvomučenici, Marcijal	N	30 NEDJ. 5. PO DUH. GI. 4
SUNCE U LIPNJU			
Dan	Izlazi	Zalazi	MJESEČEVE MIJENE U LIPNJU
2.	4 h 08 m	19 h 39 m	
9.	4 h 06 m	19 h 44 m	☺ Uštap (pun) 3. u 04 h 51 m
16.	4 h 04 m	19 h 49 m	☾ Posljednja četvrt 10. u 09 h 20 m
23.	4 h 05 m	19 h 51 m	☺ Mlađak 18. u 12 h 59 m
30.	4 h 07 m	19 h 51 m	☾ Prva četvrt 25. u 19 h 54 m

SRPANJ

juli

RIMOKATOLIČKI KALENDAR			GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR		
P 1	Aron, Teobald, Šimun, Predrag		P 1	Kuzma i Damijan	
U 2	Oton, Martinijan, Ostoja, Višnja	☉	U 2	Rize Presvete Bogorodice	
S 3	Toma apostol		S 3	Jakinto mučenik	
Č 4	Elizabeta Portugalska, Elza, Jelica		Č 4	Andrija Kretski	
P 5	Čiril i Metod, Antun M. Zakarija, Slaven		P 5	Atanazije Atonski	
S 6	Marija Goretti, Bogomila		S 6	Sisoje Veliki	
N 7	14. KROZ G. Klaudije, Vilibald, Goran		N 7	NEDJ. 6. PO DUH. GI. 5	
P 8	Akvila i Priscila, Hadrijan, Eugen		P 8	Prokopije	
U 9	Leticija, Nikola Pik. i drugovi		U 9	Pankracije	
S 10	Amalija, Ljubica, Veronika, Vjerka	☽	S 10	Antonije Pečerski	
Č 11	Benedikt opat, Benko, Dobroslava		Č 11	Eufemija	
P 12	Mohor, Ivan Gualberti, Mislav		P 12	Proklo, Ilarije mučenik	
S 13	Henrik, Hinko, Vladimir		S 13	Sabor Gabrijele Arhandela	
N 14	15. KROZ G. Kamilo de Lellis, Miroslav		N 14	NEDJ. 7. PO DUH. GI. 6	
P 15	Bonaventura, Dobriša		P 15	Vladimir	
U 16	Gospa Karmelska, Karmela		U 16	Antinogen mučenik	
S 17	Letancije, Branko, Dunja		S 17	Marina	
Č 18	Fridrik, Simforoza, Arnulf, Natko	☽	Č 18	Jakinto, Emilijan	
P 19	Makrina, Zora, Zlatka		P 19	Makrina	
S 20	Ilija prorok, Iljko		S 20	ILIJA PROROK	
N 21	16. KROZ G. Lovro B., Danijel, Danica		N 21	NEDJ. 8. PO DUH. GI. 7	
P 22	Marija Magdalena, Manda, Lenka		P 22	Marija Magdalena	
U 23	Brigita, Apolinar		U 23	Trofim, Teofil	
S 24	Kristina, Mirjana		S 24	Boris, Kristina mučenica	
Č 25	Jakov apostol, Kristofor, Krsto	☽	Č 25	Ana	
P 26	Joakim i Ana, roditelji BDM		P 26	Jermolaj	
S 27	Natalija, Klement Ohridski		S 27	Pantelejmon	
N 28	17. KROZ G. Nazarije i Celzo, Inocent		N 28	NEDJ. 9. PO DUH. GI. 8	
P 29	Marta, Flora, Blaženka, Mira		P 29	Kalinik	
U 30	Petar Krizolog		U 30	Sila, Siluan i drugovi	
S 31	Ignacije Lojola, Vatroslav	☽	S 31	Eudokim	
SUNCE U SRPNJU			MJESEČEVE MIJENE U SRPNJU		
Dan	Izlazi	Zalazi	☽ Uštap (pun)	2. u 13 h 09 m	
7.	4 h 12 m	19 h 49 m	☽ Posljednja četvrt	10. u 01 h 50 m	
14.	4 h 17 m	19 h 45 m	☽ Mlađak	18. u 00 h 57 m	
21.	4 h 24 m	19 h 40 m	☽ Prva četvrt	25. u 00 h 40 m	
28.	4 h 32 m	19 h 32 m	☽ Uštap (pun)	31. u 22 h 42 m	

KOLOVOZ

august

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
<p>Č 1 Alfonz Liguori, Vjera, Nada P 2 Gospa od Anđela, Euzebije Vercelski S 3 Augustin Kažotić, Lidija</p>	<p>Č 1 Makabejski mučenici P 2 Stjepan S 3 Eudokija mučenica</p>
<p>N 4 18. KROZ G. Ivan Vianney P 5 Gospa Snježna, Nives, Snježana U 6 Preobraženje Gospodinovo, Predrag S 7 Siksto papa, Kajetan Č 8 Dominik, Dinko, Nedjeljko, Neda P 9 Roman, Firmin, Tvrtko S 10 Lovro đakon, Lovorko, Zvezdana</p>	<p>N 4 NEDJ. 10. PO DUH. GI. 1 P 5 Eusignije mučenik U 6 PREOBRAŽENJE S 7 Dometije mučenik Č 8 Emilijan P 9 Matija apostol S 10 Lavrentije mučenik</p>
<p>N 11 19. KROZ G. Klara, Jasna, Jasminka P 12 Anicet, Hilarija, Veseljka U 13 Poncijan i Hipolit, Ivan Berchmans S 14 Euzebije, Atanazija, Alfred Č 15 VELIKA GOSPA. Marija, Veljka P 16 Stjepan kralj, Rok S 17 Hijacint, Liberat, Miron</p>	<p>N 11 NEDJ. 11. PO DUH. GI. 2 P 12 Focije, Anicet U 13 Maksim isp. S 14 Mihej pror., Teodozije Pečerski Č 15 UZNESENJE BOGORODICE P 16 Prijenos Ikone Hristove, Diomid S 17 Miron mučenik</p>
<p>N 18 20. KROZ G. Jelena Križarica, Jelka, Agapit P 19 Ivan Eudes, Ljudevit, Tekla U 20 Bernard, Samuel, Porfirije, Branko S 21 Pio X, Hermogen Č 22 BDM Kraljica, Vladislava, Krunojka P 23 Ruža Limska, Filip Benicije, Zdenko S 24 Bartol apostol, Bariša</p>	<p>N 18 NEDJ. 12. PO DUH. GI. 3 P 19 Andrija mučenik U 20 Samuel prorok S 21 Tadej Č 22 Agatonik P 23 Irinej i Lup mučenici S 24 Eutihije mučenik</p>
<p>N 25 21. KROZ G. Ljudevit kralj, Josip Kal. P 26 Rufin, Zefirin, Jadranko U 27 Monika, Honorat, Časlav S 28 Augustin, Tin, Gustav Č 29 Glavosijek Ivana Krstitelja P 30 Feliks i Adaukt, Gaudencija, Radoslava S 31 Rajmund, Rajko, Optat, Željko</p>	<p>N 25 NEDJ. 13. PO DUH. GI. 4 P 26 Hadrijan i Natalija mučenici U 27 Pimen S 28 Augustin Č 29 GLAVOSIJEK IVANA KRST. P 30 Aleksandar, Ivan i Pavao S 31 Pojas Bogorodice</p>

SUNCE U KOLOVOZU

Dan	Izlazi	Zalazi
4.	4 h 40 m	19 h 23 m
11.	4 h 48 m	19 h 13 m
18.	4 h 58 m	19 h 01 m
25.	5 h 06 m	18 h 50 m

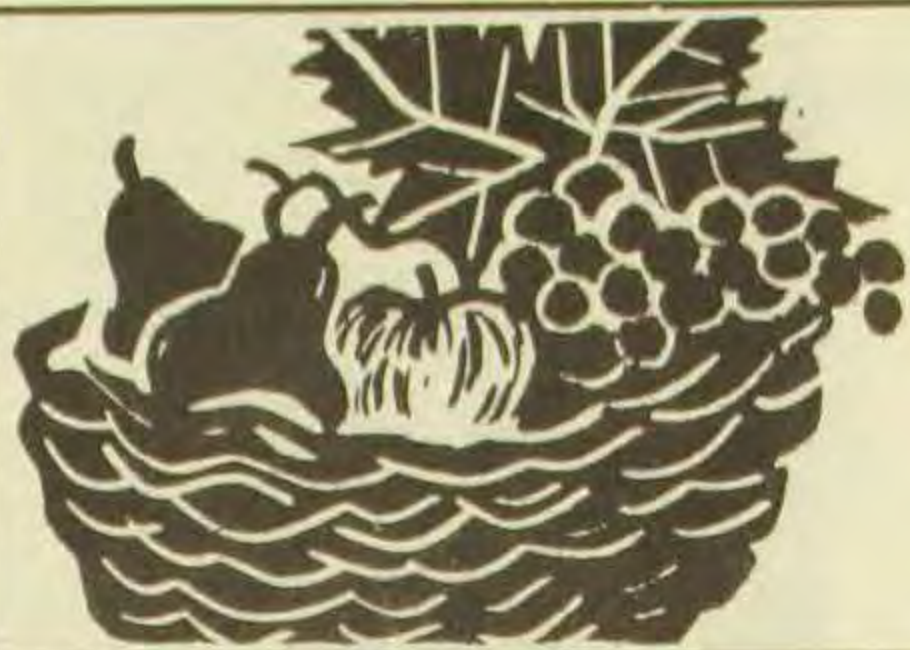
MJESEČEVE MIJENE U KOLOVOZU

☾ Posljednja četvrt	8. u 19 h 30 m
☾ Mlađak	16. u 11 h 06 m
☾ Prva četvrt	23. u 05 h 37 m
☾ Uštap (pun)	30. u 10 h 28 m

RUJAN

septembar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
N 1 22. KROZ G. Egidije, Konstancije, Branimir		N 1 NEDJ. 14. PO DUH. GI 5	
P 2 Kalista, Maksima, Divna, Veljka		P 2 Mamanto	
U 3 Grgur Veliki, Grga, Gordana		U 3 Pio X, Teoktist, Antin	
S 4 Ruža Viterbska, Dunja, Ida, Marcel		S 4 Mojsije prorok	
Č 5 Lovro Justiniani, Borko		Č 5 Zaharija	
P 6 Zaharija, Boris, Davor		P 6 Čudo Mihajla Arhandela	
S 7 Marko Križevčanin, Blaženko	☾	S 7 Sozont mučenik	
N 8 23. KROZ G. MALA GOSPA, Maja		N 8 N. 15. PO DUH. ROĐ. BOGOR.	
P 9 Petar Klaver, Strahimir		P 9 Joakim i Ana	
U 10 Pulherija, Nikola Tolentinski		U 10 Minodora	
S 11 Proto i Hijacint, Cvjetko		S 11 Teodora Aleksandrijska	
Č 12 Ime Marijino, Marija, Dubravko		Č 12 Autonom	
P 13 Ivan Zlatousti, Zlatko, Živan		P 13 Kornelije mučenik	
S 14 Uzvišenje sv. Križa, Višeslav	☺	S 14 UZVIŠENJE SV. KRIŽA	
N 15 24. KROZ G. Gospa Žalosna, Dolores		N 15 NEDJ. 16. PO DUH. GI. 7	
P 16 Kornelije i Ciprijan		P 16 Eufemija	
U 17 Robert Belarmin, Rane sv. Franje		U 17 Sofija, Vjera, Nada i Ljubav	
S 18 Josip Kupertinski, Sanja, Irena (Kvatre)		S 18 Eumenije	
Č 19 Januarije, Suzana, Željko		Č 19 Trofim	
P 20 Kandida, Svjetlana, Dionizije (Kvatre)		P 20 Eustatije i drugovi mučenici	
S 21 Matej apostol i evađelist, Matko, Matiša (Kv.)	☽	S 21 Kodrat	
N 22 25. KROZ G. Mauricije, Mavro, Toma Vil.		N 22 NEDJ. 17. PO DUH. GI. 8	
P 23 Lino, Tekla, Konstancije		P 23 Ivan Krstitelj	
U 24 Gospa od Otkupljenja, Mercedes		U 24 Tekla mučenica	
S 25 Aurelija, Zlata, Kleofa		S 25 Eufrosinija	
Č 26 Kuzma i Damjan, Damir		Č 26 Ivan evađelist	
P 27 Vinko Paulski, Gaj, Berislav		P 27 Kalistrat mučenik	
S 28 Vjenceslav, Većeslav, Veco		S 28 Hariton	
N 29 26. K. G. Mihael, Gabrijel i Rafael, Milan	☽	N 29 NEDJ. 18. PO DUH. GI. 1	
P 30 Jeronim, Jerko		P 30 Grgur	
SUNCE U RUJNU			
Dan	Izlazi	Zalazi	MJESEČEVE MIJENE U RUJNU
1.	5 h 15 m	18 h 36 m	☾ Posljednja četvrt. 7. u 13 h 17 m
8.	5 h 24 m	18 h 23 m	☺ Mlađak 14. u 20 h 21 m
15.	5 h 32 m	18 h 10 m	☽ Prva četvrt 21. u 12 h 04 m
22.	5 h 42 m	17 h 56 m	☺ Uštap (pun) 29. u 01 h 09 m
29.	5 h 50 m	17 h 42 m	

TEREZIJA

LISTOPAD

Sveta Terezija od Djeteta Isusa, redovnica karmelićanka, umrla 1897. u 24. g. u Lisieuxu (Francuska), popularna osobito po svojoj autobiografiji »Povijest jedne duše«. – Blagdan: 1. X.

Sv. Terezija Avilska, obnoviteljica karmelskog reda, pisala mnogo o duhovnom životu. Proglašena »naučiteljicom Crkve«. – Blagdan: 15. X.

BILJEŠKE:

A large rectangular area with horizontal lines for writing notes.

JULUANSKI KALENDAR

- 11 [29. VIII] Glavosijek Ivana Krstitelja
- 21 [8. IX] Rođenje Bogorodice
- 27 [14. IX] Uzvišenje sv. Križa

zkh.org.rs

LISTOPAD

oktobar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
U 1 Terezija od Djeteta Isusa S 2 Anđeli čuvari, Anđelko, Anđela Č 3 Kandid, Maksimilijan, Gerhard P 4 Franjo Asiški S 5 Flavijan, Placid, Miodrag	U 1 Pokrov Bogorodice S 2 Ciprijan i Justina mučenici Č 3 Dionizije, Terezija od Dj. Isusa P 4 Jerotej, Franjo Asiški S 5 Haritina mučenica
N 6 27. KROZ G. Bruno, Fides, Verica P 7 BDM od Krunice (Ružarija), Krunčica, Ruža ☾ U 8 Benedikta, Pelagija, Šimun S 9 Dionizije i drugovi, Ivan Leonardi Č 10 Franjo Borgia, Danijel i drugovi, Danko P 11 Emilijan, Prob, Milan S 12 Serafin, Maksimilijan	N 6 NEDJ. 19. PO DUH. GI. 2 P 7 Sergije i Vakho U 8 Pelagija S 9 Jakov Alfejev Č 10 Eulampije P 11 Filip, Teofan S 12 Prob. Andronik, Kuzma
N 13 28. KROZ G. Eduard, Hugolin, Edo, Hugo P 14 Kalist papa, Divko, Krasna ☽ U 15 Terezija Avilska S 16 Hedviga, Margareta Marija Alacoque Č 17 Ignacije Antiohijski, Vatroslav P 18 Luka evanđelist, Lukša, Svjetlovid S 19 Ivan Breb. i Izak Jogues, Pavao od Križa	N 13 NEDJ. 20. PO DUH. GI. 3 P 14 Paraskeva U 15 Eutimije, Lukijan S 16 Longin Č 17 Osija prorok P 18 Luka evanđelist S 19 Joel prorok
N 20 29. KROZ G. Vendelin, Irena, Miroslava ☽ P 21 Uršula, Zvezdan U 22 Marija Saloma, Dražen S 23 Ivan Kapistranski, Borislav Č 24 Antun M. Claret, Jaroslav P 25 Krizant i Darija, Katarina Kotromanić S 26 Demetrije, Dmitar, Zvonko	N 20 MISIJSKA NEDJELJA. GI. 4 P 21 Ilarion U 22 Averkije S 23 Jakov apostol Č 24 Areta P 25 Markijan i Martirij mučenici S 26 DIMITRIJE VELIKOMUČENIK
N 27 30. K. G. Sabina, Kontardo, Gordana, Cvitko P 28 Šimun i Juda Tadej, Siniša, Tadija ☽ U 29 Narcis, Donat, Darko, Ida S 30 Marcel, Marojko Č 31 Alfonz Rodriguez, Wolfgang, Vuk, Vukmir	N 27 KRIST KRALJ P 28 Terencije U 29 Anastazija mučenica S 30 Zinovije i Zinovijska mučenici Č 31 Stahij, Urban

SUNCE U LISTOPADU

Dan	Izlazi	Zalazi
6.	6 h 00 m	17 h 28 m
13.	6 h 09 m	17 h 16 m
20.	6 h 18 m	17 h 03 m
27.	6 h 28 m	16 h 51 m

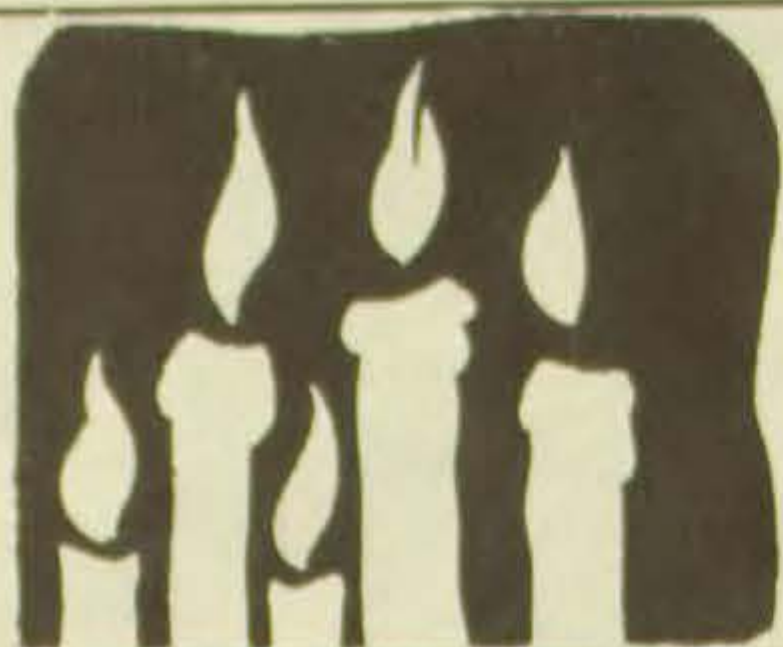
MJESEČEVE MIJENE U LISTOPADU

☾ Posljednja četvrt	7. u 06 h 05 m
☽ Mlađak	14. u 05 h 34 m
☽ Prva četvrt	20. u 21 h 14 m
☽ Uštap (pun)	28. u 18 h 38 m

STUDENI

novembar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
IP 1 SVI SVETI. Svetislav, Sveto S 2 Dušni dan. Dušica, Duško	P 1 Kuzma i Damjan S 2 Akindin i drugovi mučenici
N 3 31. KROZ G. Martin Porres, Silvija P 4 Karlo Boromejski, Dragutin U 5 Emerik, Mirko, Imbro, Zakarija S 6 Leonard, Sever, Vedran Č 7 Engelbert, Anđelko P 8 Gotfrid, Bogdan, Bogoljuba S 9 Gracija Kotorski, Milostislav	N 3 NEDJ. 23. PO DUH. GI. 6 P 4 Joanikije, Nikanor U 5 Galaktion, Epistimija S 6 Pavao biskup Č 7 Lazar čudotvorac P 8 SABOR MIHAJLA ARH. S 9 Onisifor, Porfirije
N 10 32. KROZ G. Leon Veliki, Lav, Lavoslav P 11 Martin biskup, Davorin U 12 Jozafat, Emilijan, Milan S 13 Stanislav Kostka, Stanko, Didak Č 14 NIKOLA TAVELIĆ P 15 Albert Veliki, Leopold, Berta S 16 Margareta, Gertruda, Ivan Trogirski	N 10 NEDJ. 24. PO DUH. GI. 7 P 11 Mina, Teodor Studita U 12 Jozafat mučenik S 13 Ivan Zlatousti Č 14 Filip P 15 Početak božićnog posta. Gurije S 16 Matej apostol i evanđelist
N 17 33. KROZ G. Elizabeta Ugarska, Igor P 18 Posveta baz. sv. Petra i Pavla, Odon, Maksim U 19 Poncijan, Krispin S 20 Feliks Valois, Srećko, Edmund Č 21 Prikazanje BDM, Gospa od Zdravlja P 22 Cecilija, Cilika, Slavujka S 23 Klement, Kolumban, Milivoj, Blagoje	N 17 NEDJ. 25. PO DUH. GI. 8 P 18 Platon, Roman U 19 Habdija prorok, Varlaam muč. S 20 Proklo Č 21 UVOD BOGOROD. U HRAM P 22 Filimon, Cecilia S 23 Amfilohije
N 24 KRIST KRALJ. Krizogon, Krševan, Firmina P 25 Katarina Aleksandrijska, Kaja, Erazmo U 26 Konrad, Leonard, Dubravko, Radivoj S 27 Maksim, Severin, Virgilije Č 28 Sosten, Jakov Markijski, Držislav P 29 Saturnin, Iluminata, Svjetlana, Vlasta S 30 Andrija apostol, Hrvoslav	N 24 NEDJ. 26. PO DUH. GI. 1 P 25 Kliment papa U 26 Alipije S 27 Paladije Č 28 Stjepan, Irinarh P 29 Paramon, Filumen S 30 Andrej apostol

SUNCE U STUDENOM

Dan	Izlazi	Zalazi
3.	6 h 38 m	16 h 41 m
10.	6 h 48 m	16 h 31 m
17.	6 h 58 m	16 h 23 m
24.	7 h 07 m	16 h 17 m

MJESEČEVE MIJENE U STUDENOM

☾ Posljednja četvrt	5. u 21 h 07 m
☽ Mlađak	12. u 15 h 21 m
☾ Prva četvrt	19. u 10 h 04 m
☉ Uštap (pun)	27. u 13 h 43 m

PROSINAC

decembar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
<p>N 1 1. DOŠAŠĆA. Eligije, Natalija, Božena P 2 Bibijana, Živka, Blanka U 3 Franjo Ksaverski S 4 Ivan Damašćanski, Barbara, Barica Č 5 Saba, Kristina, Dalmatin, Savka P 6 Nikola biskup, Nikša, Vladimir S 7 Ambrozije, Agaton, Dobroslav</p>	<p>N 1 NEDJ. 27. PO DUH. GI. 2 P 2 Avakum U 3 Sofronije prorok S 4 Barbara, Ivan Damašćanski Č 5 Sava Posvećeni P 6 NIKOLA ČUDOTVORAC S 7 Ambrozije</p>
<p>N 8 2. DOŠAŠĆA. BEZGREŠNO ZAČEĆE BDM P 9 Valerija, Zdravka, Radmila U 10 Gospa Loretska, Miltijad, Julija S 11 Damaz, Damir, Sabin (Kvatre) Č 12 Ivana Franciska Chantal, Franjica P 13 Lucija, Jasna, Svjetlana (Kvatre) S 14 Ivan od Križa, Krševan, Špiro (Kvatre)</p>	<p>N 8 N. 28. PO DUH. B. ZAČEĆE P 9 Patapije U 10 Mina, Ermogen mučenik S 11 Danijel Stilita Č 12 Spiridion P 13 Eustratije, Eugen mučenik S 14 Filimon i Kalinik mučenici</p>
<p>N 15 3. DOŠAŠĆA. Irenej, Kristina, Darija P 16 Adela, Albina, Zorka U 17 Lazar, Olimpija, Florijan S 18 Gacijan, Bosiljko, Dražen Č 19 Urban, Tea, Vladimir P 20 Amon, Eugen i Makarije S 21 Petar Kanizije, Snježan</p>	<p>N 15 NEDJELJA PRAOTACA. GI. 4 P 16 Agej prorok U 17 Danijel prorok, Ananija, Azarija S 18 Sebastijan Č 19 Bonifacije P 20 Ignacije mučenik S 21 Julijana mučenica</p>
<p>N 22 4. DOŠAŠĆA. Honorat, Časlav, Zenon P 23 Ivan Kentijski, Viktorija, Vika U 24 Badnjak. Adam i Eva S 25 BOŽIĆ. Anastazija Č 26 STJEPAN, Krunoslav P 27 Ivan apostol i evađelista, Janko S 28 Nevina dječica, Mladen, Nevenka</p>	<p>N 22 NEDJELJA SV. OTACA. GI. 5 P 23 Kretski mučenici U 24 Badnjak, Eugeniya S 25 BOŽIĆ. ROĐENJE HRISTOVO Č 26 SABOR PRESV. BOGOROD. P 27 STJEPAN PRVOMUČENIK S 28 Nikomedijski mučenici</p>
<p>N 29 SVETA OBITELJ. Toma Becket, David, Davor P 30 Sabin, Liberije, Trpimir U 31 Silvestar papa, Silvije, Goran</p>	<p>N 29 NEDJELJA PO BOŽIĆU. GI. 6 P 30 Anizija U 31 Melanija Rimljanka</p>

SUNCE U PROSINCJU

Dan	Izlazi	Zalazi
1.	7 h 17 m	16 h 12 m
8.	7 h 25 m	16 h 10 m
15.	7 h 31 m	16 h 11 m
22.	7 h 35 m	16 h 13 m
29.	7 h 38 m	16 h 18 m

MJESEČEVE MIJENE U PROSINCJU

3. Posljednja četvrt	5. u 10 h 02 m
8. Mlađak	12. u 01 h 55 m
15. Prva četvrt	19. u 02 h 59 m
22. Uštap (pun)	27. u 08 h 31 m

Vinjete iznad mjeseci u kalendariju (lijeva strana) izradio akad. slikar Josip Bifel.

Slike u kalendariju iznad bilježaka izradio Josip Čosić, Zagreb

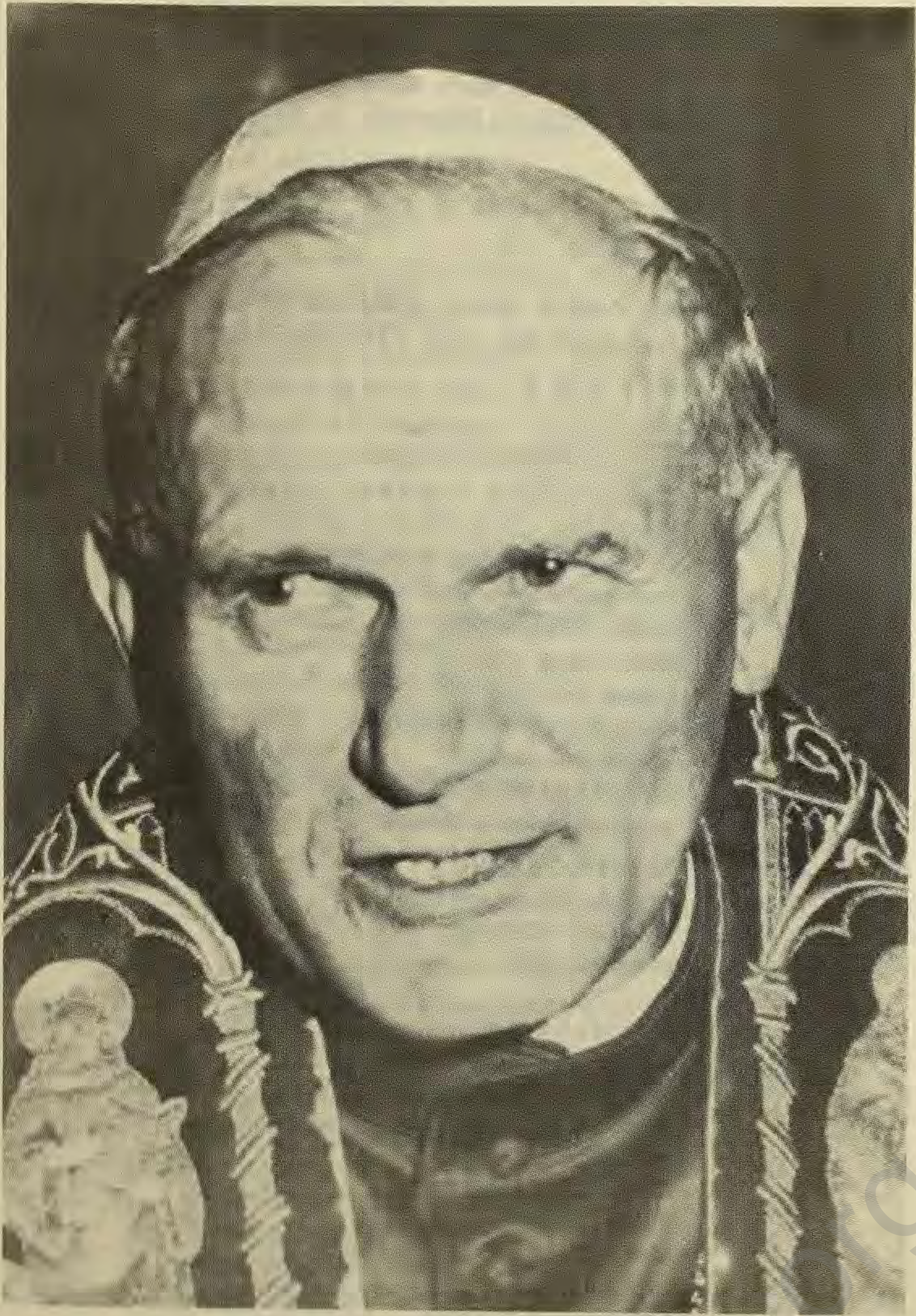
Ostali crteži: Andrija Kopilović, Subotica

DRŽAVNI PRAZNICI U SFR JUGOSLAVIJI:

- 1 - 2. siječnja: Nova godina - Međunarodni dan mira**
- 1 - 2. svibnja: Međunarodni dan rada**
- 4. srpnja: Dan borca**
- 7. srpnja: Dan ustanka naroda i narodnosti Srbije**
- 13. srpnja: Dan ustanka naroda i narodnosti Crne Gore**
- 22. srpnja: Dan ustanka naroda i narodnosti Slovenije**
- 27. srpnja: Dan ustanka naroda i narodnosti Hrvatske i Bosne i Hercegovine**
- 11. listopada: Dan ustanka naroda i narodnosti Makedonije**
- 29 - 30. studenog: Dan Republike**

Sveti Otac Papa IVAN PAVAO II

Apostolski pronuncij u SFR Jugoslaviji
Mons MICHELE CECCHINI
naslovni nadb. Akvileje
Ima svoje sjedište u Beogradu, sv. Save 24.

B I S K U P I U N A Š O J D O M O V I N I

Prvi biskup Crkve u Hrvata, predsjednik BK Jugoslavije
Predstavnik Kat. crkve u SFR Jugoslaviji

Dr FRANJO KUHARIĆ
kardinal

Zagrebačka crkvena pokrajina

Dr FRANJO kardinal KUHARIĆ,
metropolita sjeverne hrvatske crkvene pokrajine i
nadbiskup zagrebački

Mons ĆIRIL KOS,
biskup đakovački

Mons SLAVOMIR MIKLOVŠ,
vladika križevački

Dr JOAKIM SEGEDI,
pomoćni vladika križevački

Mons MIJO ŠKORC,
pomoćni biskup zagrebački

Dr ĐURO KOKŠA,
pomoćni biskup zagrebački

Splitska crkvena pokrajina

Dr FRANE FRANIĆ,
metropolita južno-hrvatske crkvene pokrajine i
nadbiskup splitski

Mons JOSIP ARNERIĆ,
biskup šibenski

Mons CELESTIN BEZMALINOVIĆ,
biskup hvarski

Dr SEVERIN PERNEK,
biskup dubrovački

Sarajevska crkvena pokrajina

Dr MARKO JOZINOVIĆ,
metropolita vrhbosanske crkvene pokrajine i
nadbiskup sarajevski
Dr PETAR ČULE,
nadbiskup-biskup mostarski u miru
Mons ALFRED PICHLER,
biskup banjalučki
Mons PAVAO ŽANIĆ,
biskup mostarski
Dr JOAKIM HERBUT,
biskup skopsko-prizrenski
Dr TOMISLAV JABLANOVIĆ,
pomoćni biskup sarajevski
Mons NIKOLA PRELA,
pomoćni biskup skopsko-prizrenski

Riječka crkvena pokrajina

Mons JOSIP PAVLIŠIĆ,
metropolita riječke crkvene pokrajine i nadbiskup riječki
Dr DRAGUTIN NEŽIĆ,
biskup puljsko-porečki u miru
Dr KARMELO ZAZINOVIĆ,
biskup krčki
Mons ANTE BOGETIĆ,
biskup puljsko-porečki

Ljubljanska crkvena pokrajina

Dr ALOJZ ŠUŠTAR,
metropolita ljubljanske crkvene pokrajine i
nadbiskup ljubljanski
Dr JANEZ JENKO,
biskup koperski
Dr FRANC KRAMBERGER,
biskup mariborski
Dr TOMISLAV LENIĆ,
pomoćni biskup ljubljanski
Mons JOŽEF KVAS,
pomoćni biskup ljubljanski
Dr JOŽEF SMEJ,
pomoćni biskup mariborski

Biskupije izvan crkvenih pokrajina

Mons PETAR PERKOLIĆ,
nadbiskup barski

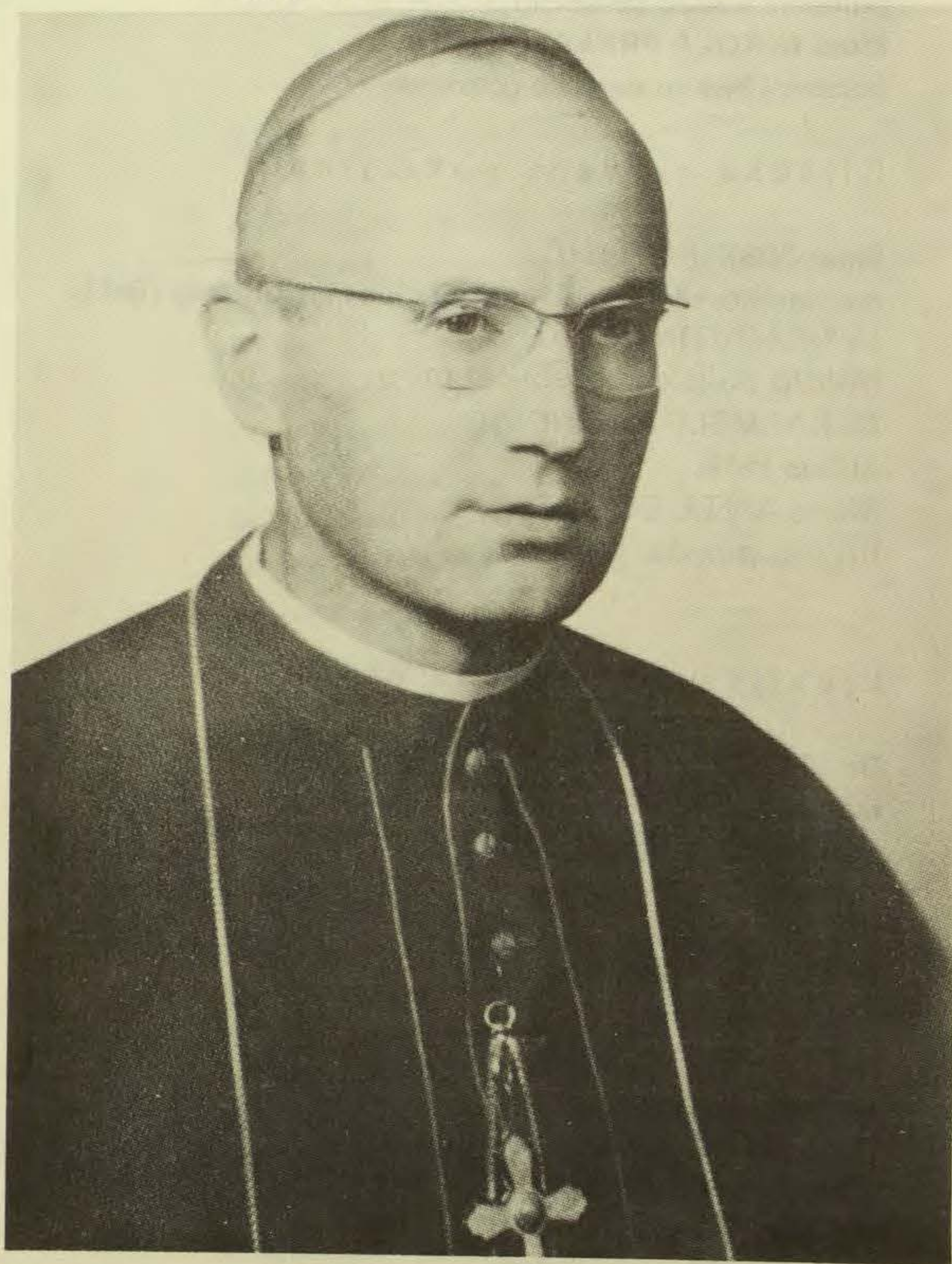
Mons IVO GUGIĆ
biskup kotorski

Mons ALOJZ TURK,
nadbiskup beogradski

Mons MARIO OBLAK,
nadbiskup zadarski

Mons MATIJA ZVEKANOVIĆ,
biskup subotički

Mons TOMAS JUNG,
biskup, apostolski administrator Banata

Mons MATIJA ZVEKANOVIĆ,
biskup subotički

JOŠ JEDNOM "PODVORITI" SVOJ NAROD

Vjerna izvornoj zamisli svoga pokretača Paje Kujundžića, "Danica" želi "dvoriti svoj Narod" tj. služiti mu, jer je to i poslanje Crkve u jednom narodu. Zato je "Danica" pomno pratila sva pozitivna gibanja, kako u našoj domovinskoj Crkvi tako i u našoj biskupijskoj, da ih sve pobilježi i preda naraštajima koji nadolaze.

Sv. godina Otkupljenja bio je događaj koji je obilježio život opće Crkve, kao i Crkve u našem narodu. Zato iz bogate riznice Papinih govora donosimo programatski govor, održan mladima prigodom njihova svetogodišnjeg hodočašća u Rim. Donosimo također značajni govor kojega je održao seljacima jedne talijanske poljodjelske pokrajine. Na istu temu donosimo u hrvatskom prijevodu lijepi prikaz: "O pomirenju" iz pera generalnog tajnika sinode biskupa cijeloga svijeta, Mons. Jozefa Tomka, kojim je prikazao rad Sinode biskupa 1983. godine i dao temeljne smjernice pomirenja u životu suvremene Crkve. Na tom su valu članci o Sv. godini u Bačkoj i drugi.

Drugi značajni događaj bila je kanonizacija drugog hrvatskog sveca Lepolda Bogdana Mandića. O tome govori članak o štovanju toga sveca u Bačkoj. Proglašenje novog crkvenog Zakonika također je našlo mjesta u ovogodišnjoj "Danici" kao veoma značajni događaj u životu Crkve.

Dok se cijela Crkva u Hrvata sprema na proslavu svog prvog svenarodnog Euharistijskog kongresa, i naša mjesna Crkva se uključila u ta gibanja. Zato je bilo potrebno osvrnuti se na Euharistijske kongrese koji su se slavili u Bačkoj, kako bi sve ono, što se sada čini, bilo u kontinuitetu sa prošlošću, jer život je jedan neprekidni slijed.

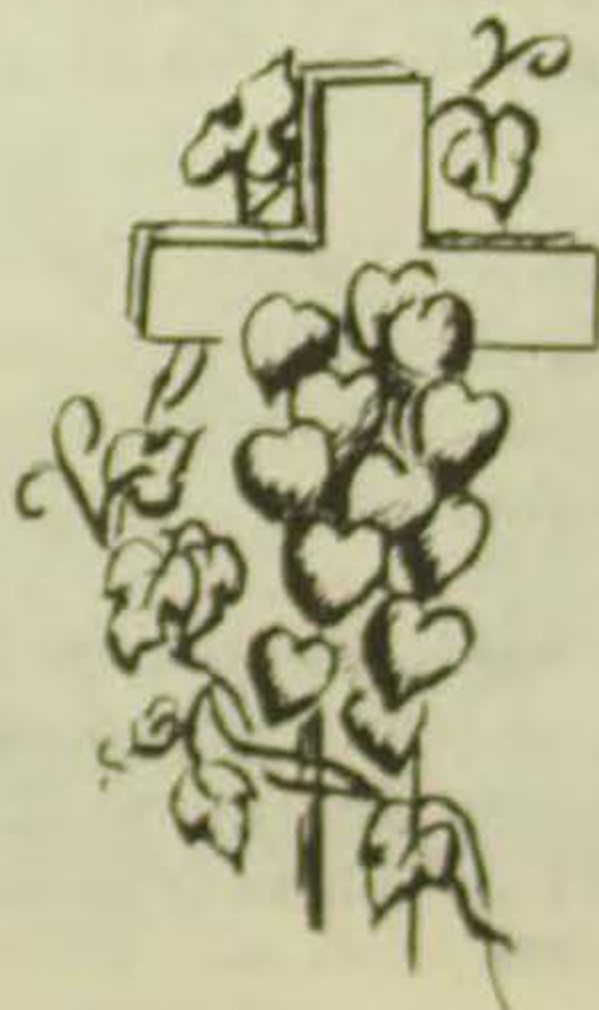

Budući da će se taj Kongres odvijati u Mariji Bistrici i Zagrebu, zato iz bogate prošlosti toga marijanskog svetišta, koje ove godine slavi 300. obljetnicu naša-šća čudesnog lika Bogorodice Bistričke, donosimo potresno svjedočanstvo vjere jednog našeg davnog pretka, Andrije Palkovića, Somborca, još tamo iz druge polo-vice osamnaestog stoljeća, kada on iz Sombora hodačasti i sjeća se kako je i njegov otac hodočastio i njega kao dijete vodio Majci Božjoj Bistričkoj. Dakle, to je prak-sa duga više od dva stoljeća da vjenici iz Bačke hodočaste u Bistricu.

Crkva je poput evanđeoskog domaćina te iznosi iz svoje Bogate duhovne riznice "staro i novo". Zbog toga ona posize u povijest i otima zaboravu značajne pojedince, izražavajući im ovim putem i svoju zahvalnost za sve što učiniše, ali i sa-danjim i budućim naraštajima stavlja za uzor i poticaj. Osvježuje ono što su oni u svoje doba učinili, kako bi bili poticaj nama da i mi učinimo sve što je u našoj moći da bi smo bili na službu svome narodu.

Kako brzi ritam života i valovi suvremene civilizacije brišu mnoge lijepe i dobre običaje, zato je potrebno o tome pisati, jer običaji nose mnogo dobra u sebi i stoga ih treba poštovati. U tome se poslu i ove godine na poseban način zauzeo "Zbornik Danice", želeći posebno osvjetliti lik prvog subotičkog biskupa Lajče Budanovića.

Kako god Crkva poštuje prošlost, još više se brine za sadašnjost i otvara se budućnosti. Tako treba razumjeti sve članke koji žele registrirati svaku dobru pas-toralnu inicijativu, od rada sa mladima i novih katekizama do zaručničkih tečajeva i akcija za posvetu obitelji Srcu Marijinu, Crkva je otvorena budućnosti i zato čini ekumenske korake osobito u slijedećoj godini koja je sva posvećena uspo-meni sv. Braće Ćirila i Metoda, a oni su bili veliki svjedoci, tada još neraskinutog jedinstva, ali u isto vrijeme i veliki graditelji jedinstva između kršćanskog Istoka i Zapada. Tako je eto "Danica" za 1985. godinu zamislila da "podvori" svoj narod.

“VI STE BLISKI PRIRODI KOJA JE DJELO BOŽJE”

Papa Ivan Pavao II seljacima

Dragi zemljoradnici!

Znam da govorim osobama koje mogu razumjeti. Vi ste bliski prirodi koja je djelo Božje. Ona vam se pred očima otvara kao neka knjiga u kojoj možete čitati o veličini Stvoritelja, diviti se njegovoj uzvišenosti, iskusiti njegovu providnosnu dobrotu. Vama je lakše nego drugima prihvatiti evanđeoski navještaj. Stoga se i Isus dobro osjećao s osobama koje su živjele, kao vi, u dodiru s prirodom. Njima je govorio ukazujući na “ptice u zraku” (Mt 6, 26), na promjene vremena (Mt 16, 23), na bjelasanje žetve (Lv 4, 35); i nije se bojao predstaviti sebe samoga, propovjednika riječi, kao “sijača koji je izašao sijati” (Mt 13, 3), ili usporediti Oca svoga nebeskoga s “vinogradarom” (Lv 15, 1); a poznato je i to da Isus nije znao naći ljepšu sliku za tumačenje vlastitoga poslanja od one “Dobrog Pastira” (Lv 10, 14).

Dakle, možete sebi predstaviti koliko držim do ovog susreta s vama. U pastoralnoj brizi ne samo da se nađem s velikim nastanjenim središtima, gradskim industrijskim područjima, nego ponajviše s vama koji živite od zemlje, radeći zemljoradničke poslove. To jest, želim vam svojim dolaskom iskazati koliko cijenim i Crkva isto tako - poslove koje obavljate i vrednote čestitosti, velikodušnosti privrženosti obitelji, kojima se odlikujete.

Znam da se sastajem s vama u vrijeme kada nove velike poteškoće pojačavaju napast obeshrabrenja i povlačenja u opasne izolacije. Sadašnje se poteškoće ekonomske situacije općenito negativno odražavaju na uvjete obrađivača zemlje. Želim da znate da vam je Papa bliz u tim vašim brigama. Potječe iz jedne nacije starinskih seoskih tradicija, u kojoj još i danas cvate seoska ekonomija, i želim vam dati podršku time što vas cijenim i hrabrim. Ali, čitava Crkva - zajedno s Papom, danas kao i jučer, pastoralnom brižljivošću prati probleme zemljoradničkog svijeta.

Kako je poznato, s njima se dublje pozabavio jedan Papa "seljak", kao što je bio Ivan XXIII. Raspravljao je o njima u Enciklici "Mater et Magistra", u kojoj se napose zauzeo za zaštitu najsiromašnijih od posljedica neusklađenosti između ekonomičnih područja i krajeva u drugačijem razvoju. Danas okolnosti donose drugačiju problematiku, ali ostaju u vrijednosti temeljne smjernice Ivana XXIII, o kojima i te kako vode računa rješenja, predložena od Pape Pavla VI i ona koja sam ja izložio u Enciklici "Laborem exercens", u dijelu što se napose odnosi na probleme zemljoradničkih poslova (usp. Enc. "Laborem exercens", 21).

Oblikuje se u čitavom svijetu jedan ohrabrujući povratak priznavanju prvotnosti zemljoradnje, da bi joj se ponovno dala vrijednost kao istinskom temelju svake zdrave ekonomije. Prošlo je razdoblje povjerenja u jednostranu industrijalizaciju sa štetnim posljedicama napuštanja zemlje radi lažne privlačnosti industrijalizma. Trebala bi biti nadvladana bolna pojava velike emigracije, koja je donijela sobom težak društveni, obiteljski i humani nesklad.

Upravo kršćanska formacija može obnoviti i učvrstiti jedno poimanje života koje odgovara dubokim religioznim vrednotama, tako otvoreno izraženim u vašim običajima i tradicijama, i tako nadvladati formalizme koji ne odgovaraju svjesnom pristajanju uz vjeru, kakvu traže moderna vremena.

To pretpostavlja sudjelovanje - ne ono kadkadašnje i ne samo u velikim zgodama - u životu vaše crkvene Zajednice, Biskupije i Župe. Na taj će vam način biti moguće produbiti vašu vjeru po katehezama za svaku dob, za mnogovjerne ambientalne uvjete i za promjenljive problematike života, a u vidu pravog sazrijevanja čudoredne savjesti.

Ne samo prilagođavanja i odustajanja, predraga braćo i sestre, nego smiona otvorenost i nada. Jedna nada, ne naivna umišljajna, nego realistična nada, utemeljena na osobnoj zauzetnosti; obnovljena ozbiljnošću pothvata, sačinjena od postojanosti u ostvarivanju pothvata.

Ako koji puta imate utisak da prevladava nepravda, i ja vam ponavljam s biskupima nedavne Sinode, slavljene tokom 1983. godine, jubilarne godine Otkupljenja, : neka se ne ugasi nada u vašem srcu, jer "je moguće jedno pravo oslobođenje za potpuno human život". Doista, "plan koji Otac hoće za naše društvo, jest da živimo u jednoj jedincatoj obitelji, u pravdi i u istini, u slobodi i ljubavi".

S tim željama podjeljujem vama i svima vašim dragim moj apostolski blagoslov.

/ Odlomci iz govora pape Ivana Pavla II. u Bitondu, u susretu s poljoprivrednicima Puglia u Italiji./

/ L'osservatore Romano, br. 49. 27-28. veljače 1984. 8. str./

“ODBACITE ZLO – IZABERITE ŽIVOT”

Govor Pape Ivana Pavla II mladima

DRAGA MLADEŽI

1. Prije svega pozdrav i hvala svakome i svakoj od vas za prisutnost koja, u završnim danima jubileja Otkupljenja, predstavlja za Rim, i ne samo za Rim, dokaz nade, povjerenja i duhovne energije. Da bolje kažem: Predstavlja i vrijedi jedno “svjedočenje”.

Kako divan prizor, u scenariju ovog trga, vaš današnji skup! Tko je rekao da današnja mladež nema smisla za vrednote? Je li doista istina da se na nju ne može računati? Pa dobro, ja velim da iskustvo ovih dana – veličanstveno i utješno iskustvo kompaktnosti, bratstva i smionosti u otvorenom ispovijedanju vjere – jest samo po sebi odgovor na tako postavljena pitanja i opovrgava te sumnje!

Zato sam osjetio ovu potrebu sastati se s vama da produžim dijalog u toku i da se pripravimo isto tako – vi i ja – za najviši i svečan dan kojega ćemo živjeti sutra, na sveti dan kad se otvara “spomen” otkupiteljske muke Kristove. (..)

3. Ovdje dotičemo srž problema: vi se sami morate osjećati ODGOVORNO udruženi sa starijima, potpomažući s njima zajedno jedan udružen napor za uklanjanje zla, premnogih zala i surađujući na uspostavi istinskih vrednota u današnjem društvu. Upravo tu, u složenom naporu sviju, taj problem može naći rješenje: mjesto vođenja učenih diskusija o odnosu različitih generacija, važna je danas jedna akcija toliko više koordinirana i solidarna koliko su veće postale opasnosti za sve. Stoga neka se uz dužnosti jednih postave dužnosti drugih, s dužnostima i odnosna prava.

A što je vaša dužnost, dragi mladi? Rekao bih, prema onom što sam gore naglasio, da na vas spada jedna vrsta proročke uloge: vi možete razviti jednu akciju optužbe protiv današnjih zala, govoreći ponajviše protiv one raširene “kulture smrti” koja, barem u nekim etničko socijalnim slivovima (na sreću, ne posvuda) nastupa kao opasan plan, sklon klizanju i rušenju. Eto, reagirati na takozvanu kulturu jest jedno vaše pravo-dužnost: morate uvijek cijeliti i truditi se da drugi cijene život, odbacujući ona sistematska kršenja koja počinju s odstranjivanjem poroda, razvijaju se u okrutnostima bezbrojnih ratova, stižu do isključivanja nesposobnih i starih, da bi se zaustavila na rješenju finalne eutanazije. Na vama je, po urođenoj osjetljivosti za vrednote koje je Krist navijestio, po vašoj alergiji na kompromise, da poradite, zajedno sa starijima od vas koji se nisu odlučili na takve kompromise, da budu nadvladane postojeće nepravde i sve njihove mnogovrsne manifestacije koje, kao i zla gore naglašena, imaju svoje korijenje u čovjekovu srcu. (...)

Na vama je da ustanovite, nije li se takav bacil te "kulture smrti" (droga, na primjer, pribjegavanje teroru, erotizam, mnogovrsni oblici mana) i u vama ugnijezdio, i ondje stoji da zarazi i razori – jao – vašu mladost, da razori onaj sjajan projekt čovjeka koji je u svakome od vas.

I opet vam ponavljam, predragi mladi: uzmičite pred "kulturom smrti". Odaberite život. Stanite u red s onima koji ne pristaju na to da deklasiraju svoje tijelo na razinu predmeta. Poštujte svoje tijelo. Ono je dio vašeg ljudskog postojanja: hram je Duha Svetoga. Vaše je, jer vam je darovano od Boga. Nije vam darovano kao neki predmet kojim možete raspolagati i na zlo se služiti. Čini dio vaše osobe kao i izražaj vas samih, kao govor kojim ulazite u zajedništvo s drugima po dijalogu istine, poštovanja, ljubavi. U vašem tijelu možete izraziti najtajniji dio vaše duše, najosobniji smisao vašeg života: vašu slobodu, vaš poziv. "Slavite Boga u vašem tijelu" (1 Kor 6,20).

4. I slavite ga u vašem životu. Predragi mladi, ne zaboravite: vaša će optužba na proturječnosti svijeta odraslih biti to uspješnija i uvjerljivija, što više budete znali sami sebi dati primjer uravnotežene volje za ispravnim i poštenim, zrele inicijative, čvrste vjernosti pozitivnim linijama života i vrednotama koje se zovu religioznost, sloboda, pravda, radinost, neporočnost, suradnja, mir.

Nije dosta optužiti: treba se založiti u prvom licu, zajedno sa svim osobama dobre volje na izgradnji jednog svijeta koji neka bude doista po čovjekovoj mjeri, štoviše po mjeri djece Božje. Trebate se boriti, svaki dan obnovljenom nadom, uz bok onoga koji je tu borbu započeo prije vas, da popravite zlo, utješite žalosne, pružite riječ nade koja može obratiti srea i navesti na blagoslivljanje namjesto proklinjanja, ljubiti namjesto mrziti. Bit ćete, na taj način, Kristovi svjedoci – Kristova svjetla – u svijetu u kom tama neprestano i opasno vreba na srea ljudska. (...)

5. Ako budete znali gledati u svijet novim očima, koje vam vjera daje, onda ćete mu znati ići ususret rukama raširenim u gestu ljubavi. Znat ćete u njemu otkriti, usred toliko bijede i nepravde, neslućene prisutnosti dobrote, očaravajuće mogućnosti ljepote, ozbiljne motive nade u jednu bolju budućnost. Ako dopustite da Božja riječ uđe u vaše srce i obnovi ga, razumjet ćete da nije potrebno odbaciti sve ono što su vam stariji, i napose vaši roditelji, prenijeli. Treba samo svaku stvar mudro vrednovati, kako biste odbacili nevrijedno, a sačuvali što je vrijedno i trajno. Uvidjet ćete, štoviše, koliku zahvalnost dugujete onima koji su pred vama, jer su se i oni nadali, borili se, trpjeli. I sve su to činili za vas. (...)

Ako otvorite oči, vidjet ćete ljubav koja je nadahnjivala njihove pokušaje i doći ćete do toga da priznate prošlosti snagu radije nego teret; mjesto ograničenja, radije otvorenost i mogućnost.

Ako budete znali odgovoriti na Božji poziv, otkrit ćete – a mnogi od vas su to već i učinili – otkrit ćete, kažem, i još više iznenađujuće stvari: otkrit ćete da je istinska mladost ona koju Bog sam dariva. Ne ona od dobi, registrirana u popisima, nego ona koja ključa u srcu koje Bog obnovio. Otkrit ćete da se mladi može staviti uz bok starijega i otvoriti dijalog, dajući i primajući s uzajamnim obogaćivanjem i radošću uvijek novom. (...)

Vi ćete otkriti gdje se nalazi istinita snaga koja može promijeniti svijet.

6. Istinska snaga jest u Kristu, Otkupitelju svijeta! To je središnja točka čitavog govora. I ovo je čas da postavimo krucijalno-bolno pitanje: Taj Isus koji je bio mlad kao vi, koji je primjerno živio u jednoj obitelji i do dna upoznao svijet ljudi, Tko je on za vas? Je li samo čovjek, velik čovjek, socijalni reformator?

Je li On samo jedan prorok loše shvaćen među svojim (usp. Iv 1, 11) kojemu su se protivili u njegovu vremenu (usp. Lk 2, 34) i zato je osuđen na smrt ili je radije “Sin čovječji”, čovjek per excellentiam, (čovjek veći od drugih), koji je u stvarnosti tijela uzeo na sebe i sabrao dogodovštine i boli ljudi, svoje braće, i ujedno, kao “Sin Božji” sve to oslobađa i otkupljuje? Ja znam da Krist Čovjek i Bog jest za vas vrhunac orijentacije. Ja to znam! (...)

Krist je umro za ljude svih generacija koje se redaju na licu zemlje. Krist je umro i svojom je smrću ujedinio, pobratio djecu Božju. Ljudsko otkupljenje je njegovo djelo: ljudskost ljudi je njegovo djelo; i jedno i drugo ima univerzalnu vrijednost i trajnu zauvijek, jer je hranjeno neiscrpivom snagom njegova uskrsnuća.

Bitno je, dakle, vjerovati u Krista čovjeka i Boga; u Krista umrloga i uskrsloga; u Krista otkupitelja i obnovitelja svega čovječanstva. Ako bude živa i nesalomljiva vaša pristalost uz njega, uspjet ćete lakše rješavati svoje probleme – velike i male – koji vam nadolaze u vašem životu, bilo kao pojedinaca ili kao predstavnika nove generacije. U svakoj prilici života nikad ne zaboravljajte da je Bog tako ljubio svijet te je dao svoga jedinorođenog Sina za nas (usp. Iv 3,16). Tražite u svojoj vjeri razloga za ufanje-nadu i način postupanja koji je svojstven Kristovim učenicima.

O snažite, dakle, svoju vjeru; oživite je ako je slaba! Otvorite vrata Kristu! Otvorite svoja srca Kristu, primite ga kao vođu i druga na vašem putu.

U njegovo ćete ime biti sposobni pripraviti mirniju i ljudskiju budućnost za sebe i za svoju braću. Vaša je zadaća, ponajviše vaša, posvetiti mu treći milenij, koji se već ukazuje na ljudskom obzorju.

(odlomci)

(L'osservatore Romano, 16/17. travnja 1984.)

Papa je rekao

Mladima

MLADI –
GRADITELJI CRKVE
ZA BUDUĆNOST

Na vama je, dragi prijatelji, da oblikujete buduću povijest Crkve. Uvjeren sam da ne želite takvu Crkvu koja bi skratila Kristove zahtjeve ili bi vrijednosti vjere jeftino prodala. Vi hoćete Crkvu koja posve otvoreno govori i vjerodostojno živi. Crkvu koja se ne podaje duhu vremena, ali koja suvremenom čovjeku pruža nadu. Crkva je takva:

– ako među ljudima njeguje budno uvjerenje da je poboljšanje struktura ovisno o poboljšanju srca,

– ako spasenje ne očekuje samo od naših vlastitih napora nego nadasve kao Božji dar,

– ako navješćuje Boga kao naše konačno ispunjenje te nas oslobađa straha da će nam sreća izmaći ako je sami brzopleto ne prigrabimo,

– ako živi radosnu jednostavnost jer u Bogu posjeduje pravo bogatstvo.

Isus svakomu od vas danas veli što je nekoć rekao sv. Franji Asiškom: „Pozvan si da iznova gradiš moj dom, moju Crkvu!”

Mnogi sanjaju o nekoj posve drugoj, posve novoj Crkvi. No Krist vas zove da unesete svoje zalaganje u ovu sadašnju Crkvu. Tu Crkvu treba da „ponovno gradite”, ova Crkva treba da se opet obnovi.

Već danas možete početi sa svojom službom, već danas možete pridonijeti da se gradi Crkva sutrašnjice: Crkva koja ne poznaje razdora ni konfesija ni generacija; Crkva koja mnogima pruža domovinu ali ujedno jasno pokazuje da ovaj svijet nije naša konačna domovina.

U ovoj Crkvi ima za sve vas mjesta i posla. Vi gradite ovu Crkvu kao mladi kršćani, kao budući očevi i majke, kao ljudi vjernici u mnogima zvanjima i na mnogim životnim područjima...

Vaša je zadaća velika, mladi ljudi! No Isus vam veli: „Ne bojte se!” Ne dajte se da vas paraliziraju krivi proroci. Nemojte sebi postaviti za gaslo: „Sve ili ništa!” Imajte naprotiv hrabrosti za male korake.

U Beču, 10 rujna 1983.

SINODA 1983. —

POMIRENJE I POKORA U POSLANJU CRKVE

U listopadu 1983. godine ponovo je u Rimu zasjedala sinoda biskupa iz cijeloga svijeta, kako bi raspravila pitanje pokore i pomirenja u poslanju Crkve. Biskupsku sinodu je ustanovio Pavao VI na koncu II Vatikanskog koncila kao sabor predstavnika biskupa iz cijeloga svijeta da bi svojim savjetima a kada papa nade za shodno odlukama - pomagati Crkve u vodenju te sveopće katoličke zajednice.

Danas se zbivanja i problemi survavaju i množe ubrzanim tempom, međutim, sveopći Koncil, kao sabor svih biskupa, čiji broj danas prelazi 3000, kao tijelo je prilično teško gibljivo i teško ih je sabrati. I tako je biskupska sinoda za kratko vrijeme svoga postojanja postala veoma važnim organom za rješavanje pastoralnih problema Crkve. Na sinodi su zastupljene sve mjesne (lokalne) crkve: istočni patrijarhatski i biskupije, biskupske konferencije i zborovi biskupa iz svih zemalja, rimski centralni uredi, pa i redovnici koji mogu poslati deset svećenika - vrhovnih poglavara. K tomu treba pribrojati stručnjake i promatrače, svega 240 osoba od kojih je 200 biskupa.

Dosadašnje sinode riješile su urgentne probleme koji su proizlazili iz vremenske potvrde kako primjeniti odredbe II Vatikanskog koncila u konkretnom životu. Te odluke su plodovi Duha Svetoaga koji tako obilato izljevaju svoje darove na Crkvu i čovječanstvo.

Sjetimo se samo prve sinode iz godine 1967. Već su se tamo odredila načela revizije crkvenog zakonika - kodeksa. Položili su se temelji konkretne liturgijske obnove, naime misala. Dozrela su načela za rješavanje mješovitih ženidaba i za reformu sjemeništa. To je ukratko sinoda iz 1967. g. Kako je duboko zaorala u problematiku koja je u srcu Crkve!

Sinoda iz 1971. godine imala je na programu probleme svećenstva i također djelatnost Crkve u oblasti socijalne pravednosti. Godine 1974. se pak raspravljalo o evangelizaciji, ne samo s obzirom na misije, nego i u zemljama stare kršćanske kulture. Potreba provesti vjeru u život i poučavati mlade, ali i stare, živjeti kršćanski izazivala je interes za katehizaciju, za način poučavanja vjeronauka. To je bila tema sinode iz 1977. g. I konačno 1980. g. se riješio cijeli splet pitanja oko ženidbe i obitelji, koja preživljuje stanovitu krizu i to ne samo u zapadnom svijetu.

Temu sinode je izabrao sv. Otac nakon savjetovanja sa biskupskim konferencijama. Riječ je o pitanju koje nema organizacijski karakter, više se tiče duhovnog života svih vjernika i dosta raširene krize sakramenta ispovijedi i duha pokore; istovremeno je riječ o pitanju koje ima neizmjereno značenje za čitavo čovječanstvo u situaciji u kojoj se nalazi. Na kraju krajeva riječ je o temeljima istinskog i trajnog mira u obitelji, društvu i svijetu. Problem je veoma aktuelan ako postanemo svjesni dubine krize, koju proživljava zapadna civilizacija kao duhovnu prazninu koju proživljavaju različiti vladajući sistemi u drugim dijelovima svijeta.

Danas su u ljudima - pa i među vjernicima - veoma različite predstave o pomirenju i pokori. Nekako se ograničiti, živjeti skromno, trezveno, to nam nekako ne miriše. Žrtvovati se, odreći se, znati se kontrolirati i imati neku disciplinu - to još manje. Osjećamo i često proživljavamo moralnu krizu. Istina, uvijek je bilo grešnika. Čovjek je slab, pada, griješi. Ali, danas čovjek neće priznati da griješi, da čini grijeh, da čini zlo. Danas se javljaju pojave koje navaljuju na srce vjere. Nekada se čovjek poslije grijeha kajao i tražio pomirenje s Bogom i sa ljudima, ispovijedao se. Danas hoće odlučivati što je dobro, a što zlo. Redovito neće priznati da to, što čini, jest zlo i tako to većinom i završava. Možda to potječe iz činjenice da čovjek sve više ovladava silama prirode i tehnike te se osjeća sve više gospodarom i tako podliježe napasti: biti gospodarom dobra i zla, odlučivati o tom što je dobro, a što zlo. U biti je to prava kušnja, koju poznajemo još iz raja: "Ako budete jeli sa zabranjena stabla spoznanja dobra i zla, bit ćete kao Bog".

Osim toga, život stalno postaje lagodniji, odučava nas od požrtvovanosti i skromnog načina života, poistovjećuje sreću sa površnim sjetilnim osjećajima. I tako sve više smjeramo praktičnom materijalizmu, potrošačkom mentalitetu - konsumizmu, dapače uživanju, taj se zaista ne slaže sa duhom pokore ili pomirenja.

Vjernik se često nalazi u svijetu koji teško prima pojam grijeha, kršćanski pojam ljubavi i sreće, tim manje duh pokore, smjernosti, praštanja, pomirenja. Teško primamo osobnu odgovornost. Nekada smo kao onaj lukavi student koji je predložio ocu svjedočanstvo tragičnog izgleda sa dobro promišljenim pitanjima: "Oče, tko je zapravo odgovoran za naše čine: društvo oko nas ili utjecaj naslijeđa?"

Pogledajmo neke određene realnosti našeg stoleća. Činimo veliki napredak na tehničkom polju, ali da li to prati i napredak duha? Rastemo li u čovječnosti, u slobodi u složnom i zajedničkom životu? Ratovi, genocidi, koncentracijski logori, zatvori, izbjeglice, prijetnja samouništenja čovječanstva u atomskom ratu. Napetosti u obitelji podijeljenosti neuroze na poslu tzv. borba za život, za društveni položaj po svaku cijenu /"mors tua, vita mea" - "tvoja smrt, moj život"/, strah, nasilje, nepovjerenje, pravo jačega - dakle, džungla! Za svakim uglom je neprijatelj, a kada nema, treba ga tražiti i dapače za mir se "borimo". To su naša iskustva na zemaljskoj kugli.

Tko je za to odgovoran? Uvijek taj drugi? Taj sa drugog brijega, taj sa druge ulice, klase, grupe, društva? Ne stoje li za svim tim opet samo ljudi? Jer, strojevi i oružje pokoravaju se ljudima, a to tzv. "prljavo društvo" također je djelo ljudi, dapače, sva zloća ima svoj korijen u ljudskom srcu, u grijehu.

Iskorijeniti grijeh, ili barem slomiti mu silu i naprasitost je služenje čovječanstvu i društvu, zaštita je za čovječanstvo. Bez nutarnjeg obraćenja nema istinskog i trajnog pomirenja, bez nutarnjeg mira teško je graditi svjetski mir, taj počinje u srcu čovjeka i njegovu obraćenju. Između ostalog, to je prava djelatnost Crkve i svećenstva za mir.

U današnjem svijetu vidimo također i pozitivne pojave. Mladež odbacuje, barem u dubini srca, potrošačko društvo, koje njeguje samo negativne vrijednosti: Dobro živjeti, udobnost, novac, površna sjetilna sreća i slava, koja s tim ide. Pogledajmo samo kako mladi putuju: naprtnjača i tu je sve. Znaju svesti svoje potrebe na minimum. I u jelu i u oblačenju su jednostavniji i skromniji. Po malo se vraćamo sv. Franji, njegovoj jednostavnosti, ljubavi prema prirodi, divljenju Božjim zvižerima i drugim stvorovima - darovima prirode. Već i sama svijest da naša civilizacija propada, nutarnje nas ne zadovoljava i time postaje jednom pretpostavkom (preduvjetom) duhovnog rasta i nutarnje promjene, dakle, duha pokore i pomirenja.

Ova analiza se javljala u različitim oblicima u prvoj polovici sinode. Vodila je stalno dubljem osvjeđenju da je zadnji korijen moralnog zla i problema, koji muče svijet i čovjeka, zloća koju čovjek slobodno čini pred Bogom i protiv Boga i brata kad odbacuje ljubav Božju, jest grijeh. Grijeh čini korijen podjela i rascjepa koje čovjek osjeća u dubini srca, a koje ga vode do rascjepa s Bogom, s ljudima i sa stvorenjem. Ali svakidanje osobno iskustvo vanjskih i nutarnjih napetosti i rascjepa, istovremeno podupire čovjekovu težnju za vanjskom i nutarnjom slobodom od grijeha, koja je preduvjetom svakog pravog oslobođenja i pomirenja. Poslanje Crkve jest upravo oživljavati tu težnju u crkvenoj zajednici i donositi navještaj toga oslobođenja čovječanstvu.

RADOSNA VIJEST O POMIRENJU I POKORI

Unatoč podjela u obitelji, društvu, čovječanstvu, dapače i u srcu čovjeka, Crkva ima ulogu i dar ponuditi čovjeku odgovor nade i spasenja: "radosnu vijest" pomirenja, koje je Bog sam darovao na svoju inicijativu čovječanstvu u Isusu Kristu. Sv. Pismo nam predstavlja poruku nade i spasenja u dvije faze: prva je silazna, u kojoj Bog na pobudu svoje milosrdne ljubavi uzima inicijativu, nuda izgubljenom i bespomoćnom čovjeku spasenje tj. POMIRENJE druga faza je uzlazna i nju čini POKORA koja je odgovor obraćenja čovjekova na dar pomirenja sa Božje strane.

Kako nas je Bog POMIRIO sa sobom? Čovjek raskoljen grijehom u svojoj nutrini, nije u stanju spasiti sama sebe i osloboditi se krivnje. Zato mu je sam Bog pošao u pomoć i poslao svoga Sina da oslobodi čovjeka ropstva grijeha. Isus se dao razapeti na križ za grijehe svih ljudi. Tako križ čini vrhunac cijele povijesti, jer se njegovim posredništvom uklonilo otuđenje čovjeka Bogu, samom sebi, dru-

gima i cijelom stvorenju. Iz Kristove smrti i uskrsnuća rađa se novi čovjek, ("novo stvorenje", novo ljudsko društvo, novi odnos prema zemaljskoj realnosti i cijelom stvorenju. Bog nam nuda pomirenje i s njim obilje mira, onog unutarnjeg mira. Nuda, ali ne prisiljava. Stvorio je čovjeka slobodnim i zato čeka njegov slobodni odgovor, koji se ostvaruje upravo u obraćenju, u nutarnjoj promjeni mišljenja (metanoia) i pokori.

POKORA je cjelokupni proces u kojem se rasipni sin vraća Ocu, koji ga nikad nije prestao očekivati, proces tako divno opisan u enciklici sv. Oca "Dives in misericordia" - "bogat milosrdem". Kršćanska pokora je u biti osoban čin; sadrži kajanje, kao znak istinskog obraćenja, optužbu za grijeh i naknadu.

To je istovremeno i socijalni čin sa posljedicama na polju društvenog života i u živom otajstvenom organizmu u kojoj je svaki pokršteni obraćenik zaposlen.

POSLANJE CRKVE: DUHOVNA OBNOVA SVIJETA

Krist je umro jednom, umro je za grijeh svih ljudi i jednom za svagda zaslužio svima otkupljenje. Vrhunski povijesni događaj njegove otkupiteljske smrti je temeljna i središnja istina kršćanstva. Otkupljenje nije automatsko. Spasonosna smrt našeg Otkupitelja se u Crkvi i posredovanjem Crkve uprisutnjuje kao Božji dar stvarnog pomirenja za svaki naraštaj i svakog čovjeka u toku vremena. Crkva tu svoju službu ispunja trojako: proročkim navještajem pomirenja, dijeljenjem sakramenta i slavljenjem pomirenja, ostvarenjem pomirenja i pokore u životu. Obnova tog djelovanja za dobro duhovne obnove vjernika i ljudskog društva bila je glavna tema sinode 1983.g. i ostaje program pastoralne djelatnosti pojedinih biskupija, župa, društva, organizacija, obitelji, u privatnom i javnom životu vjernika.

A/ OBNOVA PROROČKOG NAVJEŠTANJA

Danas svijet gubi pojam grijeha. Osim izvanjskih uzroka, krivnju nosi nedostatna i iskrivljena pastoralna i odgojna djelatnost. U propovijedima, proučavanju i katehizaciji, obiteljskom odgoju treba temeljito osvijetliti temelje čudorednosti i pomoći stvoriti ispravan pojam o grijehu. Grijeh je prekršaj Božijih zapovijedi, ali je, prije svega, odbacivanje Božje ljubavi, dakle, pobuna protiv Boga i tada kada se izravno vrijeđa bližnji, ili kada se daje prednost nekakvom stvorenju pred voljom Božjom, tako stvaramo nove kumire - idole. Treba oživjeti vjeru u Boga, ljubaznog i milosrdnog Oca jer se sva zloća grijeha može shvatiti samo u svjetlu vjere.

Svaki grijeh je slobodni i voljni ljudski čin. Na sinodi je ponovno naglašena ljudska sloboda, koja postoji unatoč unutrašnjim i vanjskim ograničenjima i utjecajima. Bez nje nema odgovornosti, ali ni dostojanstva čovjeka. Grijeh je, dakle, OSOBNI ČIN; ni zvijeri, ni ustanove, ni društvene strukture ne mogu "griješiti" u doslovnom smislu riječi. Svaki grijeh ima i svoju društvenu dimenziju, jer je čin čovjeka, društvenog bića i automatski truje otajstveni organizam, u koji

smo krštenjem uključeni. Istina je da osobni grijesi pojedinaca mogu stvoriti socijalna, politička i gospodarska uređenja, zakone, ustanove i mentalitete, koji su zatim kao neko utjelovljenje nepravednosti nasilja, ugnjetavanja i tako pomažu grijehu; može ih se nazvati "strukturalnim" ili "socijalnim" grijehom u nepravom, prenesenom smislu riječi.

Treba obnoviti KATEHEZU, kako mladih, tako i odraslih. Treba prije svega obnoviti njenu sadržinu, koja mora u sebi sadržavati veliku istinu o Božjem milosrđu, o istočnom grijehu, o smrtnom i lakom grijehu, o pokori, formiranju savjesti, o savršenom pokajanju kao pravom sredstvu protiv grijeha, o ispovijedi općenito, o njezinim uvjetima i činima, nužnost križa i žrtve, posljednje stvari čovjeka (smrt, vječni život, sud, uskrsnuće, nebo, pakao) itd.

Crkva dopunja svoje proročko navještanje javnim osudama javnih nepravdi i gaženja ljudskih prava, osobito prave ljudske osobe.

B/ OBNOVA SLAVLJENJA POMIRENJA I POKORE

Duh pomirenja i pokore je tako važan za kršćanina da bi morao prožeti cijeli njegov osobni, obiteljski i javni život i ispoljavati se kao ŽIVOTNI STIL usmjerenosti, jednostavnošću, postojanošću, radinošću, u solidarnosti, poštovanju drugih, spremnosti opraštati, u strpljivom podnošenju svakodnevnih teškoća djelima milosrđa, ali i u tradicionalnim formama: u postu, pokorničkoj molitvi i mislostinji u širem smislu, dakle, dobrim djelima.

A u liturgijskom životu treba dati širi prostor u slavljenju pomirenja i pokore, i to u obliku ZAJEDNIČKIH POKORNIČKIH SLAVLJA. Klasičan primjer jest križni put, ili čitanje nekih odlomaka iz sv Pisma i razmatranje o njima recitiranje psalma: "Smiluj mi se Bože..." i sl.

SAKRAMENAT POMIRENJA u oblicima dijeljenja i slavljenja bio je obnovljen još prije desetak godina u obnovljenom "redu pokore" (KS. Zagreb 1975.) no, ta je reforma ostala manje više na papiru ili se ograničilo na novu formulu odrješenja ako se nije izrodila u liturgijski diletantizam. Gdje se ispravno uvela i prakticira, već donosi svoje plodove. Sinoda i nastoji da se to u potpunosti provede. Iznova je potvrdila da je osobno i potpuno priznavanje grijeha sa odgovarajućim odriješanjem, dakle OSOBNA ISPOVIJED jedino redovno sredstvo po kojemu se vjernici pomiruju s Bogom i Crkvom. Samo u slučaju nužde i ozbiljne potrebe, kada osobna ispovijed u tom trenutku nije moguća, može se podijeliti SKUPNO ODRJEŠENJE većem broju pokornika, pri čemu uvijek ostaje dužnost svakog pojedinca u budućnosti priznati sve svoje teške grijehe u osobnoj ispovijedi. Biskupske konferencije imaju pravo odrediti kriterije za ograničenje slučajeva takve nužde, koja se javlja u nekim misijskim krajevima, ali i drugdje.

Važnu ulogu u obnovi može odigrati tzv. DRUGA FORMA (osobna ispovijed se naziva prvom formom, a skupno odriješanje trećom) dakle, ZAJEDNIČKO SLAVLJENJE SAKRAMENTA POKORE. Ova forma se temelji na zajedničkom pokorničkom bogoslužju, koja se sastoji od čitanja odgovarajućih odlomaka sv. Pisma, homiletske pobude i upozorenja, dobro pripravljenog ispita savjesti, isprepletenih prigodnim pjesmama, zatim od zajedničkog opraštanja, znaka mira

i zajedničkog čina kajanja; poslije takve pripreme slijedi osobno priznanje grijeha povezano sa svećeničkim odrješenjem kao u prvoj formi, pri čemu veoma dobro dođe prisutnost većeg broja ispovjednika. Tako zajedničko slavljenje sakramenta pokore osobito u došašću i korizmi čuva sve prednosti osobne ispovijedi i obogaćuje je komponentama zajedničkog čina, formira savjest, stvara živo zajedništvo, živo uprisutnjuje crkveno-društvenu dimenziju grijeha i pokore, lakše postaje stvarnim liturgijskim slavljem, ne samo pokore, nego je i proslava Božjeg milosrđa

Na sinodi 1983. g. više puta su se čuli glasovi protiv zloupotreba koje se obilato šire, pristupati sv. Pričesti u stanju teškoga grijeha bez ispovjedi. Dušobrižnička djelatnost i na tom polju treba postići ispravak.

C/ ŽIVOT I DJELOVANJE U DUHU POMIRENJA I POKORE

Kršćani tim što nastoje pokorom odstraniti korijenje moralnog zla i rascjepa u samom srcu čovjeka, već i tim doprinose obnovi i pomirenju u društvu. Obraćanje i pokora su temeljni i prevažni čin koji osobito zahtijeva daljnje djelovanje u životu i u konkretnoj sredini, da bi bio društveno djelotvoran. Od kršćana se očekuje prije svega SVJEDOČANSTVO ŽIVOTA, ali i RAD NA PROMICANJU DUHA POMIRENJA.

Sinoda je posvetila veliku pažnju ODGOJU SVEĆENIKA služitelja sakramentalnog pomirenja, da bi dobili odgovarajuću duhovnu i intelektualnu formaciju. ODGOJ VJERNIKA, osobito MLADEŽI u duhu podnošenja i pomirenja veoma je važno za gradnju stvarne "civilizacije ljubavi", kao kulture duha. OBITELJI I SUPRUŽNICI moraju se naučiti iznad svega zajedničkom životu i praštanju. POSVEĆENI I REDOVNIČKI ŽIVOT imao bi kao bitnu komponentu, živjeti iz tajne križa.

Sinoda je pokazala i na ŠIROKO POLJE DJELATNOSTI POMIRENJA: diobe unutar crkvenih zajednica (napredni i tradicionalisti, osobe na rubu crkvenog života, kao rastavljeni i sl.) ekumenizam, dijalog sa drugim religijama i sa različitim kulturama, nadasve pak veliko djelo mira "koje počinje tada - kao što je to rekao Ivan Pavao II - kada prihvaćamo uporni Kristov poziv: Obratite se i vjerujte evanđelju."

Zaključno vrijedno je ponovno istaći važnost duha pomirenja i POKORE u životu kršćanina. Sv. Otac nije dvojio nazvati taj duh u govoru na završetku biskupske sinode, "duboko životnim problemom za samo kršćansko biće." U tom duhu nastojmo i mi doprinijeti obnovi naše obitelji, okoline, radnog mjesta, crkvene zajednice u uvjerenju da mir među ljudima i mir svijeta počinje obraćenjem u našoj nutrini, postizanje i gradnja mira iz srca pomirena s Bogom.

mons. Jozef Tonko
tajnik Sinode biskupa

SJEVER BAČKE U SRCU MARIJINU

Akcija oko posvete bezgrešnom Srcu Marijinu u našoj domaćoj Crkvi sve više zauzima maha. Jasno to pokazuje kako katolički svijet u današnje doba osjeća potrebu Marijina posredništva. Naša suradnica krenula je na krajnji sjeveroistok da bi pokušala saznati kako je poticaj na posvetu bezgrešnom srcu Marijinu primljen u Subotičkoj biskupiji. Za razgovor je zamolila subotičkog biskupa Matišu Zvekanovića, koji se rado odazvao njezinoj molbi. Ovdje prenosimo njihov razgovor.

MARIJA: Preuzvišeni, u našoj je domovini osobito posljednjih godina oživjela aktivnost oko posvete bezgrešnom Srcu Marijinu. Onima koji žive ovdje na sjeveru Bačke, štovanje i posveta Srcu nebeske Majke vrlo su bliski. Pobožnost Srcu Marijinu ima duboke povijesne korijene.

ZVEKANović: *Povijest, odnosno povijesnost štovanja Srca Marijina u Subotici službeno datira iz godine 1851. Tada je, naime, Kaločka nadbiskupija, u koje se sastavu tada nalazio i teritorij današnje Subotičke biskupije, osnovala dvije bratovštine: Bratovštinu Srca Marijina i Bratovštinu Srca Isusova. Sjedište prve bilo je u Subotici, u ondašnjoj župskoj crkvi sv. Terezije Velike, sadašnjoj subotičkoj katedrali-bazilici. Druga je bratovština svoje sjedište imala u Kaloči u isusovačkoj crkvi.*

MARIJA: Godinu 1851. treba, dakle, uzeti kao "službeni" početak pobožnosti Srcu Marijinu. No, postoje li neke činjenice koje ukazuju i na ranije korijene štovanja naše Gospe?

ZVEKANović: *Mislim da o tome najbolje svjedoče dvije stvari. Prvo, naš je grad u svojoj povijesti mijenjao imena. No, prvo mu je ime bilo, nakon gubitka statusa vojničkog utvrđenja, Sancta Maria – Sveta Marija. Tu komentar ne treba. Drugo, autori knjige, koja obrađuje štovanje nebeske Majke u našem narodu, Suboticu nazivaju Marijinim gradom. Zato se može reći kako je štovanje Gospe u ovim krajevima znatno starije nego što to pokazuju službeni podatci. Tu su pobožnost naši Bunjevci donijeli u svojim srcima iz svoje stare postojbine i s dalmatinsko–hercegovačkog krša duboko je zasadili u plodnu panonsku zemlju gdje je urodila obilnim plodom. Da je ovaj narod odan Gospi, govori i činjenica da je od devet oltara u našoj katedrali, inače posvećenoj sv. Tereziji Avilskoj, čak na sedam Gospa prisutna, bilo da su oltari posvećeni baš njoj (Žalosna Gospa, Uznesenje bl. Dj. Marije, Lurdska Gospa), bilo da je uz onoga kome je oltar posvećen (uz sv. Josipa, iznad sv. Terezije, pod križem na Golgoti, uz dijete Isusa pri njegovu susretu sa sv. Ivanom Krstiteljem). Zato nije čudno da su oduvijek sve pobožnosti Gospi bile izuzetno posjećivane. Do konca prvoga svjetskog rata pobožnosti Srcu Marijinu okupljale su toliko svijeta da je, inače velika, katedrala bila pretijesna da primi svu Marijinu djecu koja su joj došla odati svoje poštovanje. Dolazio je i velik broj hodočasnika iz mjesta oko Subotice, pa čak i iz Szegeda i Tompe (danas u Mađarskoj). Tada su se slavile, odnosno posebno obilježavale tri pobožnosti na čast bezgrešnog Srca Marijina. U studenom su naši Hrvati–Bunjevci imali osminu*

koja je započinjala u nedjelju uoči 21. studenoga, blagdana Prikazanja bl. Dj. Marije, a završavala u subotu. Ta je pobožnost počinjala svakog dana u 15 sati i sastojala se od odgovarajuće propovijedi i molitava, te blagoslova. Pobožnosti istog sadržaja imali su i vjernici Mađari, i to u veljači, s tim da se osmina uvijek završavala pred sedamdesetnicu. Za vrijeme tih pobožnosti propovjednici su često bili primorani propovijedati vani, pred crkvom s improvizirane, drvene propovjedao-nice, jer svijet nije mogao sav stati u crkvu. Treća se pobožnost odvijala osmog dana po blagdanu Velike Gospe, na blagdan Srca Marijina. To je ujedno bio i glavni dan proštenja (kirvaja, goda). Na žalost, po svršetku I. svjetskog rata nešto zbog novih granica kad vjernici iz Mađarske nisu mogli dolaziti, a nešto i zbog promijenjenih okolnosti te pobožnosti gube masovnost. Tako je po svršetku II. svjetskog rata na pobožnostima znalo sudjelovati tek po 50–60 starijih ljudi i žena

Unutrašnjost subotičke katedrale - bazilike sv. Terezije

MARIJA: Trebalo je nešto poduzeti?

ZVEKANOVIĆ: *Da, to je bilo očito! Uvidjevši potrebu uvođenja promjena, pokojni je subotički biskup Lajčo Budanović pristao da se pobožnosti s popodnevnih premjeste na večernje sate. Ta je akcija već pri proslavi 100 obljet-*

nice Bratovštine Srca Marijina u Subotici, godine 1951. urodila plodom – započeo je proces oživljavanja pobožnosti Srcu Marijinu koji i danás traje. Godine 1958. poduzete se nove akcije. Odlučeno je da se pobožnosti vežu za važnije Gospine blagdane, ali da se ne dira značajnije u tradiciju. Tako je pobožnost hrvatskog življa vezana za blagdan Bezrešnog Začeca, a mađarskog za blagdan Gospe Lurdske, kao dva istoznačna blagdana. U dogovoru s ondašnjim gvardijanom franjevačkog samostana u Subotici o. Radoslavom Kujundžićem, organizirane su da tako kažemo "paralelne" pobožnosti u franjevačkoj crkvi sv. Mihovila, i to uoči Gospe Lurdske na hrvatskom, a uoči blagdana Bezrešnog Začeca na mađarskom jeziku. I povijest se ponovila. Osobito prvih godina Gospina djeca nisu mogla stati u crkvu. Vjernici su Mađari možda nešto brojniji, ali su Hrvati revnosniji u pristupanju na sakramente pokore i sv. pričesti. Dan proštenja više ne postoji, ali zato obadviije pobožnosti u sebi uključuju i sv. misu, a završavaju se pontifikalnom sv. misom.

MARIJA: Nije li baš 1958. godine Subotička biskupija prvi put "službeno" posvećena bezgrešnom Srcu Marijinu?

ZVEKANOVIĆ: *Da, upravo 1958. godine Subotička biskupija grad i župa sv. Terezije, prvi su put službeno prikazani bezgrešnom Srcu Marijinu. Okružnicom su tada i sve ostale župe bile pozvane da učine isto – da se stave pod okrilje bezgrešnog Srca naše nebeske Majke, što je i učinjeno.*

MARIJA: Govorite o "prikazanju", a ne o "posveti" bezgrešnom Srcu Marijinu. U čemu je razlika?

ZVEKANOVIĆ: *Posveta zahtijeva od svakoga bolju, temeljitiju pripravu. Ona traži da se čovjek u cijelosti preda, da postane svet. A mi smo ljudi slabi, nesavršeni. Mi se Gospi i njezinu Srcu možemo samo prikazati, prijeći joj sa svim svojim grijesima, slabostima i teretima, i zamoliti je za zagovor da se jednom uistinu njoj mognemo i posvetiti.*

MARIJA: Ove je godine obnovljeno prikazanje bezgr. Srsu Marijinu ?

ZVEKANOVIĆ: *Mi svake godine po završetku naših pobožnosti u veljači i prosincu obnavljamo prikazanje naše biskupije, grada i župe Srcu Marijinu. Ove smo godine to učinili i na Blagovijest, skupa sa Svetim Ocem. Odaziv vjernika bio je dosta velik.*

MARIJA: U čemu vidite smisao obnavljanja našeg prikazanja bezgr. šnom Srcu Marijinu?

ZVEKANOVIĆ: Čovjek je takav. Da bi živio, on se svaki put iznova mora hraniti. I kao što poradi tijela mora jesti, on mora i svoju dušu hraniti. A naša je duša ipak tijelom ograničena, kao i naše sposobnosti. Jedno svoje prikazanje čovjek može zaboraviti. Tako mu duša može malaksati, padati. Zato je treba pridizati. A svako naše prikazanje predstavlja pridizanje naše duše na vječne izvore Žive Vode.

MARIJA: Kako reagiraju vjernici?

ZVEKANOVIĆ: *Brojne se obitelji, osobito mlade i srednje dobi prikazuju Srcu nebeske Majke.*

MARIJA: Poznata je Vaša odanost i štovanje bezgr. Srca Marijina. To je prisutno vrlo često i u Vašim propovijedima. Kao Marijin štovatelj i kao naš Pastir, imate li neku posebnu želju u vezi s akcijom posvete, odnosno prikazanja bezgrešnom Srcu Marijinu?

ZVEKANOVIĆ: *Neki u akciji Crkve oko prikazanja bezgr. Srcu Marijinu ne vide smisla. Smatraju ga zastarjelim oblikom pobožnosti koja ne odgovara suvremenom čovjeku. Drže da je to preuveličavanje značaja Marijina u povijesti Otkupljenja. Ali, ako je Otac Nebeski izabrao Mariju da po njoj svima nama pošalje Otkupitelja, ako je Krist Gospodin s križa nju povjerio Ivanu i Ivana njoj, a zajedno s njime i cijelu Crkvu, onda je posve jasno da i mi daleko više trebamo Pomoćnicu i Zagovornicu. Jer, ako je Bogu bila posrednica, daleko je više nama potrebna. Stoga je i pobožnost Srcu Marijinu ispravna pobožnost, jer je prvenstveno Kristocentrična, vodi nas bliže Njemu. A sam čin prikazanja čin je koji bi trebao oblikovati čovjeka približiti ga više Bogu. Ljubav Srca Marijina prema Bogu trebala bi razbuktati isti plamen i u našim srcima. To bih želio da svi shvate i prihvate.*

(Vjerski list " Marija ", XXII, Split, 1984. 7 - 9 br. 269 - 272 str.)

Razgovarala:
GORDANA GABRIĆ

SVETA GODINA OTKUPLJENJA U BAČKOJ

Sv. Otac Ivan Pavao II. u svom govoru na susretu sa cijelim kardilaskim zborom koncem studenog 1982. g. navijestio je izvanredni jubilej 1950. obljetnice otkupiteljske smrti i uskrsnuća Gospodina našega Isusa Krista. Zatim je dokumentom od 6. siječnja 1983. "Otvorite vrata Otkupitelju" zacrtao glavne smjernice duhovne obnove cijele Crkve u ovo kasno predvečerje drugoga tisućljeća kršćanstva.

Sv. Godinu je svečano otvorio sv. Otac u Rimu, a svaki pojedini biskup u svojoj biskupiji (što je sada novost) na Blagovijest, 1983. g.

Sv. godinu u našoj biskupiji je otvorio naš biskup Mons. Matija Zvekanović uz koncelebraciju svih jedanaest dekana naše biskupije, na Blagovijest uvečer u subotičkoj katedrali bazilici.

Dva dana kasnije Sv. godina Otkupljenja je otvorena u svim župnim i redovničkim crkvama kod svečanih Misa, na Cvjetnicu.

Naš biskup je oformio odbor za proslavu Sv. godine od članova liturgijske komisije kojima je dodao još neke članove, kako bi bio pokriven cijeli teritorij biskupije. Ovaj odbor je izradio plan svetkovanja sv. Godine u župskom, dekanatskom i biskupijskom nivou. Ovaj plan je bio publiciran u službenom glasilu biskupije.

Kada se općenito pogleda u svim župama, više ili manje se propovjedala tematika Sv. godine, jer se o tom pisalo u katoličkom tisku, a i sv. Otac nije propuštao ni jednu priliku da u tom smjeru govori i potiče sve slojeve vjernika, koji su se odmah počeli okupljati u Rimu. No temeljiti program u smislu Papinih odredaba i želja ostvaren je u nekolicini naših župa npr. u Bačkom Monoštoru. U desetak župa održane su pučke misije. U većini župa crkveni god – proštenje se slavilo sa naglaskom na jubileju Otkupljenja. Prve pričesti i krizme (u župama gdje su se održavale) imale su također svetogodišnje obilježje. No, sigurno je da se još mnogo toga više moglo učiniti u smislu Papinih smjernica i biskupijskog plana.

Na dekanatskom nivou zapažena su planirana gibanja u svega pet šest dekanata i to u nekima su bili tzv. dekanatski dani kada su se sakupili vjernici iz pojedinih župa dekanata, kao npr. u Somboru. U nekima su organizirani svetogodišnji susreti pojedinih vjerničkih grupa: pjevača ministranata; mladih; članova pastoralnih vijeća i pojedinih članova sekcija istih vijeća, roditelji djece koje je Bog pozvao u duhovna zvanja, a i sami svećenici su svakog mjeseca imali duhovne obnove na svetogodišnju tematiku, kako bi ne samo riječima nego i djelima bili predvodnici svojim vjernicima

Ovo se je posebno ostvarilo u Bačkom dekanatu. Slična akcija je provedena i u sva tri subotička dekanata, ali uvijek na razini dijaloga grada, to jest svih triju dekanata... Svećenstvo tih triju dekanata poslalo je i dva pisma u kojima potiču i pozivaju vjernike na svetogodišnje susrete za pojedine grupe i staleže vjernika kroz korizmu 1984. godine.

Posebno sretna zamisao bila je osnivanje "kršćanske tribine" u zgradi sjemenišne škole "Paulinum" u Subotici (Trg žrtava fašizma 15) gdje se pokušalo pružiti dublju teološku formaciju onim odraslim vjernicima, koji zato imaju interesa.

Bilo bi dobro kada bi ova tribina nastavila svoj rad i nakon svršetka Sv. godine Otkupljena, jer se za takvom ustanovom osjeća potreba u svakom našem gradu, pa i na selima, jer je II Vatikanski koncil donio toliko novina i novih usmjerenja koje bi bilo veoma potrebno prenijeti na što šire slojeve vjernika osobito intelektualce, radnike i seljake, jer mladež je nešto dobila kroz vjeronauk za srednje škole i univerze, iako je to veoma skroman broj.

Duhovne obnove svećenstva subotičkih dekanata također su imale svetogodišnji karakter i tematiku.

Osim spomenutih svetogodišnjih susreta vjernika triju subotičkih dekanata, jedino svetogodišnje hodočašće u subotičku katedralu bilo je hodočašće Bačkog dekanata, 10. ožujka 1984. g. Oko 300 vjernika sa svećenicima dekanata. Pokorničko bogoslužje su vjernici obavili usput, u župnoj crkvi Presvetog Trojstva u Somboru, a svečanu Euharistiju su slavili u subotičkoj katedrali - bazilici sa subotičkim biskupom Matijom Zvekanovićem i sa svim svećenicima dekanata.

Bogoslužje se odvijalo na četiri jezika kojima govore vjernici ovoga dekanata, dok je homilija bila na hrvatskom jeziku. Na koncu su svi izmolili molitve, potrebne za dobivanje svetogodišnjeg oprosta.

Na biskupijskom planu, osim svečanog otvaranja i zatvaranja Svete godine Otkupljenja, bilo je organizirano biskupijsko hodočašće svećenika u Marijansko svetište u Bačkom Monoštoru. Mjesni biskup je još predsjedao slavljima u pojedinim župama, na početku ili završetku misija i u biskupijskim marijanskim svetištima na njihova godišnja proštenja i sva ta slavlja su imala svetogodišnji karakter.

Kao posebna uspomena na Sv. godinu Otkupljenja ostat će nova crkva posvećena Sv. Spasu u Novom Orahovu, koja je počela sa gradnjom u toj godini, a služit će ne samo rimokatoličkim vjernicima te župe, nego i grkokatoličkom živilju koje živi u tom selu, a nemaju vlastite bogomolje.

O duhovnim plodovima uvijek je veoma teško govoriti, jer su oni redovito u velikim dubinama ljudskih srdaca i duša sa veoma malo pojavnih znakova, ali ipak neke stvari su zahvatljive i okom vjernika. Svakako u sredinama, gdje se Papina želja i misao uzela ozbiljno, gdje se ljudima u tom smislu lomila Riječ, dijelili sakramenti i sabirala zajednica Božjega naroda, plodovi nisu izostali. Od vidljivih plodova svakako treba spomenuti rast crkvenog zajedništva na župnom, dekanatskom, biskupijskom i općecrkvenom planu, na prva tri po direktnom kontaktu, a sa općom Crkvom kroz poslušnost i ljubav prema sv. Ocu koji je tokom cijele Svete godine Otkupljenja neumorno lomio Riječ, poticao na pojačani sakramentalni život i nadasve sabirao Božji narod iz svakog plemena i jezika, učvršćujući ga u zajedništvu kako sa svojom Crkvom tj Crkvom u njihovim narodima, tako i sa Crkvom Božjom koja je u Rimu i koja predsjedava u ljubavi.

Z. K.

MARIJA KAO UZOR SAVRŠENOG ŽIVOTA

U propovijedima biskupa Lajče Budanovića

U V O D

Lajčo Budanović, prvi biskup Bačke Crkve. Čovjek koji je i prije izbora za biskupa bio poznat samo kao "radin i uzoran svećenik", a kao biskup prije svega pastoralno orijentiran. Biskup-pastir koji je volio svoje stado i koji je istrošio svoj život za dobro svoga naroda i svih naroda koji su živjeli na području njegove Apostolske Administrature. Volio je on svoje vjernike kao "dobri pastir", a i "svi vjernici, bez razlike narodnosti voljeli su svog najvišeg pastira u onim krajevima". Ta biskupova ljubav prema svojim vjernicima očitovala se u čitavom njegovom radu, a osobito kroz njegove propovijedi u kojima je išao za tim da vjerno prenese katoličku nauku i da "svoje" učvrsti u toj istoj katoličkoj vjeri.

Marija – prelijepo biće; nebo neizmjereno – lijepa kao zvijezda – Mati Božja; Majka cijeloga čovječanstva, tišina što glasno govori; ljubav moćnija od smrti; čisto srce – puno Boga. Marija – stvorenje na kojem su se inspirirali pjesnici, umjetnici i muzičari svih vremena... gotovo da nema starog umjetnika koji u svom radu nije posvetio bar jedno svoje djelo Mariji. Ako je Marija inspiracija za pjesnike i umjetnike, onda je još daleko više, inspiracija za svećenika, za biskupa. Svaki je svećenik pozvan da uzme Mariju "sa sobom". Reći će jedan današnji duhovni pisac: Ivan s Marijom, to je kršćansko svećeništvo. Marija je kod svećenika "kod kuće". Tu je misao biskup Budanović, na neki način, ostvario u svom životu. On je uzeo Mariju u svoju kuću, u svoju biskupiju, u svoje srce... ona ga je vodila k Isusu... ona je bila za njega na neki način "sve". Htio je prelići ovaj svoj žar prema blaženoj Gospi i u svoje vjernike. Želio je da i njima Marija bude sve. I kad je to želio, znao je što hoće. Znao je dobro da je Marija majka koja svu svoju djecu vodi k svome Sinu a njihovu bratu Isusu. I znao je da ona svojoj djeci – jer sve nas je Isus u Ivanu predao njoj – ni danas ne savjetuje ništa drugo no ono što je rekla domaćinima u Kani Galilejskoj: "Činite sve što vam kaže" (Iv 2, 5). Da bismo živjeli sve što nam je Isus rekao – to je cilj kojemu biskup Budanović želi dovesti svoje vjernike po svojim propovijedima.

Marijanske propovijedi biskupa Budanovića su pune poruke i nama danas, jer i danas je Marija "auto-cesta", siguran put do Isusa, do Boga. Ako se posvetimo Mariji i svoj životni hod povjerimo njoj – sigurno ćemo stići k Isusu gdje ćemo svi zajedno na čelu s Marijom slaviti Boga kroz svu vječnost.

Možemo reći da se u ovim svojim propovijedima Budanović trudio reći o Mariji "sve", ne ispustivši ništa od onoga što katolička vjera uči o njoj. To svjedoče i naslovi njegovih propovijedi. U prvom nizu propovijedi iz 1955. g. želi obuhvatiti čitav Marijin život, da bi ukazao na sve njezine divne kreposti i potakao svoje vjernike da ju nasljeduju. U propovijedima iz 1956. g. želi reći koju riječ o tome "što je Marija nama", da bi i opet snažno poticao sve da se ugledaju na taj divni "Uzor".

Ove propovijedi nisu teološke ni dogmatske, one su pastoralne, tj. one idu za tim da na što jednostavniji način osvijetle Marijin lik i potaknu vjernike da žive svoju vjeru, svoje kršćanstvo. Zato ne možemo očekivati da u ovim propovijedima vidimo "kao na dlanu" izraženu katoličku nauku o Blaženoj Djevici Mariji, ali se može uvjeriti da je sva ta nauka prisutna u ovim propovijedima na mnogo mjesta, već prema tome kako se uklapala u misao koju je biskup pojedinom propovijedi želio izreći i naglasiti.

NAZARETSKA KUĆICA – MARIJA KAO DOMAĆICA

Ovo je već šesta propovijed u krugu propovijedi koje žele "čitati životopis Marijin". Na početku Budanović postavlja cilj: "Danas ćemo ići u goste jednoj porodici, koju mi svi poznajemo i nazivamo sv. obitelj". Svaki kršćanin osjeća jednu silnu želju: prodrijeti u tajnu Nazaretske obitelji, u tajnu obitelji Isusa, Marije i Josipa. Sv. pismo šuti o svim tim "Isusovim nazaretskim godinama". Luka je zapisao nakon prikazanja: "Kad obavije sve po Zakonu Gospodnjem, vratiše se u Galileju, u svoj grad Nazaret. A dijete je raslo, jačalo i napunjalo se mudrošću i milost je Božja bila na njemu" (Lk 2, 39-40), a nakon epizode u Jeruzalemskom hramu zapisat će: "I side s njima, dođe u Nazaret i bijaše im poslušan... A Isus napredovaše u mudrošću, dobi i milosti kod Boga i ljudi" (Lk 2, 51-52). Budanović taj skroviti život u Nazaretu opisuje jednostavnim riječima: "Pogledajmo kako živi Marija u svojoj siromašnoj kućici u Nazaretu. Tu se nalazi mala tesarska radionica, a u njoj siromašna čeljad znojem svoga lica zaslužuju svoj svakdašnji hljeb. Svi su zadovoljni svojim siromaškim stanjem, ne tuže se zbog nestašica. Vole svoju zajednicu. Svako vrši svoj posao, jer to služi i drugima na korist, a na licu svih traje sloga i mir. A domaćici je najveća radost, kad iz ustiju svoga jedinka čuje riječ što joj je najmilija na svijetu: Nane, mama. Sabrana u srcu uređivala je svoje siromašno kućanstvo. Ložila bi vatru... Prala bi i spremala bi jelo, pekla bi kruh za svemogućega Gospodina koji sav svijet hrani; anđeli su se divili odozgor čistom poslovanju. Nešivenu haljinu Isusovu što ju je Marija izradila i krvnici na Kalvariji su cijenili i vrijednost pripoznali, pa nisu dali ju razkomadati, nego za nju baciše kocku. Stara domaćica nije se mogla zamisliti bez preslica, stana za tkanje i polivanja platna na suncu". Bio je to život sasvim običan, ispunjen svakodnevnim radom i brigama, a ipak... bio je to život u "zajednici ljubavi", gdje svatko na svom mjestu u potpunosti izvršava Božji plan, volju Božju. Velj Budanović: "Ruka na poslu, duša kod Boga, srce u svetištu... Marija je rasla svaki dan u milosti Božjoj po svome načinu života." Jasno je da dnevni život u Bogu pomaže dnevni rast u milosti Božjoj. Nema sumnje da je Marija bila sva prožeta Bogom. Može to biti izazov i nama. Svi smo mi kršćani pozvani na dnevni rast u Bogu, u Božjoj milosti. Za kršćane sigurno vrijedi ono pravilo "tko ne ide naprijed, taj ide natrag". Duhovni život zahtjeva svakodnevni rast. Sv. obitelj nam može biti poticaj za taj i takav rast.

Marija - Pomoćnica kršćana

U ovoj propovijedi Budanović spominje i Josipovu smrt. "Marija je međutim izgubila svoga zaručnika. Sv. Josip je umro. Oplakala ga je. On je pratio svoju zaručnicu u Betlehem, odatle u Egipat, otud se vraća u Nazaret. Pratio je na blagdane u Jeruzalem. Ostala je sad bez tješitelja, bez pomoćnika, bez hranitelja". Ovu je misao Budanović smjestio na ovo mjesto da bi predstavio Mariju kao uzor-udovicu. "...ona je bila uzor djevojkama, primjer majkama, evo sad daje pouke udovicama, kao udovica mora čvrsto odlučiti da će do groba sačuvati svoju čistoću. Ona je bila prava usamljena udovica, uzdala se u Boga, a on je njoj bio jaki zaklon". I Isus kao član sv. obitelji je uzor za sve nas. "... Uskoro i Isus je morao napustiti ovu kućicu, gdje je dao sam sebe za primjer: poniznost je svoju, mudrost i moć ovdje krio, pokazao trpljenje, kad je od mladosti bio na poslu; kripost poslušnosti, jer bijaše poslušan...". Govor je jasan ne treba mu komentara.

Nakom Isusovog 30-godišnjeg skrovitog života u Nazaretu slijedi njegov javni život u kojem će mu Marija biti vjerna pratilica. Tu Budanović kratko nabacuje i misao o Mariji suotkupiteljici, no o tom će biti više govora u sljedećoj propovijedi.

I već uobičajeni cvjetić za Mariju: "Nazaret je škola za nas, kako ćemo u Božjoj milosti rasti, (naučili smo) da su trpljenja u svagdanjem radu stepenice po kojima se Bogu bližimo...pa ćemo i mi jedan vjenčić kao od cvijeća isplesti tako da ćemo sve poslove, ma kakvo prosti bili, rado svršiti. Ona će rado primiti taj vjenčić jer će ju podsjetiti na ove poslove što ih je ona svršavala u Nazaretskoj kućici". Nazaret je škola životnog rasta u milosti Božjoj. Naši križevi, naša patnja i trpljenje nije nešto negativno – oni su smjerokazi prema Bogu. Svaki križ je oznaka puta koji vodi k Bogu. To je Budanović dobro znao i iskusio u svom životu. Bio je neumorni radnik za "stvar Božju" i za svoj narod, a sve ga je to ujedno vodilo i bliže Bogu. Iz svog vlastitog života i svojim vlastitim primjerom želi potaknuti i druge da idu bliže Bogu, a za to je siguran put: radosno izvršavanje svoje dužnosti. Nije važno kakvi su poslovi. Važno je kako ih obavljamo. Marija ih je obavljala sigurno s puno ljubavi – nemamo razloga u to sumnjati.

Andrija Anišić

(Odlomak iz diplomskog rada "Marija kao uzor savršenog života u propovijedima biskupa Lajče Budanovića.")

Filozofsko-teološki institut Družbe Isusova Isusove
Zagreb, 1983. g.

ANDRIJA PALKOVIĆ – UZOR BISTRICKOG HODOČASNIKA

Marija Bistrica je najveće, najpoznatije i najposjećenije Gospino svetište u Hrvata. Ono što je Talijanima Loreto, Francuzima Lurd, Portugalcima Fatima, Poljacima Čenstohova, to je Hrvatima Marija Bistrica. Svetinja i biser ovoga svetišta jest čudotvorni kip Majke Božje s Djetetom u naručju. Kip je izrađen u prvoj polovini XVI stoljeća. Nije to nikakva naročita vanjska ljepota. Kip je izrađen od drveta, crne boje, a prikazuje osobu iz našeg Hrvatskog Zagorja u plemićkoj odjeći.

Povijest mu je veoma uzbudljiva. Prije je štovan na Vinskom vrhu, tri kilometra od današnjeg svetišta. Da Turci ne bi obeščastili kip, jer su već doprli do Konjščine, župnik ga prenese u župnu crkvu sv. Petra i Pavla, te ga zazida u crkvi na skrovito mjesto. Nikome to ne reče i njegovom smrću zamete se trag čudotvornom kipu. Više od četrdeset godina kip je bio lišen štovanja. Prema zapisu Andrije Ivšića, bistričkog župnika, župnik Luka opazi čudnu svjetlost u crkvi i na tom mjestu, prema predaji, pronađe kip. Stara pobožnost se opet rasplamsala, ali ne za dugo. Iz nepoznatih razloga pobožnost je prema kipu počela opadati i kip je oko 1650. opet zazidan iza glavnog oltara župske crkve u Bistrici. Ljetopisac je zapisao: "Presveta Djevica to nije mogla podnijeti. Nije mogla podnijeti ovu veliku zaborav."

Veliki biskup Martin Borković poslao je kanonika zagrebačke katedrale da zajedno s bistričkim župnikom Ivanom Molitorisom potraže kip.

”U mojoj crkvi, preuzvišeni, nema nikakve Marijanske pobožnosti!” Slavni biskup mu reče: ”Kad sam ja išao u školu, sva gospoda i gospođe s djecom i sva dvorska družina morali smo ići u Bistricu na proštenje pješice i to bosonogi. Gdje je lik Bl. Djevice iz vaše crkve?”

Te riječi učinile su da je kip pronađen i postavljen na javno štovanje, koje već 300 godina traje neprekidno, sve do naših dana. Biskupska konferencija Jugoslavije proglasila je Mariju Bistricu za hrvatsko nacionalno Marijansko svetište. A metropolita Južne Hrvatske, nadbiskup Franić poručuje: ”Kao što nazivamo Marijansko sinjsko svetište srcem naše nadbiskupije, tako treba da Marijansko svetište Gospe Bistričke postane-srcem hrvatske Rimokatoličke crkve”.

U rukopisu koji se čuva u arhivu Marije Bistrice, zapisano je 1109 izvanrednih milosti koje su pred kipom Majke Božje dobili vjernici 1688-1786. g.

Među njima je jedan koji zadivljuje. Naime, jedan hodočasnik iz Bačke, iako bez škola, s velikom vjerom je proslavio Majku Božju Bistričku. To je Andrija Palković, Bunjevac iz Sombora, kako se on sam naziva ”po Božjoj volji kerstjanin i katolik, varošanin i purger slobodne i kraljevske varoši Zombora”. On se sam ocrtao u pismu, što ga je 1781. godine i uputio ovim natpisom:

”Blaženoj Divici Mariji
u Kipu Bistričkom
svega života moga
u poniznom služenju
evo zavit želim ovi
iz Bačke daleke prikazat zemlje.”

”Ja, Andrija Palković, po Božjoj volji kerstjanin i katolik, varošanin i purger slobodne i kraljevske varoši Zombora na znanje dajem i rukopisom vlastitim svidočim, pored kerstjanske moje constientie kako vazda za odvitnicu moju prid veličanstvom Božjim imao jesam B. D. Mariju, koja u nebesi jest, osobito zavitujuć se njezinu čudu činećem kipu na Bistrici u kraljstvu horvatskome, sada treći put zavit /nedostojno može bit/ izvršujem i svaki put pomoć ćutio i primio jesam... svidočanstvo od premilostivog milosrđa Marijanskog prid svima i očito ispovidam”.

Ispovijed Palkovićeve je ganutljiva. U posvetnom pismu priča on svoj život iskreno i prostodušno. On ga veže i oslanja na volju i pomoć Božje i Njegove Majke. U svim djelima i poslima, u svakoj teškoći i nevolji traži i moli milost ozgora. Palković je pismen čovjek i polazio je škole, ali veli, radi prerane očeve smrti nije došao dalje od ”conjugatie”, no on se sam dalje duhovno obrazovao. Njegovo pismo i izlivi njegova pera zadivljuju velikom religioznom kulturom i zanose bogatstvom i puninom kršćanskog sjećanja. Smio bih reći da Majka Božja Bistrička nije imala odanijega i vjernijega poštovatelja i poklonika od njega.

Dječak od sedam godina g. 1758. teško je obolio od ”frasa”. Brižni roditelji imali su gorku žalost u srcu, jer su ga ”posli red divojaka teško dočekali” i ”izgubivši ufanje u pomoć naravnu zavapili jesu k Bl. D. Marii u čuda činećemu na

Bistrici Kipu zavitujući se da, ako ozdravim, sam da ju pohodim, isto kako /čim/ bijahu obećanje učinili, odmah polakšicu i priličnost k životu jesu u meni vidili i domalo vrimena ozdravio jesam, tako da više nikada bolesti one na sebi nisam oterpio. Koji zavit sam isti g. 1766. ja sam izveršio. Pišice osam dana hoda na Bistru došao jesam, prvi dan Duhova.”

Tako na deset punih strana u Historiji bistričkih čudesa /II. 91-101./ priča Palković svoje životne brige i tegobe, boli i nevolje i kako im je svima sretno odolio pomoću Majke Božje. Neke je samo natuknuo i skrovito zadržao u dnu svojega srca, a druge otvoreno kazuje i priča.

*Majko Božja Bistrička,
moli se za nas
Mi smo tvoji putnici,
blagoslovi nas!*

*Dušo duše hrvatske,
Isusova Mati,
Sunce naših stradanja,
ne prestani sjati!*

Dirljiva je povijest s njegovom kćerkicom: "G. 1779. ditešce moje od šest godina, imenom Marija, od frasa bila jest mučena i donle više puta zato žalosno gledah, rastuživ mi se srce, otišao sam u drugu sobu, pak rasplakao se Bl. D. Mariji /koja mi je u pamet odmah došla/ zavapio sam: Oh! Utišenje sviju žalosnih! Bl. D. Marija, pogledaj na moje žalosno srce i na tešku bolest diteta moga. Usliši me i ditešce moje oslobodi od ove teške bolesti! - A ja ti se obećajem, da ću u prvoj prilici poslati k tvome čudnovitome Kipu na Bistru na svete Mise, kako i poslao jesam g. 1780. o Duhovi po našim Kerstiani. Nikada više bolesti gori navedene na ditetu vidio nisam."

Palković do svoje tridesete godine do tri puta je pješke hodočastio iz Sombora k Majci Božjoj Bistričkoj. Tamo i natrag. Drugi puta je bio g. 1779. i treći puta, kada je svoje pismo pisao treći dan Duhova, godine 1781. i pored dužnosti svoga zvanja obznanjivao i svidočio "pred svim pravovirnim zahvaljujući pored slabosti svoje na primilostivom Marijanskom milosrdnom uslišanju molitve od grišna i nečista serca i jezika moga učinjene. Zazivajući svako stvorenje za proslavit Boga i Bl. D. Mariu, koja na nebu jest i u kipu čuda činećem na Bistri".

Cijelom svojom ličnošću i duševnošću A. Palković je prototip marijanskog vjemika i hodočasnika, kako se on od vjekova rađa i živi u našem dobrom narodu. Personifikacija svih kreposti i vrlina vjerne i Bogu odane duše. Njemu je život volja i služba Božja, a svakidanje brige uspon u nebesa po strminama ljudskoga življenja. Na ovom putu Majka Božja je njegova zaštitnica da bi uvijek hodio označenim putem, da ne bi zabludio i propao u bezdan. Njegovo pouzdanje u pomoć Božje Majke je nepogrešivo i njegova žeđa za Njom je neugasiva dok je ne nađe i njegovo se srce usreći milošću Božje Majke. Nijedan mu put i napor nije težak, dok ne dopre do Bistrice, Njezinoga svetišta. Hodi kroz nepoznate krajeve, dnevi i noći, drumom i šumom, brijegom i dolinom, hodi dva i tri tjedna, umoran i žeđan, i svane veliki dan njegova života i ostane pun unutrašnjega blaženstva i zanesenja kada ugleda starodrevni kip Bistrički, zemaljsku sliku nadzemaljske veličine i ljepote Majke Božje, pri kojem ona najbogatijom darežljivošću siplje s nebesa.

U tom poniznom "zavitu" nalazi se jedna molitva Majci Božjoj, pravi biser pobožnosti Gospi Bistričkoj.

U toj molitvi oslovljava Majku Božju najljepšim nazivima, a zatim se ponizuje duboko i vapi samo za duhovnim dobrima te se na koncu uspinje do potpunog predanja Majci Božjoj za sužnja i roba u duhu prave pobožnosti davnoga doba. Da se nadahnemo pravim duhom pobožnosti prema Majci Božjoj, donosimo njegovu molitvu u cijelosti.

PRED KIPOM BISTRičKIM
(Molitva bačkog hodočasnika iz 18. stoljeća)

”Oh, Neba i Zemlje Kraljice! Lipoto Anđela, i slavo svega veseloga Raja, Ufanje nevoljnoga Čovika, Utočišće Grišnika, Zdravlje Bolesnih, Put Zabludilih. Upraviteljice i Pomoćnice Putnika, Evo te ja nevidni i nedostojni i nečisti Grišnik usuđujem se ponizno klečeći prid tvojim čudočinećim Kipom Bistričkim ovi moj Rukopis, pače bolje rekavši od tvoje milosti i naučeni i darovani, na Zahvalnost i pozdravljenje prikazati i s dubokim poniženstvom Milosrđe tvoje moleći, da mi isprosiš oprostjenje Griha mog sveg zločestog života učinjenih bez broja. Daj mi od danas pravi put i bogoljuban život provoditi, nauči me Zemaljska pogrditi, a spasonosna sliditi, daj mi o slatka Majko, jedan dio žalosti u Sercu ucipiti mome, od onih žalosti, koje si na ovome svitu imala u promišljanju Muke Sinka tvoga, daj mi, daj da promišljam gorčinu Muke njegove, koju podnese za mene Grišnika, dostojno poštujući. Najposli, o prevelika Odvitnice moja! Tebe ja sada Nedostojni Grišnik, klečeći prid tvojim čudačinećim Kipom Bistričkim, odabirem i uzimam za moju odvitnicu. Utočišće sveg života moga i smerti moje, tebi pod Obrambu preporučujem život moj i smert, moju dušu i serce moje, svu Družinu i dicu moju. Ti me upravi na svitu tako živiti, kako ću vazda na Službu Božju biti u poniženstvu od Svake mane držeći se; izprosi mi duše i tila čistoću, da tako živim na svitu i ono tražeć za što sam na svitu stvoren. Najposli, o preslatka Majko! evo mene nedostojnog Grišnika prid blagoslovljenim nogama tvoima, ponizno molećega da se dostojiš primiti mene pod Krilo svoje, ako nisma vridan za sina, i za Mario ljubioca pravoga, barem primí mene za Sužnja i Roba tvoga. Evo, oh prislatka, Gospojo moja! Iz Daleke Zemlje osam dana putujući, harač od Ropstva moga došao sam Tebi prikazati. Primi dakle u broj Sužanja tvoji mene nedostojnog i primi Serce i Dušu moju, koju ti poklanjam i kod tebe ostavljam. Ah kamo sreća, da z tilom do smerti mogu Tebe u tvom Čuda činećem Kipu na Bistri gledati, i koja u nebu jesi, promišljati i slaviti. Pogledaj na mene, oj Slatka Gospojo! I usliši me što te molim u napridak što te grišnik molio budem. Navlastito blagoslovi tvojim svetim blagoslovom u Svemu Mogućstvu i činu mojemu, i budí mi na čas smerti moje Odvitnica! Sada te za onda ponizno molim, budi kod mene i daj mi da se ne zmutim. Najposli priporučujem ti Dušu Moju sada za onda, zaštiti ju, zagovori prid Sinom tvojim. Primi dakle, nedostojnu molbu moju u ovom Rukopisu postavljenu, zahvaljujući hiljadu hiljada puti na milosrđu tvome; i u materinsko običajno utočišće mene Tebi izporučam i pridajem u ruke sada i vazda i na čas smerti. Amen.”

Andrija Palković
Za tisak priredio Antun Gabrić

Oče naš

OČE NAŠ

– a živimo kao da nismo Njegova djeca.

KOJI JESI NA NEBESIMA

– a na zemlji stičemo druge bogove.

SVETI SE IME TVOJE

– a često ga psujemo.

DOĐI KRALJEVSTVO TVOJE

– a prilijepili smo se za zemaljsko.

BUDI VOLJA TVOJA

– a kad nas nešto snađe: Zašto si nam, Bože, ovo dao?

KRUH NAŠ SVAGDANJI DAJ NAM DANAS

– a tjeskobno se brinemo za godine unaprijed.

I OTPUSTI NAM DUGE NAŠE

– a mi smo zlopamtilo i za najmanju sitnicu.

KAKO I MI OTPUŠTAMO DUŽNICIMA NAŠIM

– a kažemo: Neću se pomiriti sve do smrti.

I NE UVEDI NAS U NAPAST

– a sami srljamo u nju.

NEGO IZBAVI NAS OD ZLA

– a često i druge na zlo navodimo.

A M E N

– poslije ovoga ne bismo smjeli reći ni riječ.

Pavao

DA SVI BUDU JEDNO

EUHARISTIJSKI KONGRESI U BAČKOJ

U ovo vrijeme kada se cijela Crkva među Hrvatima sprema na svoj prvi svenarodni kongres, i ovaj prikaz povijesti Euharistijskih kongresa u Bačkoj želi biti mali doprinos veličanstvenim pripremama za ovaj veliki događaj, koje se čine po svemu svijetu gdje god žive Hrvati-vjernici. Sam Kongres će se održati 8-9. rujna 1984. godine u Zagrebu i Mariji Bistrici, kao završetak proslava trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata i kao proslava 300. obljetnice našašća čudesnog lika Našeg narodnog svetišta Marije Bistrice.

Bogorodice u našem svetištu u Mariji Bistrici.

Gotovo 1500 godina već postoji Bačka kao crkvena i civilna samostalna jedinica. Kroz tu svoju dugu povijest ona je mijenjala gospodare i s tim u vezi gubila i svoj crkveni i politički identitet. Danas je ona pokrajina omeđena sa Dunavom sa zapadne i južne strane. Tisom sa istočne i državnom granicom prema Mađarskoj sa sjeverne strane. U crkvenom pogledu ona je samostalna od 1923. godine kao Apostolska administratura, a od 1968. godine kao samostalna biskupija pod naslovom "Subotička biskupija" koja je direktno podvrgnuta, još za sada, sv. Stolici. Kada se, dakle, govori o Crkvi u Bačkoj, misli se na Subotičku biskupiju u ovom njezinom posljednjem povjesnom razdoblju od 1923. godine na ovamo.

Postavljanje Presvetog na postolje

Upravo na pedesetu obljetnicu prvog Međunarodnog Euharistijskog kongresa, koji se održao u francuskom gradu Lilleu, 28 - 30. lipnja 1881. godine, održan je prvi Euharistijski kongres u Bačkoj iako spomenuta obljetnica nije bila neposredno povodom za održavanja spomenutog kongresa. U službenom listu biskupije (tada još administrature) *Litterae circulares* br. 2/31 pod brojem 1432/31 čitamo, kako na poticaj sv. Oca Pia XI da se što dostojnije proslavi tisućpetstota obljetnica velikog Općeg sabora u Efezu (431. godine) biskup određuje da se održi Euharistijski kongres u našem gradu (Subotici) od 14-16. kolovoza 1931. godine. U lipnju iste godine donose istu vijest i "Subotičke novine" (br. 15/31 od 20. 6. 1931.): "Glavne svečanosti bi pale na 15. kolovoza, kada bi se održala glavna zajednička sv. misa na žitnom trgu, a za njom bi slijedila veličanstvena procesija. Svaka narodnost bi imala svoju crkvu, sv. misu i propovjed: Bunjevci kod sv. Terezije ("velika crkva"), Mađari kod oo franjevaca ("stara crkva"), Nijemci u crkvi sv. Roka, a grkokatolici (Rusini) u crkvi sv. Đurđa. Konačni program još nije objavljen."

Grad se pripremao za taj veliki događaj. Biskup Lajčo Budanović dao je temeljito preurediti i proširiti svetište u crkvi sv. Terezije crvenim mramorom i uresio ga posebnim kandelabrima i pričesnom klupom (Sub. nov. 18/31, 25. 7. 1931.)

Budući da se radilo o izvanrednim pobožnostima, na koje se prijavila velika masa svijeta, svećenstvo grada smatralo je za potrebno da pouči vjernike grada Subotice, kako se imaju vladati kroz sve to vrijeme trajanja kongresa, a osobito za vrijeme velike teoforičke procesije kojom je kongres završio. Zbog toga su četiri nedjelje prije Kongresa bili pozvani u svim gradskim crkvama na pouku najprije

za žensku, zatim mušku mladež, te žene i konačno muževi. Odbor za Euharistijski kongres dao je proglas u "Subotičkim novinama" u kojem moli sve subotičke vjernike "da prime sve strane goste svesrdno na stan" (S.N. 17/31. od 18. 7. 1931.)

Sam kongres se odvijao ovako. Već u predvečerje Velike Gospe 14. kolovoza počele su se skupljati mase svijeta. U spomenute četiri gradske crkve već od 18. sati bio je izložen Presv. Oltarski Sakrament i vjernici su se klanjali sve do 22 sata u noći. Na sam dan velike Gospojine, već prema jezičnom redu u dotičnim crkvama služine su se dvije svečane Mise u 6 i 8 sati, da bi se sva ona masa svijeta, koja se ispovjedila kod kuće mogla pričestiti, a onda se sve to mnoštvo od 40-50.000 stalo skupljati ne na žitni trg, kako je prvotno bilo zamišljeno, nego na svega par stotina metara dalje na igralištu "Bačke" (najstarijeg hrvat. nogometnog kluba, osnovanog 1901. godine) (S.N. 23/31, 23. 8. 1931.) Na gledalačkoj tribini bio je postavljen oltar. Svečanu pontifikalnu Misu u 10 sati služio je biskup Lajčo Budanović uz veliku asistenciju klera. Poslije sv. Mise bila su posebna zborovanja za svaku etničku grupu, gdje su nastupali po jedan svjetovnjak, katolički intelektualac i po jedan svećenik. Za Hrvate je govorio dr. Mirko Ivković Ivandekić na temu: "O božanskoj misiji Isusa za društveni poredak", a Mons. Blaško Rajić govorio je na temu: "Euharistija i familija". Sve je to trajalo gotovo tri sata, Kroničar bilježi da su sve te mase dobro izdržale, "pa makar da je sunce dosta jako bilo" (nav. mj.)

U 16 sati poslije podne započela je svečana procesija. Pojedine narodne grupe skupljale su se na trgovima blizu katedrale, tada crkve sv. Terezije. Hrvati na pileškoj pijaci, Mađari ispred gimnazije, a Nijemci ispred zgrade Narodnog kruga (Népkõra). Svi su oni prodefilirali ispred Presvetoga koje je bilo postavljeno na posebno okićenim kolima, prema nacrtu prof. Ivana Malagurskog, zvanog Tanar.

Šest konja "čilaša" vuku kola na kojima je postolje za Presveto

Biskup L. Budanović sa svećenicima u procesiji

U procesiji u redovima po osam prvo su išli Nijemci, zatim Mađari pa Hrvati sa Slovacima i Rusinima (čije su nošnje posebno zapažene, kao lijepe i veoma slične) Svečano okićena kola vuklo je u šestopregu šest bijelih konja, a pored svakog konja bio je mladić u narodnoj nošnji. Ispred kola je išla grupa od osam vojnih trubača, a iza kola stupao je biskup Budanović sa svećenstvom i redovnicima. Procesija se je kretala današnjom ulicom JNA (tada Prestolonaslednikova), Zagrebačkom, pa ul. Maksima Gorkog (tada Vilsonova) do Suda, a onda Kidričevom (tada Aleksandrova) opet do crkve sv. Terezije, gdje je biskup podijelio svečani blagoslov sa Pressvetim i time je svečanost prvog Euharistijskog kongresa u Bačkoj završena. Procesija je trajala oko 2 sata i odvijala se u najvećem redu.

Komentator Sub. novina piše kako se na Euharistijskim kongresima obistinjuju Isusove riječi da će kada bude uzdignut sa zemlje, sve privući k sebi; zato su oni sa naše strane prava ispovjest vjere i znak pripadnosti Crkvi. A to je upravo ovaj kongres i dokazao.

Molitva

Bože, htio si da jedemo od jednoga kruha i pijemo iz jedne čaše. Daj da životom budemo jedno u Kristu i radosno poslužimo spasenju svijeta. Po Kristu.

DRUGI EUHARISTIJSKI KONGRES U ODŽACIMA 1933. GODINE

Svega dvije godine poslije Kongresa u Subotici, održan je u okviru svete godine Otkupljenja i drugi Euharistijski Kongres u Bačkoj u Odžacima.

Vjernici župe Odžaci pripremali su se za taj događaj. Te su godine temeljito obnovili toranj i pozlatili križ i jabuku koja ga drži. Istovremeno je obitelj Krauss kupila veliko zvono na uspomenu na kongres, a na čast Isusu u presvetom oltarskom Sakramentu. Obitelj Groll kupila je za tu zgodu veliku i izvanredno lijepu pokaznicu (monstrancu) koja je i danas vjerojatno i najveća i najljepša u cijeloj našoj biskupiji. A časne sestre "Naše Gospe" koje su tada boravile u Odžacima i vršile službu mjesnih učiteljica, izvezle su zlatnim nitima, koje su za to dobavljene iz Beča, veoma bogati baldahin (nebo) koje se i danas čuva u župnoj crkvi sv. Mihovila u Odžacima.

Euharistijski kongres je započeo već 14. kolovoza 1933. godine u podnevnim satima dočekom uglednih gostiju, osobito Lajče Budanovića te hodočasničkih grupa iz cijele Bačke. Četvorojezična masa svijeta se slijevala u veliku odžačku crkvu, gje su u predvečerje započeli satovi klanjanja na hrvatskom, njemačkom, slovačkom i mađarskom jeziku. Klanjanje je trajalo duboko u noć. Na svetkovinu Velike Gospe bile su mise sa propovjedima i pjevanjem na svim jezicima, a glavnu Misu Euharistijskog kongresa služio je biskup Lajčo Budanović uz asistenciju najviših prelata na improviziranom oltaru koji je bio postavljen na tadanjem

Biskup L. Budanović sa prelatima za vrijeme sv. Mise

Završni kongresni blagoslov

vašarištu, preko puta od katoličkog groblja, na teritoriju na kojem se danas nalazi fudbalsko igralište. Biskup je ovaj skup proglasio jubilarnim i svim prisutnima dao je mogućnost za dobivanje potpunog oprostа uz uobičajene uvjete. (Lit. Circ. IV/33). Prema ocjenama nekih, koji su tada bili prisutni, a i prema službenom glasilu, bila prisutna masa od c. 30.000 vjernika. Svečani govor o Euharistiji imao je biskup Budanović. Poslije svete Mise sve se to veličanstveno mnoštvo svrstalo u procesiju te pošlo ulicama Odžaka da time manifestira svoju vjeru i odanost Isusu - Euharistiji. Ulice su bile okićene, prozori puni cvijeća i svijeća, a ulice kojima je prolazio Isus, bile su prostrte sagovima od cvijeća, koje su to jutro postavile katoličke organizacije i školska mladež. Svečanost je završila euharistijskim blagoslovom pred ulaznim vratima odžačke crkve

TREĆI EUHARISTIJSKI KONGRES U BEČEJU 1937. GODINE

Nakon četiri godine opet su se vjernici iz cijele Bačke sakupili na Euharistijski kongres u (Starom) Bečeju. Još u svibnju iste godine u Subotičkim novinama objavljeno je održavanje kongresa u Bečeju (21/37, 21.5.1937.). Dva tjedna prije samoga početka Euharistijskog kongresa u istim novinama otisnut je avečani proglas i poziv na sudjelovanje na tom Euharistijskom kongresu. Samo kongresno slavlje se odvijalo prema već ustaljenom obredniku. U predvečerje je bio svečani doček visokih gostiju, osobito biskupa Lajče Budanovića, koga je dočekalo veliko mnoštvo svijeta i napravilo špalir dug gotovo kilometar. U to predvečerje u kolovozu u svim se župnim crkvama u Bečeju odvijao isti program: propovijed na temu "Samo ti, Gospodine, imaš riječi života vječnoga" i klanjanje pred presv. Sakramentom. To klanjanje u Bečeju potrajalo je duboko u noć. Obje župne crkve bile su obdarene za dobivanje potpunog oprostava svima onima koji u njih uđu, ispovjedeni i pričješćeni, te izmole na nakanu sv. Oca određene molitve.

Na sam kongresni dan, 15. kolovoza su sv. Mise sa propovjedima na tri jezika, a poslije toga se to mnoštvo svijeta, prema pisanju Subotičkih novina (34/37, 20.8.1937.) bilo ih je oko 15000, slivalo na gradski stadion, da bi uzeli učešća na svečanoj pontifikalnoj Misi Mons. Lajče Budanovića. Pod Misom je govorio biskup na sva tri jezika o značenju Euharistijskih kongresa. Građanski zbor pjevao je pod Misom latinsku misu i izveo Schubertovu "Ave Maria" pod ravnanjem g. Mirka Racz. Poslije Mise bila su zborovanja po jezičnim grupama. Hrvatskoj skupini su govorili Mons. Blaško Rajić i g. Lajčo Vujković na temu: "Vratimo se Kristu i vratimo se Crkvi".

Poslije podne u 15 sati počele su se sakupljati mase svijeta na prostoranom trgu ispred crkve prema jezičnoj pripadnosti, a ove po pripadnosti pojedinim društvima ili crkvenim organizacijama. Velebnu procesiju vodila je grupa mladića na konjima, slijedilo je veliko raspelo i stotine barjaka pojedinih župa, bratovština ili katoličkih organizacija, za njima kler i sve ono mnoštvo svijeta.

Ulice kojima je prolazila procesija bijahu osvjetljene i okićene cvijećem i papinskim zastavama. Procesija se odvijala u najvećem redu, što kroničar pripisuje dobroj organizaciji kongresa. Komentator Subotičkih novina posebno ističe da su Hrvati ponijeli lijepu uspomenu sa ovog katoličkog slavlja, uz uvjerenje "da nismo jedini i napušteni u velikoj borbi za ostvarenje Kristova carstva ovdje na zemlji."

U EUHARISTIJU nam ISUS dariva ZNAKOVE (simbole) KRUHA i VINA i po njima neizrecivo više od onoga što oni znače. U EUHARISTIJU nam se dariva najstvarnija PRISUTNOST Kristova proslavljenog TIJELA i njegove KRVI, i s time sav ŽIVOT i sva LJUBAV što nam ih je poklonio po svom životu, MUČI, USKRŠNINU, PROSLAVI kod OCA i DARIVANJU DUHA.

ČETVRTI EUHARISTIJSKI KONGRES U SOMBORU 1939. GODINE

Ovaj kongres ima i svoje specifičnosti, to je biskupijski Euharistijski kongres katoličkih mladića i muževa, za razliku od ostalih, gdje su svi vjernici bili pozivani. Po svemu sudeći ovo je bio kongres koji je bio najtemeljitiije pripremljen od sviju ranijih.

Naviješten je gotovo godinu dana prije kongresa. Prvu vijest donose Subotičke novine, o odjeku koji je imao među pukom somborskim navještaj "četvrtog dijecezanskog euharistijskog kongresa" (46/38, 18. 11. 1938.) Još u istom mjesecu (studenom) 22. održana je prva sjednica Odbora za pripremu Euharistijskog kongresa. Za predsjednika je izabran g. Leonard Hegediš, župnik bajmočki i dekan subotički, a članovi odbora su somborski dekan Agatić, apatinski dr. Egert i riđički Wier, te župnik somborski Antun Skenderović, za tajnika je izabran Antun Poos. Na ovoj sjednici točno je određen datum, mjesto, program samog kongresa, kao i njegovih odjela tj. za mladiće i muževe. Ti programi su poslani svim župnim uredima i tako se moglo početi sa pripremama.

Tako već u siječnju 1939. godine u suboričkoj crkvi sv. Terezije počinju posebne pobožnosati, predavanja i pouke za muževe i mladiće, kao daljnja priprema za kongres.

Prvu pouku održao je biskup Budanović da bi naglasio važnost stvari. Istovremeno se propagira i pjesmarica sastavljena za taj kongres kako bi i pjevanje bilo jedinstveno. Ove pripreme po župama pratile su pripreme kroz katolički tisak Subotičke novine kao katolički tjednik bačkih Hrvata posvetio je pet-šest uvodnika toj temi i sam program je objavljen u nekoliko brojeva, organiziran je i grupni prijevoz vlakom do Sombora, također u organizaciji pripremnog odbora.

Same kongresne svečanosti protekle su prema dogovorenom rasporedu. Slavlja su počela svečanim otvorenjem Kongresa i propovjedu Mons. Blaška Rjića generalnog vikara naše biskupije. Poslije toga je slijedio svečani doček Mons. Budanovića koji je došao vlakom, a sa željezničke stanice dovezen kolima i dopraćen grupom mladih konjanika. U ime Hrvata biskupa je pozdravio dr. Abramović, kraljevski javni bilježnik grada Sombora. Od 21.30. sati pa do pola noći bila je prilika za ispovijed, a od 23-24 sata bilo je noćno klanjanje, a poslije toga u pola noći svečano bogoslužje. Noćno klanjanje je vodio mladi kateheta Franjo Vujković.

U nedjelju 6. kolovoza već od 4 sata ujutro počelo je ispovjedanje, zatim slijede sv. Mise pod kojima se pričešćuju svi prisutni, osobito muževi i mladići.

U 8 sati počinje zborovanje omladine, koje otvara Ivan Kujundžić gimnazijski kateheta, a glavni govornik je mladi svećenik Marin Šemudvarac iz Subotice, uz kojega su nastupili po jedan mladić iz Subotice i Sombora.

Masa svijeta slijegala se na prostrani trg Presvetog Trojstva, gdje se održala svečana biskupska sv. Misa, kojoj je predsjedao mons. Lajčo Budanović, apostolski administrator bački. Za vrijeme Mise pjevao je somborski zbor pod ravnanjem dr. Ljudevita Kiša, misu od J. von Beliczay-a. Biskup je bio okružen velikim

brojem klera, predvođenim najvišim crkvenim dostojanstvenicima onoga vremena u Bačkoj. Slijedio je dogovor katoličkih mladih aktivista

Poslije podne slijedi veliko zborovanje katoličkih muževa na igralištu somborskog sportskog udruženja. Hrvatima su govorili Mons. Blaško Rajić i Mons. Petar Evetović i prof. Ivan Malagurski. Na kraju tog zborovanja cijeli taj skup muževa položio je zakletvu vjernosti Kristu Kralju.

U svečanu procesiju dolazili su katolički muževi i mladići svrstani pod svojim barjacima i tablama na kojima je bio natpis župe iz koje su došli, a župe su bile svrstane po abecednom redu, osim Somboraca koji su išli neposredno ispred klera i presv. Sakramenta. Procesija se zaustavila na trgu Presvetog Trojstva. Tu je Biskup sam potresen tim mnoštvom od c. 30,000 muževa izrekao nekoliko riječi pobude i podijelio završni blagoslov. A mnoštvo se svijeta razilazilo svojim domovima vlakovima koji iz Sombora voze u sedam pravaca, noseći jedan nezaboravni doživljaj vjere za njihov svagdanji vjernički život, a 6. kolovoza 1939. godine zapisao se u anale vjerničke povijesti grada Sombora kao veoma značajan datum.

PETI EUHARISTIJSKI KONGRES U SUBOTICI 1981. GODINE

Nakon četrdeset dvije godine, na poticaj sv. Oca Ivana Pavla II, iznesenom u pismu kard. Knox-u, predsjedniku stalnog vijeća međunarodnih euharistijskih kongresa, navješćujući 42. jubilarni međunarodni Euharistijski kongres, koji se održao u Lurdu kao uspomena na 100. obljetnicu prvog međunarodnog Euharistijskog kongresa. U tom pismu Papa je želio da ovaj Kongres bude prilika da se u cijeloj Crkvi probudi vjera i ljubav prema Presv. Tajni Euharistije, i tada je preporučio da se organiziraju nacionalni, regionalni i biskupijski kongresi, dapače da se ta svijest probudi i u župskim zajednicama, a osobito kod tzv. "župskih aktivista" (misli na vjernike koji žive sudjeluju u životu te osnovne crkvene jedinice).

I naša biskupija je, uz Riječku i Splitsku crkvenu pokrajinu, prihvatila ovu papinu želju i odmah se dala na organizaciju petog biskupijskog Euharistijskog kongresa. Mons. Matija Zvekanović je imenovao posebni odbor za organizaciju ovog slavlja. Taj odbor je, slijedeći smjernice koje su davane iz Rima, a poučen iskustvima i drugih biskupija, napravio veoma iscrpan program za proslavu ovog Otajstva naše vjere. Taj program se odvijao na tri nivoa; župskom, dekanatskom i biskupijskom, suglasno sa Papinom željom da sav narod Božji bude poučen i potaknut na slavlje ovog Otajstva. Od Došašća do Uskrsa, u četiri ciklusa poučavan je narod o Euharistiji, propovijedima i katehezama koje je za kler (barem kao sugestija) pripremio spomenuti odbor. Sugerirano je da župnik prema uvidavnosti organizira i mali "župski kongres" bilo u vezi sa prvom pričesti djece ili kojom drugom zgodom, a završetak župskih proslava bio je u svakoj župi na sam blagdan Tijelova. Istovremeno tekao je program i na dekanatskom nivou. Sabrali su

se pjevači, ministranti, članovi Pastoralnih vijeća naših župa, u nekim dekanatima posebno djeca, mladi i obitelji, dok su starci i bolesnici sabrani po župskim zajednicama. Na biskupijskom nivou, bila su zborovanja svećenika, redovnica i svega Božjega puka po dekanatima u uskršnjem vremenu svake subote. Od 11 dekanata sudjelovalo ih je 8 tim pojedinačnim hodočašćima. Ta dekanatska hodočašća u Suboticu sastojala su se od četiri postaje, u četiri najveće crkve grada. U prvoj (sv. Rok) bila je služba Riječi, da se u njoj naglasi odnos Riječi i Euharistije. Na drugoj postaji (sv. Juraj) bilo je pokorničko bogoslužje sa osobnom ispovijeđu vjernika i svećenika da se doživi odnos Pokore i Euharistije. Treća postaja (franjevačka crkva) je naglašavala kroz jedno-satno klanjanje veliku tajnu Isusove prisutnosti pod svetim Prilikama. A u katedrali je slavlje završavalo svečanom Misom biskupa i klera dotičnog dekanata na kojoj je vjerni puk sudjelovao i primio pričest. Ovdje se htjela naglasiti crkvenotvornost presvete Euharistije.

Ovim hodočašćima dekanata brojčano je umanjena masovnost završne svečanosti, ali je sigurno dobiveno na doživljenosti i produbljenju vjere u ovo Otajstvo.

Završne svečanosti odvijale su se u Subotici 21. lipnja 1981. god. u dvorištu dječjačkog sjemeništa Paulinum i u katedrali bazilici. Prije podne slavio je završne svečanosti ovog Kongresa hrvatski govoreći dio Subotičke biskupije. Slavlju je predsjedao biskup Matija Zvekanović sa četrdesetak svećenika u koncelebraciji. Svečani propovjednik bio je nadbiskup Alojz Turk, nadbiskup beogradski. Mnoštvo, do tri tisuće okružilo je oltar, mnogi obučeni u narodne nošnje naše bogate šokačko-bunjevačke folklorne baštine. Mladi čitaju, prinose simboličke darove na oltar, izvode recital kao zahvalu za pričest, a katedralni zbor "Albe Vidaković" svojim pjevanjem predvodio je pjevanje Božjeg naroda.

Subotica, 1981. g. - prinos prikaznih darova

Selenački Slovaci su se pridružili ovom prijedodnevnom slavlju, iako su u 9 sati u katedrali imali svoju kongresnu Misu na slovačkom jeziku da se pokaže kako u katoličkoj zajednici i najmanja etnička grupacija mora sačuvati svoj identitet i potpuna ljudska i kršćanska prava.

Nakon ove Mise slijedilo je klanjanje na četiri jezika, kojima Božji narod ove biskupije govori. Klanjanje je bilo u katedrali. Time se je htjelo pokazati zajedništvo cijele biskupije, poštujući identite svakog pojedinog naroda. Na tu su svečanost pristigli i mađarski govoreći vjernici, koji su poslije toga slavili svoju završnu kongresnu Misu.

O ovom kongresu se pisalo relativno mnogo; prije svega u biltenu koji je odbor izdavao "Da imaju život", a izdavao ga je Biskupski ordinarijat Subotica, zatim u službenom vjesniku biskupije "Literae circulares", u jedinom katoličkom listu bačkih Hrvata "Bačkom klasju", u "Glasu koncila" i drugih hrvatskim listovima i časopisima

Iako je radost ovog kongresa bila pomućena teškim zdravstvenim stanjem sv. Oca nakon atentata na trgu sv. Petra u Rimu, na njegovu osobu, ipak je ovaj kongres donio sigurno bogate plodove u dušama, jer je tako široko zahvatio i bio je prvi korak Crkve Božje u Bačkoj prema prvom svenarodnom Euharistijskom kongresu Crkve u Hrvata, koji se slavi u jesen 1984. godine, ali na žalost bez one nade koju je komentator "Bačkog klasja" iznio na završetku prikaza ovog kongresa, da ćemo se na tom narodnom kongresu "susresti i sa papom našim Ivanom Pavlom II."

Kongresni blagoslov beogradskog nadbiskupa Alojza Turka i subotičkog biskupa Matije Zvekanovića

I JOŠ JEDAN DEKANATSKI EUHARISTIJSKI KONGRES U ODŽACIMA, 1983.

U želji da se obilježi 50. obljetnica drugog biskupijskog Euharistijskog kongresa koji je održan 1933. godine u ovom gradiću srednje Bačke.

Bački dekan Lazar Ivan Krmpotić je predložio područnom kleru da se ovaj događaj obilježi barem dekanatskim kongresom, jer je ovaj dekanat najteža dijaspora naše biskupije, a Odžaci među župama ovoga dekanata. Prijedlog se svećenstvu svidio i nakon temeljitih priprema samih svećenika kroz nekoliko mjesčnih duhovnih obnova i nakon priprema cijelog Božjeg naroda, osobito kroz sviibanj iste godine, kada se po svim župnim crkvama čitala i tumačila poslanica našeg episkopata o Presvetoj Euharistiji. Sama svečanost se odvijala u velikoj župnoj crkvi sv. Mihovila u Odžacima, koja se sigurno poslije drugog svjetskog rata nije ovako napunila, kao onog lipanjskog (5. lipnja) popodneva kada se slavila sv. Misa Euharistijskog kongresa. Predsjedao joj je biskup subotički Matija Zvekanović a koncelebrirali su svi svećenici dekanata. Svaka župa dekanata bila je zastupljena barem jednim autobusom vjernika. Bogoslužje se odvijalo na četiri jezika (hrvatskom, njemačkom, slovačkom i mađarskom). Biskup je homiliju govorio samo na hrvatskom, jer taj jezik razumiju svi. Poslije sv. Mise slijedila je svečana teoforička procesija i kod svake postaje se pjevalo i meditiralo na drugom jeziku, da se cijela svečanost slije u jednu zahvalnicu, a "sudionici Kongresa se razidoše nakon duge svečanosti, koja se svima učinila kratkom zbog ljepote i zanosa zajedništva" kako kaže komentator "Bačkog klasja" izvješćujući o ovom Kongresu. (Bačko klasje br. 25-26 str. 14)

Z.K.

Kongresna sv. Misa u Odžacima, 1983. g. biskup Zvekanović, dekan Krmpotić i Beretić, bački župnik.

ŠTOVANJE SVETOG LEOPOLDA BOGDANA MANDIĆA U BAČKOJ

Od 1960-tih godina kada se štovanje Leopolda Bogdana Mandića počelo širiti po Domovini, nastojanjem hrvatskih kapucina, brzo se proširilo i po našim gradovima, selima i salašima. O tome imamo i pisanih dokumenata. U knjizi "Blaženi Leopold, kapucin iz Herceg novog" od o. Pietra da Valdiporro na str. 353. čitamo izvještaj Kate Ivanković, u kojem zahvaljuje bl. Leopoldu Mandiću za uslišene molitve. Njezin je sin Farnjo, osmo dijete, rođen sa nekim srčanim grčevima, što je uvjetovalo da se dijete nije razvijalo, a roditelji su se pokraj njega silno mučili. Majka Kate Ivankovićeve, Doma Stantić preporuča kćeri da se utekne u zagovor o. Leopoldu Mandiću što je i učinila. Po završenoj devetnici u čast sluge Božjega dijete su pustili grčevi i ono se počelo normalno razvijati. Bilo je to još 1963. g. Danas je taj dječak, mladić, koji je već završio prve dvije godine teološkog studija, kao bogoslov Subotičke biskupije.

Gotovo isto vremeno jedan mladi svećenik širi štovanje sluga Božjega Leopolda Bogdana Mandića u potiskom gradiću Adi. Štovanje je veoma raširila umirovljena učiteljica Ilona Oszlár, koja je sama osjetila opipljivi zagovor o. Leopolda. Teško je oboljela na jetra. Ni senčanska, ni segedinska klinika joj ne mogu više ništa pomoći. Vraćena je kući sa primjedbom da medicina tu više nema što reći. Utekla se je zagovoru sluga Božjega Leopolda Mandića i zdravstvena situacija se mijenja, osobito poslije jedne sv. Mise, koju je isti mladi svećenik odslužio na svečevu grobu u Padovi za ozdravljenje bolesne učiteljice. Učiteljica je potpuno ozdravila. Od te bolesti je prošlo gotovo dvadeset godina, a starica je i danas živa i za svoju životnu dob veoma aktivna i zauzeta u apostolatu molitve, ali i akcije. I dok tako vjerni puk osjeća zagovor Božjeg ugodnika, službena Crkva također sve više prihvaća i širi štovanje tog Božjeg čovjeka.

NOVI ZAMAH ŠTOVANJA POSLIJE PROGLAŠENJA BLAŽENIM

Na svečanoj beatifikaciji (proglašenju blaženim) koju je svečano obavio na trgu sv. Petra, 2. svibnja 1976. g. tadanji papa Pavao VI., bilo je u mnoštvu vjernika Hrvata iz Domovine i svijeta i jedna grupa iz Bačke, čak je jedna naša umjetnica Kata Rogićeva iz Đurđina predala papi jedan svoj rad od slame kao dar nas sviju za proglašenje blaženim o. Leopolda. Poslije beatifikacije počelo je i javno čašćenje bl. Leopolda po crkvama, kako to uostalom i predviđa crkveno pravo. Od tada su njegove slike i reljefi izlažu na štovanje vjernicima, negdje za stalno, a negdje prigodice.

Tako je na stalno štovanje istaknuta slika sveca u Somboru u župnoj crkvi presvetog Trojstva (na oltaru sv. Ane), i u crkvi otaca karmelićana u Somboru. u Subotici u crkvi Isusova Uskrsnuća, koja je 1984. g. zamijenjena reljefom, izrađenim od drveta.

Takoder u subotičkoj franjevačkoj crkvi, u kapeli čudotvorne "Crne Gospe" Dok se njegove slike povremeno izlažu na štovanje u župnoj crkvi u Baču, prigodom prve ispovijedi djece i na liturgijski blagdan sveca, a u Bačkoj Palanci samo na liturgijski blagdan.

Svakako najdublji korijen štovanja ovoga sveca ima u župi Marije Kraljice svijeta na Paliću, pokraj Subotice, gdje je štovanje sv. Leopolda Bogdana Mandića počelo zalaganjem od strane mladoga župnika Josipa Lajsta, koji je stajao pred velikim zadatkom izgradnje odnosno adaptacije crkve u tom poznatom turističkom središtu grada i okolice. Unio je svečevu sliku u crkvu i počeo se javno moliti sa svojim vjernicima. U svibnju i listopadu poslije krunice i ostalih molitava dodavao je molitve za proglašenje svetim bl. Leopolda Mandića i molio njegov zagovor za izgradnju crkve i druge potrebe, a dijelio je formulare tih devetnica i vjernicima. Bilo je to 1978. g.

Postepeno je štovanje sveca raslo u svijesti vjernika, pa su i liturgijske proslave postale izraz toga štovanja. Svake godine na liturgijski blagdan sv. Leopolda Bogdana Mandića sakuplja se mnoštvo njegovih štovatelja ne samo iz župe Palić, nego i iz cijelog grada Subotice. Crkva Marije Kraljice svijeta je uspješno adaptirana, veoma funkcionalno i sa puno umjetničkog ukusa, a lik sv. Leopolda Bogdana Mandića dominira na desnoj plohi crkvenog prostora ispred skupa vjernika koji se skuplja na bogoslužje.

LEOPOLDOVA KANONIZACIJA NOVI POTICAJ ŠTOVANJA

16. listopada 1983. g. u Sv. Godini Otkupljenja u okviru najuglednijeg skupa Crkve, Sinode biskupa cijeloga svijeta, koja je upravo u te dane raspravljala o pokori i pomirenju čovjeka sa Bogom i među sobom, papa Ivan Pavao II. odredio je kanonizaciju našeg malog (rastom) i skromnog sunarodnjaka Leopolda Bogdana Mandića, da ga u tako svečanim okvirima stavi za uzor ne samo Crkvi Hrvata i Crkvi Talijana, iz koje je potekao i u kojoj je služio, nego Crkvi cijeloga svijeta, kao uzor pomirenja, ali i uzor pomiritelja.

Na tim proslavama bila je skupina vjernika iz Bačke (dva autobusa). I ovoga puta smo ponijeli dar sv. Ocu reljef sv. Leopolda, izraden od slame od naše umjetnice Ane Milodanović iz Starog Žednika. Cijeli put bio je temeljita priprema da zajedno sa sv. Ocem dadnemo nebeskom Ocu zahvalu za sve što je dobra učinio po sluzi svome Leopoldu Bogdanu. O tom je putu napisan lijep prikaz i objavljen u "Bačkom klasju" pod naslovom: "Naša Crkva procvata novim cvijetom svetosti" (br. 25-26 od 25. 12. 1983.)

Još u proljeće 1983. g. kada se naš biskup vraćao sa posjeta ad limina iz Rima, zaustavio se u Padovi zajedno sa biskupom đakovačkim Ćirilom Kosom i nadbiskupom beogradskim Alojzijom Turkom da se pomole na grobu tada još bl. Leopolda Mandića. Poslije sv. Mise postulador kauze bl. Leopolda Mandića, p. Pietro di Valdirporro pozvao je biskupa da im pokaže muzej stvari kojima se svetac služio i tom im je zgodom darovao komadić kosti svečeve desnice kojom je odrješivao tolike pokornike.

Subotički biskup Mons. Matija Zvekanović je te relikvije (moći) svečano pohranio u subotičkoj katedrali na pokladni utorak (6. ožujka 1984.) sa desne strane pokraj bivšeg oltara, danas samo slike, sv. Ivana Nepomuka, kojeg je svojedobno podigao o svom trošku biskup Ivan Antunović, kao svoj dar.

Svete moći su ugrađene u zid u maloj staklenoj vitrini, tako da je kovčević sa relikvijama vidljiv svakom pojetiocu. A iznad relikvije je brončani reljef sa likom sv. Leopolda Bogdana Mandića.

Tako se je eto ispunila svečeva želja da pođe "što dalje na istok", a za nas je to trajni poziv da one ideale, za koje je on živio, učinimo više svojim, a to su pomirenje i ljubav sa Bogom i sa svakim čovjekom, ljubav prema presvetoj Bogorodici, ljubav prema svom narodu, istinsko zauzimanje za jedinstvo Crkve.

Samo ako ove ideale budemo nastojali ostvarivati u svom životu, njegovo će štovanje imati pravu i trajnu vrijednost, a možemo vjerovati da će nas u tom smislu pomagati i njegov nebeski zagovor.

Z. K.

Reljef i relikvije sv. Leopolda Mandića u subotičkoj katedrali

SONETNI VIJENAC

II.

(odlomak)

Prolog

Tebi, Majko, sad ću jedan
lijepi cvijetak ja da predam,
što mi cvate usred bašte
moga srca bujne mašte.

Pokuš'o sam pjesmu ovu,
umjetničkom koju zovu,
da napišem, da ispjevam
i na slavu Tebi predam.

Cvijetak nosim, s njim se kitim
kroz valove svog života,
pjesmom da ti vijenac kitim.

Daj mi pomoć u mom radu
da dovršim započeto,
nek me sile ne izdadu.

I.

Ja Te slavim, Majko Sveta,
ovom mojom pjesmom malom,
od četrnaest soneta
i petnaestim magistralom.

Vijenac pletem od soneta
ko od lišća lovorova,
za početak toga spleta
kitim krila svojih snova.

I dok spredam retke ove,
resim barku bujnih misli,
mojim srcem da zaplove.

Kad istokom zora rudi,
pjesmu moju čarom kití,
a i jutro kad se budi.

A i jutro kad se budi,
malim vrtom tiho šetam,
te mi cvijeće miris nudi,
dok mu bujne ruže gledam.

Biserna je rosa pala
po rascvalom šarnom cvijeću,
ružama je dražest dala
da pjevaju o proljeću.

Jutarnjim se nebom vide
zlatnožuti dugi zraci
od sunašca što iziđe.

Odjednom mi pogled sleta,
te opazih ja u rosi
mili stručak bijelog cvijeta.

III.

Mili stručak bijelog cvijeta,
latice mu rosom blješte,
koji cvate usred vrta
moga srca bujne mašte.

Moje srce vrt je pravi,
iz njeg ovo cvijeće berem
Tebe, Gospo, da proslavi
pred Tvoje ga noge sterem.

Dan proleti kao zraka,
uskoro će naokolo
noć da spusti krila laka.

Moje oko tom se čudi
što nestaje bijelog dana,
a i mjesec kad zarudi.

Vjenceslav

Subotica

SLAVIMO TE, GOSPODINE

*Slavimo Te, Gospodine, na ovom prolaznom putu,
gdje život nadu i radost često gazi i slama,
slavimo Te zbog lijeka na mnogu ranu ljutu,
za svjetlo vraćeno duši kad je obuzme tama.*

*Slavimo Te, Gospodine, jer čuvaš usjeve naše
da kruh dobrote može za svakog čovjeka rasti,
jer daješ snagu i vjeru onima koji se plaše
i klonule podižeš vjerno u dostojanstvo i časti.*

*Slavimo Te, Gospodine, jer vrata otvaraš sreći
da tvoju dobrotu vide svi koji su dobre volje.
Slavimo Te što smo u tuzi i snažniji i veći
i što smisao patnje uza Te vidimo bolje.*

Ante Jakšić

Obraćenje

UVOD

Metanoja—obraćenje je riječ koja je svojim sadržajem ispunila proročka propovijedanja i čitav Novi zavjet. Obratite se! — je temeljni zahtjev evanđelja.

Imperativnim pozivom na obraćenje započinje svoje propovijedanje Ivan Krstitelj (Mt 3,2). Kod evanđeliste Marka i Isusovo propovijedanje, odnosno početak Isusovog javnog djelovanja, također započinje pozivom na obraćenje: "Obratite se i vjerujte Radosnoj vijesti" (Mk 1,15). Isus je došao pozvati grešnike na obraćenje (Lk 5, 23).

Problem obraćenja je također i problem pokore, šire uzevši, jer je u naše vrijeme obraćenje otkriveno kao permanentna kategorija naše vjere te je ono početna snaga i motiv koji pokreće sve ostalo u kršćanskom životu.

Još i danas se u sakramentu pokore često puta previše ističe samo ispovijedanje kao takvo, tj. očitovanje grijeha i pokajanje, koje bismo mogli nazvati afektivnim dijelom sakramenta pokore, a premalo se naglašava efektivni dio tog sakramenta pokore, što je u stvari obraćenje.

Čitav je II. Vatikanski koncil jedan veliki poticaj na obraćenje premda o samom obraćenju puno ne govori. No, bez svestrane i prave metanoje nezamisliv je sav koncilski pokret, sva obnova Crkve koju je koncil potaknuo.

Ovih par nabacanih misli je dovoljno da istakne svu aktualnost problema obraćenja za Crkvu, kao i za sav kršćanski život.

KULTURNO-ANTROPOLOŠKI PRISTUP OBRAĆENJU

Danas se puno govori o krizi suvremenog čovjeka. Osjeća se neka tjeskoba i dezorijentacija. Čovjek se s jedne strane upustio u znanstveno-tehnološku avanturu i uživa u plodovima nove civilizacije, ali što dublje ide, to više uviđa dvoznačnost znanstvenog dostignuća, njihovu nedostatnost i ograničen domet.

Iz ovakve situacije nije isključeno ni kršćanstvo. Tradicionalni kršćanski nazor je poljuljan, bar što se tiče njegove sociološke strukture-masovnosti. Zbog toga se među kršćanima javlja podvojenost i nesigurnost.

Ali, kako se postaviti u ovakvoj situaciji? Možda je jedno prihvatljivo rješenje vratiti se bitnim vrednostima naše kršćanske baštine, ali to se mora poduzeti u duhu ljubavi prema svijetu, sadašnjem i budućem. A možda bi nam i ovakvo rješenje bilo podesno da nam olakša pristup obraćenju.

Ako pogledamo kulturne i društvene prilike današnjeg svijeta, vidimo da bi i one u nekim stvarima mogle biti nastavak i upotpunjenje kršćanskog obraćenja. Ranije su ljudi živjeli smirenim i stalnim životom u kojem nije bilo čestih promjena i ljudi su imali povjerenja u strukture i poredak, pa i nisu bili spremni na neke veće i učestalije promjene. Danas je situacija upravo obrnuta. Danas živimo brzim tempom života i razvoja. Mijenjati se ili zakržljati i umrijeti, to je danas zakon života. Danas je i Crkva pozvana da ozbiljno računa na sve te učestale promjene.

U ovakvoj situaciji čovjek se mora, na neki način, prilagoditi svim tim promjenama svojom dimenzijom, inicijativama, otvorenosti za promjene i novosti. Ukoliko čovjek nije pripravan za razne promjene, koje tako naglo nastupaju, vrijeme ga gazi i on prestaje biti građanin današnjice, a još manje budućnosti. Zrela i odgovorna sposobnost mijenjanja znak je životne svježine. Upravo je jako važno naglasiti tu odgovornu sposobnost mijenjanja, jer ovaj mentalitet promjene može čovjeka odvesti u drugu krajnost. Opasnost je da čovjek počne obezvređivati sve što je staro, dovesti sve stare principe u pitanje, pa i one dobre i ispravne, a gubi se u plitkom prihvaćanju svih mogućih novotarija. Kritičnost je i ovdje jako potrebna.

Sve nam ovo može poslužiti kao podloga obraćenja o kojem govori Novi Zavjet. Obraćenje je poziv na radikalnu promjenu života. To je promjena koja se mora događati, tako reći, neprestano u životu kršćana. Obraćenje može postati omiljela tema današnjeg čovjeka koji je željan promjene i novosti, ali je važno u današnjoj situaciji stvoriti jednu skladnu sintezu naravi i Objave.

RIJEČ-POJAM "METANOJA"

Sam pokušaj da se prevede grčka riječ "metanoein" – odnosno "metanoia" uvodi nas u svu problematiku značenja te riječi. Kod nas je ta riječ ostala gotovo neprevedena. Mi ostavljamo jednostavno "metanoja". No, ako bi se išlo za tim da se izrazi sadržaj riječi bez pokušaja da se iznosi neki novi termin, mogli bismo reći da "metanoein" znači premisliti se od misli nebožjih na Božje – prepačetiti se – preusmjeriti se (od odusmjerenosti k usmjerenosti na Boga).

O B R A Ć E N J E U B I B L I J I

O B R A Ć E N J E U S T A R O M Z A V J E T U

Za promatranje pojma "obraćenje" u Starom zavjetu nužne su dvije pretpostavke: A/Starozavjetni narod pokušava vanjsko djelo pokore povezati s unutarnjim obraćenjem Bogu. Pokora u Starom zavjetu je više društvena. B/Obraćenje je smješteno unutar konteksta religije Saveza, odnosno Zakona.

O B R A Ć E N J E U P R O R O Ć K I M S P I S I M A

Proroci su u Starom zavjetu oni koji pozivaju na obraćenje, na promjenu života. Oni pozivaju narod i svakog pojedinca da se vrati na svoje početke, svojoj prvoj "ljubavi", tj. čistom Savezu s Jahvom. (Savez u ovom kontekstu označava obnovljeno prarajsko stanje).

Od 8. st. prije Krista proroci se obraćaju čitavom narodu i pozivaju ga na obraćenje. Izrael (narod Božji) prezreo je Jahvu, Sveca Izraelova, te ako se ne obrati, Jahve će ga napustiti. Zato proroci neprestano ističu potrebu da se Izrael vrati sa zlog puta i obrati se Bogu.

P R O R O K H O Š E A

To je značajan prorok, jer se može smatrati učiteljem koji je školovao cijelu generaciju proroka, a prvak je proročkog shvaćanja koje religiju vrednuje saveznički i, recimo tako, ljubavno. Kod njega je bitni sadržaj obraćenja označen izrazom "hesed" koji označava pozitivno, istinsko i srdačno obraćenje. Hesed označuje sve što između dvije osobe sačinjava pravo prijateljstvo; dakle, uzajamno poznavanje, privrženost, uslužnost, trajnu nepokolebljivu vjernost. Obraćenje se rađa iz bolje spoznaje Boga.

Proroci se posebno bore protiv izvanjskog poimanja vjerskog života, protiv krute navezanosti na tradiciju i zakonske propise bez duha prave osobnosti.

Svi proroci naglašavaju pozitivne i društvene posljedice pravog obraćenja. U odlomku proroka Izaije (1, 11-17) sadržan je sažetak i stil proročkog propovijedanja o obraćenju.

P R O R O K J E R E M I J A

Proroka Jeremiju nazivaju doktorom obraćenja. On je već od svoje mladosti surađivao u religioznoj obnovi koja je dostigla vrhunac u vrijeme pobožnog kralja Jošije (640-402). On je doživio i pad Judeje; političko-moralno-religiozni pad za vrijeme invazije Nabukodonozora i babilonskog sužanjstva. Zato je njegov pojam obraćenja (šub) označen tom situacijom. Tako da njegov pojam obratiti se sadrži ove elemente: odvratiti se od Jahve – zbog toga biti prognan u progonstvo – vratiti se (obratiti se) k Jahvi te vratiti se iz progonstva.

Temeljnu sliku Jeremija nam daje u odlomku 3,1–4,3: nevjeran narod Izrael, odvratio se od Jahve kao nevjerna žena preljubnica koja se odvrkla od muža i privrgla svojim ljubavnicima; zato ju je Jahve odbacio te je morala u sužanjstvo. Ako se opet vrati svom Jahvi, on će je vratiti iz sužanjstva i s njom obnoviti, odnosno, sklopiti novi Savez; to će uvjetovati sveopću političku i religioznu obnovu o kojoj prorokuje (gl. 30–31.) sa sržnim Jeremijinim proroštvom o novom Savezu u 31, 31–34.

Novost Jeremijinog propovijedanja o obraćenju možemo sažeti u dvije točke; A/ Jeremijino prorokovanje ide za pounutrašnjem i poosobljenjem čitave religioznosti, pa prema tome i u shvaćanju grijeha i obraćenja. Uistinu, on je propovjednik individualnog i unutrašnjeg obraćenja.

Naime, neće pomoći nikakva narodna reforma ako nema obraćenja pojedinca. U obraćenju srca, u unutarnjem prekidu s grešnom prošlošću i srdačnom oduševljenju za Jahvu svakog pojedinog člana nalazi se i spas čitave zajednice. Zato neprestano poziva: Obratite se od zla puta svojega. (Jr 18,11; 25,5; 26,3; 36,37).

B/ Cijelim procesom obraćenja gospoduje nepokolebljiva saveznička ljubav Jahvina. Jeremija ju opijeva upravo dramatski-konkretno-ljudski u 31,15 sl, a može se sažeti u ovaj stih "jer koliko god mu prijetim (Efrajimu-Izraelu), bez prestanka živo na njega mislim i srce mi dršće za njega od nježne samilosti (31,20). Izraz "nježna samilost" stavlja to proroštvo na liniju proročke poruke o "Bogumajci", neodoljivo privrženom Izraelu, a temelj ove misli je u Knjizi Izlaska: "Jahve! Jahve! Bog milosrdan (majčinski) i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću, iskazuje milost tisućama, podnosi opačinu, grijeh, prijestup..." (34,6-7)

To svojstvo Božje, koje je u temelju Saveza, izvor je i vrelo obraćenja – ono potiče proroke na propovijedanje koje bi se moglo sažeti u ove riječi: svu svoju egzistenciju izručiti Jahvi – svim se svojim životom ozbiljno angažirati za Jahvu – sasvim ozbiljno uzeti Jahvu, Boga Izraelova – Boga svakog pojedinca. To svojstvo Božje ujedno upućuje i na Boga Novog zavjeta, na sliku obraćenja u Novom zavjetu kako ga je ocrtao sam Isus u prisposobi o izgubljenom sinu (Lk 15).

OBRAĆENJE U NOVOM ZAVJETU

Temeljna riječ, koja označava pojam obraćenja u Novom zavjetu, jest "metanoia", bolje glagol "metanoein", koji je pretežan. On izražava biblijski mentalitet konkretnosti: obratiti se – obraćati se. Bilo bi idealno to učiniti jednom zauvijek (obratiti se), ali to je gotovo nemoguće i zato: trajno se usmjeravati i preusmjeravati k svom cilju, Bogu (obraćati se). Dakle, sama riječ izražava stanoviti rast čovjeka u obraćenju!

OBRAĆENJE U PROPOVIJEDANJU IVANA KRSTITELJA

Evandelisti Matej, Marko i Luka predstavljaju Ivana Krstitelja kao propovjednika obraćenja na otpuštenje grijeha. Njegova je poruka sažeta u jednu rečenicu: "Obratite se! Ta približilo se kraljevstvo nebesko" (Mt 3,2).

Ivan kao "most" između Starog i Novog saveza nastavlja poruku proroka, ali joj daje jedan novi elemenat, jednu novu notu, koja će onda prožimati čitav Novi zavjet "približilo se kraljevstvo nebesko". Dakle, Bog preuzima inicijativu, priklanja se čovjeku da ga spasi, a uvjet spasenja je: obratiti se i činiti djela dostojna obraćenja. Naime, nije dovoljno da obraćenje bude samo afektivno nego i efektivno, tj. mora donositi "dostojna djela".

Poziv na obraćenje upravljen je svakom čovjeku. Nema razlike između javnih grešnika, pogana i pobožnih Židova. Svi su pozvani na obraćenje.

Glavna tema Ivanova propovijedanja je "metanojski krst za otpuštenje grijeha". Prema tome, na prvom je mjestu "otpuštenje grijeha", a put k tome je krst koji mora biti "obraćenski".

OBRAĆENJE U ISUSOVOJ PROPOVIJEDI

Za Isusovo propovijedanje obraćenja najvažniji je Markov tekst 1, 14–15. Isus naviješta evanđelje Božje. To je sažetak njegove propovijedi. Njegov je imperativ: "Obratite se i vjerujte Evanđelju", a obrazloženje: "ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo".

Vidljivo je, dakle, da je i Isusova metanoja bitno eshatološka, ali i vjernička i evandeoska, što je za Marka isto što i kristovska, tj. usmjerena na Krista. Za Marka "Evanđelje" je Isus Krist. Zato vjerovati Evanđelju, Radosnoj vijesti isto je što i posve prionuti uz Krista, njemu se izručiti, cijelim sobom založiti se za njega. U tom je vjernički i kristovski vid metanoje Novog zavjeta. Čovjek Novog zavjeta je čovjek vjere, a to znači "biti u Kristu".

I kad izričito ne spominje metanoju, Krist propovijeda veliku metanoju kad god u ime kraljevstva nebeskog postavlja zahtjeve za potpuno i bezuvjetno opredjeljenje za Boga, za Krista, za Evanđelje da bismo bili posve Božji, posve Kristovi, sasvim njemu na raspolaganju. Tako na pr. kad kaže: "Ako te desno oko sablažnjava, iskopaj ga... Uđite na uska vrata... Tko ljubi više oca ili majku, nije mene dostojan... Tko ne uzme svoga križa i ne ide za mnom, ne može biti moj učenik."

Vrlo je važan još jedan Isusov stav. On uspoređuje obraćenika s malim djetetom: "Zaista kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, sigurno nećete ući u kraljevstvo nebesko. Dakle, najveći je u kraljevstvu nebeskom onaj koji se ponizi kao ovo malo dijete" (Mk 10, 15). Dijete nam tu nije stavljeno kao uzor po nekoj moralnoj kvaliteti, nego upravo zato jer je dijete – a to znači biti u stanju krajnje malenkosti i nemoći. Time se želi reći da je na vjerskom polju čovjek bitno onaj koji prima, da je sve milost i da, ma koliko se mi trudili, na kraju moramo priznati: "Sluge smo beskorisne. Učinili smo samo što smo morali učiniti" (Lk 12, 10).

Ako uzmemo u obzir ovu napomenu, onda primjećujemo da moralno obraćenje, kako su ga propovijedali proroci i Ivan Krstitelj, nije u središtu i Isusova propovijedanja. Tako da prihvatiti Isusa – obratiti se, ne znači u prvom redu točnije vršiti Zakon i propise, nego kao dijete prihvatiti kraljevstvo Božje koje mu dolazi u Isusu Kristu.

Obratiti se u tom smislu nije lako, jer je čovjek uvijek sklon da zadnje uporište traži u sebi ili u nekom objektiviziranom sistemu, umjesto u osobnom Bogu pred kojim nismo drugo nego nemoćna djeca. Obraćenje u Isusovoj propovijedi ide za tim da iščupa zlo u korijenu.

OBRAĆENJE U DJELIMA APOSTOLSKIM – OBRAĆENJE U ŽIVOTU KRŠĆANA

Primjer masovnog obraćenja imamo na dan Pedesetnice, na prve Duhove. Petar, na pitanje mnoštva "Što nam je činiti?" odgovara: "Pokajte se (obratite se) i neka se svaki krsti u ime Isusa Krista za oprost grijeha" (Dj 2, 38). Oni prihvaćaju njegovu riječ i pokršćavaju se.

Taj Petrov govor je shema prvog kršćanskog obraćenja: "kajanje za grijeh – vjera da je Isus uskrsnuo i Gospodin je – krštenje za oprost grijeha.

Pogani treba da se kaju za grijeh krivoboštva te se obrate Bogu objave. Židovi treba da se kaju zato što su Isusa izručili na smrt. Obratiti se u Djelima apostolskim prije svega znači prionuti uz Krista Gospodina

Obraćenje u Djelima apostolskim usko povezano s vjerom. Nakon Petrovog govora na Pedesetnicu "mnogi prigriše vjeru". Pojam obraćenja i vjere su u Djelima apostolskim koji put toliko slični da se mogu staviti jedan uz drugi, tako da vrijedi paralelizam: obratiti se Gospodinu – povjerovati u Gospodina.

Za apostolsku zajednicu obraćenje je pristanak uz jednu osobu, ne prvenstveno uz neki sistem apstraktnih istina. Obraćenje je prihvaćanje Boga živog i osobnog, te Isusa koji je svojim uskrsnućem postao Gospodin. Obratiti se Gospodinu znači povjerovati u njega, prihvatiti ga za spasitelja. To prihvaćanje Gospodina uključuje ne samo promjenu mišljenja nego i promjenu vladanja. Obraćenje je odbacivanje jednog životnog puta, a prihvaćanje drugog "puta" Djela apostolska za one koji su prihvatili vjeru u Isusa kao Krista i Gospodina, te koji su se krstili i uključili u vjerski život zajednice, donose jedan poseban naziv "put". Pojam kršćanina kao "puta" traži uključivanje u zajednicu krštenih vjernika, koji su se obratili Gospodinu i nastoje hodati putem Gospodnjim.

Prvi obraćenici na Duhove držali su se zajedno, okupljali su se na liturgiju međusobno se pomagali i uživali veliku naklonost svega naroda. Tako obraćenje Gospodinu znači ujedno i prihvaćanje zajednice i zajedništva vjernika. Obraćenje jest pristanak osobe uz osobu, obraćenika uz Krista koji je smrću i uskrsnućem postao Gospodin; ali ono nije individualistički pristanak. Ono je ulazak u živu zajednicu onih koji Isusa priznaju Kristom i Gospodinom, pa je novi život, koji obraćenici dobivaju kao krsni dar, ostvariv samo u zajedništvu s drugim obraćenicima. Obraćenje je stoga kristocentrično, ali i crkveno (eklezijalno).

VJERA I OBRAĆENJE

U kakvom su odnosu vjera i obraćenje? Što ih povezuje? Prije svega mora se naglasiti da bez vjere nema ni obraćenja. Vjera na neki način prethodi obraćenju. Kad to kažem, mislim na tzv. "drugo obraćenje" po kojem čovjek već vjernik želi više urasti u Krista. Kod "prvog obraćenja" (krštenja) ono, čini se, kao da prethodi vjeri. Naime, krštenjem čovjek postaje "dijete Božje", postaje član Crkve – vjernik. No, i tu je potrebna vjera, ako ne samog krštenika (kad se radi o djetetu), ono bar vjera njegovih kumova. Kad se krsti odrasli, proces je drugačiji. Nema krštenja dok se krštenika ne pouči u vjeri tako da on sam potvrđuje svoj vjerski pristanak.

Bog je postao čovjekom. Isus je došao k nama u ljudskom tijelu. Bog nam je došao sasvim blizu. To je momenat u kojem se "vrijeme ispunilo i Božje kraljevstvo došlo k nama". To je Božja inicijativa, Božji potez. To je novost evanđelja i nova Božja stvarnost (Kraljevstvo Božje – basilea) koja je stalni poziv čovjeka na povjerenje i predanje Bogu koji je postao toliko bliz čovjeku da je i sam postao čovjekom. To je stvarnost što neprestano poziva i zove: Amo se obratite! Vjerujte u to (moje) evanđelje. To je Božje "da" čovjeku koje očekuje čovjekovo "da" Bogu. Odtada svaki čovjek-grešnik – pa i onaj koji je nekoć bio opravdan i pravedan, ali se opet našao u grijehu – ima priliku, šansu, stalni kairos (vrijeme milosno), da pristupi Kristu, snagom Duha nazočnom i djelatnom u Crkvi, radi dobivanja njegova milosrđa i oprostjenja.

A Krist je uvijek spreman dijeliti svoju milost, potrebno je samo da čovjek istupi i priđe, da se otvori i prihvati ponudu. Drugim riječima potrebno je obratiti se. Sve se to događa kada čovjek povjeruje.

Vjera je konačno i moć slobodna čovjeka koja mu omogućuje intimni susret s Bogom i njegovim Duhom. Budući da je Bog "svjetlost" a grijeh tama, obraćenjem se čovjek odvraća od tame i prelazi u svjetlost; u njemu se zbiva obrat; prestaje dotadašnje staro, a nastaje novo. To je novost koja svjedoči za Božju ljubav i ta novost evanđelja u kojoj je Bog izrekao svoju "definitivnu riječ" čovjeku, upravo zato jer svjedoči za Boga, kao da sili čovjeka na "osobno opredjeljenje", izaziva ga; kao da zove: "Obratite se, odvratite se od zla, a priklonite Božjem kraljevstvu, stavite povjerenje u to evanđelje, vjerujte u Boga!"

Ta novost je u isto vrijeme vjerovanje i obraćenje, i opravdanaje, i oprostjenje grijeha... to je novost koja zove... Tko se odazove na taj zov, tko rekne svoj "da", doživljava u sebi metanoju-obraćenje, koje nam doziva u pamet lik čovjeka koji se na putu odvraća od dotadašnjem smjera, spoznavši da je kriv, pa udara novim pravcem.

Prema tome možemo reći da je obraćenje:

- nešto što angažira čitavog čovjeka i traži cjelovit stav,
- to je religiozni postupak, odlučno zaokrenuće svega sebe prema Bogu,
- a nije samo odvraćanje od grijeha i ispaštanje za njih /kajanje, pokora/ nego i novo usmjerenje za budućnost,
- redovito je i obrat vjere, ili bar novo, produbljeno spoznavanje Boga i njegove volje,

– konačno, odgovor je na milosni Božji poziv, prihvaćanje od njega ponuđenog spasenje.

Tu su osobito važne druga, treća i četvrta točka koje ističu aktivno pokrenuće u pravcu Boga i prepuštanje njegovoj stvarnosti, što je u biti djelo vjere.

Dakle, obraćenjem ili činom cjelovite vjere čovjek se upušta u Božju stvarnost onakvu kakva jest, dopuštajući da dalje ona svojom imanentnom snagom utječe na njegov život, da mu njezin sadržaj Duh, bude pokretačko počelo života i djelovanja (usp. Rim 8.).

Iz ovoga zaključujemo da je vjera dinamična stvarnost koja sadrži u sebi i vjerovanje Nekomu i vjerovanje Nekoga, ali i vjerovanje u Nekoga koji je istina; vjerovati – u – Boga – povjeriti se – u ruke – onoga – koji je Bog-Spasitelj. Upravo ovaj posljednji stupanj vjere nužno uključuje u sebi i obraćenje što je ovo poglavlje i htjelo pokazati. Radi se o unutrašnjem obraćenju što je zapravo isto što i mijenjanje stava i novo opredjeljenje: odvraća čovjeka od grijeha i priklanja ga Bogu i njegovu dobru (kraljevstvu). Takav je čin vjere temelj opravdanja, ta vjera privodi čovjeka k opravdanju.

Zaključujući, možemo reći da je uistinu cjelokupni događaj vjere-obraćenja zapravo djelo milosti Boga evanđelja (usp. Mt 11, 25-27; Lk 10, 21-24).

Premda se doživi jednom u životu po prvi put, to obraćenje-vjerovanje ne prestaje do smrti, jer je temeljna datost čovjekova življenja pred Bogom, postaje put prema sve većoj dobroti i ljubavi s nadom u pobjedu. Čovjek obraćenik i vjernik počinje stupati za Isusom, hodeći njegovim "putem", nasljeđujući ga i dopuštajući da mu njegov Duh bude stalno počelo bitka i djelovanja.

Andrija Anišić

Ante Jakšić

HVALA TI,

*Hvala ti, Gospodine,
što si poljanama dao sunce
da se pred njegovim licem žita zarumene.*

*Hvala što si lastavicama dao
da pod strehom grade gnijezda
i što u dobroti svojoj
nisi zaboravio na mene.*

*Hvala ti, Gospodine,
što sam često pod tuđim noću krovom
i gorak zalogaj jeo
i gorke slušao riječi;
hvala ti
što si me nadom uvijek tješio novom
i što zaborav tugu
za vedrim satima liječi.*

*Hvala ti, Gospodine,
što sam kao neznanac išao svijetom
i nisam pružao ruku ljudskoj varljivoj sreći,
i što su boli ulje za svjetiljku u duši,
i što u većoj patnji čovjek postaje veći.*

*I zato hvala ti
što si poljanama dao sunce
da se pred njegovim licem žita zarumene,
hvala ti što si lastavicama dao
da pod strehom grade gnijezda
i što si radošću bolnom
i moje ozario zjene.*

KATOLIČKA CRKVA DOBILA NOVI ZAKONIK

25. siječnja 1983. godine, točno na 24. obljetnicu najave obnove, sv. Otac Ivan Pavao II proglasio je novi crkveni zakonik – Kodeks kanonskog prava. Ovaj Zakon je počeo obvezivati cijelu Latinsku (zapadnu) crkvu sa prvom nedjeljom Došašća 1983. godine tj 27. studenoga. Povjesni je to datum za daljnji život i rast Crkve.

Još 25. siječnja 1959. godine, blage uspomene papa Ivan XXIII. u svom govoru, održanom u benediktinskoj opatiji sv. Pavla izvan zidina u Rimu, navijestio je uz saziv prve rimske sinode i II Vatikanskog sabora i reviziju Kodeksa kanonskog prava. Iako je od izdanja prvog kodeksa prošlo svega četrdesetak godina, ipak se je u Crkvi osjećala potreba revizije tog Zakonika. Obnova crkvenog Zakonika bila je zamišljena istovremeno sa tokom II Vatikanskog koncila, međutim, sačekao se završetak koncila i tek tada se odlučno pristupilo obnovi.

Posao je bio dug i zamašan, ali plod nije izostao. Imamo danas u rukama novi crkveni Zakonik, doduše još samo na latinskom. Komisija za obnovu crkvenog prava nastojala je uvažiti sve smjernice i odredbe II Vatikanskog koncila i koliko se mogu ozakoniti. To je zapravo i prvi put u povijesti Crkve da jedan crkveni Zakonik ozakonjuje odluke jednog koncila

To je posebno vidljivo u općem rasporedu samih knjiga (poglavlja) Zakonika. Dok se Kodeks iz 1917. godine držao starog pravničkog načela: "Svako pravo, kojim se služimo, pripada ili osobama, ili stvarima, ili akcijama" (Gaius 1,8; Inst, 1,2,12.) Zato je i podijeljen u pet knjiga: 1. Uvodne odredbe; 2. O osobama; 3. O stvarima; 4. i 5. O djelovanju

Novi Zakonik, nadahnut naukom II Vatikanskog koncila, ima sasvim drugu podjelu na sedam knjiga. Prva govori o općim odredbama, a temeljna novina dolazi do izraza u drugoj, trećoj i četvrtoj knjizi, gdje se kao polazna točka uzima Božji narod kao najljepši izraz za Crkvu, kojoj treba služiti ovaj Zakonik. Zato se govori o pravima i dužnostima vjernika, a zatim o crkvenoj hijerarhiji kao vidovima služenja Crkvi, te o različitim oblicima posvećenog života u Crkvi, opet pod vidom služenja cijelom Božjem narodu. Taj Božji narod treba evangelizirati i zato je treća knjiga novog Zakonika posvećena učiteljskoj službi u Crkvi. Ova knjiga određuje sve što se tiče navještanja Božje Riječi, od dužnosti poučavanja i svjedočenja vjere do propovjedanja Riječi preko sredstava društvenog priopćavanja. Božji narod treba posvećivati, zato je četvrta knjiga posvećena posvetiteljskoj službi Crkve. Tu se obrađuje sva tematika posvećivanja od sakramenata, blagoslovina pa sve do posvećenih vremena i prostora.

Ali, Crkva živi na zemlji, zato su joj potrebna i stanovita materijalna dobra, o tome govori peta knjiga. Dok šesta i sedma knjiga govore o sankcijama i o crkvenim procesima, jer je Crkva sastavljena i od ljudskog elementa. I u ova dva poglavlja tj. knjige ušlo dosta novih elemenata koje je Koncil donio. Inače bitnih promjena s obzirom na sadržinu dosadašnjih propisa nema. Tako je Crkva i na ovo područje nastojala unijeti više evanđeoskog i koncilskog duha. Novi Zakonik obavezuje sve mjesne i narodne Crkve da svoje partikularne zakone čim prije nastoje uskladiti sa normama koje su proklamirane ovim novim Zakonikom, jer sve što je u protivnosti sa ovim Zakonikom, je izvan snage. Tako se Crkva, pomlađena i evanđeoski osvježena sprema ući u treće tisućljeće svoga postojanja, kako bi što vjerodostojnije svjedočila za Isusa Krista i bila na službu čovjeku budućih vremena.

Z. K.

Ante Jakšić

CRKVA

*Ta crkva stara, starija od sviju
u selu, s vitim crvenim zvonikom,
gdje duše baka smrznute su grijehu,
a golubovi dozivlju se klikom,*

*ta crkva bješe utjeha i nada
život majke koja je već stara.
Tu ona često pod teretom jada
našla je lijeka s Božjeg oltara.*

*Tu ona svakog prikrala se dana
sa brojanicom u mršavoj ruci
i kao nekim svjetlom obasjana
u svetoj mirno počivaše luci.*

*Koliko samo podnijela je patnje
zbog ljudske zlobe i njihovih čina,
koliko puta došla je bez patnje
da ovdje moli za svojega sina!*

*O, dobra majko iz djetinje bajke,
na čelu koje nije povez skupi,
sva si mi slična liku Božje Majke
sa svojim bolom pognuta u klupi.*

*I sklapam ove svoje slabe ruke
sa molbom, koja svijetu je gluva:
O Bože, koji slušaš ljepše zvuke,
neka tvoja pravda milosno je čuva!*

*Ne slušaj kletve i pogrde tude,
već primaj njene molbe pune žara,
dok jednom tiho i skromno ne uđe
u Tvoje carstvo pognuta i stara.*

EKUMENSKI ZNAČAJ POSJETE MONS. JOZEFA TOMKA

Posljednjih dana mjeseca studenoga 1983. godine boravio je u Bačkoj Mons. Dr. Jozef Tomko, nadbiskup i generalni tajnik Sinode biskupa cijeloga svijeta, koja ima svoje sjedište u Rimu. Mons. Tomko je Slovak, rođen u mjestu Udavske, kotar Humenné u istočnoj Slovačkoj, u biskupiji Košice. Drugi svjetski rat ga je zatekao na studijama u Rimu, gdje je poslije završenih studija i ostao i radio u različitim uredima sv. Stolice, a 1979. godine sadašnji Papa postavio ga je na ovu visoku funkciju u službi episkopata cijele Crkve, rasute po čitavom svijetu. On sam je okarakterizirao svoje služenje kao asistenciju i pomoć radu srca cijele Crkve, nazvavši Sinodu biskupa srcem Crkve.

Mons. Tomko je došao da održi temeljno predavanje na simpoziju u Đakovu o obiteljskoj tematici na temu Papinskog dokumenta: „Familiaris consortio“ – „Obiteljska zajednica“ koji je izrastao na Sinodi biskupa 1980. godine.

Za vrijeme njegova boravka u našoj Domovini iskoristili smo njegovu prisutnost i upriličili jedan ekumenski susret sa biskupima i pastorima Slovačke evangeličke crkve u Jugoslaviji.

Susret se odvijao u prostorijama biskupskog ureda spomenute Evangeličke crkve u Novom Sadu. Sa evangeličke strane bili su prisutni biskup dr. Juraj Struharik (tada već umirovljeni biskup) i novi biskup Andrej Beredi, te desetak pastora Slovačke evangeličke crkve, a sa katoličke strane uz Mons. Jozefa Tomka, bio je mag. Lazar Ivan Krmpotić, član Vijeća za ekumenizam BKJ i Michal Zolarek, katolički župnik iz Selenče.

Atmosfera susreta je bila izvanredno srdačna i topla. Nakon pozdrava dr. Juraja Struharika, riječ je preuzeo Mons. Tomko i poslije pozdrava, upućenih domaćinima, prešao na gibanja ekumenska u svijetu, iznijevši glavne smjernice razvoja ekumenske misli i prakse u vremenu nakon II Vatikanskog koncila. Svoje izlaganje je bogato ilustrirao podacima i izjavama vodećih osobnosti ekumenizma, kako u Katoličkoj crkvi tako i u ostalim Crkvama i kršćanskim zajednicama. Posebno je istakao da ekumenizam nije neka trenu-

tačna taktika ili zanos pojedinih Papa ili uglednika Crkve, nego njezino životno usmjerenje koje je proizašlo iz II Vatikanskog koncila. Crkva se toga usmjerenja ne može odreći a da time ne iznevjeri Duh Božji koji joj je na Koncilu tu misao nadahnuo, da ne zataji Isusovu oporuku i jedinu Njegovu želju.

Nakon poduljeg izlaganja mons. Tomka došlo je do veoma žive diskusije u kojoj je predavač davao odgovore i razjašnjavao određene poteškoće. Visoki prelat je veoma pozitivno vrednovao i naša mala ekumenska iskustva: zajedničko izdanje Ilustrirane Biblije mladih na slovačkom jeziku, izdavanje Biblije u stripu koje je u pripremi, te izdavanje zajedničke slikovnice života Isusova, rad poznate naivne slikarice Zuske Chalupove, Slovakinja i evangelikinja iz Kovačice. Posebno je istakao da ove publikacije nose svoju ekumensku poruku daleko preko granica ove zemlje i postaju znakom nade da je ekumenizam i u ovim prostorima moguć.

Teško je sada vrednovati značenje ovoga susreta, jer ideje su kao pšenično zrno, bačeno u zemlju, koje puno puta mora istrnuti, da bi iz njega nikao novi život. Sigurno je da je dobro sjeme istine i ljubavi posijano u srca svih prisutnih, da je svjetlo Duha, čija je prisutnost bila očita, makar za trenutak obasjala savjesti prisutnih i poput bljeska munje ukazala na put koji je pred nama. Ako se smije zaključiti po izrazima lica i po izjavama prisutnih, onda ovaj susret, makar i bez ikakvih rezolucija i izjava, ostaje veliki znak nade za budućnost ekumenizma u nas i u svijetu. Ovaj susret puni nadom i ohrabrenjem one, koji su sa obje strane razumjeli ovu poruku Duha, ali i poruku vremena u kojima živimo, a to veoma važno, jer su u našim prostorima još uvijek veoma glasne one sile koje ovu poruku nisu razumjele i koje svim silama žele vratiti kotač zbivanja u kolo-tečinu minulih stoljeća, ističući negativna iskustva iz prošlosti i oživljavajući bolne primjere iz prošlosti ili čak sada stvaraju klimu nepovjerenja i sumnjičenja.

Stanovita konkretna iskustva postaju dokazom da je ekumenizam moguć i na našim prostorima, uz malo dobre volje i istinske vjere i ljubavi prema Isusu Kristu, a to je poziv svim sinovima Crkve da i oni pokušaju učiniti taj prvi korak, jer staro je geslo: „Ako su mogli oni, zašto ne bismo mogli i mi?“

Ovaj susret je dao zeleno svjetlo ovoj formi životnog i praktičnog ekumenizma, koji se ostvaruje u konkretnom životu. Samo ovaj ekumenizam konkretnih akcija, korisnih za obje crkvene zajednice i za čovjeka sa kojim živimo, postaje zdravim i jedinim temeljem svakog teološkog i crkvenog dijaloga. Bez ovog temelja i najljepši

teološki zaključci pa i crkveni dekreti ostat će bez ikakvoga odjeka, ako baza ne bude pripremljena i uigrana u ekumenskoj akciji. A svaka ova akcija izrasta i živi jedino iz djelotvorne i žive kršćanske ljubavi. A ovaj susret je upravo bio to, u najvećoj mogućoj mjeri, ovdje i sada!

I još jedno značenje ovog susreta. Ljudi-pioniri jedne akcije u maloj sredini uvijek su izloženi sumnji, da li oni to čine dobro – onako kako bi trebalo? Možda i radi učestalih prigovora da pretjeruju! Zato jedno ovakovo ohrabrenje sa najvišeg mjesta u Crkvi daje akciji i njezinim nosiocima novi polet. Kada sve ovo imamo pred očima, onda nam drugo ne preostaje, nego da zahvalimo Bogu za taj susret, jer je on bio dar njegove milosti i Ljubavi za rast Kraljevstva Božjeg među nama.

Z.K.

MARANTHA – DOĐI, GOSPODINE ISUSE

(Molitva Crkve do konca svijeta)

Dodi, Gospodine Isuse!
Ruše se istine i rastu idoli,
dodi, Gospodine Isuse!
Zagađene su rijeke i otrovan nam je zrak,
dodi, Gospodine Isuse!
    Brat ne prepoznaje brata
    i sestre se više ne razumiju,
    dodi, Gospodine Isuse!
Mnoga su srca otkazala ti stan,
raspela tvoja strše u prazninu,
dodi, Gospodine Isuse!
Umorne su mnoge ruke,
pregovarački stolovi još više dijele narode,
dodi, Gospodine Isuse!
Tvoje su crkve sve praznije,
pustoš oko njih sve je tjeskobnija,
sve manje je sklopljenih ruku
i sve više onih koje je odnijela noć,
dodi, Gospodine Isuse!
    Sve više gostionica u ulici našoj,
    sve manje osmijeha na licu konduktera,
    dodi, Gospodine Isuse!
Moje srce te zove,
dani su mi prazni bez tebe.
Cilja svojih putova ne znam,
dodi, Gospodine Isuse!

DESET GODINA SVEĆENIŠTVA

STJEPAN BOŠNJAK - rođen je 27. svibnja 1946. g. u Vajskoj, od roditelja Ivana i Marice rođ. Šimunović. Malo sjemenište je pohađao u Subotici, a onda otišao na bogoslovske studije u Đakovo, koje je završio 1972. g. Zaređen za svećenika je 2. srpnja, kada je imao i mladu misu u Vajskoj zajedno sa Ivanom Sabatkai. Poslije mlade mise poslan je za kapelana u Čantavir gdje je bio od 1972. do 1973. g. Poslije je imenovan za kapelana župe sv. Terezije u Subotici i to od 1973.g. do 1975. g. Nakon toga imenovan je za upravitelja župe Plavna gdje je i danas.

IVAN SABATKAI, rođen je 17. listopada 1947. g. od roditelja Ivana i Marije rođ. Lutrov u Vajskoj, nedaleko od Bača. Svoje školovanje započeo je u malom sjemeništu "Paulinum" u Subotici, a nastavio teološke studije u Zagrebu, koje je i završio 1972. g. Za svećenika je zaređen 2. srpnja 1972. g. kada je bila i mlada misa u Vajskoj. Kao kapelan bio je u Bajmoku 1972. g. do 1973. te u Bačkom Monoštoru od 1973. do 1974. g. Kao upravitelj župe postavljen je u Bačkom Bregu od 1974. g. gdje je i danas

ŽELJKO AUGUSTINOV - rodom je iz Vajske. Rođen je 1948. g. Svoje osnovno školovanje završio je u rodnom mjestu Vajska, a gimnaziju je završio u Subotici, sjemeništu "Paulinum" god. 1967. Bogoslovne studije završio je u Rijeci i zaređen je za svećenika 29. IV 1974. g. Mladu misu je proslavio u krugu svojih roditelja Pavla i Marice kao i braće Tomislava i Ivice. Poslije mlade mise imenovan je za kapelana u župi Bački Monoštor i to do 1978. g. G. 1978. postao je upravitelj župe Futog. Bavi se izučavanjem povijesti što će i specijalizirati.

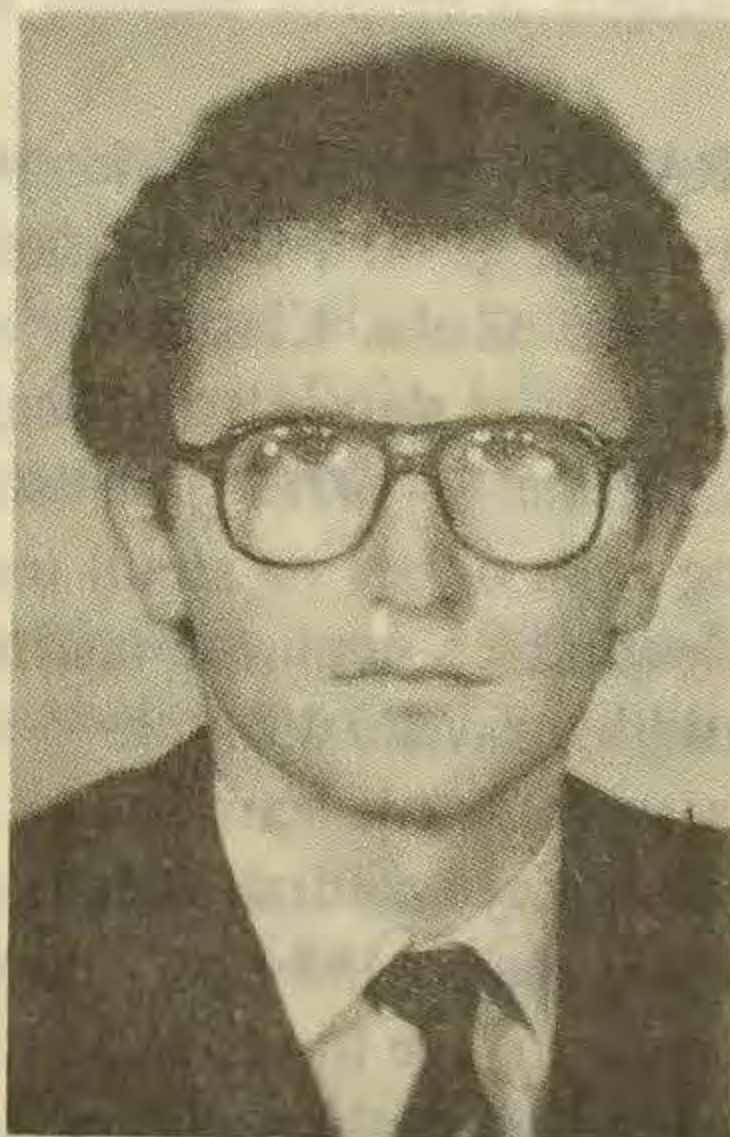

STJEPAN BERETIĆ - rođen je u Somboru, župa Presvetog Trojstva, godine 1947. Osnovnu školu je završio u Somboru, a upisao se u malo sjemenište "Paulinum" godine 1963. i završio 1966. g. Teološke studije je završio u Zagrebu na Kaptolu. Zaređen je za svećenika 1974. g. i to u Somboru. Na mladoj misi je propovijedao zagrebači profesor fra. Bonaventura Duda, poznati bibličar i teolog. Mlada misa je bila isti dan kao i ređenje. Poslije mlade mise raspoređen je za kapelana u Kanjižu jednu godinu. Poslije je imenovan za kapelana katedralne župe sv. Terezije u Subotici i to od 1975. g. do 1977. g. Poslije te godine imenovan je upraviteljem župe Bač, gdje je do danas.

MLADOMISNICI SUBOTIČKE BISKUPIJE

LAZAR NOVAKOVIĆ - rođen je u Subotici 28. kolovoza 1958. g. Nakon osmogodišnje škole otišao je u sjemenište "Paulinum" u Subotici, gdje je maturirao 1977. g. Teološke studije je pohađao na Katoličkom bogoslovskom fakultetu u Zagrebu i diplomirao je 1983. g. Za svećenika je zaređen zajedno sa Slavkom 14. kolovoza 1983. g. Mladu Misu je imao u svojoj rodnoj župi sv. Roke u Subotici 21. kolovoza 1983. g. Kapelansku službu je započeo i sada je vrši u Sonti.

SLAVKO VEČERIN - rođen je u Subotici 6. lipnja 1957. g. Gimnaziju je završio u Subotici, gdje je i maturirao 1976. g. Nakon toga se javio subotičkom biskupu s molbom da ga primi za svoga bogoslova sa željom da postane svećenik. Teološki fakultet je završio u Zagrebu, gdje je s uspjehom diplomirao 1983. g.

Za svećenika je zaređen 14. kolovoza 1983. g. u subotičkoj katedrali - bazilici. Sveta Misa ređenja bila je ujedno i njegova Mlada Misa. Poslije toga imenovan je kapelanom u župi Presvetog Trojstva u Somboru. Na toj službi se nalazi i sada.

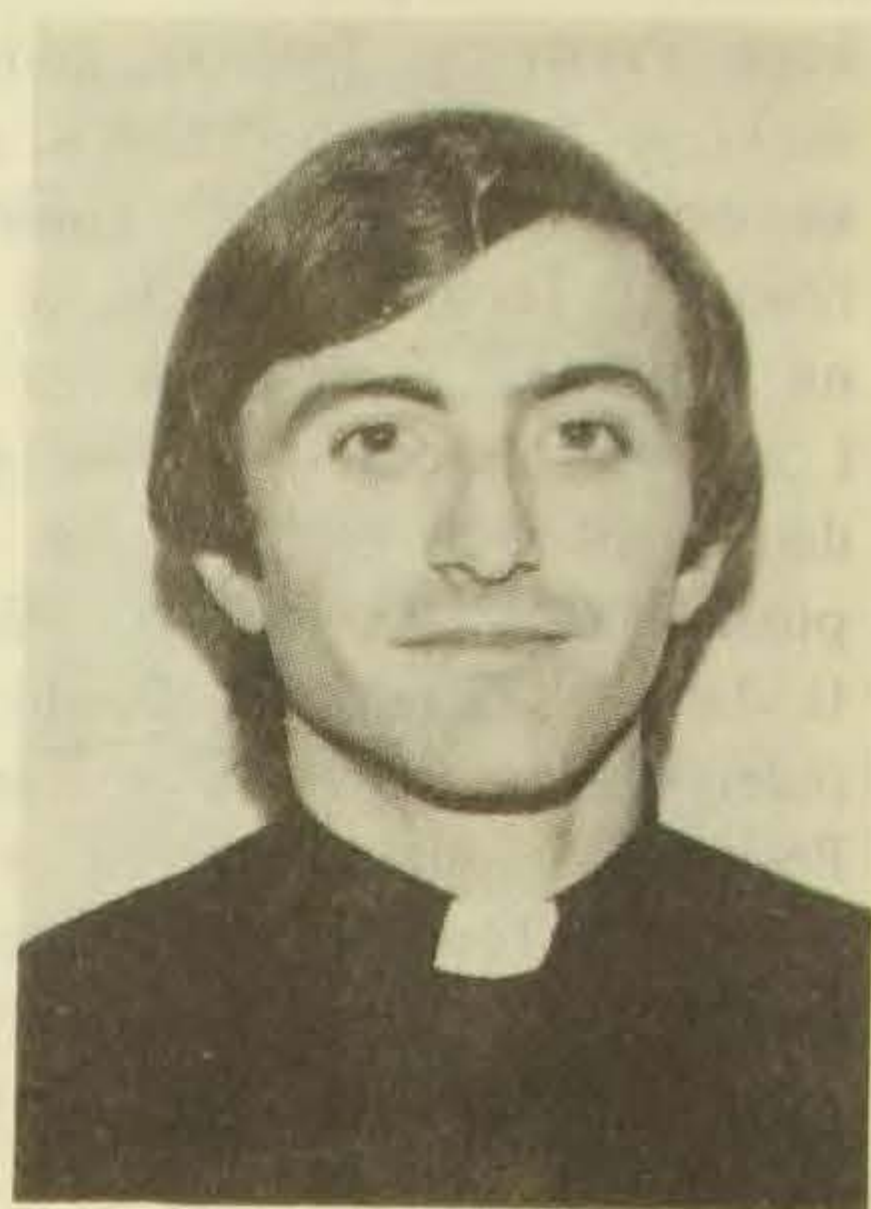

ANDRIJA ANIŠIĆ - rođen je 24. rujna 1957. g. u Maloj Bosni. Osnovnu školu je pohađao u Hrvatskom Majuru i u Subotici. Klasičnu gimnaziju je završio u sjemeništu "Paulinum". Maturirao je 1976. g. Teološke studije je završio na Filozofsko - teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu 1984. g.

Za svećenika je zaređen zajedno sa Franjom 18. ožujka 1984. g. Mladu Misu je služio u svojoj rodnoj župi, u Maloj Bosni 25. ožujka 1984. g.

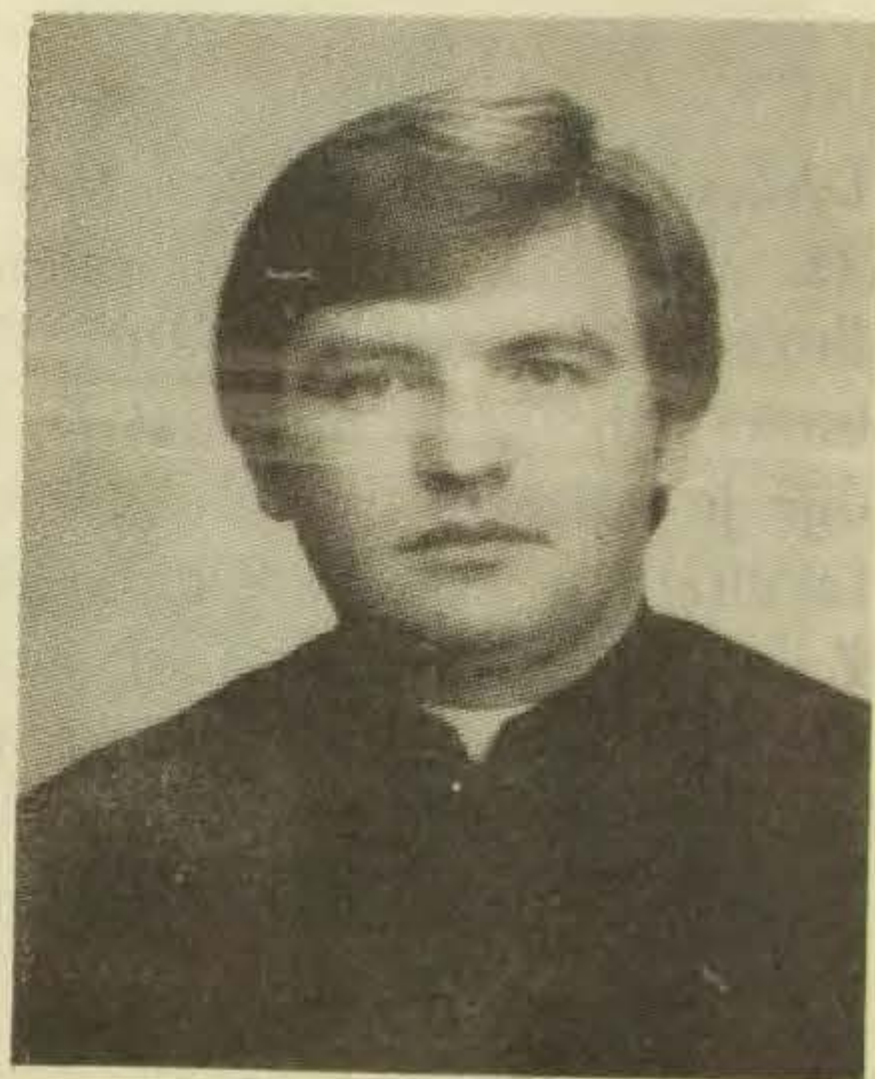
Nakon toga je imanovan pomoćnikom biskupijskog arhivara i sada je na toj službi.

FRANJO LULIĆ - rođen je u Sivcu 8. kolovoza 1956. g. U svom rodnom mjestu je završio osnovnu školu. Klasičnu vjersku gimnaziju pohađao je u sjemeništu "Paulinum" u Subotici. Maturirao je 1976. g. Nakon odsluženog vojnog roka odlazi na studij teologije u Zagreb na Filozofsko - teološki institut Družbe Isusove. Studij je završio 1984. g.

Za svećenika je zaređen 18. ožujka 1984. g. u subotičkoj katedrali. Mladu Misu je imao u Sivcu 24. ožujka 1984. g.

Nakon toga je bio kapelan u subotičkoj župi sv. Jurja. Sada vrši kapelnsku službu u Molu.

SVJETSKI MOLITVENI DAN ŽENA

„Gospodine, pomози nam da budemo graditelji mira u duhu ekumenizma”, razliježe se tihi šapat na svim kontinentima, živi u srcima milijuna žena, jer cilj je iskreno ljubiti i moliti za ljude. Prigrliti svakog čovjeka u molitvi s ljubavlju u srcu, kako to umije samo žena i majka. Zato su žene u Kanadi počele održavati još 1918. godine „Molitveni dan” s pet konfesija, a već 1920. godine uključuju se u Prvi Svjetski Ekumenski molitveni dan kršćanske žene iz jedanaest raznih konfesija.

Ekumenski molitveni pokret se širi. Tako su se kršćanske žene u Škotskoj uključile u Svjetski molitveni dan žena 1930. godine, dakle najranije u Evropi.

Glavni zadatak i cilj „Ekumene” je da se svi kršćani zbliže i surađuju u međusobnoj ljubavi i jedinstvu putem razumijevanja, da prinose zajedničke molitve za „mir u svijetu” i materijalno pomažu pasivne krajeve u svijetu, gdje ima gladnih i bijednih.

Kod nas je 1974. godine oformljen u Novom Sadu „Ekumenski savjet kršćanskih žena SAP Vojvodine”. Istodobno je oformljen i Odbor pomenutog Savjeta u kojem su zastupljene zajednice šest konfesija: Rimokatolička, Srpska Pravoslavna, Evangelička Reformirana, Grkokatolička i Metodistička. Ubrzo poslije toga oformljeno je više Ekumenskih odbora kršćanskih žena u SAP Vojvodini.

U Subotici je oformljen Ekumenski odbor kršćanskih žena 1981. god. U njemu su zastupljene: Rimokatolička, Srpska pravoslavna crkva, Evangelička i Reformirana vjerska zajednica.

Prvi ekumenski molitveni sat se održao prvog petka u mjesecu ožujku 1982. godine (kada se održavao u cijelom svijetu) u rimokatoličkoj crkvi „Isusova Uskrsnuća” u Subotici.

Pored vjernika, prisustvovali su i svećenici i gospoda pastori. Msgr. Matija Zvekanović je pozdravio i blagoslovio skup: „Da svi budu jedno”. Do sada se molitveni sat održao još kod reformiranih i evangelika.

Žene su oduvijek čeznule za mirom. Proživjele su strahote rata i stekle saznanje da mira nema u svijetu, ako ljudi ne izgrade svoj duhovni mir, ako se ne budu međusobno ljubili i praštali jedni drugima. Zato su se udružile u zajedničku molitvu. Danas se u stosedamdesetpet raznih država održava „Svjetski molitveni sat”.

Povremeno se posjećujemo da upoznamo rad drugih Ekumenskih odbora u SAP Vojvodini i širom svijeta. Tako je 1980. god. na ekumenskom sastanku u Feketiću prisustvovalo 16 žena iz Nizozemske. U Novom Sadu 1981. god. bio je sastanak kod metodista. Posjetilo nas je 1982. god. šest žena iz raznih strana svijeta: iz Californije, Buenos Airesa, Novog Zelanda, Hong Konga, Filipina i Nigerije. A 1984. god. proslavljen je u Feketiću 10-godišnji jubilej „Ekumenskog savjeta kršćanskih žena SAP Vojvodine”.

Svi ovi susreti, pored izvještaja, bili su ispunjeni ljubavlju i molitvom:

*„Moleći pružamo ruke svakom čovjeku,
one su uz ljubav obgrlile cijelu planetu.
Obriši svaku suzu, ublaži patnju,
pomozí svakom tko se osjeća bijedno,
povećaj broj onih koji se mole
i daj da budemo svi jedno . . . .”*

Vk G.

Znak "Molitvenog dana"

ASIŠKOME SVECU

Osam je stotina
minulo godina
kako je brat-Franjo
u Asizu gradu
brata sunca sjajno
svitlo ugledao
i sestrice ptica
cvrkut mili čuo.

I on nam je tako
poput ptica, sunca
divno zborovao
da bi ljudma jadnim
siromašnoj braći
sve u slavu Boga
ljubav srca svoga
svima poklanjao.

I naši franjevci
svECA sljedbenici
usrid "stare crkve"
grada Subotice
Asiškome Franji
danas hvalu daju
s njima i Bunjevci
i njegovoj braći
družbi franjevac
patronima pravim
bačkih Bunjevaca!

4. listopada 1982.
Ivan Prčić
Tavankut

MLADI KRŠĆANIN PRED SVIJETOM

Iako nije dobro dijeliti ljude, ipak je očito da postoji kršćanska i nekršćanska omladina, barem u praksi. Svakako ne treba tu razliku forsirati, nego se može povući stanovita pouka. Naime, čim postoji ta razlika na terenu, očito mladi drugačije misle, ponašaju se i reagiraju. Nije rijedak slučaj izlaženja iz okvira onih koji sebe smatraju "jačima", a tim automatski druga "slabija" strana poprima osjećaj manje vrijednosti ili potrebu priključiti se "masi", "biti kao drugi", te polako postajati masa. Jer biti izvan mase ili protiv mase teško je i opasno.

Međutim, često vidimo iz prakse da i ta masa nije sebi dostatna, nego se u svojoj zasićenosti ili nedostatnosti muči i reagira veoma slabo u svojoj završnici (droge, alkoholizam, psihička depresija, samoubojstvo...)

Nije rijedak slučaj da se javno i glasno čezne za čistoćom savjesti, za duševnim mirom, pa i liječnik zna takvima preporučiti dobru i temeljnu Ispovijed...

Kao da stanje na terenu govori u p r i l o g d u h a !

Svijet mase, pa i mladih, je svijet tjelesnosti, osjećajnosti, neumjerenosti, lažne slobode..., što ne zasićuje, nego osiromašuje dušu. I svakim danom sve više dobiva na vrijednosti d u h o v n o ! Baš kad se mladi čovjek zna oduprijeti strasti, poroku i napasti, otvara se nova perspektiva k r e p o s t i, vrline koja usrećuje.

Kao da je na vidiku vrijeme kad ćemo s 'devizama' plaćati prijateljsku iskrenu riječ, iskrenu ljubav, vjernost u braku, poštenje koje neće iznevjeriti niti u mraku niti kad ne vidi pretpostavljeni....

Svakim danom se uvjeravamo da poštenje, marljivost, točnost, savjesnost, ljubav prema drugu na poslu, u obitelji, povjerenje..., vrijede više od diplome, od najmodernije tehnike, od najbolje sročeni zakona, od kompjutera... Jer od čovjeka sve počima i u čovjeku se svršava. Sve se rješava u čovjekovu duhu, srcu! Niti najplemenitiji poziv (na pr. liječnički, svećenički...) ne znači ništa bez plemenita srca, ljubavi, požrtvornosti, savjesnosti, iskrenosti...

Što hoću reći? DUHOVNE VRIJEDNOSTI SU BLAGO - BOGATSTVO. Čovjek tek onda poprima konkretnu vrijednost kad mu se doda duhovna vrijednost. Duhovni atribut. Na pr. čovjek pošten, čovjek plemenit, čovjek Takvi atributi ako su ostvareni u osobi jednog čovjeka, oni mu daju pravu vrijednost i veličinu. Sama riječ č o v j e k još ne kaže sve, jer čovjek može biti nečovjek. (Možda bi prvenstveno trebalo provesti stabilizaciju duha...!)

Mladi kršćanine! Tu je tvoja šansa ! Stvari stoje obratno, nego što na prvi pogled izgledaju. Masa treba tebe da joj ponudiš ono što ti kaže samo ime (Krišćanin) - kršćanin. Tvoje kreposti - vrline su devize za kojima svijet čezne. Pa i mladi tvoji vršnjaci. Tvoja otvorenost Isusu Kristu da budeš i da jesi vjeran na poslu, čiste savjesti, marljiv, čist prema djevojci ili mladiću i sl. To su vrijednosti od kojih se ne treba stidjeti pred nikim, već baš obratno... Premda to i ne želiš, ti postaješ živi izazov okolici mase. Možda zato tako reagiraju, jer nisi kao oni. Njihovoj zahrđaloj duši smeta tvoja svježina duha, tvoja sreća, tvoj mir...

Takav se čovjek rađa samo po K r i s t u ii samo s K r i s t o m može se takav postati i ostati. Biblija, omladinski susreti mladih kršćana, nedjeljna Euharistija,... pravi su rudnici za takve entuzijaste ! Razumiješ me !

skoro mlad

TEČAJEVI PRIPRAVE ZA BRAK

U dokumentu II Vatikanskog koncila "O Crkvi u suvremenom svijetu", kao gorući problem ističe se promicanje dostojanstva braka i obitelji (GS 47-52). Posebno se ukazuje na svetost braka i obitelji (48), zatim na plodnost braka (50), na bračnu ljubav i poštovanje ljudskog života (49-51) i na promicanje dobara braka i obitelji (52). Da bi brak bio izvor sreće i blagoslova u životu, ljudi se na njega trebaju ozbiljno, svjesno i odgovorno odlučiti, a prije toga i dobro pripremiti.

Potaknuti duhom Kristovim, koji neprestano djeluje u svojoj Crkvi, a u sklopu pastoralnih aktivnosti na međužupskom planu, svećenici na širem području Subotice već nekoliko godina drže organizirana predavanja za one koji žele sklopiti crkveni brak.

S ovakvim predavanjima se započelo 1977. g. u prostorijama biskupskog dvora (sada biskupijska knjižnica), gdje su održana dva takva skupa, a od 1979. g. pa do danas predavanja se održavaju u prostorijama župe sv. Terezije, u Harambašićevoj ulici 7.

Inicijator za početak ovih susreta bio je jedan subotički župnik. Sad te susrete organizira Obiteljsko vijeće Subotičke biskupije, koji su u Subotici, u suradnji sa svećenicima okolnih župa.

Nazivi ovih susreta kroz ove godine bili su različiti, kao na pr. "Priprava mladih za brak", "Tečaj za zaručnike", od 1982. g. : " Tečaj priprave za brak".

Na početku je bilo zamišljeno da bi ovi tečajevi bili organizirani dva puta godišnje: u proljeće i u jesen, što je prve dvije godine i uspjelo. Kasnije su tečajevi organizirani samo u proljeće, osim 1982. g. kad je tečaj održan i u jesen.

Tečajevi priprave za brak su bili na hrvatskom jeziku, a dva puta su organizirani i na mađarskom jeziku. Tečajevi su održavani u nizu od pet večeri kroz nekoliko vrlo korisnih i zanimljivih predavanja kao što su: Vjera temelj braka i brak u Bibliji. Zaručništvo i izbor bračnog druga; Fiziologija muškarca i žene i ljudska spolnost, Psihologija bračnog para; Metode planiranja obitelji i odgovorno roditeljstvo; Elementi koji jačaju, odnosno uništavaju ljubav u braku; Brak kao sakrament; Aktivno uključivanje mladog bračnog para u župsku zajednicu.

Predavači su svećenici, liječnici i bračni parovi. Iza svakog predavanja pružila se mogućnost prisutnima za razgovor s predavačem, a i za širu diskusiju.

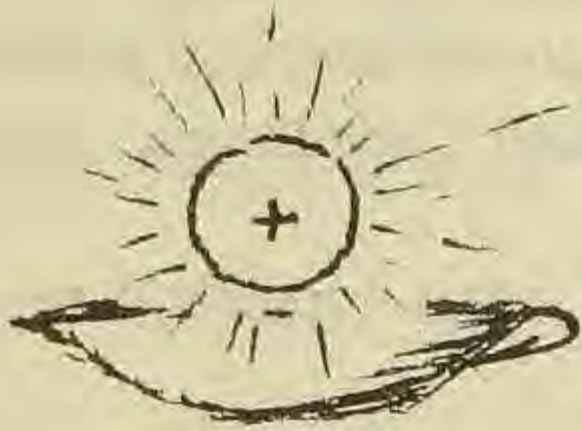
Kako predavanja nisu isključivo za one koji žele u bliskoj budućnosti sklopiti brak, na predavanju se našao i lijep broj ostalih mladih. Kroz ove godine tečajeve je prošlo nekoliko stotina mladih među kojima je bilo i mladih pravoslavaca i ateista.

Na kraju tečaja svim polaznicima su podijeljene potvrde o pohađanju tečaja. U isto vrijeme svim polaznicima su podijeljeni anketni listići s pitanjima u vezi tečaja, na koja su odmah odgovorili. Iz toga se vidi svijest potrebe ovakvih tečajeva, jer su za većinu ovi tečajevi bili od koristi u pripravi za brak.

Kako se ovi tečajevi drže na nekoliko mjesta u našoj biskupiji, Gospodin neka svojim blagoslovom i dalje podupire takva i slična zajednička djelovanja svih od Boga pozvanih i poslanih na njivu Gospodnju.

PETA OBLJETNICA SMRTI MONS PAVLA BEŠLIČA

U kasno predvečerje 20. rujna 1979. g. Gospodin je pozvao svog vjernog slugu Mons. PAVLA BEŠLIČA, apostolskog protonotara, bliskog i dugogodišnjeg suradnika dvojice subotičkih biskupa, Lajče Budanovića i Matije Zvekanovića. Nakon duge i sa velikom strpljivošću podnesene bolesti predao je svoju dušu Gospodinu Isusu kojemu je ne samo sviješću, nego i srcem služio kroz 55 godina svećeničkog i 78 godina vjerničkog života.

Pavao Bešlić je rođen u Bajmoku 25. siječnja 1901. g. Teološke studije je počeo u Kaloči, a nastavio u Đakovu (1920 - 1924. g.). Za svećenika je zaređen u Đakovu 31. kolovoza 1924. g. Zatim je služio vojni rok. Poslije toga bio je kapelan u Baču od 24. travnja 1925. g. do 25. lipnja 1928. g. U isto vrijeme bio je i prefekt u dječjačkom sjemeništu u Baču od rujna 1925. g. do 25. lipnja 1928. godine.

Zatim je vršio niz dužnosti kao svećenik Subotičke biskupije. Bio je kapelan, vikar, upravitelj župe i župnik. Umro je na dužnosti direktora biskupske kancelarije. Usto je primio nekoliko crkvenih odlikovanja.

Kad bi se u jednu rečenicu mogla sažeti ova tako bogata osobnost staroga prelata, onda bi ona bila izražena riječima: Imao je veliko ljudsko i svećeničko srce. To je zračilo iz njegova bića i onda kad je, poput milosrdnog Samaritanca, sjedio satima u katedralnoj ispovjedaonici. Sad se može čuti među vjernicima: "Ispovjedala sam se kod njega više od dvadeset godina ". Njegovo srce je uvijek imalo blagu riječ i za one koje je trebalo ukoriti. Nije tajna da je u mnogo slučajeva on imao misiju "dobre volje" koja se okušala i u bezizlaznim situacijama. Pa i onda kad mu misija nije uspjela, mislim da je u duši ostavljao dojam izrazito plemenitog i dobrog srca. Ta je dobrotu koji puta išla preko onih naših uobičajenih granica.

Njegov pitomac iz sjemeništa u Baču, pjesnik Ante Jakšić u svojoj pripovijeci "Prva pjesma", koja se nalazi u ovogodišnjem kalendaru "Subotička Danica", kaže za pokojnog Pavla Bešlića: "Moje pisanje romana vlč. Pavao Beš-

lič je dobronamjerno pratio. Zacijelo je mislio da je to samo igra moje dječje fantazije, koja će se razbistriti, vratiti u stvarnost i smiriti. Tako je nekako i bilo. I kad god sam ga se poslije u životu sjetio, uvijek mi se javljao kao jedan od posljednjih anđela na zemlji, koji je nad nama bdio svojom nesebičnom ljubavlju i dobrotom.”

Takve su dojmove imali o njemu i vjernici po župama gdje je kao svećenik boravio i djelovao. Ta njegova ljubav je poput neizbrisivog traga ostajala za njim kuda je prolazio. Za njega se doista može reći da je prošao svijetom dajući scjedočanstvo plemenitog, dobrog i svećeničkog srca.

Sada nakon odlaska Mons Pavla Bešlića naša domaća Crkva je siromašnija. Mi vjerujemo u zajedništvo i sa onim dijelom Crkve koji je već prešao u puninu života i da on u vječnom hvalospjevu slavi Trojedinoga. Nadamo se da je čuo blage riječi: “ Dođi slugo dobri ...!”

A nama preostaje da Bogu rekneмо jedno toplo h v a l a za dar što nam je dao svećenika dobrog srca!

LIK

Marga Stipić

PIVAJ DUŠO

Pivaj, dušo, i stihove slaži
Hvalu Majci od sveg srca kaži,
Jer je dobra, jer je draga, mila.
Od uvik je Majka takva bila.
Pivaj, dušo, biraj nježne riči,
Dobru Majku i slavi i diči.
Kad zatriba, usrdno je moli,
Sve joj kaži šta Te muči boli.

Pivaj, dušo, u stih jade skladaj,
Pomoći se od Majke nadaj.
Nije Majka ni srca karnena,
Od voska je mekša duša njena.

Pivaj, dušo, da srce treperi
Nek se slažu riči ko biseri,
Da se Majci razveseli lice,
Nek me primi među štíćenice.

Pivaj, dušo, kliči od veselja,
Mom je srcu ispunjena želja.
Ponizno Ti, Majko, velim. hvala,
Nadzemaljsku milost si mi dala.

Marga Stipić

SVETOM SRCU ISUSOVU

Sad ću pjevat pjesmu ovu
Svetom Srcu Isusovu,
Što je grijehom izranjeno
I sulicom probodeno.

Mene sjeća rana ova
Svetog Srca Isusova
Da to Srce za me bije,
Da se u njem ljubav krije.

Srce drago izranjeno
Zbog mene si probodeno
Da se u Te sakrit mogu
Kad zgriješim dragom Bogu.

Moj Isuse, sto put hvala
Još Ti nisam ni kazala
Što sred Tvoga Srca čista
I za mene ima mista.

U tom dragom Srcu svetom
Neizmjerna dubina je.
Ko se u to Srce sklони,
Za mir duše siguran je.

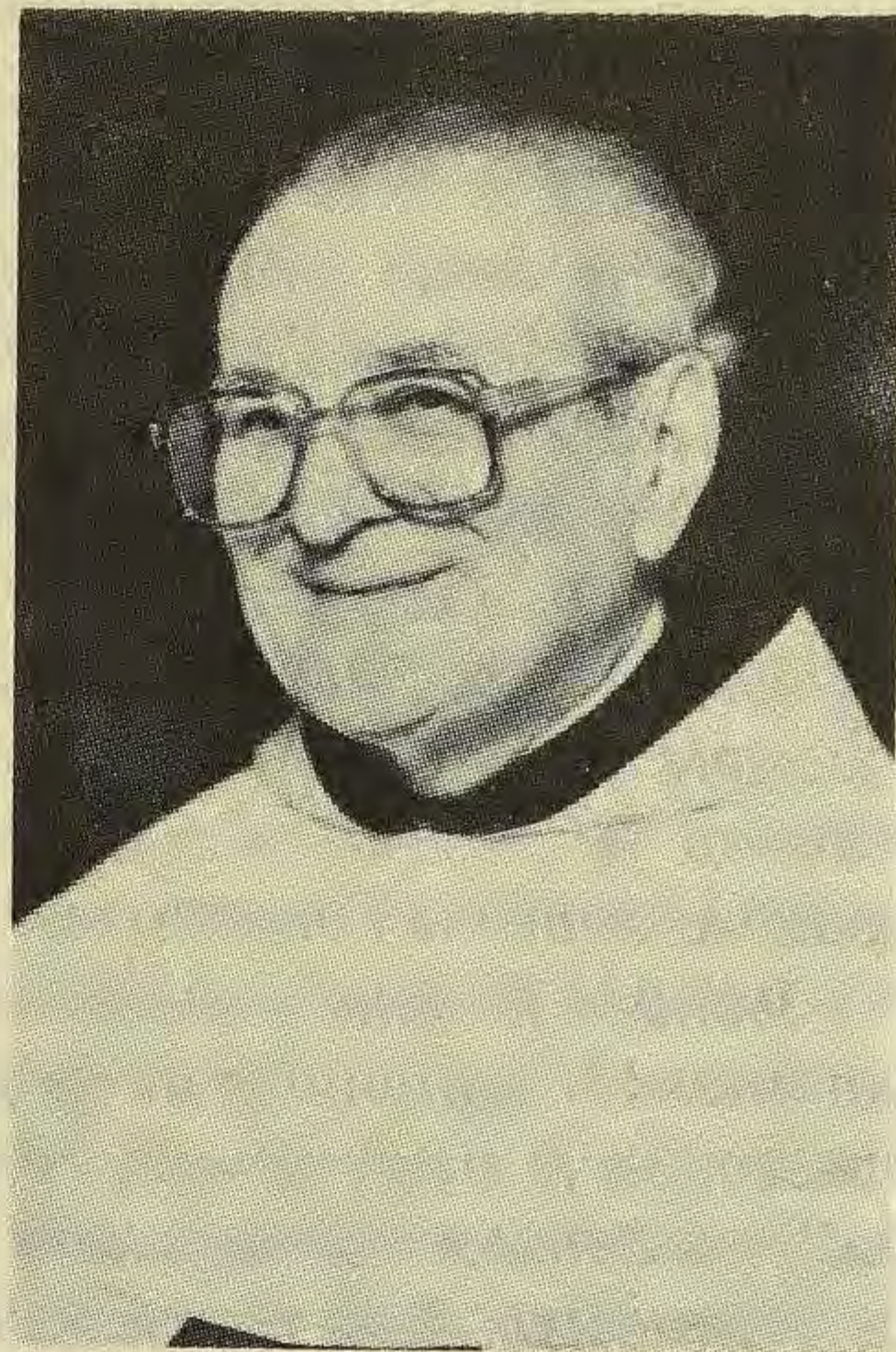
50. OBLJETNICA

REDOVNIČKIH ZAVJETA

ČASNOG BRATA

PAVLA HORVATA

karmelićanina

Braća svećenici, redovnici i redovnice te narod Božji, koji svraća u karmelićanski samostan u Somboru, već na samim samostanskim vratima susreću nasmijanog i vrlo ljubaznog vratara samostana, časnog brata Pavla Horvata. Ove 1985. godine časni brat Pavao Horvat slavi svoj zlatni jubilej, 50. godišnjicu redovničkih Zavjeta, tj. 50. godišnjicu radosnog služenja Bogu, Redu i Narodu

1. DJETINJSTVO

6. travnja 1916. godine u malom selu Luč (Baranja) ugledao je svjetlo dana mali Franjo Josip Horvat, sin Franje i Magdalene r. Ferkov. Rodio se u katoličkoj obitelji koja je ljubomorno njegovala vjerski i sakramentalni život. Bog je ovu kršćansku obitelj blagoslovio sa šestoro djece.

Osnovnu je školu pohađao u svome rodnom Luču i uvijek je bio odličan đak koji je dobivao nagradu od škole, „ali se uopće ne sjećam da sam kod kuće morao nešto učiti. Uvijek sam lako shvaćao, slušajući predavanja u školi“ (Moj dnevnik). U crkvu je vrlo rado odlazio i bio je ministrant. Stari župnik Erös, veliki štovatelj Majke Božje, svakog je dana u crkvi sa narodom molio krunicu, na kojoj je sudjelovao i mali Franjo Josip Horvat, i tu se razvijala u njegovoj duši djetinja pobožnost prema Majci Božjoj, koja će ga kasnije pozvati u svoj Karmelski red.

2. BOŽJI POZIV

Kada je mladi Franjo Josip Horvat trebao poći u gimnaziju, nastala je ekonomska kriza u svijetu, koja je pogodila i njegovog oca veletrgovca žitarica. Otac je svjetovao svoga sina da pođe za trgovca u Sombor, jer ga ne može školovati kada je u dugu, a i stariji brat je na studiju. Tako Franjo Josip 1. prosinca 1929. godine odlazi u Sombor u trgovačku školu, gdje 1. lipnja 1932. polaže završne ispite i postaje trgovački pomoćnik. Za vrijeme školovanja u Somboru redovito je odlazio na svetu misu u karmelićansku crkvu i tu se upoznao sa ocima i braćom karmelićanima.

Jednoga je dana pohodio o. Grgu Stantića, priora somborskog samostana, i zamolio ga da ga primi u Karmelski red. O. Grgo je to obećao, ali je tražio privolu roditelja. Zato Franjin otac sa mamom dolazi u Sombor na razgovor s o. Grgom. „Mama je bila vesela što ću u samostan. Tata je pristao da budem redovnik. Poslije nekoliko godina vrlo se radovao što sam u Karmelu“ (Moj dnevnik).

Ulazak u Karmel je bio predviđen za 4. srpnja 1932. Roditelji su Franju Josipa svojim kolima dopratili u samostan iz Luča. Kada je Franjo Josip Horvat ušao u Karmel 4. srpnja 1932. godine, u samostanu su bili ovi redovnici: o. Grgo Stantić, prior, o. Benjamin Balaž, o. Albert Galović, o. Sebastijan i časna braća: Matija, Gabrijel, Anđelko, Josip i Petar. U samostanu su bila još dva klerika i 10 sjemeništara. Lijepa redovnička zajednica.

Nakon 6 mjeseci kandidature, Franjo Josip Horvat započinje dvogodišnji novicijat u Somboru i dobiva redovničko ime br. Pavao od malog Praškog Isusa. Prve redovničke zavjete polaže 9. siječnja 1935. godine.

3. PEDESET GODINA RADOSNOG SLUŽENJA BOGU, CRKVI I NARODU

U proljeće 1937. mladi redovnik Pavao Horvat odlazi u vojsku u 3. četu pirotehničkog bataljona u Skopju. U to doba je Hitler već osvojio Češku. U vojsci je radio u kancelariji kapetana Preloga koji ga je vrlo cijenio i prije reda pustio doma iz vojske. Godine 1940. u mjesecu siječnju br. Pavao Horvat ponovno je mobiliziran u Zagrebu. U mjesecu lipnju pozvan je u rezervu u Pačir, ali na kratko vrijeme. Godine 1941. u mjesecu ožujku pozvan je u Kragujevac, gdje radi u vojnim zavodima kao pirotehničar. Radio je u civilu i primao je plaću. Rat ga je zatekao u Kragujevcu, kada je Njemačka

okupirala staru Jugoslaviju. U tim ratnim danima br. Pavao uspijeva doprijeti do svoje rodne Baranje i u Sombor u Bačku.

U prvim danima nove Jugoslavije br. Pavao je u samostanu u Somboru. Tu vrši službu sakristana. Oci i braća su se razišli na sve strane „ja sam ostao. Pošto je o. Benjamin Balaž bio Madžar, a o. Terezije Nijemac, ja sam morao primati Ruse i našu vojsku kada su dolazili u samostan (bio sam kao neki prior). Nije bilo lako, Bog je bio u pomoći“ (Moj dnevnik).

Kao sakristan u Somboru radio je do 1959. godine. Uz sakristijske poslove brat Pavao je obrađivao samostanski vrt.

Godine 1958. jedna mala grupica somborskih karmelićana započela je novi samostan u okolici Zagreba, u Hrvatskom Leskovcu, odakle su 1959. prešli u Zagreb-Remete, u svetište Majke Božje Remetske i tu preuzeli bivši pavlinski samostan i župu. Samostan u Remetama je posjedovao veliko imanje i gospodarstvo. Tražio se prikladan redovnik koji bi vodio sve to imanje. Poglavari su odlučili da to bude br. Pavao Horvat, vrlo nadaren raznim gospodarskim poslovima. Dne, 25. studenoga 1959. brat Pavao je premješten u samostan Zagreb-Remete za ekonomu.

Naši župljani u Remetama jako su voljeli br. Pavla i k njemu dolazili po savjet glede rada u vinogradu i u podrumu sa vinom. Bio je obljubljen u narodu i među braćom svećenicima i redovnicima. Kao karmelićanin uvijek je bio uredan u molitvi i u radu. Kada je II. Vatikanski koncil donio novinu da i časna braća redovnici ne-svećenici mogu moliti sav časoslov u koru, on se tomu jako radovao i bio je redovit na molitvi u koru. Nakon jutarnje molitve u koru i sv. mise, zasukao je rukave i radio do navečer, kada bi opet uzeo u ruke krunicu i molio šetajući po samostanskom vrtu. Blagopokojni župnik remetski, presvijetli Leopold Rusan, koji je živio s nama redovnicima u samostanu do svoje smrti, rekao je našem o. provincijalu: „Vi imate divnu braću. Oni preko dana tako marljivo rade kao pčelice u šutnji, a navečer s krunicom u ruci, uronjeni su u molitvu. Ja sam tako sretan što ste vi došli u Remete i što vama povjeravam župu i sav posjed“.

Brat Pavao je u somborskom Karmelu ponovno od 1978. godine. Sada vrši službu samostanskog ekonomu i vratara.

U somborskom samostanu brat Pavao je duša od čovjeka. Tko god navrati u samostan, već je kod prvog susreta na vratima dočekan neobičnom ljubavlju i susretljivošću ovoga redovnika. Ima za svakoga lijepu riječ utjehe i svakomu pomaže. Svojim ljubaznim ponašanjem daje na znanje posjetiocu kakvo je ozračje u samostanu.

Ove 1985. godine na svetkovinu svetih apostola Petra i Pavla, Karmel u Somboru svečano će proslaviti njegov zlatni jubilej – 50 godina redovničkih zavjeta i time izraziti veliku zahvalnost za sve što je učinio za Crkvu, jer je pomogao kao ekonom da se odgoji deset novih svećenika karmelićana za Red kojega je volio i za Narod kojemu je uvijek bio na usluzi u svemu. I dok još uvijek aktivno radi u somborskom samostanu, br. Pavao kaže: „Dobro mi je, samo mi je sada teško raditi, jer su jaki bolovi u zglobovima. Zahvaljujem dragom Bogu što mi je tako lijepo sve dao. Bio sam uvijek zadovoljan . . . Naš Karmelski red sam uvijek volio i sve svoje snage stavljao sam za njegovo dobro. Molim Boga da blagoslovi naš Red i umnoži ga u našoj Domovini“ (Moj dnevnik).

Cijeli Karmelski red u Našoj Domovini, a napose Karmel u Somboru, raduje se ovoj velikoj svečanosti koja će biti na Petrovo i Pavlovo 1985. godine. Time izražavamo našu bratsku ljubav i zahvalnost za sve ove godine radosnog predanja Bogu i bl. Dj. Mariji, te služenja za drugoga.

o. Mato Miloš OCD

Kata Ivanković

PIVAJTE, KLASOVI

Pivajte, pivajte, klasovi mali,
Dok sunce miluje i vitar vas ljulja.
Beskrajne hvale svome Stvoritelju
Pivajte poput sitnih slavuja.

Stvorio vas je sve krasne,
Obukao u zlačane boje,
Od vašeg brašna hostija će postat
U koju Isus skrit će tilo svoje.

Kruh naš svagdašnji od vas će biti,
On uzdržava život nas ljudi.

O, Stvoritelju, o Bože dragi,
Za mlado klasje hvala Ti budi.

O, pivajte samo, klasovi mladi,
Pivajte i misto svakog čovika
Beskrajne hvale godine svake,
Pivajte, pivajte do vika!

Kata Ivanković

KLASJE ŠAPUĆE

Na daleko i široko
prostire se polje bilo,
na njemu se sada bili
i lelija klasje zriilo.

Klasje zriilo, zrnja puno,
a nagnuto svako malo
ko da jedno drugo pita.
Je li tebi, brate, žao?

Je l' ti žao zašto nije
i od tvojeg tila mala
za današnju mladu misu
hostija sveta postala?

I lelija klasje dalje
te šapuće šta je novo,
a svome će Stvoritelju
hvale pivat' za sve ovo.

ČETVRTA CRKVA U VAJSKOJ

Prema zapisima kroničara franjevačkog samostana u Baču, može se saznati početak života i rada Hrvata-Šokaca u Baču i okolici Bača.

Tako iz spomenutog zapisa, a i prema zapisu župnika u Vajskoj, Baloga saznajemo da su Vajštani Šokci po dolasku u svoj novi zavičaj sagradili malu crkvu, nabijenu od zemlje i posvetili ju svetom Đurđu, mučeniku. U to vrijeme, prema zapisima, u Vajskoj živi 709 Šokaca katolika. Ta crkva se nalazila, kako kroničar kaže, na zapadu od vlastelinskog vrta. Vlastelinski vrt se nalazio gdje se nalazi i danas obnovljeni park u Vajskoj. Prema starima, ta crkvica je stajala „kod križa”, a križ stoji na raskršću Štrosmajerove i Titove ulice. Tu crkvicu je razušila poplava, koja je bila česta, jer Dunav nije bio obuzdavan nasipima kao danas. Gradila se druga crkva od pletera i zamazana blatom. U kanonskoj vizitaciji od godine 1803. piše da crkva nema tornja i zvona stoje na dva drveta, a bilo ih je dva. Pristupilo se gradnji nove crkve. Ta je crkva posvećena 25. III 1805. godine. Bila je duga 10 m, a široka 3 m.

Za župnikovanja Ivana Nikolića sagrađena je nova crkva. Ta crkva je bila duga 16 m, široka 7 m, a visoka 5 m. No, ni ta crkva nije bila dugog vijeka, jer je bila i od lošeg materijala, ali po izgledu je bila mala, pa se odmah pomišljalo na gradnju nove crkve.

Posjednik Mauricije Groman, kao patron, o svom trošku započine gradnju današnje crkve. Temeljni kamen je blagoslovljen 1840 godine. Tom zgodom u zapise je zapisano da su stanovnici Hrvati katolici doseljeni prije 110 godina pod vodstvom franjevaca iz Bosne. Ima ih 1.167.

Gradnja crkve je brzo napredovala. Materijal je finansirao posjednik Groman, a sve radove davali su seljaci, stanovnici Vajske. Crkva je izgrađena od čvrstog materijala vrlo solidno. Radovi su tako napredovali da je već 1841. godine na blagdan Bezgrešnog Začeca bilo blagoslovljeno svetište. U međuvremenu je umro patron Groman i sahranjen u novim zidinama pod oltarom svete Obitelji. Sa radovima se nastavilo, a vodio ih je arhitekt Josip Schnaider iz Kaloče. Već na blagdan patrona crkve, svetog Đurđa, bila je blagoslovljena nova crkva i predana bogoslužju. Crkva je bila pokrivena šindrom kao i druge u to vrijeme. Toranj je bio kupolastog oblika. U tornju je bilo četiri zvona. Livena su u Beču 1818. godine. Spominje se stari kip Majke Božje, kojeg oblače. Taj kip je tokom vremena nestao. Godine 1830. prekupljene su stare orgulje iz Filipova (Bački Gračac), koje još i sada obnovljene služe. Crkva je bila 1851. godine slikana i prvi puta lijepo umolovana. Kako je šindra dotrajala, trebalo je misliti na popravku krova. Tako su godine 1915. skinuli šindru i novi patron grofica Szécsényi rođena Hunyadi je stavila novi krov od eternita i sagradila je novi oblik tornja.

Crkva je u više navrata doživjela poplavu. U vodi je bila 1896, a pogotovo 1926. godine. Zbog vode upropaštene su klupe, oltari i sve što je bilo drveno. Tako 1940. građena su nova hrastova vrata.

U novije vrijeme je obnovljena, jer je vlaga podrovala zidove, kupljen je novi namještaj, tako da je crkva vrlo lijepa i ukusno uređena. Proživjela je dva svjetska rata, ali nije bila znatnije oštećena.

Hrvatski živalj je bolovao od iste bolesti kao i u ostalim šokačkim selima – da sačuva imanje – natalitet je naglo opadao. Iza prvog svjetskog rata izvršena je kolonizacija Srba u selo, a kasnije kupuju zemlju i drugi stranci, tako da je Vajska, kao mnoga sela u Bačkoj, selo jako pomiješanog stanovništva. Natalitet je opao iza poplave 1965. godine još jače. Osim toga, selo je zahvatila kriza kao i sva naša druga sela. Mlađi svijet se seli u industrijske centre i u inozemstvo.

Crkva u Vajskoj za svojih 140 godina doživjela je radosti i žalosti

Želim da svi Vajštanci vole svoju crkvu, da se u nju vraćaju kao u svoj rodni dom, da im ona po zagovoru Svetog Đurđa bude i dalje putokaz u životu i dom, koji će spajati svoju djecu makar prilikom kirbaja (proštenja). Da se nađu i raduju svom zavičaju.

Tomislav Augustinov
Vajska

Ana Balažević

NESTAJU SALAŠI

Nestaju bili salaši
sa bačkih njiva
sa njima i običaji.
Nestaju bunjevačke nane,
nestaju bunjevačke baće
i ambari stari.

Nestaju narodne nošnje,
nestaju bili šlingeraji,
konji vranici i riđe
i fijakeri stari.

Nestaju mobe,
nestaju preslice i prela.
Ostaće samo
bunjevačka nana,
bunjevački bačo
u pismi ispivani.

NJIVA U SUZAMA

Jutros sam uranila
i zatekla njivu
svu u suzama.
Počela sam je tišiti:
Ona nije kriva
što su brazde obrasli korovi,
korovi nepoznati.

Njive su iste
a radne snage sve manje.
Mladi odlaze,
a stari nemaju snage.

Plači, moja voljena zemljo,
i ljudi plaču kad im je teško.
I vinograd plače kad ga rižemo
i drvo kad mu granu sičemo.

A sada najviše plaču stari,
jer ih mladi ostavljaju
da svoje dane samuju.

Ana Balažević

ENTO OSTROGONAC

Župa sv. Terezije u Subotici oprostila se od svog vjernika, Pastoralno vijeće je ispratilo svoga vrijednog dugogodišnjeg člana, poznanici su se rastali od svog iskrenog prijatelja, obitelj je oplakala svog dobrog i brižnog poglavara.

Ento Ostrogonac je u građanstvu vršio razne dužnosti kao činovnik. Kad je otišao u mirovinu, više godina je pomagao u biskupijskom Računarskom uredu i bio je cijenjen od svih s kojima je na bilo koji način surađivao. Uz to je više godina bio član župskog Pastoralnog vijeća i savjesno je vodio brigu o svim materijalnim stvarima svoje župske zajednice. U svim prilikama nije izostala njegova nesebična pomoć.

Ovo je njegova djelatnost u strajim godinama, ali treba posebno napomenuti da je u periodu između dva svjetska rata E. Ostrogonac bio veoma aktivan u pojedinim hrvatskim katoličkim društvima. Ni jedna veća akcija ili priredba nije bila bez njegovog sudjelovanja i pomoći. Rodoljublje je bilo glavni vodič u svakom njegovom radu.

To je bilo u mladosti, ali i časnu starost je posvetio pomoći i brizi za druge.

Kao brižni poglavar brinuo se za svoju obitelj i sve je učinio da joj pomogne.

Tokom svog radnog vijeka u raznim službama služio je ljudima u rješavanju pojedinih pitanja i problema.

Tokom svog čitavog života služio je kao vjeran član Crkve u svim prilikama po svojim mogućnostima, kako je već spomenuto.

Razne bolesti i staračka iznemoglost sve više su slabile njegovo tijelo, ali duhom je bio uvijek željan da pomogne drugima. Do zadnjeg dana bio je aktivan u župskom Pastoralnom vijeću i naglo je preminuo 21. lipnja 1984. g. u svojoj 77. godini života, na blagdan Tijelova poslije podne, a prije podne je još bio u crkvi na misi i sv. pričesti.

Preminuo je na blagdan sv. Euharistije, čiji je štovatelj bio kroz cio svoj vjernički život.

Koliko je bio cijenjen od svih župljana i prijatelja vidjelo se po tome da su se oni skupili u velikom broju na subotičkom Bajskom groblju, gdje je sahranjen u obiteljsku grobnicu, u subotu, 23. lipnja 1984.

Zbog službene odsutnosti biskupa Matije Zvekanovića, pogrebne obrede je predvodio župnik msgr Franjo Vujković uz asistenciju više svećenika.

Župnik se oprostio od pokojnika u ime svih i istakao je koliko je on dobra učinio u radu za obitelj, za ljude i za Crkvu.

Ento Ostrogonac je svojim životom pokazao koliko laici mogu pomoći u životu Crkve i koliko je njihova aktivnost potrebna.

H v a l a mu za sve što je učinio i Gospodin neka mu bude prava nagrada!

Vojmir

GODINA OTKUPLJENJA

Završavamo Godinu svetu
Koja se slavila po cijelom svijetu.
Tisućdevetsto pedeset ljeta
Od kad nas otkupi Spasitelj svijeta.

Ispunili smo svetog Oca želju
Obratili se Evanđelju
Kako nas uči Crkva sveta,
Pokoru činili širom svijeta.

U ove svete Korizme dane
Želje Crkve svima su nam znane
Molitvom svuda Crkva nas skuplja
Da bi nam vjera bila dublja.

Vjernost smo svoju produbili,
Prečistom Srcu se posvetili,
Od sitne djece i mladosti
Do zrelih ljudi i starosti.

Zahvalni za Otkupljenja dar
Želimo dijeliti ljubavi žar,
Moliti Boga za Crkvu svetu
Da bude Svjetionik čitavom svijetu!

Korizma - Uskrs, 1984. T. K..

PREDANJE U PATNJI

Ne znam da li' moj život most ili tunel
Kroz koji svaki dan moram proći?

Ali znam da je prepun trnja
Po kojem mi je u vječnost doći.

I ne pitam nikad dragog Boga:
Zašto, dokle, kuda, kako?
Jer kad nas Njegova ruka vodi,
Onda je svuda ići lako.

Zato je meni patnja draga,
Koliko god ona teška bila,
Jer bez nje bi mi život bio
K'o što je jelo - bez začina.

Oh, Bože, Ti ćeš mi pomoći
Da križ svoj i patnju rado grlim.
I u tom čudnom zagrljaju
Predano, vedo Tebi hrlim!

T. K.

RAD S MLADIMA U SUBOTIČKOJ BISKUPIJI

MLADI SU NADA CRKVE

Obitelj je temeljna stanica svakog ljudskog društva. Otuda i privrženost vlastitoj obitelji. Privrženost roditeljima je općenita značajka ljudskih sinova. Dijete cijeni svako dobro što ga od roditelja baštini. Pored materijalnih dobara, velika i vrlo cijenjena baština je i od roditelja baštinjena vjera. A vjera u Boga se čuva kao dragocjena baština. Stoga mnogi vjernici čuvaju vjeru samo kao nasljedstvo, pa kažu: „U toj sam se vjeri rodio, u njoj želim i umrijeti“. S takvim osjećajem mnogi vole i brane, žive svoju vjeru. To je dragi dar od starijih primljen. I mladi današnjice posjeduju tako predanu i naslijeđenu vjeru. Sama baština, iako je po sebi vrijednost, zahtijeva njegovanje, proučavanje, kako se ne bi izrodila u puku tradiciju. To je razlog što je Drugi Vatikanski Sabor u deklaraciji „Gravissimum educationis“ o kršćanskom odgoju ovako progovorio Crkvi i svijetu: „Zato ovaj sveti sabor povjerava pastirima vjernika veoma odgovornu dužnost, kako bi se . . . kršćanskim odgojem obogatili svi vjernici, a osobito mladež, koja je nada Crkve“. (GE, Proslov).

DRUŠTVO JAMČI SLOBODU ISPOVIJEDANJA VJERE

SFRJ kao samoupravna socijalistički i marksistički utemeljena i usmjerena zajednica visoko cijeni slobodu čovjeka pa stoga u Ustavu svečano proglašuje: „Ispovijedanje vjere je slobodno. Protivustavno je i kažnjivo svako propagiranje ili provođenje vjerske mržnje i netrpeljivosti. Vjernici su u svemu jednaki pred zakonom sa svim ostalim građanima. Vjerske su zajednice odvojene od države i slobodne su u obavljanju vjerskih poslova i vjerskih obreda“ (Usporedi Ustav SFRJ čl. 174. 170. 154)

ODGOJ MLADIH JE NAJODGOVORNIJA VJERSKA DUŽNOST

Ustavom je, dakle, zajamčeno slobodno „obavljanje vjerskih poslova i obreda“. S druge pak strane, vjera, koju ispovijedamo, traži da je upoznamo. Stoga je jasno da je temeljni vjerski posao upravo katehizacija ili odgoj za život po vjeri. Katehizacija mora biti primjerena životnoj dobi čovjeka. Posebno je odgoj u vjeri važan za mlade. Stoga u Proslovu deklaracije o kršćanskom odgoju Drugog vatikanskog sabora čitamo: „Odgoj mladeži, čak i neko trajno obrazovanje odraslih u današnjim prilikama postaje i lakše i hitnije“. Tako se kateheza i odgojni rad Crkve s mladima proširuje na sve uzraste, pa i na odrasle. Koncil se nadalje ovako poziva na sam Isusov auktoritet: „Sveta Majka Crkva – da ispuni nalog koji je primila od svog Božanskog Utemeljitelja, naime, da navješćuje tajnu spasenja svim ljudima i da sve obnovi u Kristu – mora voditi brigu o cijelom ljudskom životu“. To su riječi Drugog vatikanskog sabora. Drugim riječima, Crkva odgaja djecu i mlade, pa i odrasle, jer je to bitna njezina zadaća, i zato da ispuni nalog svoga Utemeljitelja, jer mora voditi brigu o vjerskom odgoju. Zaista je to najodgovornija vjerska dužnost, vjerski posao.

SVI KRŠĆANI IMAJU PRAVO I DUŽNOST VJERSKOG ODGOJA

„Svi kršćani, budući da su preporođenjem iz vode i Duha Svetoga postali novo stvorenje te se nazivaju i jesu sinovi Božji, imadu pravo na kršćanski odgoj. On ide samo za tim da kršćani, dok se postepeno upućuju u spoznaju misterija spasenja, postaju svakim danom sve svjesniji dara vjere što su ga primili . . . Zato ovaj sveti Sabor povjerava pastirima vjernika veoma odgovornu dužnost da sve učine kako bi se tim kršćanskim odgojem obogatili svi vjernici, a osobito mladež, koja je nada Crkve.“ (GE 2). A o svrsi i cilju katehetske poduke isti Sabor ovako uči: „Katehetska poduka ide za tim da vjera u ljudima preko proučavanja postane živa, svjesna i djelotvorna.“ (CD 14)

BISKUP I SVEĆENICI SU DUŽNI VODITI BRIGU O VJERSKOM ODGOJU

I u našoj Subotičkoj biskupiji od starina se posvećivala velika briga za vjerski odgoj djece i mladih. Biskup se sa svojim svećenicima brinuo za to da svako dijete dobije vjeronaučni priručnik na

svome materinskom jeziku. Koliko je to bila briga prvoga našeg biskupa Lajče Budanovića, toliko je to briga i biskupa Matije Zvekanovića. Ne samo, da izlaze vjeronaučni priručnici na hrvatskom i mađarskom jeziku, nego se jedan svećenik pobrinuo i za katekizam na slovačkom jeziku. Kadgod ide dijeliti krizmu diljem bačkih ravni, biskup koristi priliku da se susretne s mladima, da uvijek bude u toku i neprestanom kontaktu sa svećenicima i mladim vjernicima na terenu. Katehetsko vijeće Subotičke biskupije, svećenici i redovništvo pokazuje zaista veliku zauzetost na tom planu.

Sv. Ivan Bosko (1815 - 1888.) , velik prijatelj mladeži

Tolika biskupova briga za vjerski odgoj također spada u njegove temeljne dužnosti. Pouka svih uzrasta, a posebno mladih zauzima važno mjesto u Dekretu o pastirskoj službi biskupa „Christus Dominus“ Drugog vatikanskog sabora, gdje u 14. točki čitamo: „Biskupi neka bdiju da se ta pouka s najvećom pomnjom i brigom pruži kako djeci i adolescentima, tako mladeži i odraslima . . . Neka paze da se to proučavanje oslanja na Sveto Pismo, predaju, liturgiju, učiteljstvo i na život Crkve“.

Kateheza, vjerski odgoj je za vjernika dužnost, za biskupa i dužnost i obaveza. U tomu mu izdašnu pomoć pružaju svećenici. A svećenike ovako obavezuje Sabor: „Zato je prvenstveni zadatak prezbitera kao suradnika biskupa da svima naviještaju Božje Evanđelje“ (PO 4).

I biskupijski pastoralni plan Subotičke biskupije određuje: „Na katekizaciji odraslih treba raditi. Svaka župa barem dva puta godišnje treba organizirati duhovnu obnovu, pouke, sastanke i slično. Redoviti način katekiziranja odraslih su i razna staleška predavanja, biblijski satovi itd. (br. 3 točka e) (Litterae circulares, 5. 1983. 94 str.)

POKUŠAJI I OSTVARENJA

Najminimalnija vjerska obuka se proteže na vrijeme osnovnog školovanja. Da se ne ostane na minimumu, a da se zadovolji toj najtemeljnijoj vjerničkoj obavezi i dužnosti, u mnogim župama postoji vjeronauk za srednjoškolce, a u većim gradovima i za studente. Oni mladi, koji žele dublje doživjeti svoju vjeru, polaze na duhovne vježbe u veće gradove, u Osijek, Varaždin, Zagreb. Stoga su mnogi župnici i sami počeli voditi duhovne obnove u vlastitim župama za različite uzraste. U tome im daju podršku kolege, pomažu im bogoslovi i vjernici. Zanimanje za takav vid vjerničkog odgoja stalno raste u Crkvi. Stoga su se mladi već prije 20 godina počeli okupljati u Bačkoj Topoli, u Baču, Subotici, Bačkom Monoštoru. Najprije Stara Moravica, Totovo Selo postaju središta za duhovne obnove mladih. 1977. i 1978. sjemenište Paulinum u Subotici otvara svoja vrata za sve mlade iz biskupije. Domaćin duhovnih obnova bio je i somborski Karmel i franjevački samostan u Baču. 1983. i 1984. duhovne obnove mladih bile su priređene pri župnom uredu u Baču.

Razmatranje i intenzivni rad u manjim skupinama, lijepo i brižno pripremani liturgijski sastanci, zajednički dvodnevni život mladih vjernika obilježje je duhovnih obnova. Žeđ za takvim vidom

vjerničkog odgoja i rasta u vjeri najbolje je došla do izražaja kad su mladi u svim skupinama tražili da se duhovne obnove protegnu na tri puna dana. Usporedo sa zajedničkim duhovnim obnovama u Baču, u župnim zajednicama i pri samostanima se organiziraju duhovne vježbe ili duhovne obnove za djecu, mlade, bračne parove, Treći red franjevački ili karmelski. Sve to ima samo jedan cilj: oživjeti i osnažiti vjeru.

PLODOVI RADA S MLADIMA

Prvi plod vjerničkog odgoja je vjera i vjerom oplemenjena čovječnost. To su oni plodovi o kojima je papa Ivan Pavao II govorio mladim katolicima Hrvatima, Slovencima i Poljacima 15. travnja 1984. u Rimu: „Iz naše vjere vi ćete crpsti razlog i snagu za život i ona će biti snaga vašeg dinamizma . . . Bitno je vjerovati u Krista čovjeka i Boga, umrlog i uskrslog, u Isusa Otkupitelja i Obnovitelja čovječanstva. Otvorite mu širom vrata svoje duše i svoga srca i prihvatite ga kao prijatelja i vođu na svome životnom putu. U njegovo ćete ime biti sposobni pripremiti vedriju sutrašnjicu za vas i vašu braću. Stoji napose na vama, na vašem naraštaju, da njemu posvetite treće tisućljeće koje se već pomalja na ljudskom horizontu.“

SVETI DOMINIK SAVIO

Vjera, dakle, daje mladom čovjeku snagu za život, dinamizam, osigurava vedriju sutrašnjicu, ne samo vjerniku osobno nego i ljudima s kojima živi. Stoga je samo za poželjeti da Subotička biskupija još većom zauzetošću promiče odgoj, kako mladih, tako i odraslih vjernika. A pionirsko djelo sada već starijih svećenika ove biskupije, uvijek će naći, kao što i sada ima odušeljene nastavljače u mladim svećenicima. Doda li se vjeronauku kroz osnovnu i srednju školu još i rad na duhovnim obnovama, onda to vodi k produbljenju vjere i vjernosti Gospodinu.

Mnogostruko nastojanje svećenstva Subotičke biskupije oko vjerskog odgoja obogaćeno je u tri kuće u Baču, u Totovom Selu i u St. Moravici gdje se okupljaju razni slojevi vjernika radi obnove svoga vjerničkog života. Tu su susreti za članove Pastoralnih vijeća, za pjevače, ministrante i čitače, dan mladih, susreti svećeničkih i redovničkih roditelja, susreti orguljaša. Sve nam to govori s jedne strane o potrebama vjernika Subotičke biskupije, a s druge strane o stvarnoj zauzetosti kako biskupa, tako i svećenika, da u svemu izađu potrebama i željama vjernika u susret, ispunjavajući tako poziv Krista i njegove Crkve.

St. Beretić

Sv. Ivan Bosko usmjeruje mlade Mariji

Matija Dulić

MOJ RODNI KRAJ

Lipe su naše ravni, lip je moj rodni kraj,
a poljem kada pođeš, gledaj vidika sjaj.

Đurđin je selo malo na ravni bačvanskoj,
tu salašić je bili, tu zavičaj je moj.

Ja ovu zemlju volim i križ kraj puta tog,
to sićanja su moja srićnog ditinjstva mog.

Volim ta rodna polja, to zlato kraja mog,
volim kad risar kosi to blago truda svog.

Lipe su naše zore, lip je i 'tica jutarnji poj,
u našoj zemlji je lipo, radi za svoga svoj.

Lip je zalazak sunca, to mladi orač zbori,
rumen mu pokriva lice, a nebo kada gori.

Čuvat ću zemlju ovu, voliti rodni kraj,
volit ću žitna polja, čuvat ću svoj zavičaj.

BAČKA NAŠA

Tuga salaša
duša što prašta
i Bačka naša
na nebu duga.

Svetinja njiva
majka kolača
u srcu tinja
ljubav kopača.

Dariva svima
ustima gladnim
u klasovima
zlatnim.

Dragim rukama radnim
rukama radnim
na svim
stranama svita,
od lita do lita.

Na zlatne brazde
dolete laste
i sestre ševe
u žetve svete
da pismom svitle.

Stipanac

OH, NJIVE JA SAM OPET VAŠE DIJETE

Ja opet hodam kroz zelenu travu
I slušam ševu u oblaku plavu.
Leptira gledam što slobodno lijeće
I ljubi šarno rosno poljsko cvijeće.

Uz čari ove grad je kao u sjeni,
Sirene, žurba već su zaboravljeni.
S uzdahom pogled otima se smjeli,
Vidim kroz lišće mali salaš bijeli.

Opet ću raditi na ovoj zemljici
Sa smiješkom sreće s motikom u ruci.
A iz mog srca već nestaje sjete.
Oh, njive ja sam opet vaše dijete!

Marija Vujković Lamić

MOLITVA JEDNE OBITELJI ZA DUŽIJANCU

Cila obitelj :

*U ime Oca, Sina i Svetoga Duha,
O, daj nam, Bože, uvike biloga kruha.
To žele naša ponizna, skromna srdašca
Sada, kada se slavi naša Dužijanca.*

Otac :

*I žito ovo nam zrilo dok sam kosio,
Uvik sam, o Bože, na to rado mislio
Radi ovih naših zlatnih zrnaca
U crkvi slavit će se naša Dužijanca.*

Kćerka :

*Dok sam kukom kupila snopove žita,
Otac dok je kosio ovog vrućeg lita
I umorno idući uveče do salaša
Mislila sam: Kad će biti Dužijanca naša.*

Sin :

*Vežući snopove, pravim 'stave' i 'krstine'
Od ove naše drage i zlatne litine.
I želio sam idući umorno do salaša :
O, da me uzmu Dužijanci za bandaša.*

Majka :

*Od brašna bilog dok kruh naš svagdanji pravim
I svim srcem dragoga Boga usrdno slavim:
O, Bože, od ovog istog brašna bila
Hostiju na Dužijanci slavi crkva cila.*

Cila obitelj :

*Vična, o Bože, nek bude naša ti hvala
Za kruh što su nam ova zlatna zrnca dala
I naša zahvala za dar od zrnaca
Nek bude naša vična Dužijanca!*

*Jakov Kujundžić
Subotica*

D U Ž I J A N C A

*Kad nastupi divno Bačko lito
i sazrije zlatoklasno žito
kad zov ševa u zoru se čuje,
tada risar svoju kosu kuje.*

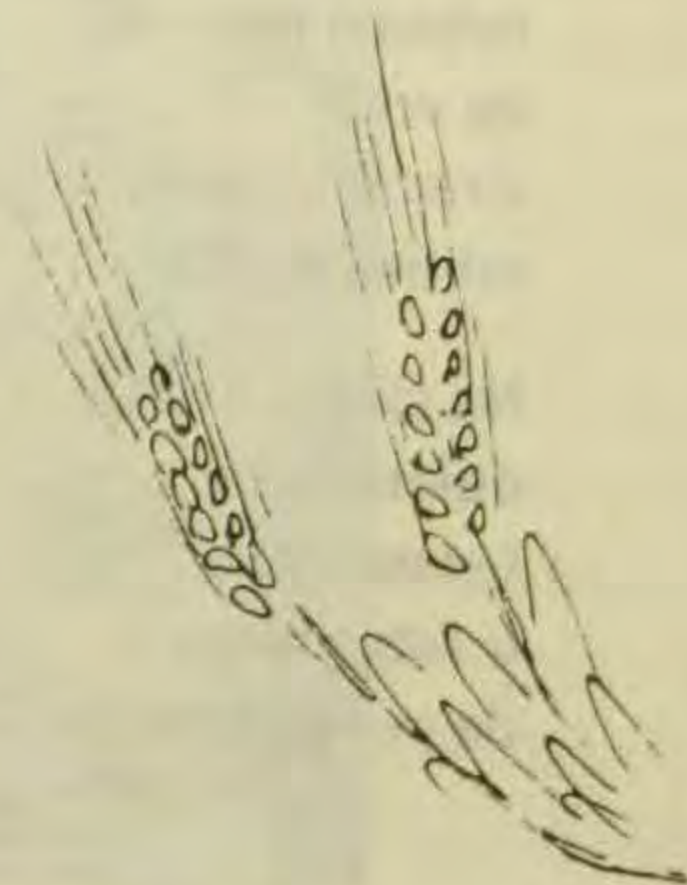
*Risaruša vridno uža plete
da joj ruke u poslu sve lete,
a pisma se sa svih strana čuje
dok veselje svuda odjekuje.*

*Risar žito u odkose kosi,
risaruša u snopove snosi
pa ih potom risar sve poveže,
risaruša u stave poleže.*

*Snopovi se u krstine slažu,
risaruše risaru pomažu.
Sad se svatko u svom poslu žuri
dok znoj s lica s prašinom curi.*

*Od žita se tada vinac plete
i bandašu na glavu se metne,
vraćaju se veselih srdaca;
Domaćine, evo Dužijanca!*

*Jakov Kujundžić
Subotica*

SJEĆANJA NA MOJ DAVNI BORAVAK U SUBOTICI

Davno je to bilo, prije kojih 60 godina, kada sam po svršenim medicinskim naukama i promociji za doktora sveukupne medicine, te iza toga svršenog vojnog roka dobio od Ministarstva soc. politike i nar. zdravlja iz Beograda odluku da liječnički staž stažiram u Subotici. Naime, svaki mladi liječnik je morao provesti jednogodišnji pripravnički liječnički staž u jednoj od velikih bolnica, jer bez toga ne može biti namješten, niti samostalno raditi. Tako sam dobio imenovanje za stažistu i da taj staž obavim u bolnici u Subotici. A ja sam taj grad u svojoj molbi za stažiranje i naveo s obzirom da tamo obitava naš narodni ogranak, dragi i plemeniti Bunjevci.

Susretao sam se ja već i prije toga sa mnogobrojnim Bunjercima, ali masovno ih nisam poznavao. Tako u glasovitoj Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji koju su vodili učeni oci isusovci u Travniku i koja je slovila kao jedna od najboljih gimnazija na evropskom jugu. Tu u gimnaziji sam prvi put sreo jednog pravog Bunjevca, bio je to prof. pater MATIJA KUJUNDŽIĆ, poznat po čitavoj Hrvatskoj. On je bio pravi asketa, svetačkog lika i žarke vjere. Visok, mršuljav, u isusovačkoj halji djelovao je kao svetac. Bio je do dubine pobožan i pun žara za vjeru i Isusa. Sa kakvim je on samo oduševljenjem izgovarao ime Isusa trebalo je samo čuti. Sjećam se jedne prigode. Bila je Velika Subota, a on je vodio Uskrsnu procesiju u isusovačkoj crkvi u Travniku. Kada je skinuo Sakrament sa Isusovog groba, na kojem je bio izložen, pa okrenuvši se narodu zapjevao: ISUKRST NAM SLAVNI... to je učinio sa takvim oduševljenjem da su nas sve srsi obuzeli. Nije imao baš neki ugodan glas, ali vidjelo se da mu veselje i žar izlaze iz srca.

I neke druge ali manje poznate Bunjevca susretao sam za vrijeme srednjoškolske naobrazbe. Pravi susret sa Bunjercima doživio sam tek pošto sam došao stažirati u Suboticu.

Mati mi je kupila putnu košaru od pruća, jer nije imala para da kupi pravi kufer, spakovala je ono moje jadne rubenine u tu košaru, dala mi para za putni trošak, blagosloвила me i sinko putuj. Dala mi je sašiti i jedno novo odijelo da tobože ne budem zadnji među doktorima. U tome sam se odijelu i predstavio prvi put među svojim kolegama.

Mnoge su u Subotici dođoše zvali i kuferasima, a eto ja nisam bio takav, jer nisam imao kofer, nego košaru od šiblja. Pa prema tome nisam bio kuferas.

Ne, nismo mi bili tako siromašni samo je moj studij u Beču koštao mamu jako mnogo, tako da je morala prodati i krasnu veliku kuću na sprat u najljepšem dijelu (centru) Banja Luke radi mene. A bilo nas je mnogo djece. Ja ih se sjećam 9 a još su nekoji kao djeca umrli. Moj otac je umro kada sam ja bio 2 godine star i svu tu djecu je trebalo na salamet izvesti. Kćeri poudavati, miraz dati što sve stoji mnogo novaca. Istina pok. otac je ostavio nešto imovine, ali mama je znala njome tako mudro poslovati da je eto sa tim imetkom mogla školovati djecu i lijepo živjeti.

Elem, kako bilo da bilo, eto mene u Subotici. Kako se vlak približavao Subotici, gledam kroz prozor vagona i prvo ugledam 2 velika tornja crkve sv. Tezije i visoki toranj gradske kuće. Izišavši iz vlaka, uzmem svoju košaru u ruke pa put pod noge do tramvaja. Tramvaj, naime, nije odmah kraj želj. stanice, nego par ulica podalje. Pred stanicom mali park, a onda ravno prema središtu grada. Prvo što mi je upalo u oči bila je velika židovska sinagoga. I kada sam prešao dosta kratku glavnu ulicu s lijepim zgradama, otmjanim dućanima, te lijepim kafanama, ugledam Gradsku kuću (vijećnicu). To je prekrasna zidana tvorevina u mađarskom stilu sa velebnim šarenim krovom. Zgrada je masivna i gleda na 4 ulice i zbilja je imponantna. Dole su lokali sa trgovinama i raznim obrtima.

Ispred Pravnog fakulteta sjeo sam na tramvaj, gledao kroz prozor i pomno promatrao sve. Skrenusmo na lijevo, čitam naziv ulice, Beogradska ulica. U sredini te ulice, koja je zapravo srce bunjevštine, ugledam veliku crkvu u gotskom stilu sa jednim tornjem. Kasnije sam doznao da je to crkva sv. Roka i središte bunjevštine, koja se zove Ker. Tu je bio župnik glasoviti **BLAŠKO RAJIĆ**. Kasnije ću

Ljetnja bunjevačka nošnja na početku 20. stoljeća

ga dobro upoznati i međusobno se sprijateljiti. Napokon dođem pred bolnicu, uzmem svoju košaru u ruke, prijeđem tramvajsku prugu i upadnem na vrata bolnice. U hodniku me dočeka livrejisani portir, jako učtiv gospodin, Lajoš bači, koji je svakog doktora vrlo učtivo i uvijek, kada je susreo, srdačno pozdravio. Čim sam se predstavio da sam liječnik i da sam tu određen za staž, odmah mi je ljubazno prihvatio moju košaru, ostavio je u porti i poveo me direktoru da me prestavi. Direktor je bio iz glasovite i bogate bunjevačke porodice Ivandekića. To je dr. Pajo Ivković Ivandekić. Moj se novi direktor nije skoro nikada smijao i malo je drmao glavom, jer mu se navodno dogodila neka teška trauma u djetinjstvu. Direktor mi odmah dodijeli stan, zapravo jednu skromnu malu sobicu, dole popločanu i sa vrlo skromnim namještajem, ali bio sam zadovoljan, jer je bilo badava. Sobica je bila do ambulante na internom odjelu, ali nije imala nikakve veze sa ambulantom na desnoj strani, a na lijevoj je bila velika bolnička soba.

Prvi utisak u bolnici bio je dosta mučan i tugaljiv. Bolnica se sastojala iz mnogo paviljona. Najveći paviljoni su bili očni, kirurgija i venerija. Bedem /vanjski zid bolnice/ kao i paviljoni pravljani su od pečene cigle, pomalo tmurne žućkaste boje. Sva sila drveća, kojeg je bilo u bolničkom dvorištu, jako mnogo, zamračivalo je još više i onako sumorni izgled.

Zimska bunjevačka nošnja - na početku 20. stoljeća

Tako moj prvi utisak nije bio baš najpovoljniji. Sav moj mučni prvi utisak izčezao je kao pjena, kada su me moji drugovi liječnici srdačno kod prvog susreta na ručku primili. Naime, više mladih liječnika imalo je sobe u bolnici u ulaznom paviljonu. Jedino ako tu ne bi bilo mjesta onda ga šalju na koji bolnički paviljon kao mene. Dosta se liječnika hranilo u bolnici, osobito stažisti. Hranili su se u liječničkoj menzi na spratu. Hrana je bila izvrsna, kuhale su čč. sestre i to posebno za liječnike tako da je hrana bila probrana. Hranilo nas se kojih 10-15 liječnika. Najveselija je bila večera, kada bi se skupili svi liječnici, koji su se hranili u bolnici. Ručali su kada je ko stigao sa posla. Poslije podne nije bilo naročitog posla, pa smo pred večer išli na korzo u grad i sjeli negdje pred kafanu /ako je toplo/ na glavnoj ulici i buljili u šetače. Korzo je bio svaku večer od 6-7 sati, a mi mladi liječnici smo sjedili pred kafanom i promatrali šetače, osobito nediljom i

Bunjevačka divojka u svečanoj nošnji - prije prvog svjetskog rata

blagdanom. Divili smo se lijepoj i bogatoj nošnji od svile i finim maramama na glavi ponosnih Bunjevaka. Suknje dugačke, a marame pomno povezane oko glave. Na nogama moderne cipele sa visokom petom što je i onako gracioznim Bunjevka davalo još graciozniji izgled.

I muškarci su imponirali, svi su većinom nosili tamna ili crna odijela, a na nogama lakovane ili kako su Bunjevci nazivali lagovane crne čizme. Bijela čista košulja resila je prsa, a kravata još to naglasila. Meni su naročito upadale u oči dvije sestre Stipić sa Somborskog puta, sa tako gracioznim kretnjama i elegancošću da sam se uvijek divio kada sam ih gledao.

Naročito se korziralo nedjeljom prije podne kada su djevojke i mladići izišli iz crkve. U Subotici ima mnogo lijepih crkvi, ali dominira crkva sv. Terezije, sa 2 velika tornja i impozantnim ulazom na kamenim stepenicama. To je velika crkva u kojoj može stati mnoštvo vjernika. Nadalje, treba spomenuti franjevačku crkvu koja se nalazila u blizini sv. Terezije, to je velika samostanska crkva.

Subotička Gradska kuća odmah poslije gradnje
kad još nije bila uređena okolina (snimak 1912).

U središtu bunjevtine, u Beogradskoj ulici nalazi se impozantna crkva sv. Roke u gotskom stilu sa šiljatim jednim tornjem, građene od pečene žućkaste cigle. Nasuprot sv. Roke, ali podalje par ulica na Senćanskom putu nalazi se crkva sv. Đurđa, slična sv. Roki i u toj župi ima Bunjevaca. Taj kraj se zove "Senta". a središte bunjevtine bio je "Ker" na Beogradskom putu, pa su Bunjevci pjevali: "Ej Ker i Sentu dajem pod arendu..." Već za vrijeme moga kratkog boravka u Subotici zapazio sam kako se Bunjevci ističu čistoćom odjeće, tijela i kuća u gradu i na salašima.

Sa svojih salaša dolazili su Bunjevci nedjeljom i blagdanima u crkvu na svojim karucama u koje su bili upregnuti skoro bez iznimke lijepi rasni, plemeniti čisti konji. Sersam na konjima je bio od kože kao i kajasi, a oglavnici još ukrašeni kožicama ukusnih boja, osobito crvenom i žutom. Sve me je to duboko impresioniralo i sve sam više volio boraviti u Subotici. Već sam spomenuo kako je lijepa i otmjena bila bunjevačka nošnja kako muška, a pogotovo ženska da su se svi divili toj nošnji kada su je prvi put vidili.

Rekao sam da smo se mi mladi doktori sastajali skoro bez iznimke svako veče u našoj maloj menzi u bolnici gdje je iza večere bio odmor, razgovor, tamburanje i igranje karata, pogotovo zimi kad nismo izlazili u varoš, a u menzi bilo divno toplo. Svi smo se doktori prijateljili i bili kao braća i kasnije smo se tako međusobno odnosili i poštivali.

Bilo je Mađara, Nijemaca, Srba i Hrvata. Nikada nije među nama došlo do nekog nacionalnog trvenja, a pogotovo do nekog spora. I kad smo se po svršenom stažu rastajali, svi smo se međusobno izljubili i srdačno oprostili.

Šef očnog odjela bio je tada glasoviti primarius Dr. Ivo Šercer. Njegov brat je bio Dr. Ante Šercer, profesor za uho, grlo i nos na zagrebačkom sveučilištu. On je bio svjetske klase, na svim evropskim forumima priznat kao specijalista i uvijek je držao predavanja po Evropi i Americi. Kod toga prof. Ante Šercera specijalizirao je i bio njegov prvi asistent kasnije glasoviti Dr. Ante Šokčić, Bunjevac iz Subotice, iz župe sv. Roke. Kasnije sam bio kod njegovih u kući.

Moj novi šef prim. Dr. Ivo Šercer bio je savršeni okulista. Njegove dijagnoze priznavali su svi očni odjeli evropskih bolnica. Operirao je upravo virtuozno pa je bila milina gledati njegove ruke kako savršeno malim sitnim instrumentima barataju pri operaciji tako delikatnog osjetila kao što je ljudsko oko. I skoro svaka operacija mu je uspjela. Ja mu se i sada divim pri pomisli na njega.

Od liječnika bili su najčuveniji prim. Dr. Malušev, šef kirurgije i prim. Dr. Ivo Šercer, šef okulistike. Onda je okulistika imala 100 kreveta, jer je bilo mnogo oboljelih od trahoma. Tada je vladala endemija trahoma, pogotovo u nizinskim krajevima države, kao u Međimurju i Bačkoj. Ja sam sigurno vidio kojih dobrih nekoliko tisuća sigurnog trahoma.

U Subotici sam ostao preko dvije godine, tu sam i specijalizirao za očne bolesti kod prim. Dr. Ive Šercera, koji je kao liječnik bio zasta vrijedan poštovanja

Eto to su moji utisci iz Gradske bolnice u Subotici za mog davnog boravka u njoj. Kasnije sam dobio namještenja za šefa očnog odjela i trahomne službe u Somboru, gdje ima mnogo Bunjevaca, gdje sam se i oženio Bunjevkom i time se definitivno priključio bunjevačkoj grani.

Najčuveniji Bunjevci u Subotici bili su biskup Lajčo Budanović, energičan i providencijalan čovjek, Blaško Rajić, župnik sv. Roke, te pučki tribun Đido Vuković, bogati seljak koji je znao držati slušaoce tako u napetosti sa svojim govorima da su ga mogli satima slušati. Imao je oko 200 lanaca zemlje, ali sve je to potrošio u politiku. Treba spomenuti i Dr. Mihovila Katanca inače rodom iz Hrv. Zagorja, koji je došao za odvjetnika u Suboticu, tamo se i oženi sa Bunjevkom Janjom i osnovao Hrv. pjevačko društvo "Neven" u kojem sam i ja za sve svoje vrijeme boravka u Subotici pjevao, jer sam imao krasan glas, tenor.

Eto, To su moji utisci za vrijeme moga davnog boravka. Prve moje dojmove sam već naveo, kako su bili vrlo impresivni. Kasnije sam dolazio bezbroj puta u Suboticu, ali prvi dojmovi su neizbrisivi. I sada ih se živo sjećam.

Prim. Dr. Ladislav Vlašić
OSIJEK 1983.

Tona Kujundžić

KAPELICA

Oronula, zapuštena
Kapelica stoji mala
Mahovinom obraščena
U bršljan se omotala.

Kroz bršljan tek po koje
Razbijeno okno viri,
Sigurno se u njoj gnjijezde
Noćne ptice i leptiri.

I zvono je utihnulo,
Angelus ne zvoni više.
Na tornju se jedno malo
Samoniklo stablo njiše.

Ko starica napuštena
Što je djeca ostaviše,
Dobročinstva brojna njena
Prezriješe i taboraviše.

Ko spomenik neki tužni
Prohujalih burnih dana
Što nam pređi podigoše
Da nam duši bude hrana

Naši stari sa ljubavlju
U nasljedstvo nju nam daše
Da nam liječi srca rane
i da krijepi duše naše.

Dok u šetnji na nju gledam
Svakog jutra, svakog dana
Kao nekad i sada bih
U nju rado navraćala.

Ali pusta, osamljena
Kapelica stoji mala
Mahovinom obraščena
Sva u bršljan zamotana.

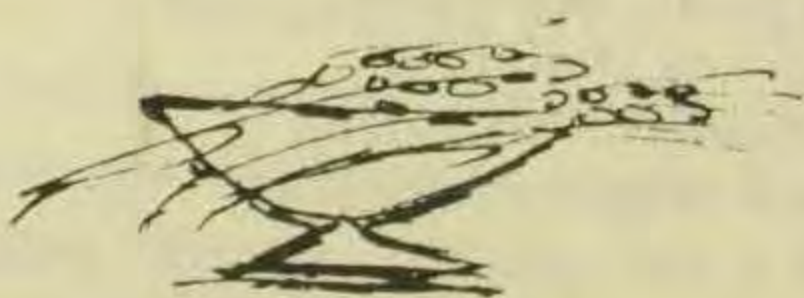
Bolnica
Subotica, 1982.

PODNE I VJEČNOST

U drugovanju s ljepotama
zastadoh pod velikom, gustom krošnjom.
Stoljećem navorano stablo
dariva me mislima na vječnost.
Tišina podneva silazi u nas.
Život tvrdim bočama izražen,
u njih upravo ukopan.
Milujem ih i razmišljam ...
Mali, bijeli leptir proleti
u skitnji za svojim cvijetom.
Vrijeme teče u nepovrat ...
a Stvoritelj svega
čeka na moju neopozivu ljubav.
Promatram grube šarene bore,
svjedočanstvom bezglasno govore.
Podne se raspjevalo puninom dana
Bogu u čast.
Nose se misli dublje.
Patnje i naponi naši opečaćuju se
u borama lica,
u mekoći pogleda,
u naborima ruke.
Ali duša posjeduje mladost,
živi svoju vječnost,
dok sebe zaboravljamo
u službi ljubavi.
Nema više bijelog leptira.
On ne zna što je prolaznost,
nema svoju vječnost.
Preostala je tišina.
U njoj se odmaram.

s. Fides

GOSPODE HVALA

Gospode, dozreo je klas.
Gospode, žetva je požnjevena.
Gospode izrastao je Cvijet
Mladan Cvijet
iz našeg salaša.

Dugo je njegovan
tražen
i konačno izabran
za bandašicu
u veliku crkvu.

Praćen iz Tavankuta
od devet risara
poput devetogodišnje domovinske proslave
od trinaest risaruša
poput trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata.

Gospode, danas hvala
za dozreo klas,
za dovršenu žetvu,
za dostojan Cvijet,
za vjeru mog krštenja.

Gospode, hvala Ti
i za dane Kruha i Riječi
koji su bili u znaku
našeg stoljetnog kršćanstva
Euharistije i Marije.

s. Tješimira Bešlić
Tavankut

PRVE PJESME

Pjesnik Ante Jakšić

Pitaš me, a i drugi su me već pitali, da li se sjećam kada sam napisao prvu pjesmu i o čemu. Sjećam se. Vrlo dobro se sjećam. Bilo je ljeto. Jutro. Sa istrgnutim listom iz teke sestre Eve stajao sam pred kućnim vratima. S lijeve strane preko puta, prilazio mi je mlad žandar s kojim sam često razgovarao i koji me je već jedamput odveo i u kasarnu da vidim gdje stanuje. Prišao mi je i upitao kakav to list držim u ruci i što na njemu piše. Pružio sam mu ga. Dok je čitao, promatrao sam mu lice i svaku promjenu na njemu. Na obrazima mu se javljao smijeh, bivao je sve jači i na kraju je obasjao cijelo lice. Vidio sam da je bio oduševljen. Zamolio me je da mu dam list da i drugima pročita. Bila je to pjesma o Matiji Živčevu i o njegovu prijatelju. Jučer su se spremali da idu u lov na ribe, hvalili su se da će mnogo uhvatiti i donijeti, a vratili su se nekako kradom, bez ribe i mokra tura! Po tome, kako je pjesma djelovala na žandara, zaključio sam da je bila vrlo šaljiva i da su ribari bili slikovito prikazani. Pa kad ju je i njima pročitao, nisu se ljutili. Primili su je kao šalu.

Nisam namjeravao da napišem pjesmu. Došlo je to samo od sebe ili kao da ju je neko nevidljiv diktirao, a ja sam je samo zapisao. Osjetio sam da mi ne bi pomogla nikakva odluka prije donesena.

U osnovnoj školi učitelji nam nisu tumačili pjesme. Rekli su da pjesmu naučimo napamet i to je bilo sve. Imao sam dva učitelja: Miju Matkovića i Benu Trskića.

Pročitao sam sve pjesme, koje su se nalazile u čitanci. Zadanu pjesmu sam brzo naučio i pri učenju nikada nisam ima poteškoća. Neki dječaci su slabo pamtili, za pjesme nisu pokazivali nikakvo zanimanje, bile su im strane, zapravo teret i briga. Međutim, kad se radilo o nečem drugom, što je bilo u vezi s prirodom i radovima na njoj, njihovo razumijevanje je bilo pojačano i posve razumljivo. Već tada sam nesvjesno osjećao kao da postoje dva svijeta. Ovaj svaki-

dašnji i onaj drugi, od kojega nemaš opipljive koristi, ali je uzdignut i lijep. U tom drugom svijetu sve je uzvišenije, pravednije, u njemu si obasjan nekim svjetlom radosti, ganuća i dobrote. I kad jednom u njega uđeš, ne možeš se vratiti u ovaj svijet, a da ti ne budu tugom opterećena krila.

Sve bi bilo drukčije da iznenada nisam bio primljen u sjemenište, koje je otvorio biskup Lajčo Budanović. Da sam ostao šegrt, ostao bih sigurno samo u ovom realnom svijetu opterećen brigama, koji mi ne bi ostavljale vremena da se bavim poezijom. U sjemeništu u Baču čitanka mi je bila pri ruci i veza s pjesmama nije prekinuta. Ona je bila pojačana. U Baču su nas pripremali za polaganje ispita na gimnaziji u Subotici. Uz župnika dr. Stjepana Tumbasa i mladoga svećenika Pavla Bešlića, koji je uvijek bio s nama, predavala su nam dva učitelja i apotekar. Netko je predložio da se takmičimo tko će prvi naučiti sve pjesme u čitanci i to napamet! Ja sam to ozbiljno shvatio i dao se na posao. Razumije se da su mnogi odustali, jer je bilo potrebno učiti i druge predmete, a prvo oduševljenje se obično ugasi.

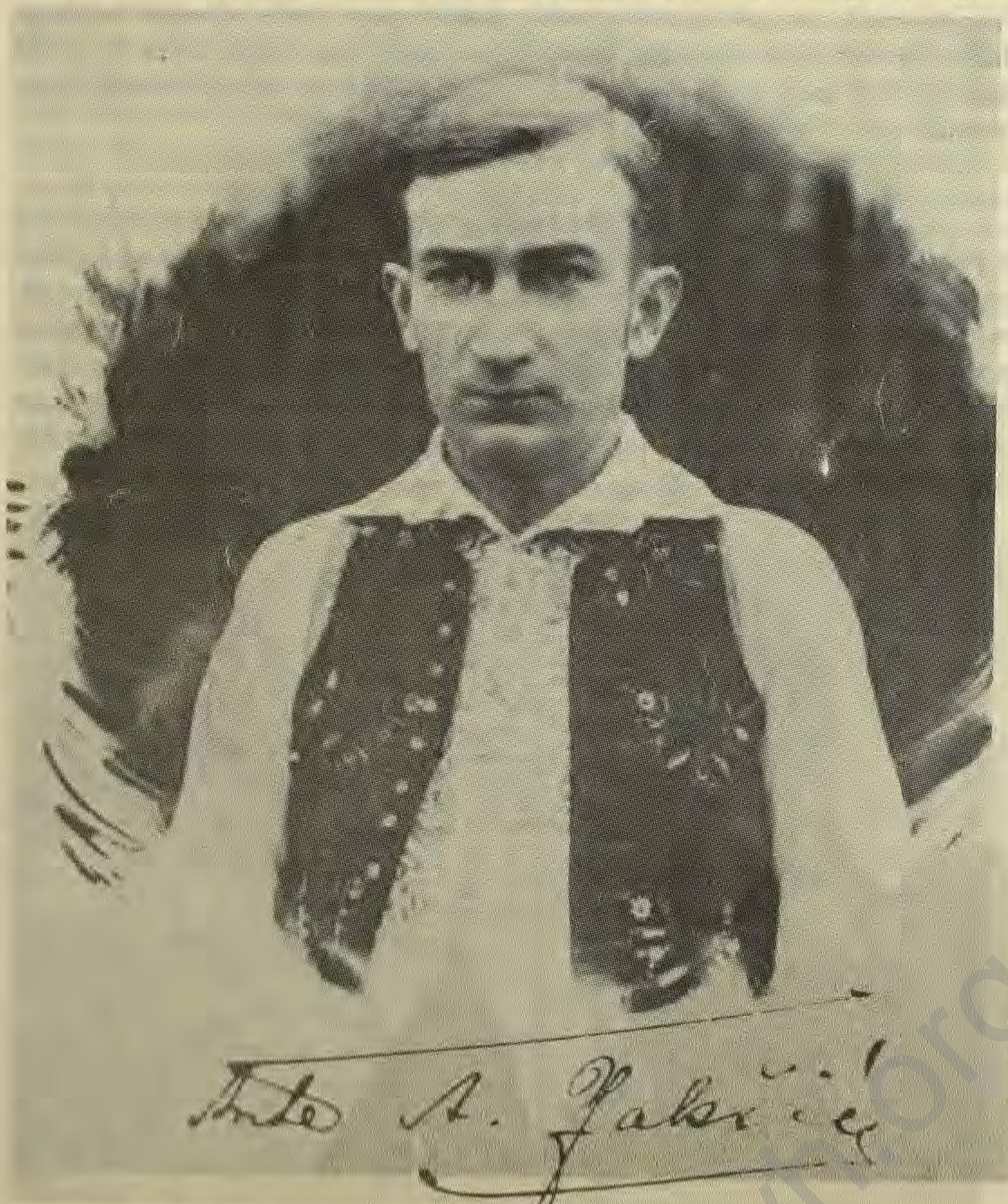
Pjesme su mi bile bliske, ritam njihovih stihova prelivao se u mene, usklađivao se s mojim raspoloženjem, a srokovi su zvonili i ostavljali ugodan dojam. Nekada je dovoljna i jedna riječ i da ona bude jezgro u kojem će biti zametak nove pjesme. Tako su valjda i riječi pročitanih i naučenih pjesama bile zametak i pokretač ritma, koji se ovijao novim sadržajem. Pjesma je iznenađenje i za samoga pjesnika. Ona postane stvarnost onoga, što je u sebi nosio, a da toga nije bio svjestan. U tom iznenađenju možda se i krije radost stvaranja. A ta radost možda je mjerilo da se osjeti da li je pjesma uspjela.

O čemu sam tada pisao pjesme? Bilo je to opisivanje prirode, godišnjih doba, ono naivno i prostodušno promatranje promjena u prirodi, ono što sam bio uhvatio okom i uhom. Ispod te površine nije bilo iskustva, koje bi bilo osjenčeno tugom i pregaranjem.

Pjesme sam zapisivao u debelu teku i iz dana u dan bilo ih je sve više. Tuda radoznalost, koja se u sve upliće, brzo je otkrila što to zapisujem. Kako ništa ne može ostati tajna, velečasni Pavao Bešlić je doznao da pišem pjesme. Valjda je to shvatio kao normalnu pojavu kod djeteta, nije tražio da mu dam pjesme kao da će u njima otkriti nešto što ne bi dolikovalo sjemeništarcu. Ja nisam tajio da pišem pjesme, niti sam ih skrivao. Tko je želio, mogao je dobiti teku da ih pročita. To povjerenje velečasnoga i njegov dobrodušan osmijeh ugodno je na mene djelovao i udaljivalo svaku neugodnost, koja se počela u meni rasplitati. On mi je rekao da dam pjesme jednoj časnoj sestri, koja je sa časnim sestrama stanovala u drugom krilu zgrade. Čini se da je bila učiteljica i zanimala se za poeziju, a po svoj prilici i sama je pisala pjesme. Ja sam ga poslušao. Premda sam joj rado dao pjesme, u meni se javljala nelagodnost. Što će ona reći kad ih pročita? Ona zacijalo zna što je dobro, a što nije. Njen će sud biti mjerodavan. Od njenog mišljenja će ovisiti i kakvo će mišljenje o mojim pjesmama imati moji drugovi. Mislio sam da se stariji uvijek u sve bolje razumiju, jer imaju više iskustva. I u očekivanju mišljenja časne sestre pratila me je tamna sjena, kojom je briga prekrila moju nutrinu. No ta sjena se smjenjivala nadom da će časna sestra naći i dobrih stihova o kojima neće štedjeti pohvalne riječi.

U učionici, u kojoj je svaki imao svoje stalno mjesto u klupi, uz mene je s lijeve strane sjedio Kalman Dudaš. Vidio sam da i on piše pjesme na mađarskom jeziku. Nije volio da ih drugi čitaju pa ih nije nikom ni pokazivao. Vidio sam da pisanje pjesama smatra vrlo ozbiljnim poslom pa se valjda zbog toga držao tajanstveno. Jednog dana sam pred njim na klupi ugledao deblju knjigu, lijepo ukoričenu. Znao sam da to nije udžbenik. Bila je to antologija pjesama mađarskih pjesnika. Ona je bila pred njim. Pažljivo ju je otvorio i prelistavao. S jedne strane je bila pjesnikova slika, a s druge pjesma. I uvijek nova slika i nova pjesma. Prvi put sam vidio takvu knjigu. Ona je za mene bila iznenadno i pravo otkriće. Promatrao sam ozbiljna lica pjesnika, koji su mi bili zagonetni, nedohvatljivi. Nikada se moja slika neće naći u takvoj knjizi! O tome ne mogu ni sanjati!

Ante Jakšić kao mladić u šokačkoj narodnoj nošnji

Te su me misli iznenada obuzele, obeshrabrile i sjetio sam se da su moje pjesme kod časne sestre. Možda bi bolje bilo da ih nisam dao, da sam ih sačuvao samo za sebe. Ali ispod tih misli navirale su druge, utješnije. I ti pjesnici, kad su bili u mojim godinama, možda nisu ni mislili da će se jednog dana naći u ovoj knjizi. Možda je i za njih to bio samo neostvarljiv san.

Kad mi je časna sestra vratila pjesme, išao sam hodnikom prema učionici bojeći se da otvorim teku i da pročitam njene primjedbe. Činilo mi se da svi znaju da mi ih je vratila i da žele doznati njeno mišljenje. Meni za utjehu niko me ništa nije pitao, niti je želio da zaviri u teku. Ta ravnodušnost me je oslobodila nemira i ja sam u učionici otvorio teku. O pjesmama nije bilo nikakva mišljenja. Crvenom tintom bile su ispravljane samo pravopisne pogreške. Bio sam iznenađen i u nedoumici. Sad sam znao isto toliko koliko i prije. Zašto nije ništa napisala? Možda me nije htjela ražalostiti, možda joj se pjesme nisu svidjele? Ili će to učiniti drugi put kad bude imala više vremena? Nikada se s tom časnom sestrom nisam upoznao.

Prvo priznanje je došlo zaista neočekivano. Ne sjećam se točno da li se približavao imendan ili rođendan velečasnoga Pavla Bešlića. Neko od dječaka me je zamolio da napišem za tu zgodu pjesmu. I ja sam je napisao u jednom dahu. O čemu sam u toj pjesmi govorio, ne sjećam se. Kad zatvorim oči i u mislima se vratim u to poslije podne, vidim velečasnoga Pavla Bešlića, uz njega njegova rođaka, a pred njima dječaka gdje recitira pjesmu. Dječak mi je okrenut leđima, ne vidim mu lice, a godine su izbrisale jačinu i boju njegova glasa. Možda je to bio Stjepan Ognjenov.

Aleksa Kokić i Ante Jakšić

Rođak velečasnoga Pavla Bešlića bio je toliko oduševljen pjesmom da mi je odmah čestitao, a velečasni mi je uz čestitanje poklonio za uspomenu svetu sličicu. Nikako ne mogu da se sjetim što ih je u toj pjesmi toliko oduševilo

Jedan od spomenutih učitelja predavao nam je zemljopis. Zvao se Agatić. Njegov ulazak u učionicu sjedanje za katedru, način predavanja, ispitivanja, sve je to za nas bilo neobično i izazivalo prigušen smjeh. Kad nismo znali odgovoriti na njegovo pitanje, viknuo bi ljutito: - To zna i moj balavi Ivica! Neko mu je dao ime Ages i tako smo ga zvali. I o njemu sam napisao nekoliko soneta. Bit će da sam ga uspješno opisao i unio u sonete njegove izreke, jer su se pri čitanju svi slatko smijali. Ja sam to shvatio kao šalu i da će to samo među nama đacima ostati. Velečasni je odmah doznao za pjesmu. Pročitao ju je, ali mi nije ništa prigovorio. Na njegovim je obrazima ostao samo dobrodušan osmijeh. Bio sam uvjeren da će glas o ovim pjesmama doći i do Agesa, ali na moje iznenađenje za njega je to ostala tajna. Valjda su drugovi na vrijeme shvatili da bi moglo biti neugodnih posljedica pa su šutjeli. Međutim, iznenađenje je brzo uslijedilo. Župnik dr. Stjepan Tumbas predavao nam je francuski i latinski. Nizak, s pelerinom prebačenom preko leđa, a povećelom u desnoj ruci, pogledao me je s katedre i zatražio da donesem teku s pjesmama. To je za mene bio grom iz vedra neba! Sve sam mogao očekivati, samo to ne! Nije mi ništa drugo preostalo nega da mu dam teku. Pokajao sam se što sam te pjesme napisao. Kad sam ih već napisao, zašto ih nisam na vrijeme poderao i bacio? Javio se i tračak nade da će se ipak sve dobro svršiti. Župnik je uvijek bio spreman za šalu. Pun dosjetljivosti i duhovitosti, nikada nije pokazivao da bi mogao biti suviše strog i izricati teže kazne. I kad sam sjeo u klupu i gledao gdje nadnosi povećalo nad stihove, uhvatio sam se za mogućnost da će mu se u pjesmama nešto svidjeti pa će ublažiti njegov prijekor. Dok je čitao, primijetio sam da se susprezao da ne prasne u smijeh. To je bio dobar znak. Vratio mi je teku bez prigovora i dobro raspoložen. Meni je pao teret sa srca. Kad sam već spomenuo da sam napisao tih nekoliko soneta, bit će dobro i da kažem da sam se sa sonetom upoznao u čitanci francuskog jezika.

Pjesme Branka Radičevića, koje su bile u čitanci, znao sam napamet. Bile su mi posve razumljive, bliske i svojom svježinom privlačile su moju pažnju. Želio sam da nešto više doznam o Branku i ta mi se želja ispunila. Netko je donio zbirku njegovih pjesama. Ona se od tada nalazila kod mene. Nisam se od nje odvajao ni kada smo poslije podne odlazili k ruševinama staroga grada, koji je zagrlila Mostonga. I dok su tamo moju drugovi igrali nogomet, ja sam sjedio u hladovini i čitao Brankove pjesme. Prvi put sam se iz predgovora upoznao поближе s njegovim životom.

Proza me nije posebno zanimala. Ona je bila tkana od običnog materijala. Ipak i tu se desilo nešto neobično. Počeo sam pisati roman, a da za takav posao nisam imao nikakve pripreme. Do tada čak nisam ni pročitao bilo koji roman. Što me je potaklo da to učinim? Bio sam uvijek povučen u se, nikada se nisam uplitao u tuđi govor ili prepirku. Drugi su bolje i ljepše pripovijedali. Napisao sam nekoliko stranica. Sve je to stvorila moja mašta. I onaj, koji je prvi pročitao, rekao je da je zanimljivo i da nastavim. Tek je išla od ruke do ruke. Svi su čekali nastavak. Jednom pokrenuta mašta ima čudnu moć. Sve se odvijalo kao u filmu o kaubojima. Stvoreni junaci živjeli su i radili u okvirima svoje logike i meni je samo preostalo da sve te događaje pratim i zapisujem. Nastavci su očekivani s nestrpljenjem. Pisao sam poslije podne. Roman je počeo pisati i Alojzije Milodanović. On je bio realniji. Pisao je povijesni roman. Ja svoj nisam dovršio, a čini mi se ni on svoj. Nastavci tih romana su se rado čitali. Moje pisanje romana velečasni Pavao Bešlić je dobrodušno pratio. Zacijelo je mislio da je to samo igra moje dječje fantazije, koja će se razbistriti, vratiti u stvarnosti i smiriti. I tako nekako je i bilo. I kad god sam ga se poslije u životu sjetio, uvijek mi se javljao kao jedan od posljednjih anđela na zemlji, koji je nad nama bdio sa svojom nesebičnom ljubavlju i dobrotom.

Od toga mog pisanja nije ništa sačuvano. Ostala je samo ova uspomena.

ANTE JAKŠIĆ

Ante Jakšić, Bela Stantić, Adam Kovačev, Lazar I. Krmpotić i s. Mirjam

MASTALUNDŽIJE

/Crta iz bunjevačke prošlosti/

Opustošen je bio bunjevački kraj, Turčin je vlado po Bački. Goletno je postalo ovo plodno polje, jer gdi su turska kopita taknula se zemlje, tude više nije klijala zelena trava. Begluci su svudan poharani bili, a stajnici skupljeni u gradu nevoljno su čamili pod jadnim jarmom bisnog dušmanina, koji nije znao otrpiti da raja mirno svetkuje vesele dane. S jataganom u pojasu, s diljkom u ruci bdio je tada Bunjevac neprekidno kod svoje porodice da mu krepka sina ili čarnu divojku dušmanin nasilice ne zarobi.

U gornjoj Bački iz okolice Bunjevci se u grad Subaticu skupili, da u skupu lakše zakloništa nađu proti nasilju pojedinih četa, koje su na sve strane praćkale po podvrgnutoj zemlji. Ne bijaše Subatica u vrime Turaka tako dična i vesela kao danas. Gdi se sada na sridini grada kamene zgrad uzdižu, onda su tu zanemareno ležale onako na polak razorene i slamom pokrivenne kolibe. Samo se kula Mehmed-age Sokolića, čija se volja vršila po gradu i po okolici prvih desetina sedamnaestog vika, uspinjala u visine na brežuljku u zapadnom pridilu grada. U kuli je oprezna četa boravila uvik spremna, da ugnjetava svaku pojavu kauske slobode. Krāsne odaje dvorca urešene su bile sa svakovrsnom opremom, na zemlji s dragocinim ćilimima, koje je aga od bunjevačkih obitelji zarobio. U prostranoj izbi sidio je aga sam s mladim slugom Selimom u niku priličnu nedilju prid večē. Mehmed-aga sridnjeg naraštaja, suhog lica s dugom crnom bradom, žestok čovik je bio, od oholosti mu plašljivost je bila većā. Noge je prikrstio na kumašinim dušekū pokraj prozora, naslađivajuć se s bojnim pričama, koje mu je mladi Selim sluga uz glas tamburice pripovidao i kadgod srkajuć cmu kavu iz tankih porcelanskih šoljica.

Baš mu je Selim dovršio staru priču o bitki na Kosovu, kada je straža poturicu Osmana, koji je s virom i narodnost prodo Turčinu, najavila. Stupiv za čas Osman unutra na vrati se prikloni sve do zemlje prid agom.

”Allah ti blagoslovio svaki korak”! pozdravi agu.

”Allah te dono ovamo! No! Osmane šta si uhodio, miće li se kaurin po gradu?” reče aga, pa ga ponudi, da sidne načelice sebi.

”Celivao te prorok svaki čas” odvrati Osman “raja ne smije ništa protiv tebe, najhrabriji aga! Sve se krije; ni svatkovati se ne smije danjom. Al’ ako nisam prečuo, Dragutin Vojnić zaručio je kćer plamena oka Ljubicu, Mirku, sinu nevirnog Krunoslava Dulića, da ga Allah u gehennu strmoglavī”.

”Ljubicu vitka stasa, mrkih vlasi, što sam zaktivo da mi Vojnić za ljubudade? Prokleti kauri! Vire mi! Sve ću jih s mojom ćordom posići, i sav imetak njim razoriti”.

Skoči aga od prozora, skine sablju sa zida, pa se okrene da će na polje. Ustane i Osman, pokloni se prid njim ne puštajuć ga k vratima, jer se poplašio, da će sada njegova hinba izać na vidilo, te laskavo reče agi:

”Tvoja je hrabrost strah dušmana, milostivi aga! Prislušaj riči tvog najvirnijeg sluge! Znadeš, da je paša beogradski daleko od nas, a kaura i odviše ovde, to sada navaliti na njih ne možeš. Ta čuo si, da Bunjevac ne pozna strah kad ga napadnu”.

”Bar ću prokletog Vojnića isić na komade sa britkom sabljom”!

”Tvoja je, aga, mudrost poznata po cilom svitu! Al’ Vojnić je ugledan muž, njegova smrt povećati će mržnju Bunjevaca, te ako sad nasrnu na nas, mi na brzu ruku iz okolice ne možemo pomoći čekati”.

”Al’ ja hoću, da je Ljubica, krasan cvitak u mojem perivoju”! Klekne aga još držeć sablju za balčak.

”Viran si sin proroka, tvoja se volja izvršiti mora! Čuo sam ti, da ćedu svatovi u drugu nedilju u veče oko 11 sati odvesti Ljubicu Dulićevoj kući; pošalji ljude svoje na ćošu Kuntićevu u to vrime, nek jih obore pa silom ju otmu. A kad budne Ljubica dovedena k tebi u kulu, nitko neće smiti ovamo se pomoliti”.

Zamislio se aga čas: stisnulo mu se srce od straha i na misao, da navala Bunjevaca lako može opasna biti za njeg, a u drugu ruku oholost mu nije mogla otrpiti porugu zbog nedokučene namire. Pridložen naum Osmana dobro mu je došao na ruku.

”Posidajmo dakle, Osmane”, nastavi Mehmed-aga poluglasno, ”da se napijemo mrke kave; ti si mi viran sluga! Dok ne prođe dvi nedilje, ti izaberi nekoliko od mojih hrabrih kavaza, pa pokaži kaurinu, da muzliman ne mora podneti taku bruku i sramotu, da mu zahtiv nevoljna raja smi uskratiti”. Doda zadovoljno.

Sidne Osman na zemlju prid agom, srkne šoljicu kave, pokloni se prid Mehmed-agom, koji osta zamišljen, pa se udalji.

Akoprem su obadve porodice tajile zaruku Ljubice s Mirkom prid svakim, na koga su sumnjale, da će dokazati agi, Osman je opet znao ući u trag, te se žurio doreći agi,

Osman se nije smio odati prid Bunjevcima, da je izrođicom posto, jer u onoj zlatnoj dobi dosta su ponosni bili Bunjevci, da tako nevoljnu kukavicu s prezirom izgone iz društva svojeg. Tako se mogo Osman ulaskati kod nekoliko imućnih Bunjevaca, koji su ga značajno Zlatoljubom nazivali, a osobito kod Vojnićana, koji su pored Sučića s Dulićanima najimućniji bili u Subotici. Unatoč i strašnom nametnutom porezu, obilovale su obadve porodice dosta i uvatog i rogatog; a obljubljene su bile po svom gradu zbog njihovog gostoljublja i darežljivosti.

Zato nije smio Mehmed-aga jasnim danom navaliti na Vojnića, nu naumio je, da će noću iznenada oteti Ljubicu, kao što su Turci običajni bili, da divojku onda zarobe, kada su je posli vinčanja momkovoju kući vodili.

Nemirno je čeko aga, da prođu dvi nedilje; svaki dan se dogovarao s Osmanom, koji ćedu momci biti najsposobniji osvitlati lice Turaka proti mastalundžija bunjevačkih, koji su zbog otmice uvik oružani pratili divojku kući momkovoju. Više od deset kavaza poslati nije smio, jer bi se onda lako doznalo, da se tude i agina ruka umišala.

Brzo su minule te dvi nedilje kod kuće Vojnićeve. Janja, supruga Dragutina Vojnića brinula se, da Ljubica tako odilo odnese svekrovi, kako još nije vidila Subatica. U subatu u veče oko ponoći posebice četvora su kola odnela haljine Ljubice kući Dulićevoj uz opreznu pratnju šest mastalundžija, koji su od najhrabrijih Dulićana bili izabrani.

Kad su se skupili svi kod poslednjih kola, Janja ponudi pretelje s večerom. Nakon večere, koju su veselo probavili, primjeti Stojan najstariji mastalun-

džija: "Dakle, da u polak jedanaest stignemo ovamo, da se prije 11 sati još vinčati mogu. A od crkve najkraćim putem ćemo ju odvesti k našoj kući".

"Samo pazi, Stojane, odvrati prija, da nas Turci ne iznenade, jer ja se bojim, da je aga dozno za zaruku".

"Dok je u nas jedne kapi krvi, Turak neće se taknuti Ljubice" – reče Stojan, pa se oprostite od pretelja ostavivši dvojicu od svojih ljudi, da Ljubicu kod svakog koraka čuvaju, da Turci ni kriomce ne mogu pokušati otmicu.

Čist i vedar dan je svanuo na Subaticu u nedilju; na plavetnom nebeskom svodu ni najmanji oblačić se nije pokazao, samo prolićni zarak je lahorio kadgod prije podne; a po podne i on je prikinio svoj zarah, da ne pomuti veličanstvenu tišinu večera, kada se imala bunjevačka desnica iznova osvidočiti hrabrom i silnom. Tiho i mirno je vrijeme postalo na večer: misec, bojni znak muzlimana, nije se uzdigo više obzorja, da ne vidi sramotu svojih štovatelja. Samo pokoja zvizdica je rasipala sućutno svoje svitlo na žalostan grad.

Kada je treća četvrt na jedanaest uru već prošla, deset Turaka su projurili po polutamnom sokaku; sablju su boku pritisli da ne zveketa, a s desnicom su diljku napeli. Kada su na ćoši Kuntićevoj, kudan su svatovi Dulićevi proći morali, pristali na čas, Osman šapne tiho:

"Vire nam, braćo, da će nas aga obilno nagraditi, ako mu nevjestu odnesemo. Na moj tio zvižduk, vi se hitro dignite i smlateć mastalundžije izmed dvi enge divojku istrgnite, pa š njom kao blisak odletite".

"Ti se, Osmane, povuči natrag, da te ne upoznadu" nastavi jedan od Turaka, koji su se već, kao da ume u stvar, sklonili, jer se žamor daljnjih koraka sve čistije čuo. Zakucalo je srce u grudi muzlimana, da će pokazati svoju hrabrost prid kaurinom.

Tiho su se približavali svatovi udubljeni u veseo divan, samo su mastalundžije koracali ćutljivo i oprezno na svaki sumnjiv šum.

Poput nujnog poja bilog labuda što navišćiva poslidnji čas istim u ćijem grlu zaori; poput muklog glasa kukavice, što smrtni dan javlja onome, koji ju sluša: čuo se na Kuntićevoj ćoši na polak ugušen zvižduk Osmana. Kao hitac iz diljke bace se Turci na svatovnu povorku. A kano na plodnom polju izhodne Afrike kad kradljivice hiene sutonom na plemenitog lava, nasrnu, on jih s prezirom raztrese od sebe, a one poplašene nesnošljivu buku uzdignu: isto su tako bili dokolni Turci okrenuti leđa mastalundžijama vikajuć Osmana: "Biž', Osmane, eto Dulićana".

Odlanulo je srce Ljubici, kada je vidila da je pogibelj minula te se zahvali mastalundžijama, što su se nuz nju tako hrabro borili.

Uzrujano je čekao aga četvu svoju natrag. Kada je pak od straže doćuo, da su se kavazi kroz kratko vrijeme brez obićne buke vratili u kulu, natisnu mu krv u obraz sramota i ljutitost, što sad raja veselo može uživati jednu noć kao nagradu svoje hrabrosti.

Veco Labudić

/Lajćo Budanović/

/Objavljeno u: "Neven", br. 5. od 1. V. 1894, str. 72–76./

SVIBANJSKOJ GOSPI

Došla sam Tebi, svibanjska Gospo,
U teškim danima tuge i boli.
Došla sam da Ti kažem
Da moje srce još samo Tebe voli.

Siročesam bez oca i majke.
Pred Tobom usamljena stojim,
Marijo, svibanjska Kraljice,
Strašnih oluja se bojim.

Budi uvijek uz mene, Majko.
Ne daj da ikad ostanem sama,
Jer bez Tebe dušu će moju
Prekriti crna tama.

Kad stanu crni oblaci grijeha
Kružiti nad bijednom dušom mojom,
Ti me, svibanjska Gospo, štiti
Moćnom snagom svojom.

Došla sam Tebi, svibanjska Gospo,
U predvečer jednog svibanjskog dana
I vidim da ćeš mi Ti uvijek pomoći,
Ne bojim se više krvavih rana.

Đula Milodanović

MLA DOMISNICIMA

Isus vas davno izabrao sebi
da b lažite rane Njegova Srca.
Ne dajte više, mladomisnici dragi,
Da Kristovo Srce od bola puca.

Po d ranu Njegova Srca stavite kalež
Pa iz njeg pijte k'o iz živog vrela.
S Njegove glave skinite krunu
I stavite sebi na mlada čela.

Tako ćete Isusu olakšati teret
I izvući čavle iz svetih nogu.
Bit ćete prava Žrtva za narod,
A to je drago Svevišnjem Bogu.

Teško je pastiru čuvati stado
U ovom grešnom i mutnom svijetu,
Al' Isus vam dao svu vlast na zemlji
I ljubav svoju nebesku, svetu.

Ljubavlju Božjom ovdje na zemlji
Taknut ćete tvrda okorjela srca,
Jer preko vaših svećeničkih ruku
Isus na vrata grešniku kuca.

Mladomisnici dragi, budite sretni,
Na vašem čelu alem zlatni blista.
Budite ponos rodu svojemu,
Vi ste svećenici Raspetog Krista.

Đula Milodanović

P R V A K R A Ā A

I.

Mati mi dozvolila da idem sa Đurom, komšinskim sinom. Njemu je bilo 16 godina, a meni 6. On je čuvao svinje, nekih dvadesetak komada. Naših je među njima bilo troje. Ginuo sam za poljem. Ujutro istiramo svinje čak pod kiš-salašku šumu. Na strniku. Strnika obrasla travom. Trava miriše, Bože, kao život, kao sreća. Rosa trepti po njoj i smije se kao milijun malih sunaca i prelijeva se u sunčanom svitlu u sto boja, a one pivaju i igraju po svem polju i nadmeću se sa ševom, koja u visini klikće suncu i toploti i cviču i svojem gnjizdu, koje se krije pod visokom mrginjskom travom. Tada sam prvi put osjetio Boga, Stvoritelja.

Kada sam došao sebi opijen od sunčeva svitla, od milijun treptavih boja, od ševina pjeva, od omamnog mirisa cviča, trave i zemlje, pogledam i dalje i vidim kiš-salašku šumu, koja je odvojena od naše strnike dubokim jendekom. Vidim spahinsku njivu, koju oru sa deset plugova, a svaki sa dva rala. U jarmu po osam volova, rogovi im od hvata, a na vrh rogova kuglice da ne bi koga osakatili velikim rogovima. Volovi polako koracaju drljajući noge za sobom. Plug se uriye u zemlju, žile od biljaka pucaju, zemlja šušti i osiplje se kao suva tarana. Za plugom nastaju dva nova kajiša i jedna duboka brazda. Dno brazde sja se kao smola. Iz te zemlje će niknuti pšenica, a od nje će biti slatki krušac svagdanji.

Oči moje u svu šir otvorene gledaju ta čudesa i kroz njih siplje radost života da i nesvisno slavi Gospodara života, Svemogućega.

Iz moga promatranja trgne me glas Đurin:

“Stipane! Ručati!”

Ja se okrenem i vidim svinje kako su se porazmištale odmah do puta gdi je trava najmasnija i najslasnija. Vidim Đuru gdi prostire na drumsku obalu svoju kabanicu, iz rukava vadi svežnjić, jedan pa još jedan, odvezuje i sida uz kabanicu. I ja se požurim i sidnem s druge strane skinem šešir i prikrstim se. Zagrizem u komad kruva, a iz usta mi sve štrca glad kao mlako iz nabrizgala kravljega vimena. Ja jidem kruva, a Đuro kruva i crnoga luka. U kruvu kao da sam ositio slast šećera. Međutim, motrim na sve strane. Rosa nestaje, opkoljava nas vrućina, neka vlažna zapara, pridamnom jatance mravi, trude se da odnesu mrvice koje su otpale od našega kruva. Malo dalje žuri zelena bubica vrteći desno, livo, kada god dođe do veće ili dublje zapreke. A po poljskom cviču trepere leptirići: modri, žuti, šareni, mali i veliki. Đuro me ozbiljno opomene:

“Koji prije poide, taj će od drugoga otimati.”

Ja se požurim i poslidnji zalogaj zagrizem zajedno s Đurom. Malo poslije pokaže mi Đuro u jendeku duž drumu kupinjaču i upozori me da je to za jilo..Ja okusim modrikaste crne jagode i svidile mi se. Kad sam već jio do volje, opazim da

su mi prsti, a po svoj prilici i usne rumene od kupinova soka. Padne mi na pamet da bi mogao s njome ofarbati bičalje. Imao sam nov kožni pleteni bič sa "šalangovima" i bičalje strugarski izrađeno. Još se bili. Ofarbam ga kupinjačinim sokom i dobijem bičalje višnjove boje za bič – bez švigara, a ja bih da "pucam"...

U Đure je bilo pri bičalju među šalangovima i dva-tri švigara, al' to nisam smio dirati, a nisam ni mogao, jer je on svoj bič uvijek vukao za sobom.

"Alaj, Đuro, daj meni jedan švigar!"

"Kako ne bi! Iđi pa iščupaj!"

"A gdi ću iščupati?"

"Eno iz volovskog repa!"

"E, kad će me vo probosti!"

"A, neće ni znati. Nego, neka te orači ne vide, jer će te oni za to navoštiti"

Dobro. Sad znam. Kad su i orači sili da ručaju, volovi poligali pa stali priživati, ja se došuljam kod jednog zdravo repatog i stanem vrebati. Kad vo odmahne repom od muva, ja se primaknem da iščupam švigar, ali prije nego ću namotati strunu na prst, on opet mahne repom. Tako sam triput uzalud probo. Vo misli kad se ja samo motuljam da je muva pa se brani. Jedared sam dobio repom i priko nosa. Četvrti put, već višt motanju, savijem strunu oko prsta i trgnem. Zatvorio sam oči, ako vo đipi da me zgazi, da bar ne vidim svoju smrt. Ali vo nije đipao, ni maknio nije, samo je malo oštrije mahnuo repom. Valjda je mislio da je kakav krupan obad zabo žalac i njegov rep. Tako se ja domognem stuka švigara i opletem ga pa ga metnem na čapov. Đuro mi razrezao čapov na kraju da mogu pričvrstiti švigar.

Odmah sam probo hoće li pucati. Omanem bičem oko glave, ošinem, puknem. Iz šume se čuje krasan odjek. Goveđa struna još jače puca nego konjska.

Međutim dođe čopor naših svinja bliže kukuruzima, zamirišu im kukuruzi i matora Kara umakne. Moj bi bio posao da ih vratim, ali budući da su tu bili i volari, Đuro sam potrči da svinje što prije odbije iz kukuruza. Tako je višto protrčeo kroz kukuruze, kad je došao i stao kod kabanice, a ispod košulje spuste se tri zelena klipa kukuruza. On to višto spremi u rukav svoje kabanice i pozviždi kao da se nije ništa dogodilo. Ja sam sve motrio i vidio.

Uvečer sam ispriповidio materi šta sam vidio od Đure. A ona me je svitovala da ne probam ništa uzeti što je tuđe.

"A je li i kupinjača bila tuđa?" upitam ja.

"Ne, kupinjača je pored puta, ona je svačija, pa i tvoja."

II.

Sutradan nisam mogao sa Đurom "za svinjama".

Tribalo je čuvati novu taranu od vrebaca i od kokošiju. Na podne, dok je mati s manjom dicom užinala, ja pod izlikom da nisam gladan – bilo je s paradajčkom a neme sa čorbom od paradajčke da odvijate na kraj svita – odem pod ogradu što nas je dilila od komšinske bašče. Na ogradu se popela dugačka vriža od tikve. Veliko njeno okruglo, vidno zeleno lišće sada se nemoćno "oprostilo" kao

da vene. To lipše su se isticale krupne, već biljucaste tikve. Kao da ih je tkogod ponavišao na uvelu vrižu. Sunce je peklo da se spržiš na njemu. Ja pogledam unaokolo. Nigdi ni žive duše. Znao sam da i u komšiluku sada side za zdilom. Da je meni jedna od tih lipih, formastih tikava. Samo jedna. Ta, ima ih pedeset... Komšija ne će ni poznati da je manje. A i ne treba mu toliko tikava ...

Ja bi je lipo očistio, namazao slaninom da pocrveni kao kožni bič. Izvadio bi iz nje sime, nađodinu ga posadio pa bi i ja imao tikava puna lotra. Onda bi komšiji vratio njegovu jednu. On bi se još radovao. Mislio bi da je poklon...

– E, ali to nije tvoje! Da ji' komšija sve polupa i baci na đubre: njegove su. A tvoje nisu. Ne smiš uzabrati ni jednu... –

A kako je Đuro uzabrao tri klipa kukuruza ? ...

Kako mi je kazao da isčupam švigar iz volovskog repa? ...

On kukuruz kući, ispurio, poiyo pa nikom ništa... –

A tikve sve se smiju ispod uvelog lišća... Popnem se na ogradu, spopanem jednu i povuc. Sva se vriža povukla, a tikva neće od vriže. Uzmem drugu. Ni ta se ne kida od vriže. Tada se prignem i svojim skoro izraslim novim zubima prigrizem držak i – tikva je moja. Skočim s ograde i bižim kao da me kurjak goni. Nisam smio odneti tikvu kući. Vidit će mati. Sakrio sam je u "šenflik". Kad se mati zaposlola, uzeo sam tikvu i uznio na tavan. Neka dozrije.

Prošlo je to dosta vrimenta. U oči neke svetkovine – Male Gospe, šta li – kaže mi mati:

"Idi na tavan, skini mi svileno sito."

Ja na tavan. Vrata tavanska iznutra za kućnim vratima.

Pod listvama šavolj pun vode. Prvi mi je posao bio da vidim je li zrila tikva što je ćučila za odžakom. Zatresem tikvom, špice zvrče.

"Dobro je. Zrila je".

Tikvu u jednu, sito u drugu ruku, pa ću na listve. Kad metnem nogu na prvu pričegu, izgubim ravnotežu i skrndavim se s listava. Padnem na šavolj i o rub šavolja udarim nos, baš sedlo, hrskavicu. Tako sam se udario da mi se mrždavac smrskao i pao i jednu liniju sa dvije jagodice. Na lupu istrči mati u kujnu i vidi: sito se otkoturuškalo pod odžak, tikva leži u sto komada, a mene oblila krv. Mati je odmah bila na čisto šta se dogodilo. Prije svega me strašno istukla prutom, koji je uvijek bio u ćoši za vratima: svet i netaknut kao kraljevsko žezlo. Onda me je oprala i vidila da sam unakažen. Rekla mi je:

"Neka te taj slupljeni nos uvijek sića na Božju svetu zapovid: Ne ukradi!"

Moj je nos i danas slupljen i nakazan, a Božja zapovid se i danas osvećuje na onima koji je krše ....strmoglavimaste

BLAŠKO RAJIĆ

(Iz zbirke pripovjedaka "Bunjevčice", Subotica, 1937. 23 - 28.str.)

Blaško R a j i ć je rođen 1878. g. u Subotici, gdje je umro 1951. g. kao župnik crkve sv. Roke. Bio je istaknuti politički i kulturni radnik. Zbirku pripovjedaka 'Bunjevčice' objavila je Subotička matica 1937. g.

IZ PROŠLOSTI TAVANKUTA

Prvi tragovi iz prošlosti ovoga naselja vode u neolit. Ovdje je, naime, pronađeno kameno oruđe iz 4.200. ili 4.300. godine prije Krista. I bronzano doba je ostavilo traga, jer je otkriveno naselje i posude iz 3.500. godine prije Krista.

U drugom i trećem vijeku poslije Krista na tavankutskoj teritoriji živjeli su Jazigi. Njihovi grobovi pronađeni su prilikom arheoloških iskopavanja 1950. g. Njih smjenjuju Avari i Slaveni. Iz toga vremena pronađen je srebrni novac, iz godine 1082.

U srednjem vijeku Tavankut je već opidum-grad. Tako ga naziva založnica kralja Alberta iz 1439. g. Turci su ga razorili, ali ne odmah poslije Mohačke bitke 1526. godine, jer svud je oko grada bilo mnogo bara i ritova pa ga je teško bilo osvojiti.

Istorijski podaci govore da su Bunjevci bježeći ispred Turaka, u ove krajeve došli krajem XVII stoljeća.

U mjesecu srpnju 1979. arheolozi Gradskog muzeja u Subotici pozvani su u Tavankut. Razlog je bio ljudski kostur, pronađen u blizini starog nalazišta.

— To nije nikakvo iznenađenje za nas, jer smo još 1974. g. u blizini pronašli 4 — 5 grobova -rekao je Laslo Sekereš, arheolog Gradskog muzeja. Kostu su stare oko 250 godina. pretpostavlja se da je na ovom mjestu bilo groblje.

Ove kosti nisu toliko zanimljive za arheologe, koliko za antropologe. Evo zbog čega. Svaki kostur je bio dugačak oko dva metra. To govori da su ondašnji stanovnici Tavankuta bili pravi gorostasi.

Kod iskapanja 1950. g. pronađeni su ostaci crkve svete Ane, koja je sagrađena u XI vijeku. Crkva svete Ane je građena od cigalja. Njeni temelji i zidovi, široki blizu jedan metar, govore da je to bila ogromna građevina. Pronađene su i kamene arkade koje su postavljene iznad vrata i prozora. Pretpostavlja se da je kamen uzet sa starih rimskih ruševina, kastruma, od kojih su najbliži bili u Osijeku, Dalju i Iloku.

Na ovom lokalitetu arheolozi su u više navrata vršili iskapanja. Otkopano je 115 grobova i jedan osarium /kosturnica/. To je zajednički grob pored same crkve u kojem su našli 90 ljudskih lobanja. One su u zajedničku kosturnicu dospjele nakon čišćenja grobnica koje su se nalazile u samoj crkvi. U prošlosti je postojao običaj da se bogatiji ljudi sahranjuju u crkvi, a kada bi nakon 100 ili 200 godina nestalo mjesta, kosti su prenošene u osarijum. Kostu, koje su pronađene, stare su od 400 do 900 godina. Svi ovi podaci svjedoče da je Tavankut bio veliko i bogato naselje. Dobro utvrđen i ekonomski veoma jak, jer se zna da je i zanatstvo bilo veoma razvijeno.

Tavankut je zabilježen i u nekoliko sačuvanih geografskih karata, ali pod malo izmjenjenim nazivima. Tako se 1567. spominje kao Tarankut. Lako se može pretpostaviti, da u ono vrijeme kad nije bilo tiska, nego samo rukopisa, da se slovo "V" veoma lako može pogrešnom transkripcijom pretvoriti u "R".

Antun Gabrić

IVICA SE PONOVIIO I KUKURUZOVINOM

Ivica je dobar i inače poslušan sinčić dobrih kršćanskih katoličkih roditelja, a uz to odličan đak u školi. I za jedno i drugo obećali su mu tata i mama novo somotsko odilo za Božić. Nitko sritniji ni zadovoljniji od njega, te je nastojao biti još bolji i kod kuće i u školi

Za prvu zornicu odilo je bilo gotovo, jer ga je i komšija—šnajder uzeo priko reda da mu se oduži za male usluge njemu učinjene /Donio bi cigarete iz dućana, a i vina iz bircuza/. I kad je donio, nitko sritniji od Ivica, a i tata i mama; čika Ivan i nina Maca bili su vrlo zadovoljni, što će im se njihov sin baš na prvu zornicu ponoviti.

Kako rekoh, Ivica je bio ne samo kod kuće dobar, nego i u školi među najboljima. Tih su dana imali baš iz ručnog rada da naprave kod kuće male sonice pošto je bilo zimsko doba. Ivica je mnogo truda uložio, te je napravio i skovao male sonice već prema materijalu i alatu, kojim je raspolagao /komad daščice, jedna stara brica, koju je svaki čas oštrio o cementni malter, te stari čekić i nekoliko ekserčića/. Kad je zgotovio, sav sritan, ostavio je sonice na starovinski raf /vješalicu/, koji je imao svoj pretinac, držeći, da su tamo na najsigurnijem mistu i lego spavati — sanjajući o sonicama o novom somotskom odilu, te kako će sutra na prvu zornicu obući ga, jer se u njihovoj kući novo odilo, košulja, cipele ili bilo što uvek prvi put nediljom obuklo. U subotu se u večer lipo opro, jer će ujutro s mamom na ispovid, da Isus dođe u čisto tilo i još čišću dušu u sv. Pričesti.

Tata, čika Ivan pak je rano ustao, da očese konja, promini slamu ispod njih, baci sina i pošto je skupio ogrizine od kukurozovine između krava, unese ogrizine u zimsku kujnu, iz koje se ložilo u peć za danju sobu. Ložec polako, sideći na maloj klupici, pivao je božićne pisme, a uz njega je sidio njegov miljenik Ivica, obučen u novo somotsko odilo, i s tatom pivao: Na salašu kod Betlema...

Mama, nina Maca, također je rano ustala, jer je tribalo pripremiti za nediljni ručak. Pogrijala je kiselo mliko, napravila sir, izlivši mliko u malo oveću kesu da se cidi, podmetivši veliku vajdlinku za sirutku.

Kad je bilo pola šest sati, mama se obukla u nedavno napravljeni kožuh, od lipe bile učinjene kože i vunicom izvezene sa malim ogledalcima. Pozove Ivicu da pođu u crkvu. Ivica pak, jer će na ispovid, kaže ocu: Oprošćavajte, a otac odgovara: Bog grihe — i poljubi oca u ruku. U taj čas mu padnu na pamet male sonice na rafu. Mora ih pogledati da ih možda nije netko dirao jer mnogo je truda u njih uložio. Kaže mami da samo malo pričeka, dok je tata dalje polagano ložio u peć i pivao božićne pisme. Mama ga je odvrćala, jer da će možda uprljati novo odilo, ali

Ivica nije poslušao i nije odustao od svoje namisli. Popne se na stolicu, sa stolice na astal, pogleda sonice koje su tako stajale kako ih je sinoć ostavio i sad će zadovoljan brže-polje dolje, da mama dugo ne čeka. Sada je nastao belaj. Natrag nije išao kao gore; sa astala na stolicu pa na pod, nego kraćim putem, pa skoči sa stola u vajdlinku punu sirutke. Tata, koji je bio najbliži, nije bacio kukuruzovinu u peć, nego je njom dobro isprašio Ivicu i tako ga kukuruzovinom ponovio. Sav u plaču nekako je stigao mami u zagrljaj, koja ga je sačuvala od daljnje srdžbe tatine. Još isti dan mama je oprala pantalonice, (rekla nije nastradala) a komšija-šnajder ih je drugi dan ispegla i slideće nedilje zajedno s mamom pošao je na zornicu, na kojoj se, iskavši prije oprostjenje od tate, lipo ispovidio, a Isusa je primio u sv. Pričesti u novom odilu i milošću ukrašenu dušu.

- - - ca

B a č u

---

*O, Baču, selo moje ravno,
postojiš mi davno i odavno!
Potječeš još iz davnine stare,
zidine naše za tebe mare;
one su svjedok prošlosti tvoje,
upiruć na te poglede svoje.
Rušen, spaljivan i uništavan,
teško ranjen ostao si uspravan!
Narod koji je tu boravio,
uvijek te svim srcem ljubio.
Šokadija u srcu te nosi,
i s tobom se uvijek ponosi.*

*O, Baču selo moja drago,
života moga najveće blago!
Blago su ti crkve dvije stare,
Gospin i Pavlov imaju oltare.
Narod tvoj hrli tamo svaki dan,
osobito na svetački blagdan.
Bogu svom on da hvalu daje,
pomoć od njega tako priznaje;
po tom za budućnost da ga prosi
i blagoslov njegov kući nosi.
S blagoslovom Božjim da on radi
i budućnost svoje djece gradi
kao vjerni sinci Crkve drage,
podanici Domovine blage.*

*Bogatstvo imaš: polja vinograde,
ruke marne što u njima rade.
Polja daju žito za kruh bijeli,
da nahrani narod tvoj cijeli;
iz vinograda vino snagu daje
da u teškom radu on ustraje
živeć svoje dane u nizini,
miloj, dragoj svojoj Domovini.*

*O, Baču, selo mi rođeno,
kroz sve dane života voljeno!
Ove retke pišem jer te volim,
o tebi, Baču, svakom ja zborim.
Volim crkvu jednu i drugu svetu,
svak' nek ih smatra za svoju metu.
Volim stazu što u crkvu vodi
da s' u njoj kršćanski život rodi.
Volim majku što dijete doji,
s radošću dane, mjesece mu broji.
Volim baku što kolijevku njiše,
u toj se kući kršćanski diše.
Volim djecu i mladež ti dragu,
uzdanicu, Baču, tvoju blagu.
Volim ljude, polja vinograde,
ruke marne što u njima rade.
Volim kuće male i velike,
sve ljude u njima bez razlike:*

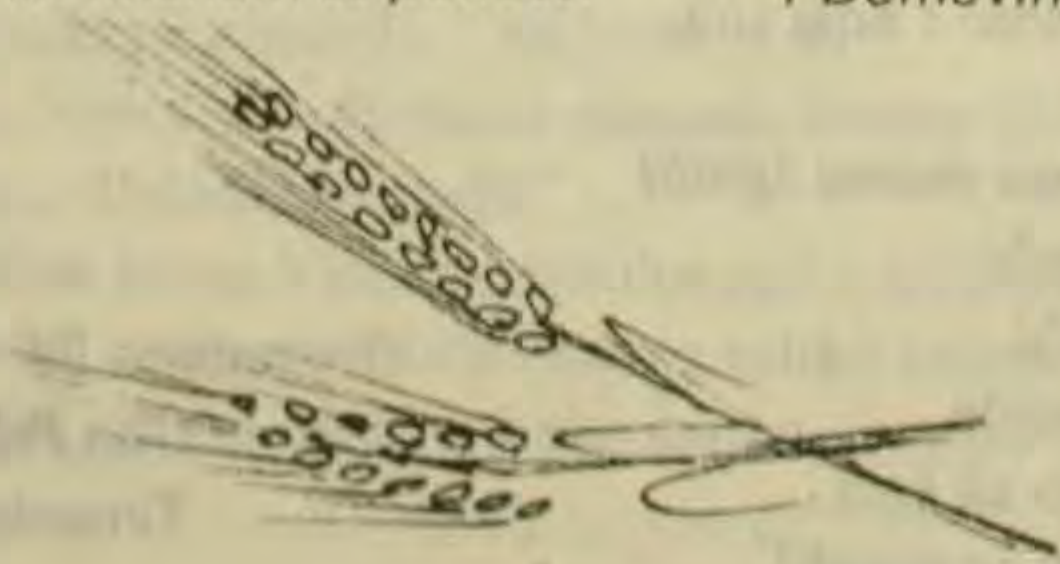
Šokce, Madžare i sve Bosance,
iz stare nam Domovine znance.
Volim ih, sve su to braća mila,
jer kršćanska majka ih rodila!
Volim sve, jer sve mi je drago,
Baču, na zemlji najveće blago!
Bog ti dao sreću zemskog kraja,
na nebu užitak Božjeg raja.
Živi, Baču, živi vjekovima
u kćerkama ti i sinovima,
produžetak života su tvoga
teškog, al' lijepog, zemaljskoga.
Potomstvo uči u vjeri, o Bogu,
da kršćanski živjeti mogu,
kao kršćani dobri građani,
Bogu i Domovini odani!

O, Baču, selo moje milo,
ti uvijek veselo mi bilo!
Sred posla daješ mjesta veselju
da ispuniš svakom svoju želju:
svinjokolji, divani i prela;
ori se pjesma dužinom sela,
balovi svatovi šokački
od kraj sela do crkve dugački.
Crkvu oni nikad obić neće.
Tamo je početak sve sreće:
od misnika blagoslov primaju,
sakrament ženidbe osnivaju,
obitelji svoje počimaju,
životnu snagu tu dobijaju
da se održe posred tjeskoba.
U bijeloj crkvi svi kršteni,
Ocu nebeskom pripušteni,
postali djeca Boga velikoga,
baštinici kraljevstva nebeskoga.
Članstvo u Crkvi Kristovoj nose,
kršćanskim imenom se ponose.

Tu svi oprost grijeha dobivaju,
po pokori s Bogom pomirivaju,
u Pričesti svi Krista primaju,
duši za hranu Ga uzimaju,
jakost Ona svu narodu daje
da u životnoj borbi ustraje.
Prvosvećenik ih pomazao,
Crkvi za Braniče izabrao,
u njoj sve sakramente dijeli,
za kršćanski tvoj narod cijeli,
osobito slabima, bolesnima,
s ovog svijeta putujućima
da dušu čistu vrate svom Bogu
i vječnu sreću uživati mogu.
Molitvom svojom Crkva sve prati
kao dobra nebeska im Mati.
Da u života boju ne sustanu
i Bogu vjerni trajno ostanu!

Što da još, Baču, o tebi rekнем
kako med' ostale da te metnem?
Slavan si od postanka do danas
kao ponos uzdižeš se za nas.
Sad od sela gradić si postao
med' ostale u Bačkoj svrstao.
No, pri svemu tomu misli na se,
prošlosti svoje stalno sjećaj se.
Sjećaj se djedova i pradjedova
iz minulih ti teških vjekova,
koji su ti sačuvali ime
da se i danas ponosiš njime.
Slavenskog roda ti si nam dika,
kršćanstva i bratstva prava slika!
Kršćanstvo svoje i djecu čuvaj,
u potomstvu svom ti uživaj!
Ljubi Boga, ljubi Crkvu dragu
i Domovinu nam milu i blagu!

--- ca

LITOVANJE – UŽIVANJE

Tata, ja i moja mati
Smislili mi litovati
putovati – uživati!

Uz rudu je naša Raga
košar sina do šaraga
i lončina nam draga
s paprikašom od buraga.

U zakošu – rpa krpa...
na nju tata mamu strpa,
na kuruznu on je sio,
u košar se ja smistio.

Sad nemamo druge brige,
Raga će nam vuć taljige
a mi ćemo zapivati –
u prirodi uživati!

Na kolima sad smo svi,
Tata vikne Ragi: "Đi!"
Opet Ragi: "đi-đi-đi;"
I po triput đi-đi-đi...!

Ali Raga – vragu draga –
samo stoji, ni da mrdne,
pokatkada još i trgne
al' da kreće – e to neće!

'Oće,
neće
kobila da kreće,
mi ćemo je tući,
ona mora vući!

Zahvaljujuć takvoj srići
morali smo s kola sići.

Ular Raga mama zgrabi
pa povuće,
tata tuće,
mama vuće,
a ja trčeo za koli...
alaj smo se vozali!

(prerađeno 25. V. 1984.)

Ivan Prčić
Tavankut

'OĆE – NEĆE KOBILA DA KREĆE

Prvi Svitski rat nosio je na klanje zdrave i mlade ljude, ostavio bolesne, stare, šantave, kljakave i bogalje ćorave. Jest da i stoku radije koljemo mladu, ali i za priplod takve ostavljamo. Samo konje ne koljemo mlade – nego islužene rage. No, naš narod nerado kupuje konjetinu, a ako i kupi – nerado to priznaje, ali ratna oskudica minja običaje.

Naš komšija, dida-Veco Pavlić, zvani "Copak" i njegov šantavi sin Antun, Vermešovi arendaši, bavili su se baštovanlukom, imali konje, kravu, ovaca, pileža i drugo. U kući nisu imali žensko čeljade. Isto tako je i Vince Urban, mlad i zdrav momak isto arendaš Vermeša, ali nije uzet za rat jer je imao neobično mala usta pa je samo sitne – sitne zalogaje mogao u njih trpati. On i otac mu, nisu imali ni konja, ni krave, ni ovaca. Zemlju bi im, zapregom, drugi obradili, a Vince te usluge svojim rukama odradio. Copaku bi često navraćao, osobito kad bi Antun nosio što–šta prodavati u varoši ili u Bajmaku. Umjesto starog dida-Vece on bi očistio košaru, tor ili obor – naranio, napojio kravu, ovce i drugo.

Copakovi imali starinski astal sa velikom fiokom u koju bi stavili neutrošene komadiće kruva, slanine, šunke, divenice, krvavice. To se nije nosilo natrag u komaru, nego da bude pri ruci onom ko zaželi prizalogajiti. Vinci je ta fioka bila dobro došla ispomoć za njegovu pomoć dida Veci, jer on ni takvu fioku, ni u njoj tako štogod kao Copakovi nije imao.

Jednom zgodom poveo se razgovor o tome šta ko voli ili ne voli pojisti. Antun reče da gladan stomak jilo ne bira. Eto – kaže – u Bajmaku jedna mesara samo konjetinu prodaje, a sirotinja kupuje. Meso je to. Ai jeftinije je. Vince na to gadljivo reče da on ni mrtav-gladan ne bi mogao pojisti konjsko meso, ne zato što bi bio izbirljiv, nego što baš njegovo t i l o to ne bi primilo, nego i z b a c i l o!

Jednog četvrtka, kad se Antun vratio iz Bajmaka, Vince je baš kravu napajao. Antun uđe u sobu i u fioku uz komadić slanine i okrajka kruva stavi pedalj dugačak komad divenice. Vince kod alova opere ruke, uđe unutra i otare ih krpom. Dida Veco dudio je u zapečku, a Antun bio kod astala. Vince upita:

– Ima li kakvog ostatka u fioki?

– Pogledaj... reče Antun.

Vince, iako sitnim zalogajima, brzo pojide ono zalogaj-dva slanine. Reda radi zapita:

– Može li i divenicu?

– Pa naravno... reče Antun.

I dok je Vince sitnim-sitnim zalogajima brzo tamanio slatku divenicu, dida-Veco iz zapečka malo-malo pa zagunda: "Đi Sirke – di!"

Kad je Vince svu divenicu smazao, ustane dida-Veco pa u sav glas zaintači: "Đi-te Sirke... di-di-di! Di-di-di!"

Začudi se tomu Vince pa potihom upita Antuna:

– Šta fali onom matorom kad je toliko zaintačio sa onim "di-di-di!"

– Ne fali njemu ništa – kaže Antun – nego nuka tvoju čilašu da već jednom krene!

– Kakvu moju čilašu?!

– Pa tu, koju si sad pojiо! Ja kupio u Bajmaku konjske kobasice, a ti je sada u slast pojiо!

Vince počе grcati... proba povraćati... tura prst u usta da bi iskandžijo kobasicu-čilašu... A dida-Veco mu zdušno pomaže vikanjem "di-di-di". Al' čilaša neće da kreće. Gladno tilo Vincino odlično je podnosilo konjsku kobasicu.

24. V 1984.

Ivan Prčić

Tavankut

Kao dite, jezgru ove priče čuo sam od dida-Vece "Copaka". On je rekao da čobani, kocke ovčjeg mesa, na laganoj vatri u vrlo malo soka tako dugo kuvaju dok svu tekućinu meso ne upije. Tako kuvano suvo meso nosili bi u rukavu kabanice.

"Atovi" su mršavi pašnjaci, na slabo rodnom pisku, isprikidanom barama, dinamama, šumarcima. Posljednje "Atove" u Tavankutu i Mirgešu isparcelirali su za kućišta 1923. godine.

ĐON PAPUČI I GROF MESADAN

U staro vrime atova je bilo od Tavankuta sve do Tompe, do imanja grofa rodom Talijana, čuvenog po bogatstvu. Još čuveniji je bio njegov "paradoš-kočijaš" momak mlad – Toth Arpad – po lipoti! Znala za njegov cila Bačka i svaka bi majka divojačka za zeta ga zaželila. Govorio je tri jezika: slovački, mađarski i bunjevački. Goste grofa, Talijana, kada dođu gostiti se, zna pozdraviti sa "Bon đorno sinjore, sinjorina", dobije li dar – zahvali sa "gracie". A ispraćao bi ih sa "adio i ćao". Eto – toliko je talijanski znao!

Onako naočit, stasit, obučen u krasnu "Atila-dolamu" ni sam grof mu –po lipoti – ravan bio nije. Pričalo se: Od Budima pa do Srema od Arpada lipšeg nema! Ali, srce nije imao tako lipo! Kada sidne na karuce – vrlo s visoka gleda na bosonogu sirotinju koja stazu trnovitu gazi. Ni praznim kolima ponio ne bi kakvog starca, siromaka... ali kakvog "kaputoša makar vandrokaša, mastor-krpu, ponio bi rado, e–da čuje šta je nova u dalekom svitu. A usput i da se prid njim pohvali svojom visokom službom kod grofa. A tako je nadaleko širio glas o sebi.

Jednom zgodom, kad je odnio groficu u goste u plemićko selo Lemeš, pri povratku ponese nikog "Majstor-krpu" koji sirotinjsku obuću krpi zakrpama od izlizanih papuča. Bolje parče đona –zakrpa, ostalo u otpad! Smistio ga do šaraga, uz snop sina, a u sinu i lončina nika. Do po puta – sve do Tavankuta –hvaliso se onim što bi mogo i s par riči reći. A to je da su samo grofovi i njihovi "paradaš–kočijaši" kogoć i štogod – a ostala, sirotinjska bagra su – niko i ništa.

Trpio je majstor, ćutio. Lakše je kolima se voziti nego stazom batrgati, badati. Čekajući hvalisanja konac, od dosade, otklopi lonac. Zamirisa "suvi ovčiji paprikaš". Gladan majstor ne odoli napasti, nego komad po komad mesa u usta – –sve dok nije sve smazao! U prazan lonac natrpa otpad donova izlizanih papuča. Kad je kočijaš završio svoju slavopojku, udostoji se upitati majstora:

– Iz koga si kraja?

– Iz Istrē... reče majstor.

– Znam za Istru. Moj grof kaže – i tamo su grofovi Talijani. Znaš li ti kojega? Kako se zove... koliko mu imanje... kakvi su mu konji, a posebno – kakav mu je momak "paradoš–kočijaš"?

– Znam grofa Mesadana, al' taj osta bez imanja, nema konja, kočijaša!

– Nemoguće! Lažeš! Svaki grof je bogataš, sve to ima!

– I ovaj je sve to imao pa je sve to izgubio. Tlačio je, mučio je sirotinju pa se digla buna. Vodio ih prost pučanin Đon Papučić... Navalila goloruka, gladna sirotinja na tvrdi grad LONCI–GRAD grofa M e s a đ a n a i bez kapi prolivene krvi istirala grofa Mesadana iz njegova tvrda grada Lonci-grada!

– Marš s kola doli! Drugome – ludom – taku laž podvali... Tu bi bagru ljudi grofa na paprikaš iskrižali!

Majstor skoči s kola, paradoš švigne konje, konji u kas. Kad je stigao u dvor grofa na Tompi, ispregne konje, uvede u košaru, a s karuca uzme lonac, unese ga grofu kazujući da mu u tom loncu grofica šalje u dar čobanski "suvi ovčiji paprikaš".

Kad grof otklopi lončinu, spazi komade otpada donova papuča, drekne: "Kako se usuđuješ sprdati sa mnom?! Truli donovi su samo tebi suvi ovčiji paprikaš".

Paradoš je morao reći istinu – ujedno se uvirio da mu Krpa lagao nije, već istinu reko pravu – da je zaista **PROST PUČANIN ĐON PAPUČI ISTIRAO GROFA IZ NJEGOVA TVRDA GRADA LONCI–GRADA!**

Ivan Prčić

24. V 1984. Tavankut

TEBI, ZEMLJO MOJA

Lipa si, zemljo moja
Ko jutarnji zraci sunca
Draga si mi ko lipa rič.

Lipa si s prolića ko dah vitra,
Puna si mirisa cvića,
Pisma prolićna se čuje.
Blaga si ko materina ruka
Kad miluje.

Lipa si kad te brimenitu
Njiše nestašni povitarac,
Draga si jer si nesebična.

Lipa si okićena svim bojama
Jesenjim
I bogatsvom zrilih plodova.
Darivaš i putnika namirnika.

Takva si samo ti, zemljo majko,
Ti znaš obilno da nadariš,
Ti znaš da razveseliš
I najtvrde srce.
Samo ti, o zemljo voljena.

Matija Dulić

UZIDANA RUČKONOŠA

Tri brata bili grad gradili;
 Što su oni danjom gradili,
 To su vile noćom razvalile.
 Tri se brata zdravo zabrinula,
 Što ne mogu sagraditi grada,
 Ali više vila iz planine,
 Pa dozivlje tri brata rođena:
 »Vi nećete sagraditi grada,
 Dok u njega živo ne metnete.«
 Među sobom braća besidila:
 Besidila pa se zavirila,
 Da ni jedan ljubi kazat neće:
 »Koja dođe i donese ručak,
 Onu ćemo u grad ugraditi.«
 Kad ujutro jutro osvanilo,
 Osvanilo i sunce granilo,
 Eto ide svekrvica stara,
 Ona ide Ivanovoj ljubi:
 »Ustani se, Ivanova ljubo,
 Ustani se, nosi na grad ručak!«
 Al' besidi Ivanova ljuba:
 »Ja ne mogu na grad nosit ručak.
 Vrlo me je zabolila glava.«
 Ide stara Stipanovoj ljubi:
 »Ustani se, Stipanova ljubo,
 Ustani se, nosi na grad ručak!«
 Al' besidi Stipanova ljuba:
 »Ja ne mogu na grad nosit ručak,
 Vrlo mi se zagorilo platno.«
 Ide stara Mijanovoj ljubi:
 »Ustani se, Mijanova ljubo,
 Ustani se, nosi na grad ručak!«
 Al' besidi Mijanova ljuba:
 »Šta ću radit, svekrvice stara?
 Vrlo mi se čedo rasplakalo.«
 Al' besidi svekrvica stara:

»Samo idi, nosi na grad ručak,
 Ja ću tvoje čedo utišiti.«
 Uze ručak Mijanova ljuba,
 Ode na grad i odnese ručak.
 Kad su braća ljubu ugledali,
 Ivan veli: »To je moja ljuba«,
 Stipan veli: »Nije, nego moja.«
 Mijan ćuti, ništa ne besidi,
 Samo stoji, grozne suze roni.
 Kad je došla Mijanova ljuba,
 I donila jedna na grad ručak,
 Uzeše je dva divera mlada,
 Odneseše gori na gradinu,
 Zidali je do bilih kolina,
 Ona misli, da je sve to šala.
 Zidali je do bijelih ruku,
 Al' besidi Mijanova ljuba:
 »Oj tako vam, moji diverovi,
 Ostav'te mi moje bile ruke,
 Da prihvatim moju siroticu!«
 Oni ćute, ništa ne beside,
 Samo grade bijeloga grada.
 Al' besidi Mijanova ljuba:
 »Ostav'te mi moje oči crne,
 Da ja vidim moju siroticu,
 Kudan će mi Janja prolaziti,
 Kada stane tražit svoju majku!«
 Kad uveče veče omrknulo,
 Istrčala sirotica mala:
 »Kaži, babo, di je moja majka.«
 »Otišla je i odnila ručak.«
 Mijan ćuti, ništa ne besidi,
 Već sirotu po glavi pogladi,
 Samo jadan kroz plač progovara:
 »Bog ubio svakoga onoga,
 Koji svojoj ljubi ne kazuje,
 Nego svojoj braći poviruje!«

Kazivala Teza Crnković u Subotici.

Zabilježio Ive Prčić u Subotici.

Objavljeno u knjizi:

Hrvatske narodne pjesme — knjiga 10.

Izdanje Matice hrvatske, Zagreb, 1942.

PAMETAN PULIN

Još je povjesničar Ivanji zapisao, kada su subotički gradski oci dilili narodu zemlju, neki Bunjevci nisu je htjeli primiti izgovarajući se: "Dok je repova bit će i zemlje". U tom odgovoru sadržana je njihova ljubav prema stočarstvu još iz vremena kada su boravili u staroj postojbini. Posebno su bili na cijeni čobani koji su velika stada ovaca napasali na prostranim subotičkim atovima. Iako su se gospodarske prilike izmijenile, još i danas neke familije rado drže ovce i čobana.

A biti čoban nije lako, ali je lijepo. On mora imati posebnu čobansku kabanicu, koju je nosio na ramenima, a štitila ga je od hladnoće i kiše. U svezanom rukavu kabanice nosio je hranu. Čobanski štap je na kraju imao gvozdenu kuku koja mu je služila da njome lakše može uhvatiti ovce ili jagnje tako da ga odastrag zapne kukom za nogu. Redovito je imao i magarca, koji je predvodio ovce, i pulina koji je ne samo bio čobanov pomoćnik, nego i vjeran prijatelj i razgovor.

Marko je bio čoban od kako sebe pamti. Ali, nije imao svoje ovce, nego se pogađao kod gazda i za plaću godinama čuvao njihove ovce. Zadnjih godina je bio pogođen kod jednog gazde, koji je imao salaš blizu mađarske granice, pa kad se raskosi i skine litina najradije je napasivao ovce duž granice, tjerajući ih od čikerijanske do kelebjske šume. Tu je paša bila dobra, a salaši narijetko poređani i u duž daleko jedan od drugog. Sa njihovim vlasnicima imao je dogovor da za manju naknadu s ovcama noći na njivi. A nitko nije bolje potorio njivu, nego kad na njoj prenoće ovce.

U takvom jednom salašu uz granicu stanovao je i Stipan K. Radin i čuvaran, sa svojom malom obitelji živio je u skromnom salašiću. Bio je nadaleko čuven po tome što je imao dobre kerove, ne samo velike koji su mu čuvali salaš, nego je imao posebno dobru fajtu pulina. Kerušu, koja se kotila i dva puta godišnje posebno je pazio, a štenad prodavao po krupne novce. Sada mu je ljubimac bio jedan pulin, kojeg mu je prije dvije godine okotila ta keruša. Bio je čiste crne, kudrave dlake, kratkih ušiju pa mu je zbog njih dao ime Čulan. Ono što je krasilo Čulana to je što je bio neobično pametan pulin. Kad Stipan istjera svoj mali čopor svinja na strniku, nije ih morao čuvati. Samo je dozvao sebi Čulana i izdao mu zapovijed: "Čuvaj svinje i sačuvaj Bože da kojeg pustiš u kukuruze." Stipan se slobodno mogao vratiti na salaš i raditi koji drugi posao dok je Čulan pazio na svinje. Ako se koje uputilo u kuruze, teško njemu. Čulan ga je ljutito vraćao u čopor. Ili kad je nedjeljom trebalo uhvatiti kokošku za klanje, Stipan je samo prstom pokazao na kokoš i rekao: "Drž tu!" Čulan je nepogrešivo shvatio koju kokoš treba uhvatiti i za tili čas je bila u njegovih šapama.

Prošle su već i Svi svete, litina se poskidala s njiva, a to je bio raj za čobane i njihova stada. A Marko ih je najradije tjerao uz granični pojas. Tu je bila najbolja ispaša. Često je znao svratiti i na Stipanov salaš, na razgovor i na čašu vina. Jednog takvog dana kaže mu Stipan: "Mogao bi ti noćas s ovcama noćiti na mojoj strniki da je malo potoriš."

Marko će mu: "A kako ćeš mi platiti kad znam da nemaš novaca?"

Stipan će mu malo uvrijeđen i žalostan: "Istina, nisam baš pri novcu, ali ne radi se uvijek za novac. Triba činiti dobra dila Bogu na slavu. A ko zna možda ću ti jedared i vratiti."

Pomalo nevoljko Marko pristane i tu noć sa ovcama prenoći na Stipanovoj strnici. Sutra ujutro se oproste i Marko s ovcama pode dalje.

Nije od tog njihovog susreta prošlo ni mjesec dana, nekako početkom prosinca kad su svē češće magle padale na smrznutu zemlju, a evo opet Marka s ovcama. Svrati Stipanu na salaš kad kod njega baš svinjokolj.

Stipan će mu već s kapije radosno: "Baš si dobro trevio. Udi malo se odgrij i okripi!" Marku nije trebalo dviared kazati. Ude, pa sjedne bliže peći. Stipanova domaćica podvori gosta pečenom žigericom i vinom pa se razgovor brzo raspreo.

Odjedared se Marko trgne kao oparen: "Avjak, a moje ovce?"

Izade napolje, pa će na kapiju al' ovaca nigdje. Sav protme.

"Pa di mogu biti?" Prošapta poluglasno. Pode po tragu koji je vodio prema graničnom pojasu i što god je dalje odmicao strah ga je više hvatao i crna slutnja da su ovce prešle državnu granicu i otišle u Madarsku. Magla se sve više spuštala i sve se manje vidjelo. Stigne do pedesetometarskog graničnog pojasa. Trag je pokazivao da su ovce za pašom prešle granicu, ali on se nije usuđivao dalje.

Trčećim korakom vrati se na Stipanov salaš i sav zadihan ispriča mu svoju nevoju da su mu ovce prešle u Madarsku. Sad se i Stipan uozbiljio, jer je znao da sa graničarima nema šale i da se stvar može zaplesti. Te treba ići do prve karaule prijaviti slučaj, a graničari opet u varoš svojoj komandi, a ovi opet diplomatskim putem sve javljaju madarskim vlastima. Dok se ovce ne vrate proći će i nedjelju dana, a još k tome će krivac i krivično odgovarati.

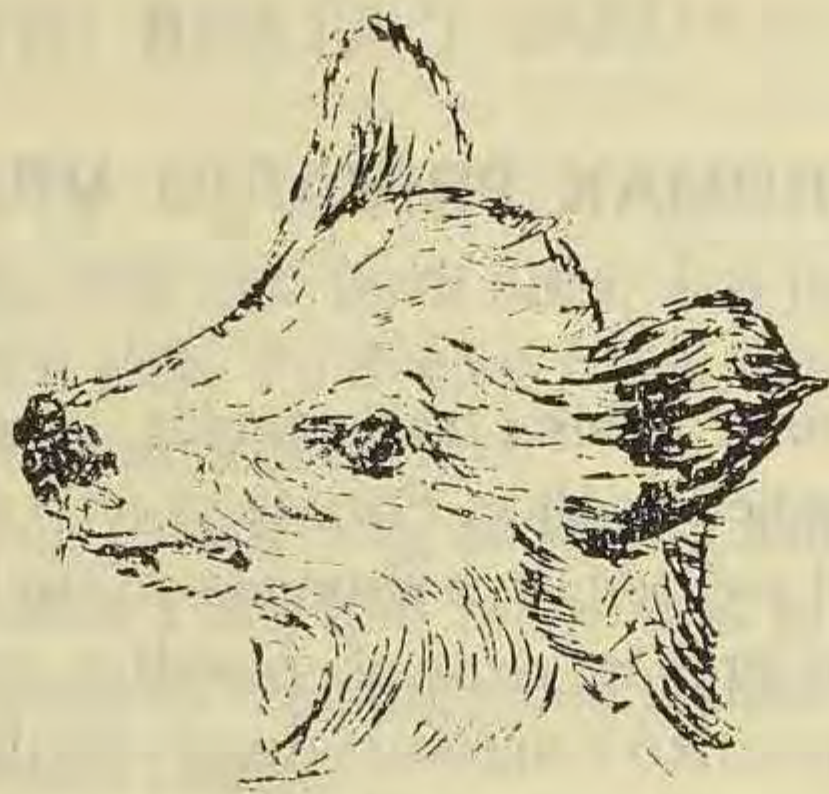
Odjednom Stipanovo se lice razvedri, kao da mu je došla neka spasonosna misao. Zvižne u prste, što je bio znak da Čulan treba da dode. I zaista, za nekoliko trenutaka tu se stvorio Čulan, mašući repom i gledajući svojim pametnim očima. Svi troje žumim korakom stigoše do pedesetmetarskog graničnog pojasa. Trag od ovaca je jasno pokazivao da su ovce prešle granicu i ne hajući za državne propise, pošle za dobrom pašom i nestale negdje u magli.

Stipan uzme na ruke Čulana, okrene mu glavu prema ovčijim tragovima i počme mu govoriti kao razumnom stvorenju: "Čulane moj lipi i pametni. Vidiš te glupave ovce ne znadu da se ne smi prići granica. Sad trk, što god brže možeš za njima, nadi ih i sve do jedne vrati."

Čulan ćavne, što je bio znak da je razumio i obećanje da će zadatak izvršiti. Sprca se po ovčijem tragu, bez pasoša pretrča granicu i nestane u magli. Nije prošlo ni frtalj sata i dok su Marko i Stipan bili kao na iglama u izmaglici se prvo začuje bronza sa ovna, a zatim ćavkanje Čulana, a ubrzo zatim čitavo stado sretno se vrati preko granice, a da nitko od graničara nije to primijetio.

Marku padne kamen sa srca, i dok se Čulan umiljavao gazdi, nadajući se za nagradu dobroj večeri, Marko ganut zagrlji Stipana i skoro kroz suze kaže mu: "Stipane brate, kako ću ti za ovo zahvaliti i čime platiti?"

Stipan će mu veselo: "Ta, mani Marko! Kaka zafala, kaka plaća! Ta, tu skoro si mi potorio strniku. Istina, nisi to učinio rado i malo si me uvridio kad si kazao da nemam novaca i da ti ne možem platiti, al' se sićaš da sam kazo da dobro uvijek treba činiti Bogu na slavu, makar se i ne nadali da će nam se to vratiti. A evo ja ti plaćam na ovaj način."

Zatim pomiluje Čulana pa će mu nježno: "Gledaj Marko! Ako već netko zaslužuje pofalu, to je moj Čulan. Valjda nigdi nema ovaki pametan pulin."

Antun Gabrić

TRI ĐAČKE RIČI

(Narodna pripovitka)

Nosio salašar dva gospodara na koli. Oni, da ji' kočijaš ne razumi, okrenu divanit đaćki.

Salašar jedno vrime ćutio, al' nije dugo mogo ćutnju izdržat, zato ji' upita kakim se to jezikom oni razgovaraju.

Kad su mu rekli da je to đaćki govor, onda ji' ponovo zapita:

– Pa, možete l' vi, gospodo, pored tog jezika mirno spavat?

– A zašto ne bi mogli? – odvrata obadvojica začuđeno.

– Pa, znate – bojažljivo će salašar – brez uvride, ja znam samo tri đaćke riči: porcija, egzekucija i rekviracija, pa kad mi te riči padnu na pamet, cilu noć se mutljam po krevetu, a san ni u komšiluku.

Objašnjenje:

Đaćke riči – znači: latinske riječi.

Porcija – znači: porez.

Egzekucija – znači: pljenidba za porez.

Rekviracija – znači: kupljenje hrane za vojsku.

SIROMAK PRIVARIO VRAGA

Išo jedan siroma' čovik i tražio zarade. Idući tako, naišao na vraga, koji mu ponudi komad zemlje napolice. Pogode se oni i naprave kontrakt na godinu dana. Vragovo će biti rod svr' zemlje, a siromakovo što bude u zemlji.

Kad je došlo proliće, siromak posadi u svu zemlju krumpir. Godina bila kišovita, krumpir lipo niko i narasto i dono vrlo dobar rod. Došlo vrime da se krumpir vadi. Siromak pokosi vrižu pa odnese vragu, a sebi pokopa krumpir, što je bilo u zemlji

Tako je, eto, vrag prošo prve godine "Lucinim sokakom", nije dobio ništa.

Zabrinio se vrag što mu prva godina baš nikako nije pošla za rukom. Sad će se drugačije pogodit sa siromakom.

Ode opet siromaku pa mu nanovo ponudi zemlju. Al' samo tako ako će njegovo bit što je u zemlji, a siromakovo svr' zemlje. Dobro. Pogode se oni, siromak pristane na to.

Kad je došla jesen, siromak zasije krumpirište žitom. Vrag se već unaprid radovo novom rodu, kako će on sad siromaka nadmudriti. Prispila žetva, siromak pokosi žito pa ovrše, a vragu počupa strniku, koren od usiva, što je bilo u zemlji, pa odnese vragu.

Sad se već vrag počo strašno zlovoljiti. 'Tio se manit ortakluka s takim lukavim čovikom. Al' opet se pridomislili da će se još jedared oprobati.

Sad ću ga, veli, zacilo nadmudriti. Iskaću od njega i koren i vr' od usiva.

Potraži opet, dakle, siromaka da se pogode, al' samo tako da njegovo bude i koren i vr', a siromakovo sridina stabljike od usiva. Siromak pristane na sve.

Kad je došlo proliće, siromak posadi kukuruze. Isprva se vrag radovo, jer nije vidio na kukuruznoj stabljiki nikakvog ploda, pa je mislio da će je l' na vrvu, je l' u zemlji roditi, pa će tako sve njegovo biti. U jesen, kad su kukuruzi sazrijali, siromak očiče vrvove od kukuružne i počupa čukanjice pa odnese vragu, a sridu od kukuružne uzme sebi pa obere klipove.

Tako se vrag opet privario, pa mu je nestalo i traga i glasa. Nikad više nije napastovo ljude da š njim ortače.

(Bunjevačka narodna pripovijetka — iz neobjavljene zbirke Ive Prčića.)

TRI BRATA I JABUKA

Tako bila tri brata, koji nisu imali ništa, doli jednu lipu voćku jabuku. I tu su jabuku čuvali ko oči u glavi. Po dvojica bi išli na rad, a jedan bi osto i čuvo jabuku. I tako bi stražarili redom, naizmenice.

Jedared pošalje Bog jednog svog anđela da vidi kako braća žive. Anđeo se priobuče u prosjačko odilo i ode kod braće. Kad je očo, a ono baš najstariji brat čuva jabuku. Anđo zaprosi da mu udili jednu jabuku.

Brat pokaže na jabuku i kaže:

– Ovo je moje, a ovo je moji braća.

Onda uzabere jednu jabuku sa svoje grane pa kaže:

– Evo ti od moji, a od bratinski ti ne možem dat.

Prosjak mu zafali pa ode.

Sutradan je stražario sridnji brat. Anđo, ko prosjak, opet dođe i zaprosi da mu udili jednu jabuku.

Brat pokaže na jabuku i kaže:

– Ovo je moje, a ovo je moji braća.

Onda uzabere sa svoje grane jednu jabuku pa kaže:

– Evo ti od moji, a od bratinski ti ne možem dat.

Prosjak mu zafali pa ode.

Sutradan je stražario najmlađi brat. Prosjak – anđo dođe i njemu i zaprosi da mu udili jednu jabuku.

I najmlađi brat isto tako pokaže na jabuku i rekne:

– Ovo je moje, a ovo je moji braća.

Onda uzabere sa svoje grane dvi jabuke i kaže:

– Evo ti od moji, a od bratinski ti ne možem dat.

Prosjak – anđo zafali pa ode.

Sad anđo odleti natrag Gospodu Bogu da mu kaže kako braća žive. Kad je sve ispriповido, onda dragi Bog rekne opet anđelu:

– Ajd, iđi ti opet doli pa njim udili bolji život.

Anđo se opet priobuče u prosjaka pa ujutru rano ajd kod braća. Baš ji' zatekne sva trojicu kod kuće. Nazove im "faljen Isus". A oni njemu odgovoriše "navike amen". Onda anđo – prosjak rekne:

– Vidim da ste čestiti ljudi, ajte sa mnom, pa ću vas odvesti u bolji život.

Braća pođu za njim brez riči. Kako su išli, naiđu na jedan potok, tu pristanu malo na opočitak, a anđo zapita najstarijeg brata:

– Šta bi ti najvolio da imaš?

A on odgovori:

– Da je sve vino što proteče ovim potokom, pa da je moje

Anđo samo prikriži štapom i potok se pritvori u vino. Tu su burad, tu su kace, tu veliki podrumi, ljudi podrumari. Jedni odlivaju, drugi toče, a on samo prima novce, ko u kakom velikom bircu.

Onda ando rekne:

– Evo ti, što si želio, pa sad živi dalje.

Tu ga ando ostavi, a on s onom dvojicom pođe dalje.

Idu oni opet, idu, kad naidu na jedno široko polje puno golubova ko u jesen čvoraca. Sidnu malo da se odmore, a ando zapita sridnjeg brata:

– A šta bi ti najvolio da imaš?

A on odgovori:

– Da su ovi golubovi ovce, a polje pašnjak pa da je sve moje.

Ando samo prikriži štapom, a golubovi stvore se ovce, a polje bujan pašnjak. Jedni muzu, drugi siru, tu je mliko, tu je sir, tu je maslo, tu čobani, tu stana-
rice, tu ovčinjaci, tu kuće za stanovanje, pravi majur. Onda ando rekne:

– Eto ti što si želio, pa sad živi dalje.

Tu ando ostavi i njega pa on s najmlađim bratom pođe dalje.

Idu oni tako, idu, kad dođu u jednu šumu, sidnu na jedno drvo da malo otpočinu. Onda ando zapita i najmlađeg brata:

– A šta bi ti najvolio?

Najmlađi brat odgovori:

– Ja ne želim ništa drugo, samo da mi Gospodin Bog da ženu od prave kršćanske krvi.

Onda ando rekne:

To će bit malo teško! Na svem svitu je bilo samo tri divojke od prave kršćanske krvi. Dvi su se već udale, još je samo jedna divojka, i to je pomorskog kralja kćer. Al' mi ćemo zato ić u prosidbu.

Krenu oni upravo u grad pomorskog kralja. Kad su stigli na kapiju, a tamo puno svita i kola. Oni zapitaju šta je to. A stražar njim kaže da su to prosci kraljeve divojke, i to dva kraljevića iz komšinski' zemalja. Onda ando rekne bratu:

– Šta ćemo sad? Jesi l' pono jabuku?

Najmlađi odgovori "jesam", pa je izvadi iz torbe.

Ando je prikriži štapom i rekne:

– Ajdmo i mi u prosidbu.

Kad su došli u kraljeve dvore, a tamo i ona druga dva prosca. Oni izvadili jabuke, izvadio i najmlađi brat. Onda kralj pozove divojku da kaže za koga će. Ona samo oborila oči pa ćuti. Onda kralj rekne:

– Eto, ćeri, pa sad izbiraj. Ovo su ovde kraljevići, a ovo prosjaci. Kako odabereš, tako će ti biti.

A divojka opet samo oborila oči pa ćuti.

Onda prosjak – ando rekne:

– Znaš šta? Nek divojka uzme sve tri jabuke, nek ji' znamenuje i metne na dolaf, pa čija jabuka priko noći istira litostrast, za tog nek divojka pođe.

Oni svi na to pristanu, a divojka učni kako je ando reko.

Kad ujutru, a to najmlađeg brata jabuka prolistala. Onda divojka rekne da će se udati za njega, makar je i prosjak.

Sad i kralj nije mogo drugačije kad je obećo, da će i on pristati na to: čija jabuka prolista, tog da budne divojka. Kralj uzme ćer i zeta, odvede ji' u crkvu pa se vinčaju i onda rekne:

– Eto ćeri, kako si odabrala, tako nek ti budne. Idite i živite kako vas Bog uputio.

Anđo ji' odvede u šumu i tamo su živili u jednoj kolibici.

Sad anđo odleti natrag u raj i kaže Gospodinu Bogu da je odveo braću u bolji život.

Živili braća tako jedno vreme, onda Bog pošalje opet svog anđela da vidi kako sad braća žive. Anđo se opet priobuče u prosjaka pa ode najstarijem bratu i zaprosi čašu vina. Onda najstariji brat rekne:

– Kad bi ja svakom prosjaku udilio po čašu vina, šta bi onda meni ostalo.

Anđo se razljuti, lupi štapom o zemlju i sve se opet stvori kako je prija bilo. A najstarijem bratu rekne:

– Nije to za te! Najlipši si ti pod jabukom!

Onda anđo ode sridnjem bratu i zaprosi od njeg skrišku sira. Sridnji brat rekne:

– Kad bi ja svakom prosjaku udilio po skrišku sira, šta bi onda meni ostalo.

Anđo opet lupi štapom o zemlju i sve se opet stvori kako je i prije bilo. A sridnjem bratu rekne:

– Nije to za te! Najlipši si ti pod jabukom!

Sad anđo ode najmlađem bratu da vidi kako on živi.

Zaprosi komadić kruva, a oni se uzvrte, jel baš nisu imali ni zalogaja kruva, a ni trunke brašna u kući. Šta će sad? Daj brže bolje samelju kore od 'rasta, žena zakuva, užari cripanju i metne da se peče. Dotleg čovik ode s tikvom rad ladne vode na planinski izvor, čija je voda najbolja bila u svoj okolini. Kad se krov ispekko, oni se stanu izgovarati da bi ga i bolje počastili, al' kad su siroti, pa nemaju štim drugim. Kad čovik načo somun, a ono krov lip ko kolač. Tako njim je drago bilo, i nisu znali kako da se Bogu zafalu na tolikom daru. Onda donesu tikvu s vodom, a kad oni, a ono u tikvi najbolje vino. Sad su bili veseli, priveseli što su i oni mogli svog gosta ljudski počastiti.

Onda prosjak – anđo prikriži štapom kolibicu i u taj ma' se stvore najlipši kraljevski dvori i u njima silno bogatstvo i 'rane svakojake. A njima anđo rekne:

– Eto vam sad pa živite i uživajte, jel ste i od vaše sirotinje svesrdno prosjaku udilili.

I sad ji' anđo blagosovi i odleti natrag u nebo, a oni ostanu sritni u svom dvoru, pa ako su živi, još i sad su tamo.

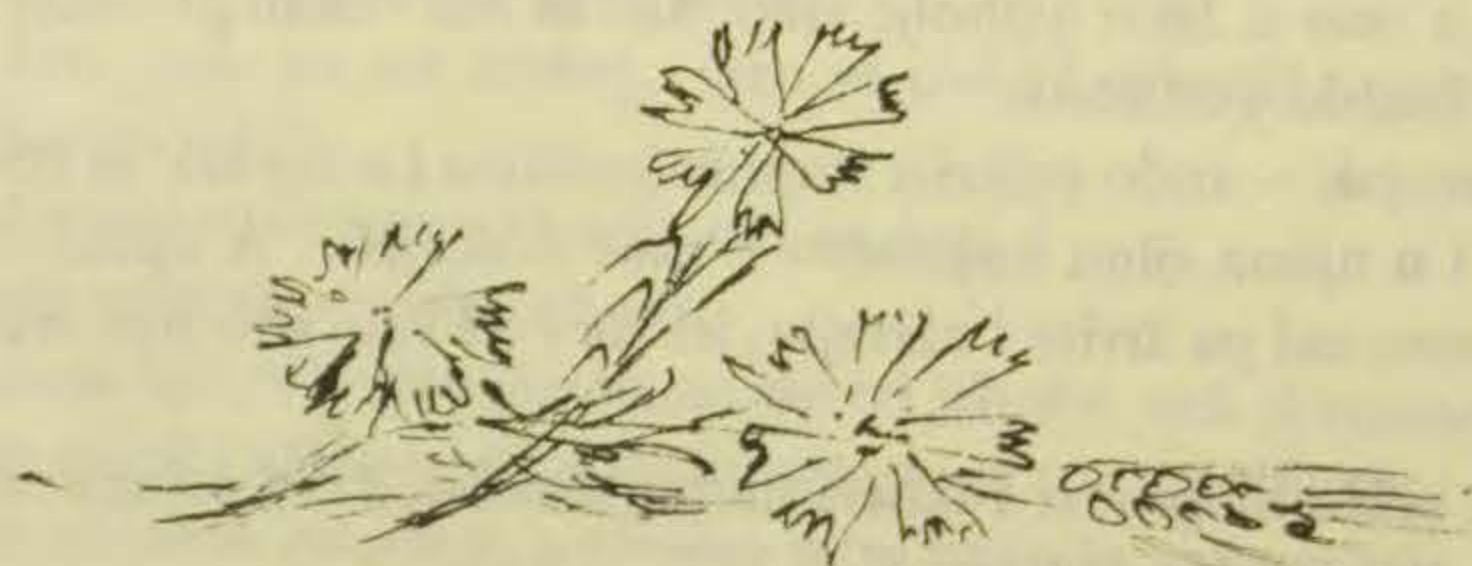
(Bunjevačka narodna pripovidka –
iz neobjavljene zbirke Ive Prčića)

BIOGRAFSKI PODACI

pjesnikinja, čije su pjesme objavljene u ovom kalendaru.

1. ANA BALAŽEVIĆ je rođena 1914. god. na salašu kod Tavankuta, a već dugo vremena živi u Tavankutu.
2. MATIJA DULIĆ je rođena 1912. god. na salašu na Đurđinu, gdje i sada živi kao majka brojne obitelji.
3. KATA IVANKOVIĆ je rođena 1925. god. na salašu kod Tavankuta, a sada živi na salašu kod Starog Žednika kao majka brojne obitelji.
4. TONA KUJUNDŽIĆ je rođena 1914. god. na salašu u kraju koji se zvao Pavlovac, a danas je to dio Male Bosne. Od rane mladosti živi u Subotici.
5. ĐULA MILODANOVIĆ je rođena 1938. god. na salašu kod St. Žednika, a sada živi u Subotici.
6. MARGA STIPIĆ je rođena 1913. god. u Tavankutu, gdje je provela najveći dio života, a sada živi u Subotici.
7. MARIJA VOJNIĆ PURČAR je rođena 1914. godine na salašu kod St. Žednika, a najveći dio života je provela u Subotici, gdje je umrla 1982. godine.
8. MARIJA VUJKOVIĆ LAMIĆ, je rođena 1920. god. na salašu u kraju koji se zvao Pavlovac, a danas je to dio Male Bosne. Život je provela na salašu i u Subotici, gdje je umrla 1980. godine.

šaljiva stranica

OBA BRATA BRIJU

Berber Ante imao brata advokata. Peckali ga poznanici što i on ne izuči za advokata, nego šiša i brije ljude.

On im odgovori:

– Isti poso radimo mi obojica, samo što ja brijem bradu, a šišam kosu i brkove, a moj brat - džepove.

FIZIČKI RAD

Mile Danguba više je volio nerad nego rad. Jednom rukom u džep, drugom cigaretu u usta pa uživa.

Ali, popusti mu zdravlje.

Pušio je i dalje, ali je zavijao cigarete.

Pita ga prijatelj Zivalo:

– Što ne pušiš gotove cigarete?

– Doktor mi je rekao da bi radi zdravlja dobro bilo što fizički raditi – reče Dango.

PO SVETOM PISMU

Tri mladića, tri bekrije, sretnu starog Židova i počnu ga podrugljivo pozdravljati:

– Dobro jutro, oče Abrahame!

– Dobro jutro, oče Izače!

– Dobro jutro, oče Jakove!

Stari se samo nasmiješi i reče:

– Varate se vi mladići. Ja nisam ni Abraham, ni Izak, ni Jakov. Ja sam sin Kirov – Saul, koji je pošao tražiti izgubljene magarce svoga oca... I hvala Bogu, gdje ih, evo, nađoh.

IMA PRAVO

Uhvatili ga da bespravno lovi.

– Vi nemate pravo loviti ove godine. Dozvola vam je lanjska. –

– Znam. Ali, ja lovim samo ono na što sam lani pucao, a nisam pogodio.

ONA NIJE KRIVA

Žena: – Sutra će biti deset godina kako smo se uzeli. Da li da zakoljem gusku?

Muž: – Zašto? Ona, jadna, nije tom ništa kriva!

VODENICA NA SUHOM

Starac, planinac, koji se prvi put našao u gradu pred jednom golemom zgradom, upita đake koji su stajali pred njom:

– Kakva je ovo zgrada?

Nestašni đaci viknu u glas:

– V o d e n i c a.

E, viš, molim te, zato je pred njom toliko magaraca – reče starac i ode.

PISMA PO ŽELJI

Šime Ivić, pučki pisnik, bio je birtaš. Dva mladića naruče piće i sleptaju Šimu da o njima dvojici napiše pismu.

– Nemam kada. Žena pere košulje i moram joj vuć' vode.

– To ćemo mi. Samo ti sidi i piši.

Navuku vode, vrate se i zatraže pismu. A ona je glasila:

Al' je Šime Ivić

napravio zgodu:

dva magarca mlada

vuku ženi vodu.

šaljiva stranica

Profesor pita učenika:

– *Ivice, pokaži mi na karti Jadransko more.*

Ivica pipa po karti tražeći.

– *Šta pipaš? zapita ga profesor.*

– *Tražim gdje je mokro! – odgovori učenik.*

Na sudu sudac kaže optuženom:

– *Optuženi, ukrali ste automobil. Šta imate reći u svoju odbranu? – pita sudac.*

– *Druže sudac – reče optuženi – automobil sam našao pred grobljem pa sam mislio da je vlasnik otišao umrijet.*

Seljak došao u grad na stočni sajam. Poslije sajma riješi posjetiti neke rođake, pa ode kod najbližeg.

– *Otkud ti ovdje, Marko? – upita rođak.*

– *Pa, eto došao sam na stočni sajam pa velim da i tebe vidim.*

Vodič se obraća posjetiocima u akvarijumu:

– *A ovdje vidite našeg džinovskog krokodila, koji je u stanju za jedan obrok pojesti čitavog vola. Molim gospodu da se suviše ne približavaju.*

Na vjeronauku župnik pita djecu:

– *Dokle su Adam i Eva ostali u raj?*

– *Do jeseni – odgovori jedan.*

– *Zašto baš do jeseni?*

– *Pa onda zriju jabuke.*

Muž za doručkom priča ženi:

– *Noćas sam sanjao da sam stao na ekser i povrijedio se.*

– *Tako i treba kad spavaš bos.*

Što vi imate zamjeriti našim kobasicama?

– *Ne sviđaju mi se krajevi.*

– *Krajevi kao krajevi. Na svim kobasicama na svijetu su isti.*

– *Da, ali na vašim su suviše blizu jedan drugog.*

Otac: – sine, zašto ti dobivaš u školi samo jedinice?

Sin: – Ne znam, tata, valjda one bolje ocjene izvoze.

Frizer se ljutito obraća šegrtu:

– *Pa zašto su ti ruke tako prljave?*

– *Pa danas još nisam imao ni jedno pranje kose.*

Profesor matematike obraća se učniku do prozora:

– *pogledaj one volove što prolaze i brzo mi reci koliko ih ima.*

– *Šest.*

– *Kako si došao do tog broja?*

– *Prebrojao sam njihove rogove i podijelio s dva.*

– *Zašto tako kompliciraš? Bolje da si im prebrojio noge i podijelio sa četiri.*

12061-12061m

PRILOZI
DJECE I MLADIH

---

za „DANICU”

---

zkv.h.org.rs

mladost - radost

OVAJ PRILOG "DANICE" ZA DJECU
uredio je kapelan Ivica Prčić s grupom mladih vjernika

K R U H

Ja sam živi kruh koji je s neba sišao. Tko jede od ovoga kruha živjet će uvijek.

Ivan 6,51

+

Gospodine, ti nisi htio
praviti kruh od kamenja.
Ti kažeš da je tvoja riječ za mene kruh.

Ali i ovaj kruh iz zemlje dolazi od tebe.
Otkako čovjek na zemlji živi,
ti ga hraniš.

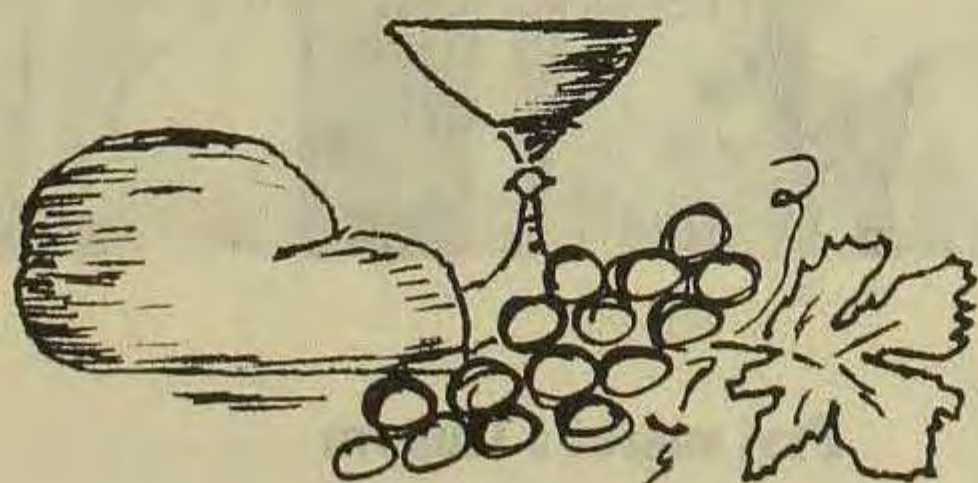
Hvala ti za kruh zemaljski
i za kruh koji s neba silazi.
Jest ću što mi ti daješ.

Želio bih shvatiti tajnu
da živim od tvoje riječi.
Htio bih prodrijeti u tvoju riječ,
da ona postane moj kruh.

Htio bih shvatiti tajnu
da zemaljski kruh od tebe dolazi.
Želio bih ga sa zahvalnošću jesti
dok u svom kruhu ne susretnem tebe.

+

Ti si kruh. S oltara tvoj život struji
u naš zemaljski život.
Dadneš li ti stolu svoj blagoslov,
stol će biti posvećen.
Što primimo, želimo uzdignuti
kao što si ti učinio na svetoj večeri.
Daj Gospodine da sve tvojim životom živi.

P R E T V O R B A

Jučer
pretvorba
vode u vino

Danas
pretvorba
vina u krvi Gospodinovu

Sutra
Pretvorba
moje smrti
u njegovo uskrsnuće!

Prvi susret s Isusom

SJEĆANJE NA PRVU PRIČEST

Već u posljednje dane pred samu nedjelju moje Prve Pričesti, svi smo u kući bili posebno raspoloženi i užurbani. Te nedjelje pred Prvu Pričest više puta smo išli na vjeronauk, a u subotu smo se posebno pripremili za sutrašnji dan sa svetom ispovjedi.

Tata je brinuo za prase koje će se peći za ručak. Mama se trudila da sve bude u svom redu, a ja iskoristim razmišljajući i veseleći se, jer ovakav osjećaj radosti pomiješan sa nekom tremom, još do tada nisam doživjela. Tako blizu, a meni još tako daleki dan će sutra osvanuti. Prošla sam sa viklerima u kosi na spavanje. Jutro je osvanulo i mama me je probudila. Za kratko vrijeme svi smo bili gotovi i spremni za polazak. Dok smo se približavali crkvi, na ulici smo sretali poznanike koji su mi govorili da sam lijepa kao mali anđeo. Bila sam ponosna na svoj izgled a i na samu sebe, jer sam znala što ću toga dana doživjeti, i taj trenutak pamtititi dugo, dugo.

Primit ću Prvu Pričest.

Zaista je to bio veliki dan za mene. Moja sestra je bila pomalo zavidna, jer nije razumjela da je još suviše malena i da će njeno vrijeme doći tek za četiri godine. U crkvi je bilo sve osvjetljeno. Oltar je bio ukrašen cvijećem, činilo mi se da je tada bilo sve najsvečanije. Sveta Misa je počela. Svi smo učestvovali, ređajući se svako sa svojom pjesmom ili recitacijom, koje smo ranije naučili napamet.

Došao je trenutak pripremanja za pričest. I zaista zvonce je zazvonilo. Svi smo polako prilazili oltaru gdje nas je čekao velečasni s kaležom u ruci

Dok sam prilazila, noge su mi pomalo podrhtavale — ne znam ni sama zašto. Kada sam primila Tijelo Kristovo, vratila sam se na svoje mjesto i treme je nestalo kao da je nikada nije ni bilo. Jer, Isus je bio sa mnom.

Tada sam bila najsrećnija.

Ubrzo smo išli na doručak kod velečasnog, gdje smo pripremili malu priredbu za naše tate, mame i sve najbliže. Zatim smo se slikali za uspomenu i sjećanje na najljepši dan. Kasnije smo pošli svatko svojoj kući sa svojima. Kod kuće je već sve bilo spremno za ručak.

Taj dan zaista neću nikada zaboraviti.

N e v e n a

4. r. os. šk. — župa sv. Terezije, Subotica

DOPUSTI

Dopusti,
da uvijek Ti budem blizu;
da te međ' zvijezdama gledam
i sa suncem blagoslivljam
a opet osjetim kraj sebe...

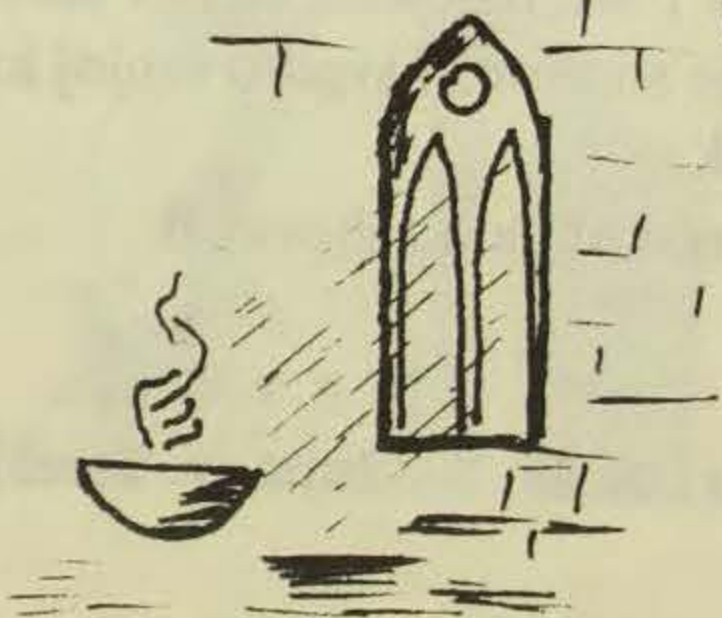
Dopusti
da ti poklonim sve tihe samoće
i vrhunac najsmjelijih nadanja
dopusti da se uvijek osjećam Tvojom.

Dopusti
da sva svoja jutra i sjetne sutone
posvetim Tebi
(i da nikad ne dođem u iskušenje
da, poput Betovena, pocijepam posvetu)

Dopusti
da Tebi povjeravam sve svoje misli,
odluke i dileme
koje nitko drugi možda saznati neće,
jer si jedini koji nikad neće iznevjeriti.

Uzburkaj u meni ono od iskona dobro
i daj da ono uvijek vlada
nad nespokojem moje duše.

Lejla

POVIJEST EUHARISTIJSKOG SLAVLJA

Euharistija je jedan od sedam sv. sakramenata. Euharistija je tajna vjere, srce i središte kršćanskog života. Euharistija je nekrvna Kristova žrtva na križu u kojoj se Krist u ljubavi predaje za nas, poslušan Ocu do kraja. Euharistija je i vazmena gozba Kristova u kojoj nam se Krist daje kao hrana za vječni život. Ona je i Novi Savez u Kristovoj krvi. U euharistiji susrećemo živog-uskrsnulog Krista. Euharistija je, konačno, zahvala Bogu – sama riječ "eucharistia" na grčkom jeziku znači "hvala"! Sakrament euharistije slavimo i primamo na svakoj sv. Misi.

Ali kako je sve to počelo?

Već od prvih razreda osnovne škole jedan od glavnih predmeta jest i povijest, odnosno istorija. To je predmet u kojem se proučavaju počeci razvoja pojedinih naroda – njihova kultura, uspjesi i neuspjesi, borba... Svako područje života može se proučavati pod povijesnim vidom. Tako se istražuje povijest zemalja, povijest muzike, povijest automobilizma, a u medicini se istražuje i povijest bolesti... Isto tako i naša vjera ima svoju povijest. Na vjeronauku učimo o Starom i Novom Zavjetu – učimo o prorocima, učimo o Isusu Kristu.

Najvažnija osoba za nas vjernike u čitavoj povijesti kršćanstva jest Isus Krist. On je toliko utjecao na tok čitave povijesti čovječanstva da svi ljudi na svijetu broje godine od Isusa Krista. Ono što u školi kažu "nova era" – to znači "od Isusa Krista".

I euharistija kao sakrament ima svoju povijest. Kako se to dogodilo? O tome nas izvještava Sveto pismo, koje je najvažnija knjiga kršćanstva – nove ere. Zapisali su nam to evanđelisti Matej, Marko i Luka i još sv. Pavao apostol.

Isus prije nego je morao uzeti križ, skupio je svoje učenike na posljednju večeru. Što se tamo radilo? Ovako piše sv. Luka: "Kada dođe čas, sjede Isus za stol i apostoli s njim. I reče im: Svom sam dušom čeznuo ovu pashu blagovati s vama prije svoje muke..." – Što to znači? – Isus kaže da je svom dušom čeznuo da dođe do te zadnje večere zato što se tamo dogodilo nešto veliko. Isus je tu ustanovio sakrament euharistije, pričesti.

Što je Isus tamo zapravo uradio, što je bilo najbitnije na toj posljednjoj večeri? – Čuli smo. On je uzeo kruh – običan kruh i kazao je da je to njegovo tijelo koje se predaje iz ljubavi za nas, za sve ljude. Isto je uzeo i čašu - kalež s vinom i kazao da je to njegova krv koja se proljeva za sve nas.

To je najbitnije u euharistiji. Učimo na vjeronauku da svaki sakrament ima materiju i formu. Iz ovog teksta vidimo da je materija euharistije kruh i vino, a forma one riječi koje Isus izgovara: "Uzmite i jedite ovo je moje tijelo... uzmite i pijte ovo je moja krv". Prema tome, kad svećenik u misi vrši pretvorbu, čini ono isto

što je Isus činio na zadnjoj večeri. Svećenik pretvara kruh i vino u tijelo i krv Isusovu. To je jedno veliko čudo. Mi ne vidimo ništa – pred našim očima je i dalje kruh i vino, a ipak znamo i vjerujemo da taj kruh i to vino nakon tih Isusovih riječi više nije kruh i da vino nije vino, nego tijelo i krv Kristova. I u onoj pjesmi "Klanjam ti se smjerno..." pjevamo: "vid i opip, okus varaju se tu, al' za čvrstu vjeru dosta je što čuh...", a čuli smo i čujemo da Isus kaže: "To je moje tijelo i to je moja krv."

I, sjećamo se da je Isus kod zadnje večere kad je uzeo kruh, zahvalio Bogu... i zato je euharistija i zahvala. Isus je zahvaljivao Bogu svom Ocu, što je spasio čovječanstvo od propasti. I mi svakom euharistijom, svakom Misom zahvaljujemo Bogu što nam je dao Isusa koji nas je svojom smrću spasio i otkupio da, pričešćujući se postignemo život vječni, da dođemo u raj.

I još, vidimo da je to bilo za vrijeme večere. Kad nekom dolaze gosti, onda se sprema večera ili ručak i zato je to onda gozba. Biti zajedno za jednim stolom je znak prijateljstva, bratstva i slavlja. Zato je svaka sv. Misa, svaka euharistija jedna velika gozba ljubavi na koju nas Bog poziva i na kojoj nam kao hranu daje tijelo i krv Kristovu.

Sv. Ivan, apostol i evanđelista o euharistiji govori na malo drugačiji način. On ne spominje posebno posljednju večeru, nego spominje jedan Isusov govor u kojem sam Isus tumači euharistiju. Isus u tom govoru kaže: "Ja sam kruh živi koji je s neba sišao. Tko bude jeo od ovoga kruha živjet će uvijek". Prema tome, Isus nam hoće reći: Ako se budete pričešćivali, ako budete primali moje tjelo kao jelo, živjet ćete uvijek. On nam hoće reći da postoji vječni život – i kao što se u ovom životu hranimo kruhom da bismo živjeli – tako moramo jesti i taj kruh života – tijelo Kristovo da bismo mogli živjeti vječno.

Isus je rekao svojim učenicima kod ustanove euharistije "Ovo činite meni na spomen" – i apostoli su poslušali Isusa. Oni su ponavljali to što je Isus učinio. U knjizi Djela apostolskih zapisano je kako su oni to činili – Opis je vrlo sažet: Prva kršćanska zajednica u Jeruzalemu "bijaše postojana u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama" (Dj 2, 42). Njihov izraz za "euharistiju" bio je "lomljenje kruha". Eto tako je to počelo i tako je bilo u prvoj Crkvi. Kasnije je to nastavljeno i euharistija se slavi već gotovo dvije hiljade godina. Puno toga se tokom povijesti mijenjalo – ali uvijek je ostalo isto i uvijek se kroz povijest ponavljalo ono što je Isus rekao na zadnjoj večeri.

Evo opis jedne euharistije iz 155. godine. Zapisao ju je sv. Justin, mučenik: "U dan, zvan danom sunca (tj. u nedjelju) svi oni koji stanuju u gradovima i selima okupljaju se na isto mjesto i čitaju uspomene apostola ili spise proroka, dokle to vrijeme dopušta. Kada je čitač svršio, onaj koji predsjedava, drži govor da opomene i potakne provesti u djelo ove dobre primjere. Zatim svi zajedno ustajemo i uzdižemo molitve... Kad završimo molitve, grlimo se uzajamnim poljupcem. Zatim donesu onome, koji predsjedava braći, kruh i čašu vode i vino. On ih uzme i hvali i slavi Oca sviju po imenu Sina i Duha Svetoga, zatim izgovara dugačku zahvalu, da bismo bili dostojni ovih darova. Kad svrše molitve i euharistijsku zahvalu sav narod klikne: Amen.... Nakon što je predsjedatelj dovršio davanje hvale i na-

rod odgovorio, oni koje mi zovemo đakonima dijele svakome od prisutnih kruh i vino euharistizirano (tj. nad kojima su izgovorene riječi posvete) i od toga nose odsutnima... Euharistizirana hrana... jest tijelo i krv onog utjelovljenog Isusa.”

Na kraju još par riječi kako je došlo do današnjeg oblika sv. Mise u okviru koje primamo sakrament euharistije. Isusova misa je imala dva bitna dijela i jedan nebitni. Bitni dijelovi su pretvaranje kruha u tijelo Isusovo i pretvaranje vina u krv Isusovu. To je prvi dio. Pričest sviju nazočnih je drugi dio. Nebitni dio je bio pranje nogu. Iz toga se razvila današnja sv. misa.

Naš prvi dio mise – služba riječi – uzet je iz židovskog bogoslužja. Kad bi se Židovi sabrali, najprije su molili molitve. Onda su čitali Sveto pismo i to najprije jedan dio iz Mojsijeva zakona. Onda su molili ili pjevali psalam. Nakon psalma bilo je drugo čitanje iz SP, iz proroka. Nakon toga je bila propovijed. Zatim je slijedila molitva i time je bogoslužje bilo gotovo. Tako i mi u misi danas čitamo najprije jedan dio iz SP, onda se moli ili pjeva psalam i onda se čita evanđelje, nakon kojeg slijedi propovijed, a onda sveopća molitva vjernika. To je prvi dio mise.

Tokom povijesti dolazile su kojekakve promjene. Tako je na pr. u 2. vijeku uvedeno: Ispovijedam se... a u 4. vijeku su prvi put molili: Slava Bogu na visini i to na Božić jer je to božićna pjesma. U 5. vijeku su prvi put u Antiohiji u misi molili: Vjerujem u jednoga Boga... a od 11. vijeka moli se to vjerovanje u čitavoj Crkvi. Prije smo misu imali na latinskom jeziku, a poslije II. Vatikanskog koncila uveden je narodni jezik...

Ne meijemo zaboraviti da Crkva nikad nije dirnula u onu jezgru, u Zadnju večeru, u pretvorbu i pričest. To se ne smije mijenjati, jer je to Isus odredio da tako bude – sve drugo se može i danas promijeniti, jer su to manje važne stvari. I sve ono što imamo prije i poslije središnjeg dijela sv. mise – pretvorbe i pričesti – je zato da bismo taj najljepši dio mise uokvirili u lijepe molitve i čitanja da on bude još ljepši i da se time bolje pripravimo na pričest. To je kao kad dijamant uokvirimo srebrom ili zlatom da bude još ljepši.

To je u kratkim crtama povijest euharistije.

VEČERA 19. TRAVNJA GODINE 30.

U četvrtak 19. travnja 30. godine po našem računanju vremena, dan prije svoje muke i smrti, Isus je u jednoj dvorani u Jeruzalemu okupio oko stola svoje apostole. Blagovali su pashalnu večeru, kako je to bio sveti običaj Izraelaca otkako su izišli iz ropstva u Egiptu. Glavno jelo na toj večeri bio je jaganjac – na spomen onoga jaganjca što su ga Izraelci jeli u noći prije izlaska iz Egipta i čijom krvlju su označili pragove svojih kuća da ih mimoide pošast koja je te noći harala Egiptom. Znali su da je, na neki način, jaganjac stradao mjesto njih, da ih je njegova krv spasla.

JAGANJAC – SLUGA PATNIK

Poslije su proroci počeli očekivati Spasitelja, Slugu Patnika (Iz. 53) koji će poput onog jaganjca preuzeti na sebe odgovornost za grijehе svega naroda: koji će postradati da svojom krvlju spasi narod. Posljednji prorok Staroga Zavjeta, Ivan Krstitelj, susreo je godine 27. na rijeci Jordanu Isusa iz Nazareta, prepoznao u njemu Spasitelja i pokazao ga narodu riječima: "Evo Jaganjca Božijeg koji uzima grijehе svijeta". (Iv 1, 29)

ISUSOV NAJJEDNOSTAVNIJI "IZUM"

Blagujući te večeri 19. travnja godine 30. vazmenog jaganjca, Isus je znao da će sutradan u svojoj smrti ispuniti sve ono što je taj jaganjac pretkazivao kroz trinaest stoljeća Izraelove povjesti. Tu je Isus posljednji put blagovao staru žrtvenu gozbu i odmah odlučio za svoje vjernike ustanoviti novu žrtvenu gozbu koja će se prinositi i blagovati do svršetka svijeta. Htio je da to bude sasvim jednostavno i vrlo znakovito. Evanđelist Matej, koji je toj večeri prisustvovao, ovako izvješćuje:

"Dok su blagovali, uze Isus kruh, zahvali i razlomi ga, pa ga davaše učenicima govoreći: Uzmite i jedite! Ovo je tijelo moje. Zatim uze čašu. Te zahvali i dade im govoreći: Pijete iz nje svi, jer ovo je moja krv, krv Saveza, koja se proljeva za sve, za oprostenje grijeha. (Mt. 26, 26–28) Evanđelist Luka još bilježi da je Isus nakon toga rekao: Ovo činite na moju uspomenu." (Lk 22, 19)

POSLJEDNJA VEČERA U VJERI ZAJEDNICE

Na temelju tih riječi apostoli su odmah nakon Isusova uskrsnuća počeli okupljati vjernike i ponavljati ono što je Isus tada učinio, izgovarajući nad kruhom i vinom navedene njegove riječi, da zatim zajedno sa vjerničkom zajednicom taj Kruh jedu i to Vino piju. Čvrsto su vjerovali da je taj Kruh pravo Tijelo Kristovo, a to Vino prava Krv Kristova. Time su, kao što i mi činimo u svetoj misi, navještali Isusovu smrt, slavili njegovo uskrsnuće i očekivali njegov slavni dolazak na kraju povijesti. Ta žrtvena gozba (koju prema latinskoj riječi "missa" što znači otpuštenje, obično zovemo misom) od samog se početka prema grčkom zove euharistija, što znači zahvala ili hvala. Isus je, naime, svojom žrtvom i uskrsnućem najsavršenije proslavio Oca, dao mu hvalu.

OBITELJ OKO STOLA

Time što nas je okupio oko stola Isus je naznačio da je njegova zajednica Crkva prava obitelj, a ne neka škola, vojska ili stranka. Škola se okuplja u učionici, vojska u kasarni ili na bojištu, stranka na mitingu i izboru, a obitelj oko zajedničkog stola.

ŠTO ZNAČI KRUH

Darivajući nam svoje tijelo pod prilikom kruha, Isus je naznačio da nam je dobar kao kruh, te i mi treba da postanemo kao dobar komad kruha za druge ljude. Da se nesebično trošimo kako bi i drugima bilo bolje, kako bi se okrijepili. Primajući naš kruh da ga pretvori u svoje tijelo, Isus je primio sav naš ljudski rad, privredu i kulturu, sve naše dobro i zlo, sve naše kreposti i grijeh. Tako i mi moramo prihvaćati svijet i ljude onakve kakvi jesu, žrtvujući se da ljudi postaju bolji, da bude manje zla.

ŠTO ZNAČI VINO

Primajući naše vino da ga pretvori u svoju krv, Isus je također prihvatio sav naš rad, stvaralaštvo i zakon, svu radost i žalost ljudsku. Time je također pokazao da za nas želi biti kao čaša dobrog vina da nas obraduje i ojača. Ali to također znači da i svaki od nas mora biti poput dobrog vina da donosi radost ljudima oko sebe.

U našoj ljudskoj radosti – u stvaralaštvu i zabavi baš kao i u vinu ima grešne opojnosti, čak i zločina. Isus prima takav svijet, za takav se svijet žrtvuje da bi ga promjenio. To je zadatak i svakog vjernika koji sudjeluje u euharistiji.

Tako su u našem kruhu i vinu, kad ih položimo na oltar, označeni i svi grijesi svakoga od nas i cijele ljudske povijesti. Kad se u pretvorbi događa smrt Kristova, sve to zlo, koje smo Isusu predali, umire u njegovoj smrti. No, tu se događa i njegovo uskrsnuće kojemu se pričesću pridružujemo.

OPROSTI IM

Što kažeš? Ne vole te? Ne prihvaćaju?
Iz dana u dan te ismjevaju?

A ti mirno stojiš. Čekaš.
Čekaš, da se nešto izmijeni.
Katkad ih pogledaš mirnim tužnim
očima što govore.

A oni ne shvaćaju ništa i shvaćaju sve.
Znaju da si nesretan i to je dovoljno
za njihovu sreću.

Zar ima takvih ljudi? Ima li onih
koji te žele tako odbaciti?

Ne vjeruj u to!

Pomozi im! Jer premalo ljubavi posjeduju
da bi je i tebi pružili.

Zato, ne čekaj! Oprosti im!

Neka osjete da ih voliš.

Jednom, ni njihov pogled
neće više biti preziran,
već otvoren, ljudski

UZDIGNUĆE

Gospodine,
budi moj štit
i baklja mironosnica.

Danas si stavio svoju ruku na moje rame:
blagi dašak ljubavi,
sutra već možda, teški križ će pasti na nj:
vreli poljubac prolivene krvi...

Danas ponosno uzdignuh zastavu čela
i u zlatni krug podneva upisah pjesmu svoju.
Sutra već možda, slušat ću urlik vjetra na dlanovima
listova i škripu zglobova stabala u noći... u samoći.

Gospodine,
danas si došao na moj put u obličju mladića:
zaneseni slušamo valove večeri.
Sutra već starac ćeš biti s kamenom kiše u očima,
a ja?

Možda razlivena pjesma nade u stazi tvojih dlanova,
možda riječ taknuta prstima maslina,
možda ime sjete,
možda bol,
možda...

Gospodine,
danas primih na sebe tvoj štit
i pečat zvijezda u dubinu oka.

Tomislav

E U H A R I S T I J A

Bijaše na svijetu glad i žeđ. I ljudi umirahu od gladi i žeđi, jer ne nadoše ni hrane, ni pića.

I čovjek jest glad i žeđ.

Bijaše na svijetu jedan čovjek – a Bog, vidjevši ljudsku nezasitost, odluči sam nahraniti gladne.

I Bogočovjek jest hrana i piće.

Napravi Bog veliku gozbu za svog čovjeka: da mu bude okrepa na putu do neba, da mu bude oaza u sred života i da mu bude sunce i ljubav u hladnoći zla. I reče: "Dođite svi vi koji ste gladni i žedni i ja ću vas okrijepiti".

A mnogi obezvrijediše poziv i s podsmijehom gledahu na gozbu, jer Gospod imaše samo pet kruhova. Oni koji povjerovaše, nasitiše se kruha života i napiše se iz čaše spasenja.

Isus reče: "Ja sam kruh života. Tko dolazi k meni, neće ogladnjeti; tko vjeruje u mene, neće ožednjati nikada. Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijeke."

Svidje se čovjeku boraviti u blizini Boga i zato navaljivaše "Ostani snama, jer zamalo će večer, i dan je na izmaku."

Napolju je bilo tamno, a čovjek voli samo toplinu i ljubav. Isus im razlomi kruh i dade im svjetlo i ljubav pa ih posla u noć da budu svjetlo u noći i toplina u hladnoći i reče im: "Evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta."

I njihov zadatak postade da skupe sve koji čeznu za svjetlom, za toplinom; sve gladne i žedne da dođu i nađu život.

Njegova ljubav poziva sve gladne i žedne istine, pravednosti, ljubavi, slobode, mira; sve okovane mržnjom, bijedom, usamljenošću, lažju da dođu i da ih nasiti, da im skine njihove okove da bi ih sjedinio okovima svoje ljubavi – Euharistijom. Isus moli: "Oče... da budu jedno kao što smo mi jedno; ja u njima i ti u meni, da tako budu savršeno jedno."

I čeka Bog da se svi skupe, da dođu svi natrag u očinsku kuću, da se sve razdijeljeno sjedini, da se svi zalutali vrata da bi mogla otpočeti velika gozba – vječna euharistija, u danu jedinstva i mira, u obećanoj zemlji.

Postoji jedan Bog koji želi da čovjek bude jedno s čovjekom. Poznajem jednog Boga koji želi biti jedno s čovjekom i koji želi da čovjek bude jedno s Bogom – euharistijskog Boga.

Danica V.
Sombor

(1. nagrada na susretu mladih u Maloj Bosni, 1984. g.)

GODINA KRUHA ŽIVOTA MOGA

Nacionalni Euharistijski Kongres
okuplja ove godine
posebno na svečan način
malena srca, djece svoje.

Ovo je godina Blagoslovljena!
Ovo je godina Gozbena!
Ovo je godina slavna!
Ovo je godina KRUHA ŽIVOTA MOGA.

Zrelo žito sa naših njiva,
postaje hrana svima,
radost, zajedničke sreće,
i ljubavi Tvoje vječne.

U godini Euharistijskih slavlja
radosni prvopričesnici Tavankuta
sa prvopričesnicima cijele domovine
kliču Ti Isuse – HVALA.

Isuse, hvala Ti za ljubav,
Isuse, hvala Ti za Tijelo,
Isuse, hvala Ti za Gozbu,
Isuse, hvala Ti za milost bijelu.

I zato molim Te!

Ostani sa mnom, o Isuse!
Ostani sa mojim roditeljima,
ostani u svim srcima
diljem drage domovine.

s. Tješimira

E U H A R I S T I J A

Zahvaljujem Ti, Isuse, na svakom ponovnom susretu s Tobom. Moje oči Te ne vide, ali moja Te duša osjeća. I zato svaki put sve radosnije odlazim na Misu da Te susretnem na meni sada, najdraži način. Radujem se, Isuse, što sa velikim nestrpljenjem očekujem nedjelju, svečane susrete s Tobom, što mi je draga svaka molitva upućena Tebi, svaka pjesma u Tvoju čast ispjevana.

Zahvaljujem Ti, Oče, za svako moje čitanje. Činim to s radošću, jer znam da kroz moja usta progovaraš Ti, da moje usne izgovaraju Tvoje riječi. Molim Te, Oče, upotrijebi me za svoja djela. Neka Tvoja riječ kroz moju dopre do svakog srca koje sluša. Želim da svaka osoba može da se raduje u Tebi, može da Te ljubi i zahvaljuje Ti. Upotrijebi me, Oče, da u mnogim posijem sjeme vjere. A Ti čuvaj da iz tog sjemena izraste nešto neuništivo.

I dok Misa traje, sve sam nestrpljivija. Očekujem najbliskiji susret s Isusom. Kruh i vino – Tvoje tijelo i Tvoja krv! I sjetim se riječi upućenih apostolima:

”Dok su blagovali, uze Isus Kruh, zahvali i razlomi ga, pa ga davaše učenicima govoreći: ‘Uzmite i jedite! Ovo je tijelo moje.’ Zatim uze kalež te zahvali i dade im ga veleći: ‘Pijte iz njega svi, jer ovo je moja krv, krv Saveza, koja se prolijeva za sve za oprostjenje grijeha.’ /Mt 26, 25-29/

Hvala Ti, Isuse, što si nas otkupio od grijeha, što u hostiji imamo moćno oružje protiv Zla i Grijeha. Hvala Ti, Isuse, što sam ja pozvana na Tvoju gozbu, što me daruješ nepropadljivom hranom, hranom koja mi daje snage da živim život.

Oprosti, Isuse, onima koji Te odbacuju, psuju, brišu iz svog života. Ja znam ako oni nisu s Tobom, da Ti jesi s njima. Oprosti im što zaboravljaju na Tvoj život. Tvoju muku, križ na kojega su Te razapeli, na krv koju si prolio za njih. Oprosti, Isuse, svakom srcu koje Te ne ljubi.

Radujem se, Isuse, što mogu da vjerujem u Tebe, što nisi za mene više samo tajna. Uvjeravam se da život bez Tebe nije život, nego najsiromašnije siromaštvo. Neizmjerno sam radosna zbog ovo malo bogatstva koje sam otkrila. Koliko će tek moja radost biti kad otkrijem sve što je meni pripremljeno?

Ako smo zajedno, čega bih se mogla plašiti? Ljudi koji upiru prstom u mene? Ako mi sebe daješ za hranu, Isuse, ko me može od Tebe odvojiti?

(2. nagrada na susretu mladih u Maloj Bosni, 1984. g.)

Zlata P.
Sombor

EUHARISTIJA PUT U VJEČNOST

“Ne živi čovjek samo o kruhu, nego i od svake riječi koja dolazi od Boga”. Te riječi su izrečene prije dvije tisuće godina i nisu potamnjele, niti izgubile značenje tokom stoljeća.

Ljudi današnjice, a to uvjetuje način života, jure i izgaraju za svakom mrvicom zemaljske udobnosti i u buci suvremenog života gluhi su za Božje Riječi.

A što je zapravo Riječ Božja?

To je hrana duše koju dobijaju samo oni koji su uvijek pripravnici da se i u Euharistiji sjedine s Bogom.

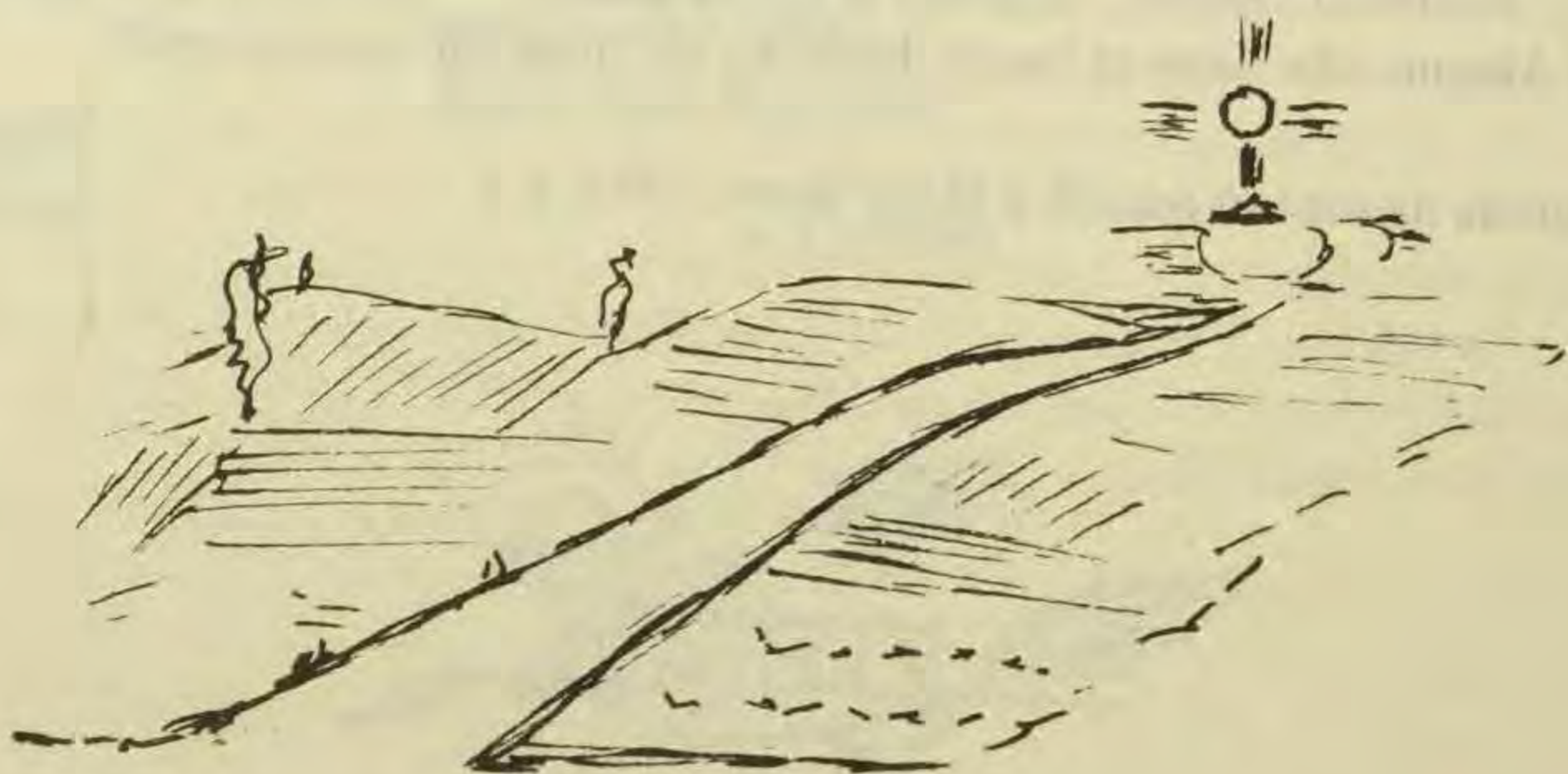
Zamislimo jednog čovjeka koji radi i plaću troši samo na odijelo. Kupuje nakite i uljepšava se, a zaboravi na jelo. Takvi su i oni koji, doduše ne zaborave na jelo, ali su zaboravili na ono drugo, duhovno jelo, duhovnu hranu. Duša im malakše, otupi, obamre i nije kadra čuti Riječi Božje koje poput blagog povjetarca šapuću na svakom mjestu i u svakoj prilici.

Duhovna hrana daje nam snagu da izdržimo nedaće života, koji nije ni malo nježan, već surov i hladan, koji put poput zimskog vjetra i samo jaki mogu ostati uspravni i nezaleđeni u čahuri vremena i tempa života.

Da, Euharistija je ta pokretačka snaga, snaga velikih i jakih, snaga mudrih. Ovozemaljski život slični jurnjavi i trci na auto—putu, gdje vlada neopisiva gužva. Svaki pojedinac ima svoj cilj, tj. svoj kraj, kojem ne zna ni dana ni časa. Samim rođenjem uključimo se u tu trku, kojoj često puta, čini nam se, ne znamo svrhu. A kako bi i znali ako nam nitko ne kaže i ako nam ne da snage do kraja, do konačnog cilja izdržati u životnoj borbi.

Euharistija je ta zvijezda vodilja, tj putokaz u labirintu života, ta hrana, kojom okrijepljeni, imamo pravo nadati se da nećemo zalutati i da ćemo stići do pravog cilja i osvojiti nagradu vječnog života. Istina je, sjedinjeni s Bogom u euharistiji—pričesti, imamo pravo nadati se.

Vjenceslav

O Č E N A Š

Kruh naš svagdanji daj nam danas

Oče naš,
tvoj Sin i naš Brat Isus
naučio nas je da te molimo:
"Kruh naš svagdanji daj nam danas."

Ovom molitvom mi priznajemo
da je sve na svijetu tvoj dar.
Ti želiš da svi ljudi
imaju što im je za život potrebno.

Ti nas slušaš, Oče,
i odgovaraš ovako:
"Djeco, iskoristite svoje ruke
i svoj um da mi pomognete
dati svakome čovjeku
kruh svagdašnji".

Hvali Ti, Isuse,
jer si ostao među nama.

Daruješ nam se u Euharistiji
kao kruh koji nam daje snagu
da budemo prijatelji Tvoji
i prijatelji svih ljudi.

Milijuni ljudi umiru od glada.
Daj, Gospodine, da zemlje u obilju
svoj novac troše
za pomoć onima koji kruha nemaju.
Neke zemlje ratuju.
Daj, Gospodine, da oni koji njima vladaju
svojim narodima vrate
onaj kruh važan i životni,
koji se zove Mir.

Na svijetu ima mnogo očeva
koji su nezaposleni.
Daj, Gospodine, da se nikada
ne uskrati rad onomu koji ga treba.

Mnogo je djece na svijetu
koja su sama, gladna nježnosti.
Daj, Gospodine, da nađu nekoga
tko će im dati onoga kruha
koji se zove ljubav.

Mnogo je bolesnih u bolnicama.
Daj im zdravlje, Gospodine,
i daj da ih liječe s ljubavlju.

Mnogo je mladih u svijetu
koji svoj život upropaštavaju.
Daj im da nađu drugove,
koji će im pomoći da se nadaju
i da zavole život.

Gospodine, ja sam dijete,
ali ja ti nudim svoje ruke
i svoje srce, jer ti želim pomoći
da nam daš kruh naš svagdanji.

/Mali Koncil, listopad 1982./

PRIČESNA PJESMA

I

Prostro sam sag mladenačke radosti,
posuo ga cvijećem mirisnim i bijelim,
pred rasvijetljen oltar kleknuo sam skromno,
Isuse moj, za Tobom žudim
svojim srcem cijelim.

Pozvao sam s neba bjelokrile anđele
da pjevaju pjesme ljubavi sreće,
koje se samo pred Tobom ore,
oči sam svoje podigao Tebi,
oči moje, Isuse,
za Tobom gore.

Laticama sitnim ljiljana i ruže
u svojem sam scr u svojem sam srcu
iskitio malo prijestolje bijelo,
Isuse, ja čeznem da prijestolje ovo
do smrti mi resi
samo Tvoje Tijelo.

I već radost struji mojom dušom mladom,
osjećam sreću i ljubav nebesku,
jer, Isuse, Ti ćeš evo poći sagom,
što sam ga prostro ispred svoga srca
i postat ćeš opet
mojim cil   mojim cijelim blagom.

(Iz zbirke "Klasovi pjevaju",
Zagreb, 1937. str. 56.)

Aleksa Kokić

ZBORNIK

SUBOTIČKE DANICE

za 1985. god.

zkh.org.rs

Faint text at the top of the page, possibly a title or header.

Faint text block, possibly a subtitle or introductory paragraph.

ZBORNIK

Faint text block, possibly a subtitle or introductory paragraph.

SUBBOTIČKE DANIČE

Faint text block, possibly a subtitle or introductory paragraph.

Faint text block, possibly a subtitle or introductory paragraph.

Faint text block, possibly a subtitle or introductory paragraph.

1985. god.

ODNOS LAJČE BUDANOVIĆA PREMA REDOVNIŠTVU

Pastirski profil velikog nam Pokojnika ne bi bio potpun, ako ne bismo dodali nešto i o njegovu odnosu prema redovništvu.

Osim redovnika franjevac i karmelićana, koji su od ranije djelovali na području B. Ap. administrature, za vrijeme upravljanja biskupa Lajče Budanovića u Bačkoj bilo je i nekoliko ženskih redovničkih ustanova. — U gradskoj bolnici u Subotici radile su ss. sv. Križa; na karitativnom polju s djecom djelovale su ss. Kćeri milosrđa koje su netom osnovane u našoj zemlji; na župu sv. Jurja došle su ss. Dominikanke, također u našoj zemlji nastale. Ali, najbrojnija bila je „Družba kaločkih školskih siromašnih ss. Notre Dame” koje su se bavile odgojem ženske mladeži po raznim zavodima. Pri kraju I. svjetskog rata ta Družba je imala na Bačkom teritoriju 22 svoje redovničke kuće s preko 200 sestara. U to doba one su odgajale više od 10 tisuća djece u osnovnim i građanskim školama, u zabavištima i sirotištima.

Raspadom Austro-Ugarske Monarhije i postavljanjem granice prema novovj državi Kraljevini SHS sav taj dio redovnica Kaločke Družbe ostao je otcijepljen od svoje Matice u Kaloči. Bilo je otežano komuniciranje i upravljanje preko nove granice. Zato je kroz desetljeće od 1920—1930 počelo opadanje redovničkog duha i broja članica u zajednicama.

U svojoj pastirskoj brizi za ovaj odabrani dio Božjega naroda Msgr Ljudevit Budanović je kao ap. administr. i kao biskup nastojao naći rješenje da se uvede red i da se manjak ispravi. Bilo je pokušaja da se uspostavi Kaločka Provincija sestara „Notre Dame” s upravom u Bačkoj. No, taj pothvat nije donio pozitivne rezultate. Zato je biskup L. Budanović nastavio raditi da bi od Sv. Stolice dobio samostalnost za onaj dio Kaločke Družbe koji se nalazio na njegovu teritoriju. U tom nastojanju bratski ga je podržavao ap. nuncij iz Beograda koji je u Rimu mnogo značio.

Sv. Kongregacija za redovnike u Rimu uvažila je dobro obrazloženu molbu biskupa iz Subotice i preporuku nuncija iz Beograda te je 23. X. 1930. godine izdala DEKRET pod brojem 4277-28. kojim je od svih kuća i sestara Kaločke Družbe, koje žive i leže na području bačkom, obrazovala samostalnu redovničku Ustanovu „papinskog prava” pod imenom „Družba bačkih siromašnih ss. učiteljica Naše Gospe” sa svim pravima i dužnostima članica i kuća, koje su dotada uživale.

Međutim, ovim Dekretom nije dovršena biskupova briga za sestre i njihove zajednice. Dapače, on im je i nadalje znalački pomagao da se Družba pravno sredi, da se prikupi podmladak i da se usavrši njihova apostolska djelatnost. Za nosioca ovih aktivnosti u osamostaljenoj Družbi biskup je na čelo Uprave imenovao s. Mariju Rožu (Anuncijatu) Kopunović, koja je tada bila učiteljica u subotičkom samostanu na Zrinjskom trgu 22. Na redovitom G. Kapitulu već sredene Družbe 1940. g. ona je ponovno izabrana za Vrhovnu Glavaricu na daljnjih 6 godina, kako to predviđaju propisi C.Z.

Od 1930. do 1940. g. u bačkoj Družbi se intenzivno radilo na svim područjima. Kroz to vrijeme obučeno je 78 novakinja iz novicijata u Subotici. Prvo Oblačenje 1930. g. i Zavjetovanje slijedeće god. obavio je biskup Ljudevit Budanović u crkvi sv. Terezije. – Biskup se brinuo da u samostane i škole sestara „Naše Gospe” uvijek pošalje svoje najbolje svećenike za misnike, ispovjednike, katehete i druge službe.

Uza sva predviđanja nije se moglo slutiti što čeka u blizoj budućnosti ovako sređenu Ap. administraturu i ovako formiranu njegovu Družbu sestara „Naše Gospe”.

U vihoru II. svjetskog rata ovo životno djelo biskupa Ljudevita Budanovića, poput mnogih drugih, doživjelo je teški poraz, gotovo uništenje. – Č. Majka M. Anuncijata Kopunović je 1941. god. s malom četom mladih redovnica morala prijeći Dunav i usidriti se u Zagrebu. Poruka interniranog biskupa-osnivača bila je tada: „Dobro ste uradili što ste otišli u Zagreb i tako spasili Družbu” . . .

Nakon ovoga strahotnog rata veliki samostan Naše Gospe na Zrinjskom trgu u Subotici, s ostalim redovničkim kućama u tom kraju, bio je oduzet sestrama. No, biskup je ipak pokušavao vratiti sjedište Matice u Suboticu, a Družbu sestara „Naše Gospe”, koja je za vrijeme rata radi nastalih okolnosti ispustila naziv „bačkih”, želio je postaviti u stanje prije rata i sjediniti oba dijela redovnica. Pokušaj, dakako, nije uspio, jer duhovi nisu bili zreli za to. Posve naravno da je ta činjenica boljela dobroga Pastira. S tom ranom na srcu naš je preuzvišeni Msgr. Lajčo Budanović i otišao u vječnost, gdje je sigurno na svaki ZAŠTO dobio zadovoljavajući odgovor i smirio se od svih briga na Očevu Krilu.

U svim svojim djelima za života tražio je „soli Deo honor”. Zato se znao iskreno radovati kad bi mu članice te njegove Družbe sa sjedištem - sada - u Zagrebu pripovjedale o rastu Družbe i o svom djelovanju diljem čitave lijepe naše domovine. Bogu Hvala!

Kako čitava Subotička biskupija sa svim svojim vjernicima, tako i Družba ss. „Naše Gospe” sa svakom svojom članicom ima zašto pjevati HIMAN zahvalnosti Bogu što nam je dao takva pastira i zahvalu Čovjeku koji je darovane mu talente tako svestrano iskoristio za dobro svoje braće i sestara.

Ovim putem zahvaljujemo također idejnim i praktičnim organizatorima „Budanovićevih dana” koji su nas obogatili mnogim saznanjima o velikom Biskupu što je jednoć živio među nama.

TE DEUM LAUDAMUS!

TEBE BOGA HVALIMO!

S. M. Anđelina

DANI BISKUPA LAJČE BUDANOVIĆA

(u Subotici, 7–12. X 1983.)

Razdoblje od 25 godina nije dugo u odnosu na vjekove. Ali ono može biti dostatno da se izbrišu tragovi jednog događaja koji je u danom momentu uzbudio svijet ili da se zaboravi na neku osobu koja je jednom igrala ulogu velikana ovoga svijeta. Sva bliza i daleka prošlost o tome zorno svjedoči.

Ali netom minulo četvrt stoljeće, koje smo komemorirali u Subotici od 7. do 12. listopada o.g., nije bilo dosta da izbljedi uspomena na Pastira Crkve, biskupa Lajču Budanovića, koji je živio i djelovao na prostranstvima žitom zatalasanih bačkih ravnica. On je, kako smo vidjeli, tako reći urastao u duboke brazde ove crnice zemlje i srastao s narodnim bićem ovoga kraja.

„Priredili smo ovih šest dana da saznamo, da je jednom bio ovakav biskup” . . . rekao je predsjednik Odbora za proslavu 25-godišnjice smrti biskupa Lj. Budanovića u srijedu 12. X. navečer na kraju završne akademije, koju su izveli mladi uz zauzeto sudjelovanje crkvenog zbora “Albe Vidaković” pod ravnanjem s. Mirjam Pandžić.

Tko je Lajčo (Ljudevit) Budanović i kakav je bio kao svećenik i biskup saznali smo gledajući lijepo uređenu IZLOŽBU o njegovu životu i radu, slušajući u Meditativnoj večeri CITE iz njegove duhovne ostavštine, a nadasve prateći dobro pripremljene REFERATE na simpoziju o njegovu djelovanju.

U biografiji i u dva predavanja „O pastoralnom radu L. Budanovića” čuli smo nezamislivi sadržaj njegove apostolske aktivnosti kao mladog svećenika i saznali za bezbroj pastoralnih ostvarenja u doba kad mu je kao ap. administratoru povjerena briga za duše i uprava nove Ap. administrature na području između Dunava i Tise. A poznato je da u ono vrijeme tamo ništa nije postojalo za samostalnost jedne crkvene pokrajine, koju je trebalo uspostaviti i voditi.

Kako je Msgr. L. Budanović taj rad započeo i po svim principima crkvenih zakona dosljedno proveo, saznali smo u iscrpnom predavanju s naslovom „Pravni doprinos L. Budanovića uređenju Bačke Apostolske Administrature”. Da naš biskup nije bio samo odličan đak, talentiran student teologije i vješt pravnik, dokazalo nam je bogato ilustrirano predavanje „O socijalnom radu biskupa L. Budanovića”. Referati o prosvjetiteljskom i „književnom radu L.B. na svjetovnom i duhovnom polju”, te njegov smisao i briga za „gradnju sakralnih objekata” popunili su široki pano o životu i djelovanju tog čovjeka, nikla u vremenu i kraju gdje nije bilo lako ni jednostavno stvarati na bilo kojem području. A, vidjeli smo, on je ipak stvarao!

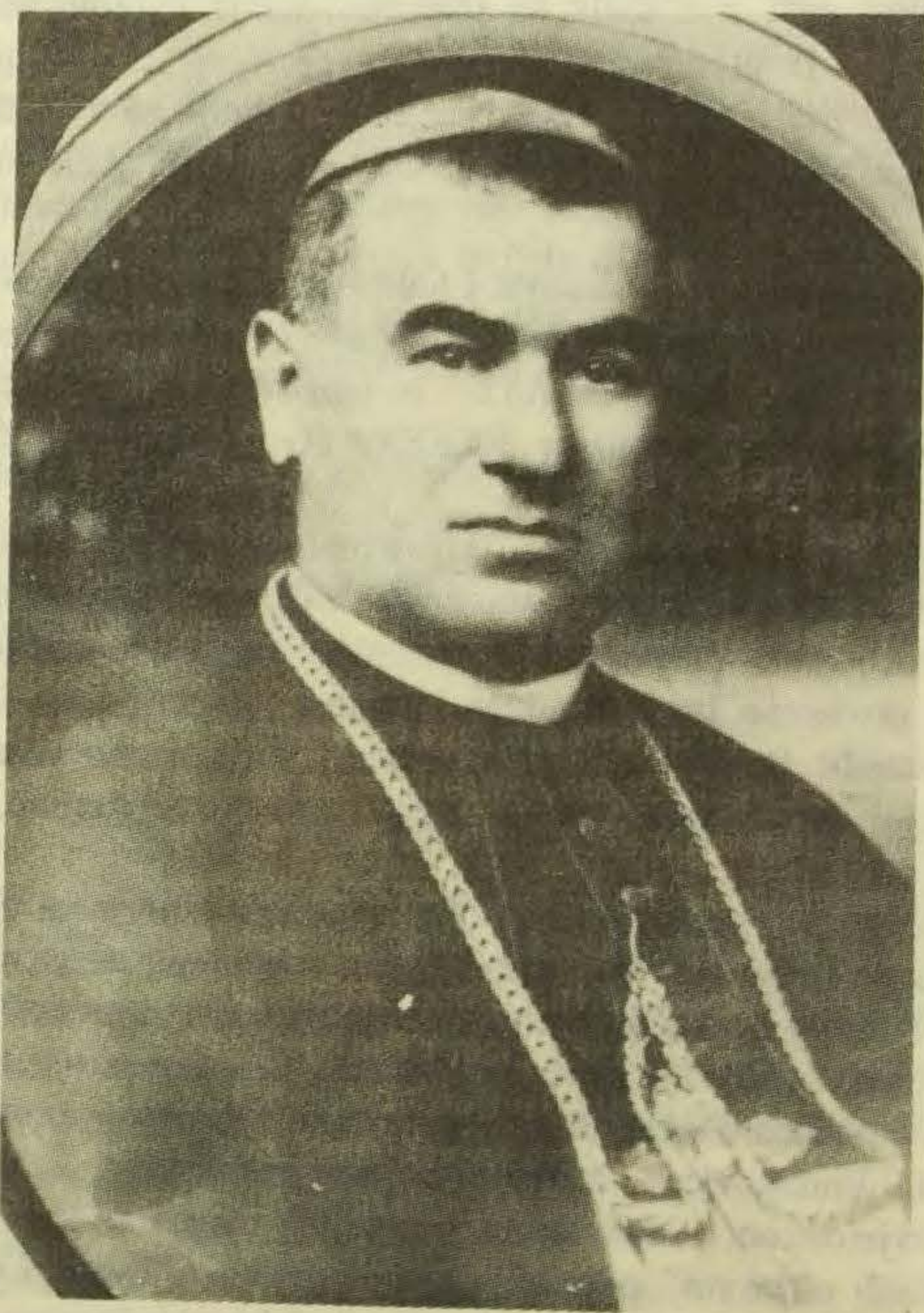
Svi su prisutni priznali da su nam ovi dani ne samo obogaćenje, nego u mnogočemu i otkriće i poticaj.

U bogatoj i konstruktivnoj, vrlo živoj diskusiji došlo je na vidjelo koliko taj Čovjek živi još u srcima puka i svećenika. Istaknuto je i njegovo pravo rodoljublje koje nije umanjivalo ljubav pastira prema čitavom stadu bez obzira kojem pripada narodu i kojim govori jezikom. O tome svjedoče tolika zapisana i sazidana ostvarenja koja su ga nadživila. Uostalom, „uz latinski, naš biskup je perfektno govorio mađarski i njemački jezik, koji su u ovoj pokrajini u upotrebi”, potvrdio je jedan od njegovih tadašnjih svećenika.

Među interventima naglašena je i ljubav biskupa L. Budanovića prema mladosti. Očinski je blagoslivljao mlade svrstane u redove Katoličke Akcije. Želio je odgojiti čist naraštaj za život u braku ili u leđičnom staležu. Naj-snažnija katedra za ovakav njegov pedagoški rad bila je ispovjedaonica. Tisuće je na taj način usmjerio na pravi put. Radovao se ako je kroz „rešetke” otkrio dušu koju Bog zove na život u posvećenom staležu. Takvima je pomogao da nađu cilj i da ustraju na duhovnom putu.

s. M. Anđelina

BISKUP LAJČO BUDANOVIĆ

rodio se 1873.g. u Bajmoku, umro je 1958.g. u Subotici.

SOCIJALNI RAD LAJČE BUDANOVIĆA

Prije no što pristupim izlaganju svoje teme o socijalnom radu biskupa Lajče Budanovića neka mi bude dopušteno da ukratko razjasnim značenje pojmova "socijalni rad" i "socijalni radnik". Naime, u ovom prvom pokušaju da se prikaže društvena djelatnost našega subotičkoga biskupa, koja je, na žalost, gotovo nepoznata, neistražena, neminovno se nameće zahtjev da budemo na čistu s osnovnim pojmovima jer inače lako se može dogoditi da u raspravi izgubimo potrebnu orijentacije, da postavljamo neprikladna pitanja i dajemo nesuvisle odgovore, što je - kako je upozorio Kant - ne samo porazno za slušatelja koji takva pitanja postavlja, nego kadkad ima tu nezgodu da neopreznog predavača navodi na besmislene odgovore te daje smiješan prizor dvojice ljudi od kojih jedan (kao što govorahtu stari) muze jarca, a drugi podmeće sito/1/

Čovjekov socijalni rad može se uzeti u dva temeljna značenja. U širem smislu riječi cjelokupni je čovjekov život socijalan, osim nesvjesnih bioloških funkcija organizma i skrovitih zbivanja u dubinama podsvijesti i osobne savjesti. Od rođenja do smrti, od obiteljskog odgoja preko školskog obrazovanja, zaposlenja, fizičkog i znanstvenog rada pa do sudjelovanja u političkom, kulturnom, vjerskom i zabavnom životu, cijeli se ljudski život odvija u društvenim odnosima od čovjeka do čovjeka. U ovome najširem smislu riječi, dakle, svaki je čovjek društveno biće, animal sociale, zoon politikon.

Međutim, u užem smislu riječi, socijalnim radom nazivamo samo organizirani i planski društveni rad koji se sastoji u usmjeravanju neke veće ili manje ljudske zajednice prema zajedničkom cilju ili dobru. Takav socijalni rad posebno se odnosi na pružanje pomoći ljudima u zadovoljavanju njihovih materijalnih i duhovnih potreba, na ostvarenje društvene pravde među ljudima, na odbranu njihove slobode i ostalih osnovnih ljudskih prava. Ako se taj rad odnosi na najširu ljudsku zajednicu, na državu, onda imamo najviši oblik socijalne djelatnosti, tj. politički rad o kojem ovisi sudbina svih područja društvenog života.

Lajčo Budanović očito nije bio socijalni radnik ni kao profesionalni političar, ni kao pučki vođa, nego upravo kao čovjek Crkve, kao svećenik i biskup. Njegovo zauzimanje za siromašne i obespravljene, njegova živa društvena aktivnost u Novom Sadu gdje je bio duša pokreta kršćanskih socijalista, njegova moralna i materijalna pomoć dobrotvornim pothvatima i prosvjetnim društvima širom Bačke, njegove rodoljubne djelatnosti nisu bile ništa drugo nego izraz njegove kršćanske vjere, dokazi njegove želje da nastavi Kristovo djelo u ovim krajevima. Bez Kristova djela Budanovićeve socijalne djelatnost potpuno je neshvatljiva.

Treba, naime, znati da Krist nije izveo svoje spasiteljsko djelo u strogoj tajnosti, nego naprotiv među masama u širokoj javnosti. On je doduše došao na svijet da donese apsolutno spasenje, eshatološku sreću, ali to je spasenje za njega uključivalo i promicanje čovjekove relativne dobrobiti na Zemlji. Stoga se Krist nije brinuo samo za čovjekove duhovne potrebe, nego i za materijalne: gladne je hranio, bolesne liječio, a siromahe branio od bogataša i političkih mogućnika

(Mt 19, 23; Lk 6,24; 13, 32; 22, 24). Nije se zadovoljio time da traži samo ljubav prema Bogu, nego je zahtijevao i ljubav prema bližnjemu. Štoviše, Krist je u tom pogledu otišao tako daleko da je vječnu sudbinu svakoga čovjeka učinio ovisnu o tome hoće li gladnoga nahraniti, žednoga napojiti, putnika ugostiti, gologa odjenuti, a bolesnika i utamničenika pohoditi (Mt 25, 34-46). To je zaista jedinstveni slučaj u povijesti religija da je eshatologija tako intimno povezana sa sociologijom, odnosno sa socijalnom praksom. Iz toga vidimo da je Krist uz to što je bio spasitelj svijeta, Mesija, također bio vrlo originalan društveni propovjednik i radnik, ali bez ikakvih političkih pretenzija (Iv 6,15).

Svi istinski kršćani u proteklih dvadeset stoljeća slično su postupali: organizirali su karitativnu djelatnosti, oslobađali su robove, osnivali domove za siročad za nahočad, za putnike i starce, gradili su bolnice, škole i odgojne ustanove, unapređivali znanost i umjetnost.

Slično je postupao i Lajčo Budanović u našoj Bačkoj. On nije zatvorio svoju kršćansku vjeru među četiri zida crkve i sakristije, nego ju je stavio na svijećnjak javnoga života da svijetli svim ljudima (Mt 5, 14-16; Lk 8, 16).

Pogledajmo sada поближе kako je u Budanoviću sazrijevala ta socijalna misija i na koje je načine dolazila do izražaja u njegovu životu i pastoralnom radu.

PRETHODNICE

Kad bismo htjeli temeljito prikazati društvenu djelatnosti našega biskupa, morali bismo zahvatiti vrlo široko i otići veoma daleko. Trebalo bi najprije vidjeti u kakvim je obiteljskim i društvenim prilikama odrastao Budanović u Bajmoku i kako je doživljavao socijalne probleme svojega rodnog kraja, osobito seljačkog proletarijata, raznih bezemljaša, nadničara, slugu, napoličara i arendaša (zakupaca). O tome, na žalost, nije gotovo ništa zabilježeno u dosadašnjim malobrojnim napisima o Budanovićevu životu. Životopisci spominju samo to da potječe od ugledne posjedničke obitelji.

Trebalo bi, osim toga, detaljno ispitati kakve je socijalne nazore i kakav društveni odgoj Budanović primio u Kaloči za vrijeme desetogodišnjeg školovanja (1888. - 1897.), to jest u višim razredima gimnazije i u bogosloviji. Naime, u tom poznatom kaločkom kolegiju, koji su vodili oci isusovci, djelovala je od 1870. godine "Marijina kongregacija" koja je, osim promicanja osobne pobožnosti pitomaca, također imala za svrhu njihovo osposobljavanje za kršćansko socijalno djelovanje u suvremenom svijetu. /2/ Trebalo bi, dakle, vidjeti u čemu se točno sastojao socijalni odgoj pitomaca u Kaloči potkraj 19. stoljeća.

Međutim, posebnu pažnju trebalo bi posvetiti Budanovićevu teološkom studiju jer on pada upravo u doba burnih socijalnih previranja i snažnog zamaha katoličke društvene nauke i prakse nakon objavljivanja socijalne enciklike pape Lava XIII. o radničkom pitanju *Rerum Novarum* (1891.). Velika povijesna zasluga te enciklike bila je u tome što je Crkvu istrgnula iz dugotrajne socijalne letargije i izolacije te je pozvala sve vjernike, svećenike i laike da odlučno pristupe rješavanju postojećih društvenih zala, napose bijede proletarijata i to snagom svojega kršćanskog vjerovanja, a ne surovim nasiljem, promjenom nepravednih društvenih

struktura, a ne sitnom milostinjom. Doduše, takve odrješite stavove već prije papine enciklike zastupali su neki dalekovidni pojedinci, kao napr. biskup Ketteler Kolping i drugi./3/, ali tek je poslije te enciklike postalo jasno da svaki kršćanin mora biti društveni radnik poput Isusa Krista, a ne samo neki izuzetni pojedinci. Razumije se da su ove misli pape Lava XIII. najprije odjeknule na visokim teološkim školama, što pokazuje i primjer Prohaszke Ottokara, koji je kao profesor teologije u Esztergomu bio glavni pobornik novoga kršćanskog društvenog poretka u Mađarskoj./4/ Zato bi, prema mojem mišljenju, bilo prijekó potrebno ispitati kako je na teološkoj školi u Kaloči odjeknula enciklika *Rerum Novarum* i koji su profesori predavali Budanoviću etiku i moralnu teologiju jer se o socijalnim problemima poglavito govorilo u sklopu tih predmeta.

Napokon, da bismo cjelovito shvatili Budanovićevu društvenu djelatnost, moramo poznavati društveno-politička gibanja u tadašnjoj Austro-Ugarskoj. Spomenut ću ovdje samo neke osnovne, nezaobilazne činjenice. U Mađarskoj su na prijelazu između 19. i 20. stoljeća postojale dvije vladajuće stranke: socijaldemokracija (*Magyarországi Szociáldemokrata Párt*) koja je osnovana 1890. i kršćanski socijalizam (*Keresztény szocializmus*) čiji su temelji postavljeni 1903. godine. Socijaldemokracija je bila marksistička stranka. Cilj joj je bio nasilno obaranje kapitalističkog društva, potpuno ukidanje privatnog vlasništva i stvaranje takvog svijeta u kojemu će religija izumrijeti. Kršćanski socijalisti također su odbacili kapitalističko društvo, ali su nasuprot socijaldemokratima naglašavali da je borba za bolji i pravedniji svijet moguća samo pravednim i nenasilnim sredstvima u smislu enciklike *Rerum Novarum*.

U Bačkoj je kršćanski socijalizam osnovan 1907. godine./5/ Njegovi začetnici u Subotici bili su svećenici Blaško RAjić i Mészáros Béla: "Ovi su ljudi postavili temelj iz kojega treba niknuti novi društveni poredak za subotičko društvo" - čitamo u *Bácskai Napló* (Bački Dnevnik) od 23. rujna 1909./6/ Kršćanski socijalizam brzo se širio među radnicima i intelektualcima, dakako na štetu socijaldemokracije koja je dotad suvereno vladala u Subotici. To je bio razlog žestokih sukoba između tih dviju stranaka. Borba se vodila otvoreno, a kršćanski socijalisti imali su čak tri glasila: dva na hrvatskom jeziku, *Naše novine* (osn. 1907.) i *Katolički pučki savez* (osn. 1908.) te *Bácskai Napló* (osn. 1907.) na mađarskom jeziku. (7)

Lajčo Budanović nije bio uključen u te socijalne sukobe u Subotici. Živeći i radeći kao kapelan u Subotici (1898 - 1902.) i Novom Sadu (1902 - 1910.), on je sve svoje sile usredotočio na klasični pastoralni rad s vjernicima, te na sastavljanje pučkih molitvenika i priručnika za pučke pobožnosti./8/ On je, dakako, u kontaktu s jednostavnim i siromašnim pukom, koji je činio većinu vjernika, poznao teške životne probleme subotičkog i novosadskog proletarijata, ali se do godine 1910. nije bavio organizirano njihovim rješavanjem. Njegova se društvena djelatnost prema siromasima bitno sastojala u tradicionalnoj karitativnoj pomoći, u milostinji. Kao mladi kapelan župe sv. Đurđa u Subotici namijenio je dio svoje plaće za pomoć siromasima i bolesnicima i otvorio je neku vrstu dječjeg vrtića na području župe. Čak i u pučkim pobožnostima volio je upozoravati na njihovo socijalno i karitativno značenje te se nerijetko njima koristio da bi potakao vjernike

na dobrotvorna djela. Tako on dvaput prikazuje sv. Antuna Padovanskog, popularnog čudotvorca kao sveca i dobročinitelja ubogih: u brošuri „Sveti Antun Padovanski i krušac ubogih“ (1899.) i u članku „Krušac sv. Antuna“ (1900.) koji je objavljen u „Subotičkoj Danici“/9/ - „Krušca ubogu“, vapije naš pisac za siromahe. „Glad ga mori! (...) Ubog pati, sve ga nevolje snalaze, (...) samo daj krušca ubogima.“

Međutim, Budanović oko godine 1910. uviđa da se teški egzistencijalni problemi radnika ne mogu riješiti običnom milostinjom, nego samo organiziranom društvenom akcijom. Kapitalizam je, naime, naumoljiv izrabljivački sistem koji stalno produbljuje ponor moralne i fizičke bijede radnika, dok socijaldemokracija samo prividno brani interese radničke klase, a zapravo ima u vidu svoju isključivu vlast u svijetu i novi oblik izrabljivanja čovjeka. Osim toga, socijaldemokracija je u Novom Sadu, kao i u ostalim bačkim gradovima pokrenula široku antireligioznu propagandu, počela je ozbiljno ugrožavati ugled Crkve u očima mnogih radnika vjernika prezirući njezinu ljubav prema siromasima i optužujući je za suradnju s neprijateljima radničke klase. To je bio, čini se, neposredni povod za to da Lajčo Budanović odluči osnovati stranku kršćanskih socijalista u Novom Sadu. Najprije je u suradnji s nekim katoličkim studentima sredinom godine 1909. osnovao „Kršćanski licej društvenih znanosti“ (Keresztény társadalomtudományi liceum) kojemu je svrha bila buđenje interesa za društvena pitanja među novosadskim intelektualcima i poticanje na smišljenu kršćansku akciju u novim društvenim prilikama. Zatim je Licej počeo izdavati tjednik Délvidéki Ujság (Novine Južne krajine) koji je postao glasilo kršćanskih socijalista za južnu Bačku. List je izlazio kroz šest mjeseci sve do Budanovićeve premještaja u Sombor. Prvi broj objavljen je 16. siječnja 1910.

OSNIVAČ KRŠĆANSKOG SOCIJALIZMA U NOVOM SADU

Prije no što prikažem socijalne stavove Budanovićeve lista i upozorim na ulogu koju su imali u novosadskom društvenom životu, moramo riješiti jedno važno pitanje. Po čemu znamo da je Budanović osnovao „Kršćanski licej društvenih znanosti“ s novosadskim studentima i da je bio urednik novina „Délvidéki Ujság“ kad se u tim novinama ne spominje njegovo ime?

To znamo iz dvaju izvora. Prije svega, iz glasila kršćanskih socijalista u Subotici „Bácskai Napló“ koje je poslije Budanovićeve premještaja u Sombor a u povodu njegova imendana objavilo pismo novosadskih građana koji ga izričito nazivaju „dušom kršćanskog socijalizma“, „apostolom novosadskih socijalista“ i „urednikom bivšeg Délvidéki Ujsága“. U nastavku uredništvo Bácskai Naploa ovako opisuje Budanovićev rad u Novom Sadu:

„Malo je u Novom Sadu bilo ljudi kao Budanović koji je svojom sposobnošću i agilnošću, uklanjajući među vjeroispovijestima prikrivene razmirice, stvorio prvo kršćansko udruženje koje se u nečuvenoj mjeri razvijalo; u trgovačko-obrtničkom životu Novog Sada stekao je takvu poziciju da je prilikom ovogodišnjih izbora Radničke blagajne, uza sav terorizam socijalnih demokrata, iz-

vojevao jedinstvenu sjajnu pobjedu; u zajednici sa sveučilišnom omladinom osnovao je kršć. licej društvenih znanosti, a na početak ove godine pada stvaranje političkog dijela našega pokreta koji je prije izbora zadavao veliki strah vladinoj stranci.

Vrhunac svega bila je opskrba kršćanskih interesa tiskom: to je *Délvideki Ujság*"/10/

Druga informacija o Budanovićevoj socijalnoj djelatnosti u Novom Sadu potječe od vlč. Ivana Jurige., njegova dugogodišnjeg bliskog suradnika u Subotici. On mi u pismu iz godine 1979. priopćuje slijedeće:

"On je organizirao kršćanske socijaliste u Novom Sadu. Sam nam je o tome više puta pričao kako je išao na gradilišta i organizirao štrajkove. Jednom je od gradskog kapetana (šefa policije) tražio dozvolu da smije nositi sobom revolver ako ga slučajno napadnu protivnici. No, ovaj mu je to odbio jer se bojao da će doći do nezgodnih situacija, a biskupov temperament je bio dosta koleričan. Kapetan ga je poznavao. I sam biskup nam je podvukao da je pametno uradio. Poznavao me je!

Za vrijeme jednog štrajka grafičkih radnika sam je otišao u štampariju i sastavljao svoj list za štampu. Doduše samo jednu stranicu, no i to je puno značilo, jer drugi listovi nijesu tih dana izlazili u Novom Sadu."

Ako se sada zapitamo zašto je Budanović svoj socijalni rad obavljao anonimno, zašto nije potpisivao svoje članke, niti se u javnosti legitimirao kao osnivač kršćanskih socijalista i pokretač njihovih novina, smatram da je razlog u tome što je bio svjestan da taj rad ne spada izravno u nadležnost svećenika, nego katoličkih laika. Budanović je, znamo to pouzdano, uvijek pridavao veliku važnost ulozi laika u životu i apostolatu Crkve. U tom pogledu mogli bismo ga nazvati pretečom II vatikanskog sabora u našim krajevima./11/ Zato sve članke u *Délvideki Ujság*, osim nekih malobrojnih koji su potpisani, valja smatrati zajedničkim djelom Budanovića i njegovih suradnika.

Očito da u ovom predavanju nije moguće sažeto prikazati sve ono što Budanović i njegovi susradnici kažu u 22 broja svojih novina koje se gotovo cjelovito čuvaju u Budimpešti (u *Országos Széchényi könyvtár*). Stoga ću se ograničiti samo na ono što je bitno za razumijevanje njihova socijalnog djelovanja u Novom Sadu.

U uvodnom članku prvoga broja (od 16. siječnja 1910.) uredništvo ukratko obrazlaže potrebe pokretanja kršćanskog lista s društvenom problematikom. Konstatira da u Novom Sadu nema ni jednog lista kršćanske orijentacije, a kršćanska se načela iz dana u dan sve žešće napadaju i kršćani se nasilno potiskuju iz javnoga života. Međutim, oni imaju pravo suditi o zbivanjima u svojem gradu kao i ostali građani i ne treba im nikakvo specijalno dopuštenje političkih vlasti da bi smjeli kazati da je dobro dobro, a zlo zlo.

U drugom broju (od 23. siječnja) kršćani socijalisti otvoreno ukazuju na svojeg glavnog suparnika u Novom Sadu, na socijaldemokrate koji stalno izazivaju društvene sukobe u gradu i nije im stalo ni do mirnog rješavanja društvenih nepravdi, ni do poboljšanja materijalnog položaja radnika. Pod naslovom "Carinici

bijede" oni socijaldemokrate optužuju kao licemjerne oplakivače sirotinjske bijede koji obilno naplaćuju svoju agitaciju iz siromašnih radničkih plaća i provode gospodski život po gradskim kavanama.

Najteži sukob između kršćanskih socijalista i socijaldemokrata odigrao se 20. ožujka u povodu izbora za Radničku osiguravajuću blagajnu. Toga dana kršćanski su socijalisti izvojevali neočekivano veliku pobjedu koja je iznenadila cjelokupnu novosadsku javnost, a odjeknula je i u drugim krajevima Monarhije. O tom uspjehu čitamo slijedeći izvještaj u *Délvidéki Ujságu* (br. 11. od 27. ožujka):

"Riješen je veliki sukob. Borbu smo vodili časno i muževno. Zastava je izišla pobjedonosno. Okrunjena je pobjedničkim lovor-vijencem. Usprkos svakom teroru, svemu izazivanju, svemu nasilju slomili smo izdajnike domovine, vjere i radničke klase, (...).

Tko bi vjerovao da je u Novom Sadu moguće slomiti socijaldemokrate? Mnogi su vjerovali baš suprotno. Mnogi su bili zavedeni jakim glasom kojim su demokrati govorili kao predstavnici radništva i bezobraznom arogancijom kojom su socijaldemokrati nastupali u ime svih radnika (...).

Cijeli grad je napetom pažnjom očekivao dan izbora, (...). Bio je to velik dan Novog Sada po posljedicama i po važnosti. Od njega je zavisilo biti socijaldemokracije u Novom Sadu. Socijaldemokracija se slomila zbog nepoštenog poslovanja novcem u vlastitim redovima, zbog mahnitog izazivanja štrajkova i radi smišljene organizacije kršćanskih socijalista. (...)"

Zanimljivo je da su socijaldemokrati prije izbora pokušali postići sporazum s kršćanskim socijalistima, ali tako da kršćani podrže njihove stavove. Kršćani su, međutim, odgovorili da nije bitan sporazum među strankama, nego je važno boriti se za interese radnika, za poboljšanje radnih odnosa. Tada je "šestočlano izaslanstvo socijaldemokrata otvoreno izjavilo da je njima važnije uništenje kršćanskog socijalizma u Novom Sadu, nego postizavanje boljih radnih odnosa. Neće biti mira dok jedna stranka ne propadne."

Kao što vidimo, socijaldemokracija je u Novom Sadu nastupila svojom poznatom taktikom i najprije je pokušala lukavom strategijom eliminirati suparnika, uništiti njegov identitet stavljajući ga u svoju službu, a kad u tome nije uspjela, otvoreno je objavila rat do istrebljenja. To je dakako bio kraj svakog sporazumijevanja pa su dvije stranke odmjerile snage na izborima na kojima su pobijedili kršćanski socijalisti: od 1788 radničkih glasova dobili su 1097.

Ta je pobjeda označila početak svršetka socijaldemokracije u Novom Sadu. Ona je uskoro toliko oslabila da je 1. svibnja, na praznik rada, jedva okupila sedamdesetak osoba u mimohod po ulicama od kojih je samo dvadesetak bilo odraslih; ostali su bili djeca i šegrti (vidi br. 17. od 8. svibnja).

Kršćanski socijalisti preuzeli su vodstvo radničkog pokreta i počeli odlučno zastupati interese radnika protiv svakog oblika izrabljivanja. Karakterističan je u tom pogledu članak koji je objavljen u *Delvideki Ujságu* od 1. svibnja. U njemu se daje kratki pregled stradalačke povijesti proletarijata koja vapije za kršćanskom osloboditeljskom intervencijom:

”Stari Grci i Rimljani stavili su svijet na leđa herkulanskog Atlasa i tim simbolom htjeli su kazati da milijuni proletera radnika uzdižu svojim leđima našu kulturu(...).

No, tko će ustvrditi da su ti milijuni dobili dio koji im pripada od kulture koju su stvorili? Dobili su životinjsko pravo da se množe, da se znoje i da propadaju; (...) a što dobivaju u XIX. i XX. stoljeću? Električna struja ne svijetli njima, a uprvao oni rade na strojevima. Oni grade plesne dvorane, ali se ne zabavljaju u njima. Proizvode svilene tkanine, a hodaju u krpama. Grade palače, a stanuju u podrumskim prostorijama; plaćaju milijune državnog poreza, a nemaju udjela u upravljanju državom. Oni od kulture imaju samo crkve i bolnice. (...)

...nije li to pljuska po vječno Božjoj promisli?...ne zaslužuje li krunu nastojanje koje želi ukinuti bijedu, koje želi pomoći milijunima da postignu svoja prava...?”

Svrha je kršćanskog socijalizma da dade svoj prinos ostvarenju tih prava.

Međutim kad je Budanović u srpnju 1910. bio premješten u Sombor, mladi pokret kršćankih socijalista u Novom Sadu prestao je raditi i postojati. Ne spada u tematski okvir ovoga predavanja da se istraži zašto se taj pokret nije mogao održati bez Budanovića i koji su bili razlozi njegova premještanja iz Novog Sada. To će pokazati, nadamo se, budući istraživači Budanovićevega života na temelju arhivske građe u Kaloči i drugih dokumenata.

Za našu temu važno je konstatirati da Budanović poslije premještanja iz Novog Sada nije prekinuo s društvenom djelatnošću, nego joj je dao novi sadržaj, ovisno o sredini u kojoj je živio i radio. Tako je u Baji potkraj godine 1910. osnovao pučku čitaonicu, a u Bačkom Brijegu 1913. kulturno društvo kojemu je svrha bila ”Unapređivanje društvenog života i obrazovanja Bunjevaca i Šokaca u Ugarskoj” (usp. Pravilnik, točka 2). Mi smo danas, na žalost, skloni potcijeniti ovakve pothvate jer ih ne poznajemo pa ih s prezirom otpisujemo kao jalove kulturne pokušaje naših svećenika u zabitim mjestima nekadašnje Monarhije. Ali pučke čitaonice i druge slične ustanove imale su u ono vrijeme eminentno društveno značenje. One su bile socijalna pomoć siromasima, koje je novovjekovna buržoazija lišila ne samo materijalnih dobara, nego i duhovnih. Moderna književnost i moderna industrijska proizvodnja, na primjer, bila je duboko prožeta buržoaskim duhom. Ona je bila namijenjena rafiniranim književnim sladokuscima, kulturnim mogućnicima i intelektualnoj eliti, a nedostupna običnom puku na selima, salašima i u gradskim predgrađima. Narod je samo povremeno dobivao mrvice i otpatke s bogatog književnog i kulturnog stola gradova. Osnivajući, dakle, pučke čitaonice i kulturna društva u manjim mjestima, Budanović je tražio načina kako premostiti jaz između viših i nižih slojeva društva, kako pravedno podijeliti duhovna dobra među ljudima. Osjećao je kao nepravdu da gradovi imaju sjajna kazališta, knjižnice, glazbene zavode i zabavne ustanove, a siromašan narod od svega toga nema ništa ili jedva što. Eto, to je bio duboki socijalni smisao pučkih čitaonica, domova i kulturnih društava koje su u to vrijeme osnivali katolički svećenici.

Budanović je takvim društvenim radom protkao svoj apostolat sve do godine 1927. kad je bio imenovan subotičkim biskupom, iako ga nije ni poslije napustio. Siromasi su ostali trajna briga njegova života. Ta je briga vrlo znakovito došla do izražaja na dan njegova biskupskog posvećenja 1. svibnja kad je u zgradi "Momačkog kola" priredio objed za onoliki broj siromaha koliko je gostiju bilo pozvano na objed u zgradu biskupije./12/ Razumije se da taj čin ima u prvom redu simboličko značenje, ali je karakterističan za socijalnu orijentaciju našega biskupa jer drugi biskupi, ako se ne varam, nisu očitovali takvu pažnju prema siromasima na dan svojega biskupskog posvećenja.

Između brojnih socijalnih djela i karitativnih pothvata, što ih je Budanović pokrenuo ili podržavao kao biskup, spomenut ću samo njegovu velikodušnu podršku kuhinji u Molu 1929. godine. O tome me je izvjestio vlč. Franjo Friz, tadašnji administrator župe u Molu, pismom od 27. srpnja 1978. Prikazujući strahovitu bijedu molskih bezemljaša i njihovih obitelji, djecu koja su još i oko Božića hodala bosa, a doručkovala, objedovala i večerala samo kruh, vlč. Friz ovako nastavlja svoje pismo: "Htio sam za gladnu djecu otvoriti pučku kuhinju da bi bar jedanput dnevno dobila toplu hranu. Izložio sam situaciju gospodinu biskupu Budanoviću i upitao ga bez oklijevanja zašto ja vodim u dnevniku 216.000 dinara od čega je 62.000 fond za orgulje, a djeca gladuju. Koliko novca smijem uzeti da bih prehranio djecu? Velikodušni odgovor je bio: Koliko god bude potrebno. Krenuli smo, u praznim prostorijama župske kuće davali smo hranu siromašnoj djeci. 130 djece, 70 staraca i 30 kućnih bolesnika primalo je dnevno topli objed. (...) Budući da smo naš pothvat nazvali pučkom kuhinjom, nismo pravili razliku između Mađara i Srbina, muškarca i žene. Tko je bio gladan, dolazio je kod nas jesti."

Nema sumnje da bi se moglo iznijeti još mnogo drugih dobrotvornih socijalnih pothvata našega biskupa koji jasno svjedoče da je njegovo kršćansko srce bilo otvoreno prema svim ljudima koji su trpjeli oskudicu bez obzira na njihovu nacionalnu ili vjersku pripadnost. Osobito bi valjalo obratiti pažnju na njegove veze s ostalim pučkim kuhinjama i dobrotvornim ustanovama u Bačkoj, kao npr. s Dobrotvornom zajednicom Bunjevaka u Subotici, s pučkom kuhinjom poznatog franjevca patra Vazula u Subotici i vlč. Gere Vincea u Adi itd. No i ovo što je dosad rečeno dovoljno pokazuje da je Lajčo Budanović bio značajan društveni radnik Crkve na ovom povijesnom prostoru između Dunava i Tise, svakako mnogo značajniji nego što smo dosad znali i slutili. To, naravno, ne znači da treba da budemo zadovoljni ovim prikazom. Naprotiv, bilo bi prijeko potrebno poduzeti pomnivo i svestrano istraživanje kako bi svako Budanovićevo djelo u punoj povijesnoj istini izišlo na vidjelo. Ali to je istraživanje zadaća naših mladih naraštaja.

ZAKLJUČAK

Ako sada na kraju ovoga priloga pokušamo jezgrovito izraziti što za nas znači Budanović kao društveni radnik i zašto je danas o tome uopće potrebno govoriti, onda valja naglasiti da je to potrebno zbog nas samih, zbog našega kršćanskog poslanja u suvremenom svijetu. Budanovićevo primjer poziva nas, naime, da ne zatvorimo svoju vjeru u privatnost, nego da je pronosimo u širokoj javnosti, či-

neći dobro poput Isusa Krista. Poziva nas također da se ugledamo u prvotnu Crkvu koja je organizirano rješavala goruće društvene probleme svojega vremena, a ne sitnom milostinjom.

Mi se danas, doduše, ne suočavamo s istim društvenim problemima s kojima su se suočavali Krist i prva Crkva. Ali bili bismo žrtve kobnog samozavaravanja kad bismo mislili da je u današnjem svijetu tehničkog napretka sve u najboljem redu i da kršćanska ljubav nije više nikome potrebna. Naprotiv, ona je danas, kad svijet ponovno ulazi u tešku gospodarsku krizu i kad se neprestano produbljuje ponor duhovne, moralne i fizičke bijede velikog broja ljudi, potrebnija nego ikada prije. Pogledamo li samo letimično oko sebe, brzo ćemo saznati što treba da činimo.

A što mi stvarno činimo?

Nema dvojbe da su neki pojedinci i zajednice već našli određene oblike svojega društveno-karitativnog rada. Ali isto je tako sigurno da bismo mogli i morali učiniti mnogo više i to ne bi bilo u suprotnosti s društvenom zajednicom u kojoj živimo. Gdje se, na primjer - u kojoj župi ili biskupiji točno i sustavno vodi računa o bolesnicima po kućama i bolnicama, o brodolomcima bračnog i obiteljskog života, o nemoćnim starcima i staricama, o osamljenim i očajnim osobama koje mjesecima i godinama čame u tami potpunog zaborava? Takva situacija nužno zahtijeva da se svi trgnemo i da poduzmemo neke konkretne korake. Došlo je vrijeme, prema mojem mišljenju, da poslušamo prijedlog sv. Vinka Paulskog, koji je htio da svaka župa ima karitativnu organizaciju. Trebalo bi u tu svrhu ponovno uvesti službu đakona kao socijalnih radnika, kako je već u prošlom stoljeću predlagao katolički filozof Franz von Baader./13/ Da je Crkva prihvatila njegov prijedlog, mogla je riješiti teške društvene nepravde svojega vremena i spasiti svijet od krvavih sukoba i revolucija.

Crkva je, na žalost, još uvijek previše liturgijska zajednica, a premalo karitativna. Još uvijek previše slavi, a premalo djeluje. No, ona ne smije zaboraviti da će na kraju vremena i sama biti suđena po tome je li gladne nahranila, žedne napojila, gole obukla, strance ugodila, a utamničenike i bolesnike pohodila.

U svakom slučaju ako naša Crkva bude spremno slijedila Krista dobročinitelja, ne samo da neće nikada izumrijeti u ovim krajevima, nego će naprotiv pred sobom imati veliku i svijetlu budućnost.

To je temeljna poruka biskupa Lajče Budanovića kao društvenog radnika.

O. Tomo Vereš
dominikanac

Predavanje održano 10. listopada 1983. u Subotici na simpoziju o subotičkom biskupu L. Budanoviću (1873–1958.) priređenom u povodu 25. obljetnice njegove smrti

BILJEŠKE

¹ Usp. E. KANT, *Kritika čistog uma*, Beograd 1958., str. 141.

² Usp. TÓTH MIKE, *A kalocsai kollégium ötven éve*, Kalocsa 1910., str. 85.

³ Na mađarskom jeziku postojao je prijevod Kettelerovih djela: *Szabadság, tekintély és egyház* (Freiheit, Autorität und Kirche), Kalocsa 1863., i *A munkások kérdése és a kereszténység* (Die Arbeiterfrage und das Christentum), Eger 1864. spomenimo još: REISCHL KÁROLY, *Munkáskérdés és szocializmus*, Budapest 1876. Budanoviću su ova djela zacijelo bila poznata i može se pretpostavljati da su na njega imala određen utjecaj.

⁴ Počevši od članka „Nova sekta” (1893.), Prohászka – i sam bivši pitomac kaločkog kolegija – stalno je raspravljao o socijalnim problemima. Njegov utjecaj na profesore i studente kaločke teologije također valja uzeti u obzir.

⁵ Usp. GERGELY JENŐ, *A keresztényszocializmus Magyarországon 1903–1923* Budapest 1977., str. 36, i KOLOZSI TIBOR, *Szabadkai sajtó (1848–1919)*, Szabadka 1973., str. 328. – Kolozsi pogrešno tvrdi da je kršćanski socijalizam u Mađarskoj osnovan 1907. kao u Subotici (usp. nav. dj., str. 327, 328).

⁶ Usp. KOLOZSI TIBOR, nav. dj., str. 328.

⁷ O tim borbama vidi: GERGELY JENŐ, nav. dj., str. 36–37; KOLOZSI TIBOR, nav. dj., str. 326–351. – Kolozsi u dodatku svoje knjige *Levéltári faksimilék* donosi faksimile prvih stranica jednoga broja spomenutih novina kršćanskih socijalista (usp. str. 61 i 62). – Ali borba se vodila i izvan tih novina, što potvrđuje i brošura BLAŠKA RAJIČA, *Šta obećaje crvena demokracija? A što daje?* iz 1907. godine. (KOLOZSI TIBOR, nav. dj., str. 344).

⁸ Usp. IVAN KUJUNDŽIĆ, „Bunjevačko-šokačka bibliografija. Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata”, u *Rad JAZU*, 355. str. 705–707, Zagreb 1969. Navodi se 8 bibliografskih jedinica. Prema istraživanjima I. Prčića, ima ih zapravo 14.

⁹ Oba su sastavka objavljena anonimno. Krešimir Bunić (alias Ivan Kujundžić) u svojoj prvoj bibliografiji izd. 1946. u Subotici brošuru je pripisao L. Budanoviću, dok je u drugoj bibliografiji izd. 1969. u Zagrebu pripisao uvjetno I. Kujundžiću. Ovaj bi nesklad trebalo ukloniti temeljitom provjerom.

¹⁰ Usp. *Bácskai Napló*, br. 194. od 26. VIII 1910., str. 2. Ovaj tekst preveden je na hrvatski u bunjevačko-šokačkom mjesečniku *Neven*, br. 9. od 15. rujna 1910. Naš se prijevod jezično ponešto razlikuje od ovoga.

¹¹ U pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* čitamo: „Laici su specijalno, iako ne isključivo, nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti” (br. 43, usp. *Apostolicam actuositatem*, br. 7).

¹² Usp. MATIJA ZVEKANOVIC, „Sin svoje majke”, u *Danica* 1983, Zagreb 1983. str. 84.

¹³ Usp. „O proleterima (1834)”, u *Marulić*, br. 3/1981, str. 250; „O sadanjem neskladu između razbaštinjenih, odnosno proletera, i imućnih klasa društva, što se tiče njihova življenja kako u materijalnom tako i u intelektualnom pogledu, promatranom s pravnog stanovišta” (1835) u *Marulić*, br. 2/1982, str. 159. Mi smo već nekoliko puta upozoravali na važnost Baaderova prijedloga, no čini se da je odviše zahtjevan za Crkvu u cjelini i svakog pojedinog kršćanina, pa se o njemu nerado raspravlja. Simptomatično je da je sličan prijedlog kardinala Šepera ostao bez odjeka u nas (usp. „Obnova đakonata u Jugoslaviji”, u *Svesci*, br. 17–18/1970, str. 7–10).

LAJČO BUDANOVIĆ KAO PISAC ČLANAKA

I POUČNIH PRIPOVJEDAKA

Glavne karakteristike pisanja Lajče Budanovića odmah se mogu opaziti u njegovom prvom članku u *Subotičkim novinama*, br. 10. 1894. 1-2. str. o našem rodoljubnom pjesniku Anti Evetoviću Miroljubu pod nalnovom "Miroljub". U tom članku L. Budanović opisuje jednu zgodu iz povijesti stare grčke Sparte. Na grad su navalili neprijatelji, položaj postaje bezizlazan i u toj tjeskobi mole iz Atene da im pošalju kakva hrabra čovjeka. Atena im pošalje hroma pjesnika Tirteja. Kad su Spartanci vidjeli poslanog im vođu, za malo ne zdvojiše. Međutim, uveče uoči boja sakupi hromi pjesnik vojsku i stade recitirati svoje stihove. Vojska se toliko oduševi da sutradan hametice potuče neprijatelja.

U svom članku dalje L. Budanović uspoređuje Miroljuba sa Tirtejem i govori kako naša zadaća nije pozivati u boj protiv nekoga, nego pjesnik treba "da nas sokoli, da u klonule duše novu snagu ulije... da nas pobuđuje na slogu koja nam još kao poslidnji znak svitli, da nas upućuje pravičnosti Božjoj da od Svevišnjega prosimo pobidu naše svete svrhe: Ti udili što mu svit dati ne može. Neka se Bunjevci slože i umnože". (*Molitva - Subotičke novine*, br. 10. 4. ožujka 1894. 1 - 2. str.)

Ova misao će se provlačiti kroz sve članke i pripovijetke L. Budanovića na ovaj ili onaj način. Za njega svaka napisana riječ, bilo koje forme i sadržine, ima jednu jedinstvenu poruku: treba poslužiti dobru, rastu i procvatu svoga naroda na svim poljima, a osobito na polju kulture i vjere.

Zato smijem tvrditi da je L. Budanović tako shvatio svoje služenje kao svećenika, a kroz to i ono jedinstveno služenje Crkve, koja je kao poslanica Isusa Krista poslana svim narodima da im posluži, sabravši sve pozitivno u duhovnoj i kulturnoj baštini jednog naroda, oplemenivši to uzvišenim evađeoskim sadržajima, da bude na službu čovjeka pojedinca, obitelji i naroda.

Ta vizija utkana je u svaki članak i u svaku poučnu pripovijetku L. Budanovića. Poznato je da je on pisao pod raznim pseudonimima što je sasvim razumljivo. Pisao je pod pseudonimom Veco Labudić ili V.L. ili v.l. zatim Lošo Ratanski ili L. Ratanski i pod pseudonimom Ano Nimka i u nekoliko slučajeva - Ano Nimko

RAD L. BUDANOVIĆA NA KULTURNOM POLJU

Prije nego prijeđem na prikaz pojedinih vrsta ovog dijela rada L. Budanovića, treba dati kratki prikaz njegovog djelovanja na kulturnom polju, osobito na njegovom organiziranju. Nastojanje L. Budanovića kao biskupa bilo je usmjereno u tom smislu da se kulturni rast svakog pojedinog naroda utka u živo tkivo svake župe (crkvene općine tj. žive zajednice Božjeg naroda), ali i biskupije kao cjeline. U tom smislu L. Budanović je daleki preteča misli pape Ivana Pavla II koji je prošle godine u Vatikanu osnovao za opću Crkvu - "Vijeće za kulturu"

sa željom da se u svakom narodu i svakoj biskupiji i župi osnuje slično tijelo, koje će njegovati tu prastaru vezu između Crkve i kulture.

Kako je poznato, biskup L. Budanović je naše župe organizirao kao crkvene općine i u njima organizirao stanoviti pastoralni rad koji su obavljali laici preko svoga predstavničkog tijela koje se tada zvalo "Zastupništvo crkvene općine", a danas je to "Pastoralno vijeće". To su mu 1924. godine odobrile i tadanje civilne vlasti. Sa druge strane postojala su mnoga vjerska društva i dobrotvorne organizacije, koje je redovito organizirao njegov veliki suradnik Blaško Rajić. Da spomenemo samo neka: Katoličko divojačko društvo i Bunjevačko momačko kolo sa svojim podružnicima u župi sv. Roka i sv. Jurja u Subotici; Dobrotvorna zajednica Bunjevaka /neka vrst današnjeg Caritasa/, Patronaža, Hrvatsko pjevačko društvo "Neven", izdavačka kuća "Subotička matica" i druga. Nastojanje biskupa Lajče Budanovića je išlo za tim da djelovanje pojedinih društava ima zakoniti pristup u svaku župu, to jest u crkvenu općinu kroz tako zvani Humano - prosvjetni odbor Crkvenih općina što je predviđeno statutom Crkvenih općina, paragraf 48. /Pravilnik i poslovnik Crkvene općine, 1924. /. A isti paragraf je predviđao da se na teritoriji grada ti odbori mogu udružiti u Senat crkvene općine i u njemu se može organizirati odbor za humano prosvjetni rad za čitav grad. To je za područje Subotice postala "Subotička matica".

O toj odluci biskup L. Budanović izvještava gradski senat Subotice svojim dopisom 2581/33 od 20. srpnja 1933.g. O tom piše izvještaj u kalendaru Subotička Danica za 1934. god. /60-61. str./.

Drugi veliki pothvat biskupa L. Budanovića bio je organiziranje Hrvatske kulturne zajednice. Pravilnik ove Zajednice je objavljen u Subotičkim novinama, 12. travnja 1936. g. /podlistak "Kulatura"/.

To je ustanova koja je trebala organizirati rad kulturnih društava za cijelo hrvatsko govorno područje Bačke apostolske administrature.

U jednom članku u kalendaru Subotička Danica za 1936. g. biskup L. Budanović predstavlja široj javnosti i vjerničkoj čitalačkoj publici ovu Zajednicu. Posebno ističe da se ova ustanova mora čuvati svakog političkog utjecaja bilo koje političke stranke i mora se brinuti za duhovno-kulturni rast ne samo ovdašnjih Hrvata starosjedilaca, Bunjevaca i Šokaca, nego svih onih doseljenika katolike vjere koji privremeno ili za stalno nađu boravište u župama njemačkog ili mađarskog govornog područja.

ČLANCI PEDAGOŠKOG KARAKTERA

Kroz osam godišta Subotičkih novina, pod pseudonimom Ano Nimka biskup L. Budanović piše seriju članaka u podlistku ili u rubrici "kućanica". Taj podlistak je često izlazio i kao separat. Tu on iznosi u veoma kratkim člancima osnovna načela katoličkog odgoja počev od priprema djevojke za brak preko rano djetinjstva sve do zrele dobi djeteta, ulazeći velikom širinom svoga znanja u detalje praktičnih savjeta.

Istu tematiku je obrađivao na pučki način i u seriji članaka pod naslovom "Nana i njezina kćer". Bilo bi veoma interesantno proučiti tu materiju i usporediti je sa tada suvremenom pedagoškom literaturom. Ostali bismo zadivljeni širinom pristupa jednog katoličkog biskupa toj tematici uza svu vjernost katoličkim načelima.

Rubrika u novinama "Nana i njezina kćer", kako je vidljivo iz naslova, posvećena je isključivo ženama. Zanimljivi su pristupi L. Budanovića cijeloj problematici. Dok se u to vrijeme Crkvi spočitava da sputava slobodu žene, tada jedan biskup piše serije kratkih članaka kako su žene zapostavljene u mnogim društvima i vjerskim sistemima. Sa simpatijama prati rad različitih društava i liga koje su se u svijetu i u nas borile za veću ravnopravnost žena. Na pr. Internacionalni savez ženskih liga, društvo "Hrvatska žena" u Zagrebu i udruženje žena u Subotici "Dobrotvorna zajednica Bunjevaka".

Zadivljujuće je da jedan crkveni knez i čovjek velikih akcija ima vremena i još više osjećaja za tipično žensku problematiku i želi joj poslužiti sasvim konkretnim savjetima za kućanstvo, za vrt i odgoj djeteta do otklanjanja mrlja od crnog vina. . Koliko je duboko poznao psihu žene i njezinu znatiželju kad je riječ o modi i odijevanju Na pr. u jednom članku opisuje kako su kraljice, grofice i druge zvanice bile obučene na svadbi talijanskog kralja Umberta i kćeri belgijskog kralja /Subotička novine, 1930. 3. br. 5. str./.

S mnogo simpatija prati kada je u Ljubljani prva žena postala odvjetnik, ili u Zagrebu prva žena je postala doktor nauka. Na svakoj od tih stranica je neka religiozna misao ili kratki prikaz na pr. Marijina zdenca u Jerusalemu, ili putopisni zapis, citat iz Evanđelja o mudrim djevicama. Nalazimo kratki prikaz nekog svetačkog lika, na pr. Ozane Kotorske ili pobudni primjer iz života kako je majka uz velike žrtve spasila dijete, ili što slično.

Pod istim pseudonimom L. Budanović je uredio u nekoliko brojeva Subotičkih novina podlistak "Kultura". Redovito su to oni brojevi novina, u kojima su se donosile neke važnije vijesti ili odluka sa područja crkveno-kulturnog života, na pr. objavljivanje pravila "Hrvatske kulturne zajednice".

L. Budanović je također u nekoliko brojeva Subotičkih novina uredio rubriku ili podlistak "Poljodjelac".

Pod istim pseudonimom Ano Nimka u nekoliko brojeva Subotičkih novina uredio je rubriku "Katolički svijet", ali tematika članka u podlistku "Poljodjelac" je sociološka.

u Svim ovim člancima u različitim rubrikama Subotičkih novina prepoznatljiva je jedna crta, koja je karakteristična za sve djelovanje L. Budanovića: Biti na službi svakoj osobi, svakoj obitelji i nada sve - svom narodu.

BUNJEVAČKI PRAVOPIS

Moramo jasno imati na umu da u to vrijeme ni u školi ni u javnom životu nije postojao drugi jezik u tadašnjoj Ugarskoj osim mađarskog, tako Bunjevci i Šokci nisu imali priručnika iz kojih bi mogli naučiti barem osnovne pojmove o pra-

vopisu i gramatici svog maternjeg jezika. Zato se tada još kao bogoslov L. Budanović susreće s tim problemom i u svojoj viziji služenja osjeća se potaknut da svom narodu posluži tako da u tada jedinom hrvatskom časopisu, koji je izlazio u Subotici, u "Nevenu" objavi u tri nastavka osnovna načela bunjevačkog, zapravo hrvatskog pravopisa.

Iz navedene literature se vidi da je L. Budanović pred sobom imao hrvatske predloške: M. Kušar: "Nauka o pravopisu", Broz: "Hrvatski pravopis", Veber: "Slovnica" /Neven, 1895. 1. br. 4-5. str. /;

U svojim člancima L. Budanović daje pregled opće fonologije, fonologije hrvatskog jezika, zatim govori o podjeli suglasnika, o ispadanju suglasnika, o upotrebi slova h, o rastavljanju riječi na slogove itd.

Lajčo Budanović je imao toliko vjere i upornosti da je kao župnik u Beregu (danas Bački Breg) objavio knjigu: "Gyakorlati Delszlav (Illir) Nyelvtan. Iskolai és magán használatra irta és szotárral ellátta Mihalovich János, tanító-kepezdei tanár. A harmadik kiadást sajto alá rendezte Budanovich Lajos, beregi plebanos, Baja, 1914. /praktični južnoslavenski (ilirski) priručnik za učenje jezika. Za školsku i privatnu upotrebu napisao i rječnikom opremio Ivan Mihalović, profesor učiteljske škole. Treće izdanje za tisak pripremio Lajčo Budanović, župnik bereški. /.

Tim želi potaći naše ljude i pomoći im da imaju iz čega učiti svoj maternji jezik. Želi ponuditi priručnik onima koji bi ga po svojoj dužnosti morali znati, na pr. učitelji.

BUDANOVIĆEVE POVIJESNE RASPRAVE

Povijesnom tematikom L. Budanović se bavi još za vrijeme svojih bogoslovnih studija i objavio je u listu "Neven" članak "O nigdašnjim kalačkim Bunjevcima" /Neven, 1896. 6.br. 88-90. str. /

Zatim je 1905. god. objavio tri rasprave s povijesnom tematikom. Nadahnut knjigom Radoslava Lopašića "Dva hrvatska junaka" objavio je članak u dva nastavka "O starim bunjevcima u Lici i Krbavi" /Neven, 1905. 7. br. 99-101. str. / . U istom broju objavljuje raspravu "Zašto nas, Bunjevce, stari dokumenti nazivaju Vlasima" /Neven, 1905. br. 8. 121-122. str. /

Ova povijesna tematika bila je, kako se vidi iz naslova vidi, već tada veoma aktuelna zbog stalnih pritisaka kojima je bio cilj odnarođenje. Zato je trebalo u narodu podržavati svijest o vlastitom identitetu pokazujući, koliko je to moguće iz veoma oskudnih i često puta tuđih vrela, gdje mu je domovina porijekla. Trebalo je razbijati predrasude koje su neki smišljeno širili, koristeći se pučkim izrazima jednoga kraja.

Lajčo Budanović je prihvatio misao da su se naši preci naseljavali u više navrata u Bačku i barem neke grupe došle su u ove krajeve preko Like i Krbave. Radi toga je on kao biskup proputovao Likom i Krbavom da se na licu mjesta osvjedoči o nekim starim sjećanjima koja su živjela u narodu da su neke grupe od njih odlazile dalje na sjever. Također je potražio tada svu postojeću literaturu o tom pitanju. O toj temi je napisao članak "Med Bunjevcima u Dalmaciji, Hrvat-

skom primorju i Lici" /Subotička Danica, 1937. 117-122. str./ Pod pseudonimom V. Labucić napisao je članak o našoj pradomovini Hercegovini i to o njezinoj starijoj povijesti pod naslovom "Povijest humske zemlje /do Hercegovine/" - Subotička Danica, 1938. 44-46. str./ L. Budanović je također pisao o porijeklu imena "Bunjevac", ali sva ova tematika zahtijeva posebnu obradu..

CRTICE IZ BUNJEVAČKE PROŠLOSTI

Još je izvorniji L. Budanović kad piše crtice i pripovijetke, nadahnute događajima iz naše narodne prošlosti. Objavio ih je veoma rano u časopisu "Neven" još za svojih studentskih dana. Spomenimo samo neke: "Mastalundžije", lijepa pripovijest o žendbi Mirka Dulića i Ljubice Vojnićeve u Subotici, još u tursko vrijeme /Neven, 1894. 5. br. 72-76; str. / Također je u "Neven" 1897. god. objavio pripovijetke "Idu Turci", "Doseljenje" i "Odlaze Turci". U kalendaru "Subotička Danica" objavio je pripovijest "Slava graničara" /1900. 39-41./ Opisana je hrabrost poznatog subotičkog kapetana Luke Sučića. Veoma živo slikovito i s puno ljubavi prikazuje te daleke događaje. Potresno je čitati kako opisuje franjevca koji ide s našim ljudima i dijeli s njima dobro i zlo, uči narod korisnim lukavštinama kako bi izmakli Turcima. Prizor se završava rečenicom: "Kada su prišli Dunav, ne smidoše u Suboticu, ni u Baju, nego se razidu po selih u Bajmak, Tavankut, i Kumbaju."

Sve te crtice imaju svoju duboku poruku i sasvim su razumljive i jednostavnom čovjeku.

PRIKAZI O NEKIM ZEMLJAMA I PUTOPISNI NAPISI

Da bi svoj narod informirao o nekim narodima Evrope, L. Budanović još kao mladomisnik objavio je veoma opširan prikaz o Turskoj, koju su već tada nazvali "bolesnikom na Bosporu", pod naslovom "Tursko carstvo" pod pseudonimom L. Ratanski /Subotička Danica, 1897. 26-30. str./ Najprije daje veoma lijep povijesni prikaz razvitka turskog carstva od malog plemena, koje je došlo iz Turkestana, do moćnog carstva koje je potresalo Evropom, a tada je već bilo u posljednjem stadiju svoga rasula. L. Budanović posebno ističe da Tursko carstvo još postoji zahvaljujući političkim interesima tadanje Rusije i Austro-Ugarske Monarhije. Ovaj prikaz nije imao nikakav politički, nego samo informativni karakter. Kroz cijeli prikaz se povlači misao koliko je to carstvo štetilo kršćanstvu tokom svoje povijesti sve do posljednjih događaja, do masovnog masakra i pokolja Jermena, koje su izveli 1895.god.

Dvije godine kasnije, pod pseudonimom L. Ratanski objavio je članak pod naslovom "Špaljolci - povisna crtica" (Subotička Danica, 1899. 43-46.str.). U tom članku L. Budanović opisuje veliku i slavnu povijest te zemlje konkvistadora, zemlje u kojoj "sunce nije zalazilo", kako je to s ponosom isticao španjolski kralj Karlo V. Zanimljivo je kako autor članka vrednuje otkriće Amerike, za koje su zaslužni Španjolci. On oštro osuđuje nečasno izrabljivanje tamošnjeg pučanstva i urođenika, a osobito nepravedno bogaćenje na njihov račun. Naglo opadanje

moći Španjolske i stalni gubitak kolonijalnih posjeda on tumači kao Božju kaznu za sva ta nedjela. U posljednjem odjeljku prikaza autor daje opis Španjolaca, njihovih tipičnih, karakterističnih crta, kulture, običaja i nedostataka pa zaključuje: "Čud veselu imaju i narodna im svirka gitar".

Daleko su dojmljivije putopisne crtice koje je L. Budanović napisao o Svetoj Zemlji. Navedimo primjer pod naslovom "Kako izgleda sada Kalvarija i sveti grob Spasitelja u Jeruzalemu?" /Subotička Danica, 1899. 22-23. str./

U Subotičkim novinama na mnogo mjesta mogu se naći njegovi kratki prikazi i opisi pojedinih mjesta, koja su vezana za povijest našeg spasenja, kako starozavjetnu tako i za novozavjetnu. Detaljno opisuje pojedine objekte, ali nije mogao sakriti ni svoga vjerničkog ushita na tim mjestima. Ovako izražava svoje dojmove poslije opisa svetog Groba: "Bože mili, koliko je duša već ovdje jecalo! U gluhoj tišini kad i kad se čuje po koji uzdisaj ili plač od onih pobožnih virnika koji su sa sviju strana ovog svita ovamo došli da ovdje vrše svoje pobožnosti!"

Iz ovih putopisnih opisa L. Budanovića vidi se kako mu je stalo do toga da svom narodu, koji neće imati sreće vidjeti te velike svetinje, prikaže svaki detalj i tako posluži učvršćenju njegove vjere. U povijesnim prikazima želi informirati svoj narod i poučiti ga o osnovnim pojmovima i istinama o pojedinim narodima i o njihovoj ulozi kroz povijest.

PUČKE PRIPOVIJESTI I IGROKAZI

Kad se govori o pripovijestima L. Budanovića, možemo ih svrstati u tri skupine. Prvu skupinu čine one pripovijesti koje je preveo. To je pripovijetka "Osvetit ću se, ma se ne posvetio!" koju je objavio u tri nastavka /Neven, 1895. 1.br. 6-8. str. - br2. 20-21 str. - br. 3. 45-46. str./ Ovu pripovijetku je, kako kaže, "Iz mađarskog priradio" iako se radi o događaju sa hercegovačko-crnogorske granice još u tursko vrijeme.

Druga pripovijetka je napisana prema pripovijesti francuskog pisca Guy de Maupassant. L. Budanović nije naznačio da li ju je preveo iz francuskog izvornika, ili iz kakvog drugog prijevoda. Pripovijeci je dao naslov "Osveta materinskog srca" i objavio u dva nastavka /Neven, 1895. 9br. 141-143. str. - br. 10. 156-157. str. / Priča o nesreći majke koja je u svoju kuću primila neprijateljske pruske vojnike i pogostila ih, ali kad je kasnije dobila list da joj je jedinac sin poginuo od pruskih vojnika, ona je zapalila štalu i sjenik, gdje su se odmarali pruski vojnici, a onda se sama javila komandi pruske pukovnije.

Za "Priču o malom Isusu" /Neven, 1895. 10. br. 156-157. str. / također piše da je prevedena, ali nije naznačen autor, ni jezik sa kojeg je prevedena. U ovoj priči izvrgava kritici namještenu i neiskrenu dobrotvorku, koja je radi vlastite slave činila "dobra djela". Kad joj je došlo prositi siromašno dijete, ona ga je odbila. To je bio mali Isus, kojem je pomogla jedna sirotica. Lijepo ga je primila, pogostila i dala mu je sve što je imala u kući. Tako se potvrdila vjekovna istina da ne daju oni koji imaju, nego oni koji hoće.

U drugu vrstu također spadaju prevedene pripovijetke. Nažalost, nije naznačen ni autor, ni jezik sa kojeg su prevedene. To su neke vrste basni u kojima su glavni junaci životinje, a pouka je očita. Međutim L. Budanović se nije tim zadovoljio, nego je na kraju gotovo svake basne dodao pouku svom narodu. Na pr. u basni o gostoljubivoj lastavici, koja je primila vrapca za vrijeme oluje, doživila da ju je vrapac istjerao iz njezinog gnjijezda, zaključuje ovako: "Nije li to, moj narode, i kod tebe tako?" /Neven, 1900. 12.br. 191. str./.

Basna "Čvorci i lisica" opisuje kako su se čvorci tužili lisici na nepravde koje im je nanio orao i zato mu snuju osvetu. U to orao krilima dotakne vrh stabla, na kojem su bili, a čvorci se razbjegoše. Basna završava poukom: "Plašljive su blebetuše, dosta će im biti i vitar orlova krila!" /Neven, 1900. 7.br. 107. str./.

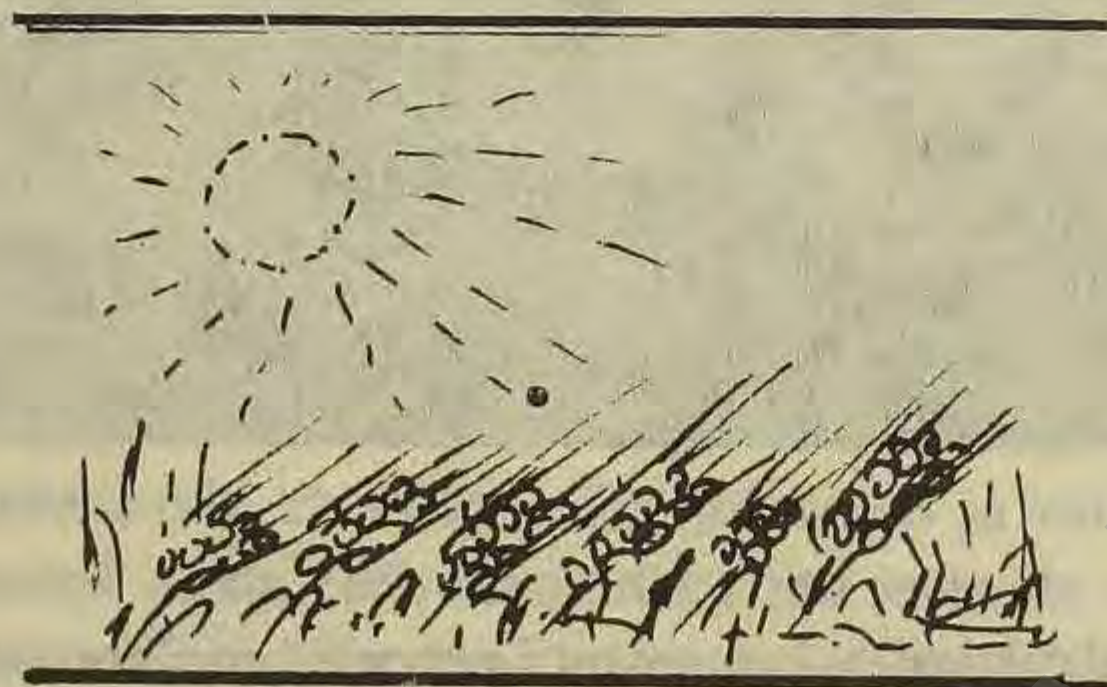
Samo da navedemo još neke pouke koje je prevodilac uputio svom narodu: "Dobro otvori oči dok se u kog nisi viriš". - "Bunjevče, izrodica grana nije za plod!" - "Zloba sebi ne da mira i nenavidi tuđu sriću!" - "Kod mnogih domoljublje se počima i svršava kod želudca!"

U treću grupu spadaju pripovijetke "Iseljenici" i "Kraj pripovijesti", te igrokaz "Mate Glupanović se ženi". To su izvorna djela koja je napisao L. Budanović. U njima on izvrgava ruglu i kritici neke izrazite mane našeg naroda, osobito pohlepu za bogatstvom. Vrlo plastično i jednostavno prikazuje ovu našu narodnu manu sa svim njezinim posljedicama.

I ovom vrstom svoje djelatnosti L. Budanović je htio biti u službi svome narodu.

Kad se sabere sve ovo što je L. Budanović napisao u obliku raznih članaka i poučnih pripovjedaka, ne možemo se oteti dojmu da je to pisao čovjek vjernik-kršćanin i svećenik, koji je sve to napisao da bude u službi svom narodu po uzoru na svog Učitelja, koji je došao da služi, a ne da bude služen. Kako je to lijepo napisao naš veliki pjesnik Ante Evetović Mirosljub:

"I ne treba i ne želim nikad
U životu sebi većeg dara,
Hrvatskoga roda ja sam pjesnik
I svećenik Božijeg oltara,
Za dom radim, za rod pjesme pišem
I moje i roda suze brišem." (Iz: Moje zvanje)

I sam L. Budanović još u svojim studentskim danima pokušao je to izraziti u stihovima:

*“U mladosti mislio sam
Da j’ rod bašča puna cvića.
Kad odrasto, sada vidim
Da je rod prava bitka.*

*Mladome mi radost biše,
Kad sam u njoj cvitke brao,
Sad mi draži rod u borbi,
Sad bih za njegov život dao.*

*Gdi mi je smrt? Ako j’ slavna,
Milije mi je ime njeno,
Neg’ nadalje trpit ropstvo
Ma da j’ zlatom nakićeno. (Iskrica bunjevačkog rodoljublja, Neven, 1896, br.9)*

Lazar Ivan Krmpotić

(Ovo je predavanje autor pročitao 11. listopada na simpoziju o biskupu Lajči Budanoviću, koji je održan u Subotici, u sjemeništu ‘Paulinum’, 10. i 11. listopada 1983. g. u povodu 25. obljetnice njegove smrti.)

“Divojačko društvo” u kongresnoj procesiji, u Subotici, 1931. g.

BISKUP LAJČO BUDANOVIĆ I MLADI

Ako zavirimo u život i rad pokojnog biskupa Lajče Budanovića i ne zapazimo njegovu brigu za vođenje duša kroz ispovjedaonicu, onda smo učinili veliki propust.

Kad bi nam ta 'kućica duša' mogla progovoriti, onda bismo čuli jako dirljive i lijepe pripovijesti. U ispovjedaonici je naš pokojnik bio v e l i k i sveobuhvatan u svakom pogledu.

Posebno veliku brigu i pažnju je posvećivao mladima, pa kad jednom zalutaš u njegovu ispovjedaonicu, teško da ćeš je drugi put mimoići, makar se ponekad osjećaš čudno i teško u tom 'labirintu' pitanja, uputa i upozorenja.

No, kad je on jednom zašao u tvoju dušu i kad si ga ti dobro upoznao, onda si mu mogao doći s punim povjerenjem, baš kao pravom dobrom i brižnom ocu, koji će razumjeti sve mladenačke borbe i lutanja duše, koja traži pravi put istine i pravog duhovnog vođu za život.

Svi znamo da nikad nije bilo lako biti mlad i usmjeriti svoje korake baš u pravcu gdje ćemo naći svoj vlastiti put, orijentaciju i pravac za život, koji ćemo provesti do kraja razumno kako od nas očekuje dragi Bog i sredina u kojoj se nalazimo da bi uvijek bili korisni i primjerni članovi društva.

U svim životnim pitanjima pokojni biskup L. Budanović bio je najbolji poznavalac i savjetnik. Baš o svemu je vodio računa, brigu i nadzor.

No, mi koji smo ga poznavali još kao mladi i rasli pred njegovim očima i razvijali svoju dušu uz njegovu brižnu pažnju, znamo kako je budno pazio i bdio da naša mladost bude prava 'čista mladost'.

Da bi nam u tome pomogao, predočavao nam je svu ljepotu čistog života, počev od poganskih 'vestalki' pa do brojnih likova čistih djevice – svetica, koje nam naša Crkva stavlja za uzor.

Znamo, da je on mladima od milja ponekad tepao: "a vi ste moje cviče". I možda zato ne iznenađuje što su duše, koje su se potpuno predale njegovu vodstvu, radije odlučivale da izaberu duhovno zvanje a ne brak, ma da je on često pred nama jadikovao kako Matice krštenih svake godine pokazuju nestanak našeg naroda, što se lako i danas daje uočiti.

Za vrijeme 'tečaja' 1940. g. ustupio svoje tek nedavno otvoreno sjemenište Paulinum, gdje smo desetak dana proboravili kao u svojoj kući nas preko stotinu djevojaka.

Na rastanku, kad se već svuda osjećala blizina drugog svjetskog rata, on nas je hrabrio da budemo spremne i odvažne kao one svetica iz prošlosti. Trebaju nam Cecilije i Katarine i druge velike žene koje će svojim primjerom svijetliti kroz život u teškim danima koji su pred nama.

I tako bismo mogli nanizati mnogo toga što pokazuje brižnu ljubav pokojnog biskupa L. Budanovića za mlade. Tu ljubav on je nosio u svom srcu i nikad ne možemo o tome dosta reći. Zato neka mu je hvala za sve znano i neznan, za poznato i nepoznato. Za dugi boravak u ispovjedaonici. Hvala mu i slava!

T. K.

Subotica
Marko Vukov

NEPOZNATOM BRATU

*Ne pitam otkuda dolaziš,
brate,
sa snopom besanice
na čelu.*

*Znam da nema više
utjeha tijela
nakon umora.
Sve su njive izorane,
bez naših koraka,
a beznade nas zove
kao nekada sloboda.*

*Tužni su koraci
na izmaku snage ...
... i još proljeće
nitko ne gleda,
a svi vide
otkrivenje sramote ...*

1970.

MAJCI

*Kad susretnem mladu ženu
sa očima punim pažnje za željeno čedo
dok kraj nje prolaze poznanici,
očekujući njen pogled,*

*sjetim se
da sam i ja tako bio nošen,
jedini prisutan u mnoštvu
za Tvoje oči.*

*I kad nakon sputanih dana
zaželim jasnoću vedroga neba,
pohadam jutra moga djetinjstva
u koja si me dozivala poljupcima.*

*Dogodi mi se ponekad
(kad zaspem s dobrom savješću)
da sanjam radost prvih koraka
i Tvoje ruke koje me dižu
prije nego što sam posrnuo.*

*Ne znam točno gdje (nije bilo davno)
netko Te je nazvao staricom,
a za mene si uvijek mlada
sa ukrasom majčinstva oko očiju.*

*I danas, kao uvijek, kad Ti dođem,
osjećam da su mi ruke jadno prazne
i usta bez molbe ili zahvale,
jer tko će znati i izreći mjeru.
Tvojih darova.*

1970.

*Znam, znam,
ne može se pobjeći od svoje sjene
i putevi kojima smo išli
tako su sigurno naši
i tako beznadni.
Zato, ne žuri više,
brate.
Jedna smrt je dovoljna
za uskrsnuće.
Čujem već pjesmu grlice,
bagremi pripremaju bukete
za jedno novo rođenje.*

Marko Vukov
Subotica

Miroljub

Kada su ono negda junačni Špartanci u dugoj svojoj borbi sa Mesenijancima (oko 700 godina pr. porod. Kristova) pored najvećeg napora skoro već napustiti hteli i pomisao na pobidu, kao zadnji zrak nade zasvitli im proročanstvo, da sebi iz Atene imadu prositi vojvodu u daljoj borbi, što i učiniše. Nu kad im Atenjani misto kojeg od svojih čuvenih vođa poslaše hromog pisnika Tirteja, skoro da su duhom klonuli. Dušmani se pako približavali k Šparti, najozbiljnije priteć' se samostalnosti grada. Špartanci ipak nisu imali drugo šta činiti već sukobiti se nanovo s neprijateljem, nu ufanja u pobidu već ni najhrabriji nisu gajili. U veče prid bitku, kada su se čete oko vatri na ratištu veselile, uzeo je, da vrši oduševljeni pisnik svoje nebesko zvanje, pak je svojom vatrenom davorijom hrabrio vojnike, te ih na toliko ohrabrio i oduševio, da su u oduševljenosti svojoj sutra dan u odlučnoj bitci nadjačali Mesenijance i nanovo ih svojoj vlasti podvrgnuli.

Borimo se i mi Bunjevci današnjim oružjem i načinom nastojeć, da kao druga naša jednokrvna braća maternjim jezikom razvijemo prosvitu u jako zaostalom rodu našem. U pogibelji nam je jezik i narodno biće: pak upotrebljujemo i mi Tirteja, da nas sokoli, da u klonule duše novu snagu ulije.

A Tirtej nam je Miroljub. Jer koji rodoljub motreć nemilo stanje bunjevačkog puka u pogledu prosvite i videć nemarnost njegovu ne bi proplakao u duhu s Miroljubom, kada suzi (u I-oj od "Pismica"):

Teci, teci suzo!
Ta sramota nije
Za onoga Tko te
Zbog svog roda lije

u drugu ruku tko ne bi crpio novu oduševljenost za rad slušajuć u goletnom polju hladne politike utišenje Miroljuba (u pismi mu: Alaj Bože...):

Zaceliće i na tvojem
Srcu bolne rane,
Mili rode! kad ti novi
Dan prosvite svane.

Pobuđiva nas na slogu, koja nam još kao poslidnji zrak nade svitli; upućuje nas k pravičnosti Božjoj, da od Svevišnjega prosimo pobidu naše svete svrhe:

Ti udili, što mu
Svit dati ne može,
Neka se Bunjevci
Slože i umnože

(Molitva)

Ufanje u pravičnost Božju i plemenita tuga zbog nemilog stanja roda svog lebdi vrhu njegove poezije.

Ta mu tuga obuhvaća sve njegovo biće, i baš zato svaki bolan glas, ma odakud dolazio nalazi kod njega odziva. Žalosna pismica pastira na njegov rod ga opominje, podsća, te ga sili, da suzi (u Pismici I.); istu nježnu žalost pobuđuje u njemu tužna pivačica kanarica (u Turobnici II.). Skoro opisiva jade svoga srca, koje će samo "vrime lipše nade izličiti" (u pismi "Alaj Bože") i kad vidi, da je "Proliće srićno prispilo" i da "se sva priroda u zeleno obukla", a "samo bunjevačka braća snivaju", tada od tuge već i "umro bi rado" (u Turobnici I.). Al' najdražje opisiva svojem žalosnom srcu na toliku sličnu jesen: još mu je i odlazak vesele lastavice drag, jer mu je radost učinila s otim, što je: "put uzela jugu, a sobom odnela i njegovu tugu" (u Pismici II.) i kad (u Pismici III.) "bolno motri propast" prirode "žalost dili š njom" i (u Pismici IV.) pripravlja se sa opadanjem lišća zajedno u grob. Al' "To ne smeta ništa" lako će umiriti, jer tiši se: "ispunit se mora Božja Volja sveta".

Skoro opet risa smrt majčine kćeri, koja "kao ovitak vene", jer "nema lika bolu srca njena" (u "Žalosnoj utjehi"). Utišnji glas nas dojmi samo u Turobnicama III. i IV. U svim mu ovim pismama neočekivani preokret nas iznenaduje, stihovi lako teku, a tehnika je svagda umitna.

Izvrzne su Miroljubove dvi idile: "Ovčar" i "Tužna žetelica". U "Ovčaru" prirodna jednostavnost, a u "Tužnoj žetelici" zgodna nalika se nalazi sa čarobnim opisom litne radnje. Prost ovčar veselje svoje u bilom stadu svojem, u zelenoj travi, u rujnoj zori i u frulici nalazi, i svit mu je mio. "Hej, al' nebo se naoblači" odjednom – ljubeznica njegova neće više da za njega brani, te su mu dani ogorčani i mučno mu je šetati se po bisernoj rosi i zelena mu trava vene.

Goruća strast tužne Mare pako nalična je žestini litnoj, zbog koje sav život i sve veselje je izginulo u njezinom srcu. Pa koga ne bi zaneo onaj pisnikov opis radnje kosaca? Čini nam se, da vidimo, kako se nadmeću, i čini nam se da čujemo kako šuška kosa na pr. u ovim retku:

"Kosci kose složno, zlato klasje pada".

A sad da završimo ovu moju početničku rabotu. Nadamo se, da naš dragi slavulj, koji dva poslidnja lita "u perivoju skriven piva pismu svoju" (pisma "Ne pitajte") neće prezirati našu goruću ljubav i poniznu želju, koju smo slobodni u njegovoj pismi "Veseli se..." izraziti (s malom prominom):

Veseli se pismo moja
Ti ćeš Miroljubu,
U bogatu lipu Bajju
Bunjevačkom stubu.

Iz dubokog sanku čame
Ti njega probudi,
I kaži mu, tu je vrime
Da mu poje grudi.

Sa obzorja da pismama
Rastira oblake,
Da bar š njima uživamo
Veselije danke.

Reci, neka hrabri svakog
Da za znanjem žudi,
U kome je bunjevačko
Srce još u grudi.

Reci, — da mu za pismice
Narod ljubav vraća, —.
Nek se dakle opet vili
Što češće obraća.

Reci, da ga svi Bunjevci
U srcima nose,
I za zdravlje i sriću mu
Svevišnjega prose.

Ovo što sa mojim, još slabim, perom o našem Miroljubu i njegovu pisništvu napisah, ima dakle dva smjera: prvo da probudi i pobudi pisnika, da od sebe i odsele glasa dade, a drugo, da govoreći ovdje o Miroljubovim pismama, knjižicu "Preljski Dar", u kojoj su najodabranije pisme Miroljubove i drugih naših pisnika, u nekoliko prikažem.

Veco Labudić

/objavljeno u: Subotičke novine, II, 4. III. 1894. br. 10, str. 1—2./

MOJE ZVANJE

Uboga je, iskrena uvijek
Pjesma moja, što se svijetom krili,
I ne leti poput orla gore
Pod oblake na mašte mi krili'
Već turobna, zabrinuta, čedna,
Po nizini traži srca bijedna.

Ta i moja, moja zibka mala,
Nije bila srebrom okovana;
U svilu me i kadifu nije
Pokojna me zavijala Nana;
Već po trnju siromaštva muka
Vodila me njena brižna ruka.

I bez sjajnih nada u životu,
Minuli su moji dani lijepi,
Ne čeka me sjajnija budućnost,
Da me digne, da mi srce krijepi;
I što imam siromaštva malo
I to mi je dobro srce dalo.

Ja sam ipak sretan i blažen,
To mi srce govori u grudi'
Pa u sreći i pjevam i plačem,
Dobri Bože, tebi hvala budi!
Dao si mi kuću i kućište
U Hrvatskoj, hrvatsko ognjište!

I ne trebam i ne želim nikad
U životu sebi većeg dara;
Hrvatskoga roda ja sam pjesnik
I svećenik Božijeg oltara.
Za dom radim, za rod pjesme pišem
I moje i roda suze brišem.

Tako želim do Božije volje
Izvršivat uzvišeno zvanje;
Iza mučna rodoljubna rada
Da mi mirno bude grobovanje.
A rod će se katkad sjetit mene
I rake mi u groblju zelene!

Ante Evetović Miroljub

SVETI METOD U BAČU

6. travnja 1985. godine napunja se ravno tisuću i sto godina od smrti sv. Metoda, jednoga od dvojice velikih slavenskih apostola. Sv. Braća Ćiril i Metod zadužili su slavenske narode da su im donijeli Evanđelje u njima razumljivom jeziku i omogućili im da svojim jezikom slave Boga u svetim liturgijskim činima i time postadoše dalekim predhodnicima II Vatikanskog koncila, koji je ovo načelo protegao na sve narode. Time što su Evanđelje preveli i na živi slavenski jezik, otvorili su vrata svijeta kulture svim slavenskim narodima. Zato ih je papa Ivan Pavao II 31. prosinca 1980. g. proglasio uz sv. Benedikta suzaštitnicima Evrope, jer je njihovim nastojanjem i nastojanjem njihovih učenika istočna i južna Evropa postala ono što jest. Od toga vremena interes za ova dva sveca Grka po rodu, a Slavene po njihovom apostolskom poslanju i žaru, veoma porastao u Evropi i svijetu uopće. U našoj domovini spremaju se također velike proslave u čast sv. Braći. U Zagrebu će se održati znanstveni simpozij o baštini sv. Braće među slavenskim i ostalim istočno-evropskim narodima. Također u Zagrebu se prema velika edicija posvećena djelu sv. Braće na šest-sedam evropskih jezika i na hrvatskom. Održat će se i veliko vjerničko zborovanje u čast sv. Braći, možda čak i u našem Baču, jer je i sv. Metod vjerojatno boravio u ovim našim stranama.

Radi toga i publiciramo ovaj odlomak iz izlaganja našega biskupa Matije Zvekanovića na kongresu slavista u Salzburgu 1963. g. a publiciran u latinskom originalu kao predgovor prvog Šematizma Subotičke biskupije (Subotica 1968.) a u hrvatskom prijevodu u Subotičkoj Danici za 1971. godinu pod naslovom: "Povijesni osvrt od Bačke nadbiskupije do Subotičke biskupije" (str. 19-29).

Želja nam je da bi smo bolje upoznali ta dva velika muža tako značajna za život Crkve među Slavenima, a sa kojima je, barem sa sv. Metodom povezana i naša biskupija. Moramo priznati da unatoč njihovim velikim zaslugama kult sv. Braće nije dovoljno raširen i poznat u Bačkoj, premda je u obnovljenom liturgijskom kalendaru naše biskupije njihov spomendan podignut na stupanj blagdana, ipak ga se sa većim učešćem puka slavi samo u Selenči, jedinom slovačkom katoličkom selu u Bačkoj. U župnoj crkvi u Selenči postoje jedini vitraži s likovima sv. Ćirila i Metoda, podignuti po seleničkom župniku Kajiću još 1926. godine. To su jedine slike ovih svetaca u cijeloj našoj biskupiji.

Zato bi ova godina morala razbuditi štovanje ovih svetih muževa toliko značajnih za Crkvu u svim slavenskim narodima, a napose za Crkvu u hrvatskom narodu, jer nam je glagoljica - starohrvatsko pismo ostalo sačuvano u liturgiji rimskoga obreda sve do II Vatikanskog koncila, a to je djelo sv. Braće i njihovih učenika.

BAČKA NADBISKUPIJA DIREKTNO ILI INDIRECTNO IMA SVOJE PORIJEKLO OD SVETOG METODA

Evo razloga ove tvrdnje:

1. U devetom stoljeću sveta braća Ćiril i Metodije na poziv kneza Rastislava polaze u Moravsku. Put ih je vodio preko Bačke. Tu su zatekli jake kršćanske naseobine. Teško je pretpostaviti da su apostoli Slavena neprimjetno i bešćutno prolazili kraj ovih kršćanskih naseobina. Naprotiv, idući kroz Bačku prema sjeveru, oni su tu propovijedali, širili i učvršćivali Kristovu vjeru.

Dolazi godina 867. kada su sveta Braća morala poći u Rim pred Svetoga Oca da opravdaju svoje djelovanje, a osobito uvođenje slavenskoga jezika u liturgiju. Sveti Ćiril je umro u Rimu te je najsvečanije sahranjen u crkvi sv. Klementa u grobnici koju je Papa sebi pripremio. Papa u znak priznanja imenuje sv. Metodija 868. godine panonskim nadbiskupom. On se vratio u Panoniju sa velikim posebnim ovlastima Svete Stolice da tu nastavi svoje djelovanje. Nije na odmet ovdje spomenuti da Metodijeva jurisdikcija po svoj prilici nije teritorijalna, nego personalna, tj. protezala se na sve Slavene Panonije. Takva je slična jurisdikcija na primjer križevačkog vladike koja se proteže na sve grkokatolike Jugoslavije.

I Metodije se vratio u Panoniju. Sudeći po njegovoj apostolskoj revnosti, moramo zaključiti da je sav žar svoga apostolskoga srca uložio oko uređenja svoje nove nadbiskupije i pastorizacije povjerenoga stada. Pitanje je, međutim, gdje je bilo sjelo njegove nadbiskupije. Povjesničari općenito na temelju dokumenata kažu da je Sveti Otac imenovanjem Metodija obnovio Sirmijsku nadbiskupiju. No, ovdje moramo podvući da je grad Sirmium u ono vrijeme bio potpuno razrušen, bez vjernika, bez crkve, pa i bez kuća. Srijem je bio izložen borbama raznih naroda. Ne samo da je teško pretpostaviti, nego je i nemoguće da bi u tim i takvim okolnostima Metodije postavio sjelo svoje nadbiskupije i takvo mjesto, koje je osim toga još bilo i prilično udaljeno od njegova zaštitnika i pokrovitelja, kneza Kocelja.

U isto vrijeme na drugoj strani Dunava bilo je tada razvijeno i prometno mjesto, nazivom BAČ, po kojem je i cijela pokrajina dobila naziv BAČKA. Ovo je mjesto već onodobno bilo utvrđeno, a riječicom Mostongom bilo je povezano sa blizim Dunavom i Srijemom. A u istom mjestu, makar možda tada i nije bilo biskupa, postojala je predaja o biskupskom sjedištu sa jakom slavenskom naseobinom. A osim toga, Bač je bio u najužoj povezanosti sa Srijemom i starim Sirmiumom. Nedaleko, naime, još u doba Rimljana bio je Castellum Onagrium i odmah prijeko Banonia (Banaštor), luka Sirmiuma na Dunavu.

Metodije po svoj prilici, obzirom na prilike u kojima je živio, nije imao stalnoga sjedišta, ali ne nameće li se misao i sama od sebe da je barem i privremeno boravio, imao sjedište svoje nadbiskupije u ovom poznatom, prometnom, zaštićenom mjestu, koje je istovremeno bilo i bliže knezu Kocelju. A Metodije je barem 10 godina nosio naslov i vršio dužnost panonskog nadbiskupa. Istina, on 873. g. prelazi iz Panonije u Moravsku, ali još 876. godine naziva se panonskim nadbiskupom, a istom 880. g. prvi puta upotrebljava naziv moravski nadbiskup. Sigurno je isto tako da ovi krajevi i nakon 873. godine pripadaju njegovoj jurisdikciji; nema, naime, drugog nadbiskupa.

Ako sve ovo imamo pred očima, tada neka nam je dozvoljeno ono što ipak ne smijemo sa svom sigurnošću tvrditi: Sam sv. Metodije nije, doduše, stolovao u Baču, ali zaključujući po svim okolnostima, tu je podigao panonsko nadbiskupsko sjedište, povremeno se vraćao, a njegovi nasljednici, s pravom ili bez prava, nosili su ovaj naslov.

2. Povijesna je činjenica, također, da su Slaveni naselili bačko područje davno prije dolaska Mađara. Kod Slavena je kršćanski život cvao i bio veoma plodan, te su novi gospodari, videći uzorno kršćanstvo svojih potčinjenih, također ga prihvatili.

Sveti Stjepan je pokrštavanje Mađara, koje je već prije započelo, dovršio, učvrstio i organizirao. Pitanje je sada na koji je način među tim Slavenima procvao tako bogat kršćanski život. Da li je moguć napredak vjerskog života bez svećenika i bez crkvene uprave?

Za objašnjenje te činjenice je odgovor: Sveta su Braća prolazeći u Moravsku i prolazeći kroz Panoniju u ovim krajevima, naime, u Bačkoj, koja je bila blizu bizantijskog carstva, a nedaleko od Koceljeve Panonije, našli pokrštene Slavene, te su u svojoj apostolskoj gorljivosti i njima navještali Kristovo evanđelje i utvrđivali ih u vjeri. Posebice su to činili vraćajući se iz Rima u Panoniju i Moravsku. Metodije je gorljivošću i apostolskim žarom počeo uređivati i navještati Kristovo Evanđelje.

Plod toga rada bio je primjeren život, koji je djelovao i na nove gospodare, koji su u to vrijeme bili barbari.

3. Najjači je dokaz nebeski zaštitnik, sv. Pavao, apostol. "Bačka Crkva je bila posvećena sv. Pavlu. To je toliko povijesno sigurno, da se u to ne može sumnjati", kaže Várossy. Na uspomenu toga da je Bačka nadbiskupija imala za svoga nebeskog zaštitnika sv. Pavla apostola i danas je župska crkva u Baču posvećena sv. Pavlu. Šta više i na građanskom području sv. Pavao je od pamtivijeka štovan kao zaštitnik. Njegov kip je do nedavno bio na zgradi Bač-Bodroške županije u Somboru kao građanskog zaštitnika Bačke. A njegov lik nalazi se i danas na više povijesnih predmeta i na mnogim pečatima u prošlosti iste županije.

Pitamo se: Zašto je upravo sv. Pavao izabran za nebeskog zaštitnika Bačke nadbiskupije i cijele ove pokrajine. Bačka nema nikakve veze sa sv. Pavlom. Niti je sv. Pavao putovao ovim krajevima, a niti je bila posebno razvijena pobožnost prema sv. Pavlu. Šta više, nije nam poznata niti jedna biskupija u srednjoj Evropi, pa ni na svijetu koja bi imala samo sv. Pavla, bez sv. Petra, za svoga zaštitnika.

Zašto samo i jedino Bačka?

Jedini odgovor, kojim možemo biti zadovoljni jest da Bačka nadbiskupija vodi svoje porijeklo od sv. Metoda. Jer:

a) sveta Braća su došla iz Soluna, gdje je i te kako bila razvijena pobožnost prema sv. Pavlu, apostolu naroda, koji je tako lijepe poslanice upravljao Solunjanima, a i sam je među njima djelovao.

Stari grb sa slikom sv. Pavla

b) povijesno je sigurno da su se sv. Braća isticala posebnom pobožnošću upravo prema sv. Pavlu. Suvremenici su ih nazivali "drugim sv. Pavlom". Život, kreposti i rad sv. Metodija često su, kako suvremenici tako i kasniji pisci, upoređivali sa životom, krepostima i radom sv. Pavla. Pa i u samom Rimu posebne i svečane pobožnosti obavljali su u bazilici i nad grobom sv. Pavla. Sigurno je da su, bdijući ondje cijele noći, usavršavali se u pobožnosti prema sv. Pavlu. Slijedećeg dana su pak svoju žrtvu završili svečanom slavenskom liturgijom. Sam je Sveti otac poslao svoga knjižničara Atanasija, u ono vrijeme najvišeg vatikanskog dostojanstvenika, u baziliku sv. Pavla da svojom prisutnošću uveliča ovu javnu pobožnost i da je završi.

Kad je sve tako bilo, što je naravnije, istinitije i bliže srcu Metodija, nego ovo:

Sv. Metodije je od Velikog Svećenika određen i posvećen za panonskog nadbiskupa. Mnogim ovlastima i počastima odlikovan, vratio se novi nadbiskup i pastir svojim vjernicima. Morao je svoju novu nadbiskupiju organizirati, urediti i njome upravljati. Prvo mu je bilo da nađe nebeskog zaštitnika koji će biti uzor njemu i vjernicima. Tko će to biti? Znamo, a povijest potvrđuje, koliko su Solunjani štovali sv. Pavla. Sveti Pavao je sam poslao svoga najdražeg učenika Andronika u Srijem i ondje ga učini biskupom. Konačno, sv. Pavao je bio apostol naroda kao što je sv. Metodije bio u svoje vrijeme.

Sve ovo vodi k tome da se jasno i s moralnom sigurnošću može zaključiti da je sv. Metodije za nebeskog zaštitnika svoje nove nadbiskupije namjeravao izabrati sv. Pavla, apostola naroda. To je zaista i učinjeno u Bačkoj nadbiskupiji, gdje je nesumljivo sv. Pavao bio nebeski zaštitnik.

4. Ovu tvrdnju samo još više rasvjetljuju i potvrđuju novija povijesna istraživanja i podaci, koji govore o stalnoj vezi između Srijema, odnosno Sirmiuma i Bačke, te opetovna pripovijedanja o postojanju "grčke" metropolije u Sirmiumu, koja je prenesena u Bač. Tako na pr. Kinam u svom djelu "Epistome reum..." na strani 222. napominje o Baču: "Taj grad je bio metropolija onih, koji su se nalazili u Sirmiumu i rezidencija arhijereja toga naroda."

U najnovijem izdanju "Leksikona za crkvu i bogoslovlje" Bogyai kaže sljedeće: "Izgleda da su Mađari za vrijeme kralja Ladislava, 1072. godine, pošto su Bizantu oteli Srijem, grčko nadbiskupsko sjedište prenijeli u Bač."

U ovom i u drugim sličnim slučajevima može se raspravljati samo o sjedištu sv. Metodija. Naime, u Srijemu nije postojala nijedna grčko istočna dijeceza dok nije došao Metodije, koji se u bogoslužju služi slavenskim jezikom, premda je bio Grk i u ove krajeve je došao kao Grk iz Soluna. I on i njegova dijeceza ili biskupija mogla se i može se zvati "grčka". Posebice je to razloženo pošto je imenovanjem sv. Metodija srijemskim nadbiskupom, ova stara biskupija podignuta na čast nadbiskupije.

Na ovaj zaključak mogu se svesti misli pisaca, koji pristajući uz Katonu, tvrde da je Bačku nadbiskupiju osnovao sv. Ladislav. Ipak postoji razlika, jer prema Kinamu i Bogyai-u ne raspravlja se u ovome slučaju o stvaranju nove crkvene pokrajine, nego samo o prijenosu sjedišta i naziva u novo mjesto.

Takođe, prema ovoj postavci, Bačka nadbiskupija, doduše, neizravno vodi svoje porijeklo od sv. Metoda, koji je kao nadbiskup panonski imao prema određenim zakonskim odredbama svoje sjedište u Sirmijumu.

5. Negativni razlozi

Na toj vezi i takvim porijeklom Bačke nadbiskupije najlakše se mogu riješiti teškoće oko postanka i ujedinjenja Kalačke i Bačke dijeceze, koje se povijesno jedva mogu riješiti.

a) Rješava se ta tajanstvena šutnaja oko porijekla i početka Bačke nadbiskupije. Poznato je, naime, da su sv. Braća imala mnogo protivnika. Kada su pak učenici sv. Metodija bili prognani iz Moravske i Panonije, protivnici su uništili sve znakove njihova rada zajedno sa dokumentima, ako su postojali. To treba reći prvenstveno o prvom području njihova rada, odnosno o nadbiskupiji u Sirmijumu, koja je prenesena u Bač, ili jednostavnije: o Panonskoj nadbiskupiji.

b) Sv. Stjepan i sv. Ladislav osnovali su više biskupija. O svemu tome postoje povijesni dokumanti. U pretpostavci da je bilo koji od njih osnovao biskupiju u Baču, zašto je upravo ta i samo ta ne bi spominjala?

Razumljivo: Ona je postojala otprije. Nije je trebalo ponovo osnivati, pa se ni ne spominje. Njezino postojanje se samo i uvijek pretpostavlja.

c) Rješava se također i pitanje ujedinjenja dviju crkvenih pokrajina. Sv. Stjepan je oko 1010. godine osnovao Kaločku biskupiju, koja nije mnogo udaljena od Bača, niti te gradove dijeli neka prirodna granica. Bez obzira na pitanje da li je sjedište u Baču postojalo već prije ili ga je sv. Ladislav onamo prenio iz Sirmiuma, kako to kaže Bogyai i ostali, sasvim je razumljivo i dosljedno bilo, po tadašnjem shvaćanju, da se te dvije pokrajine ujedine i da nestane Bačka nadbiskupija, koja je bila na kraju državnih granica, izložena napadajima raznih naroda, a osim toga stranog obilježja.

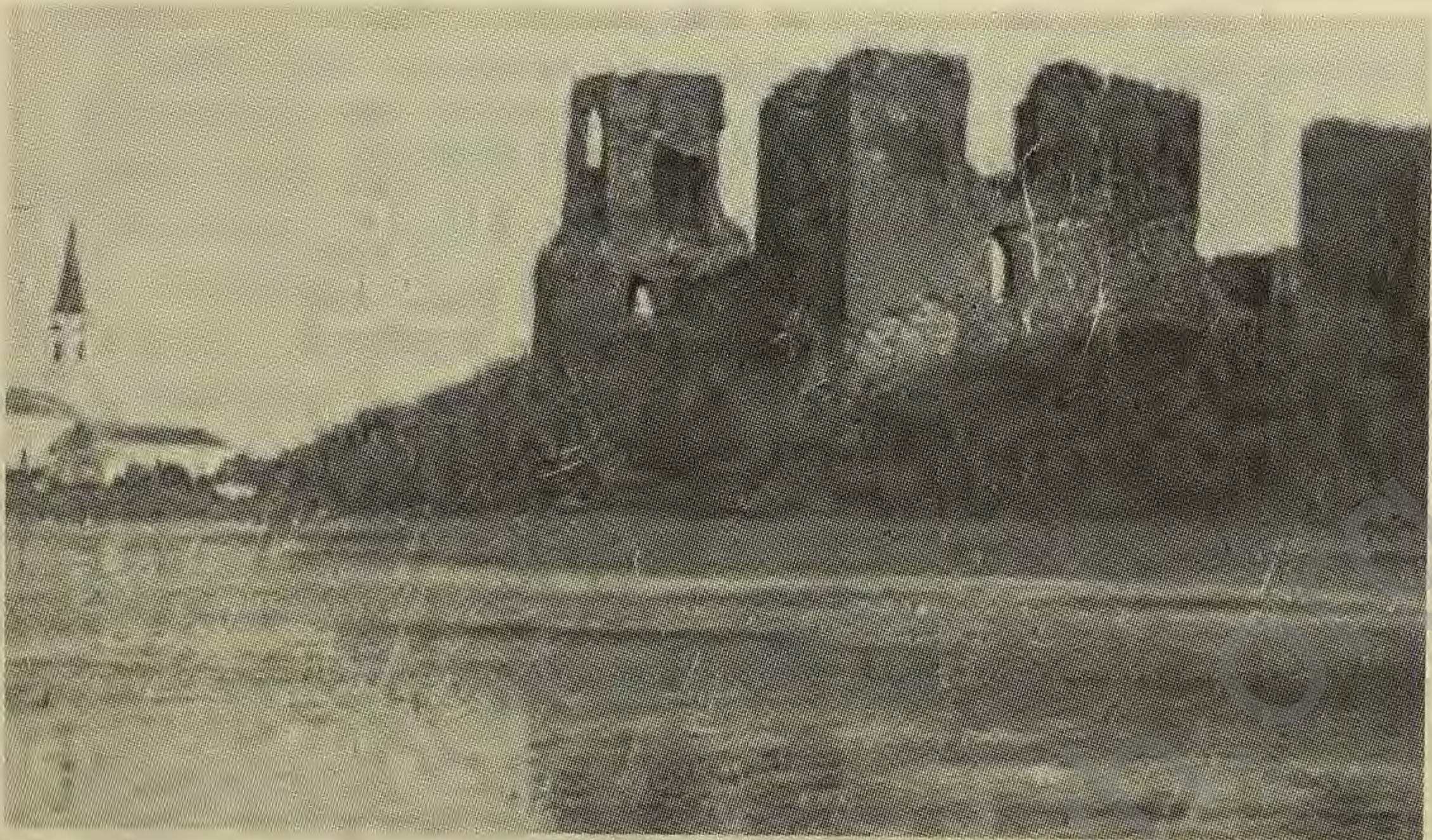
Ovim je malo duže raspravljeno pitanje davne crkvene povijesti u ovim krajevima. Držali smo to potrebnim i nastojali smo istaći neke misli koje nisu beznačajne i bacaju nešto svjetla na nepoznatu i tamnu stranicu povijesti o postanku Bačke nadbiskupije, kao i o svemu što može doprinijeti istini o toj stvari.

(odlomak)

MATIJA ZVEKANović

Subotica

(Subotička Danica, kalendar, 1971. 22 - 27.)

Zidine starog grada Bača

SREBRENO KLASJE SE NJIŠE

— U povodu 40. objećnice smrti pjesnika
Alekse Kokića

Opet si došao, brate, na plodne ravnice svoje,
A lik Ti ugledah jutros na onoj planinskoj kōsi,
Kroz šutnju prepoznah zvućne, drhtave šumové Tvoje...
A sav si bio u Suncu, u čistoj okupan rosi.

Opet si došao, brate, da ćuješ rođena zvona,
Da li još zvucima istim nad rodnim brazdama zvone,
Da li se sklapaju ruke, dok slazi sutonom Ona...
Da li još s molitvom duše u Božja otajstva rone.

Motrio sav si u Sjaju da li još ognjišta gore,
I da li na njima drhti djedova zavjetni plamen,
Da li se unučad njima za vjeru — krst ćasti bore...
Da l' je na njihovu ćelu Janjeta zaklanog znamen!

Zvao si, tražio mene pogledom djetinjim svojim...
Kroz ovu tišinu tajnu s juga se jecaj mi ozva...
Odjednom duh mi se, brate, s duhom stopio Tvojim;
On rajskih zborova ćete na ove ravnice dozva.

Skupa smo molili u noć, a glas Ti zanesen bio:
U njemu harfe nebėske i jeke vjećnosti slušah...
I glas moj s Tvojim se zvonkim u jedan uzdisaj slio...
U duši svojoj ja ljubav jedine Ljubavi kušah.

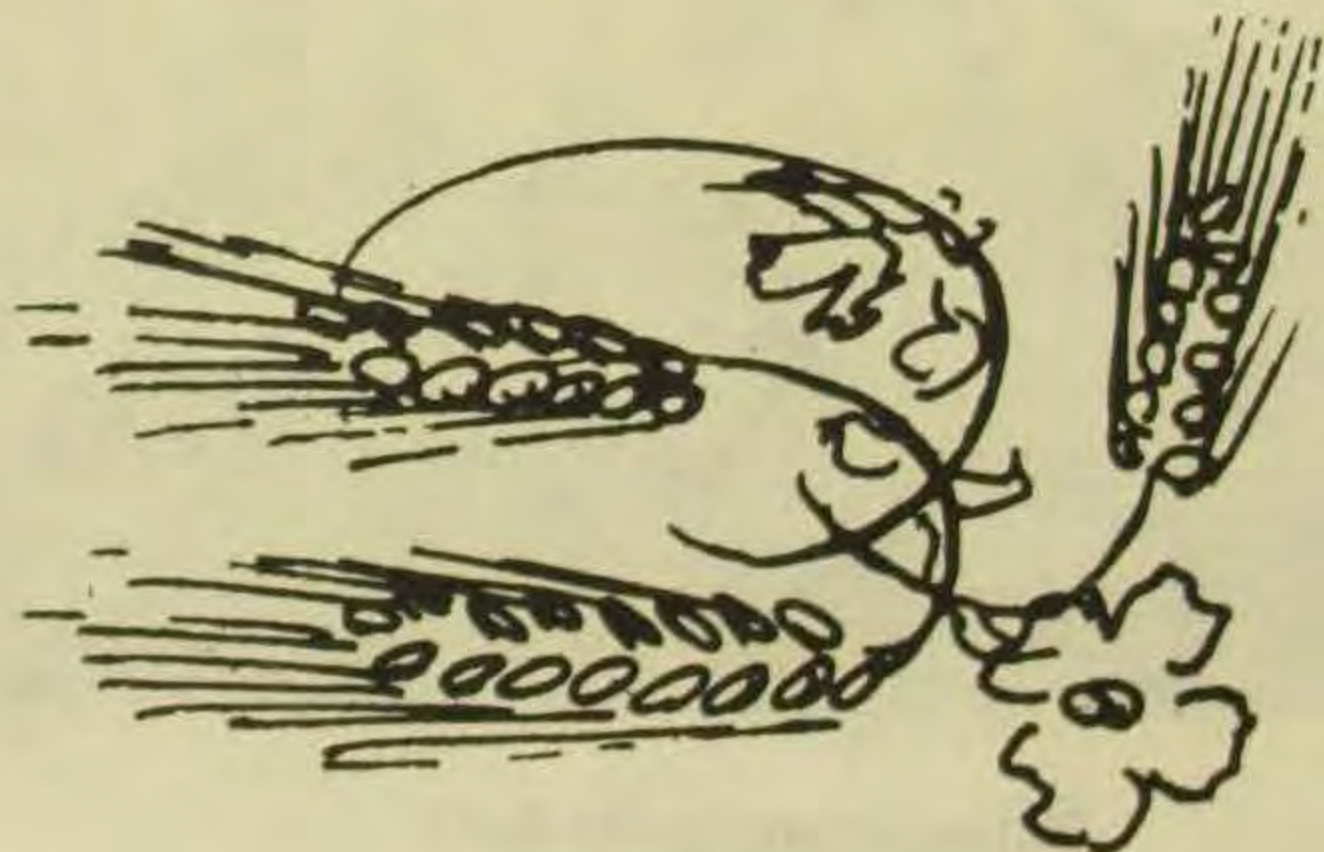
I opet ugledah klasje...; u suncu žita su bila...
Opet se ognjišta pāle i sjajnim plamenom griju,
I opet pod rodnom strehom, mala drhtaju krila...
I zvijezde blistavo srebro na bijeće salaše liju.

I vidjeh plodne Ti njive i Tvoje obronke jedre,
I slušah zvonjavu stada, a šuma stoljetna lista;
Mirišu proljeća nova i zore dolaze vedre...
I Križa pobjedni znamen na ćelu potomstva blista!...

I hārfa nestaše zvuci... Visinom tišina nastala,
Osjetih kako kroz šutnju još glas Ti molitvom diše...
Pogled Tvoj zvjezdani, ćisti nad Tvojom ravnicom
zasta...

I ja kroz suzu tad spazih: Srebreño klasje
se njiše.

S. Marija od Presv. Srca
(Anka Petrićević)

60 GODINA OD SMRTI PREPOZITA IVANA EVEToviĆA

Kada je prije 50 godina Šokačka pučka kasina podigla spomen ploču na zgradi tadanjega župnoga dvora u kojem je živio i djelovao bački prepozit Ivan Evetović (danas je ta ploča postavljena na pročelje župne crkve, zauzimanjem sadanjega bačkog župnika Stjepana Beretića), napisahu stihove Petra Preradovića:

*„Rod bo samo koj' si mrtve štuje,
na prošlosti budućnost si snuje”.*

Uistinu svaki narod živi iz svoje prošlosti, kao što svaka biljka živi iz svoga korijena. Zato svaka ovakova obljetnica rođenja, smrti ili izlazak kakvog velikog djela, treba biti obilježena i osvježena u svijesti i predana generacijama koje nadolaze.

ŽIVOTNI PUT BAČKOGA PREPOZITA IVANA EVEToviĆA

Ivan Evetović, rođeni brat našega poznatog narodnog pjesnika Ante Evetovića Miroljuba i bliski rođak velikog narodnog preporoditelja, biskupa Ivana Antunovića, rođen je 16. V. 1859. godine u Bačalmašu od oca Dane i majke Imerke, rođene Antunović (nećakinje spomenutog biskupa). Rastao je i napajao se rodoljubnim idejama svoga rođaka, uzornog svećenika i velikog narodnog dobrotvora. Bilo je to vrijeme njegovog najintenzivnijeg stvaralačkog rada. Sve će to ostaviti pečat na dušu tog mladog svećenika, jer će veoma mlad i sam posegnuti za perom i nastaviti djelo tog velikog narodnog preporoditelja.

1885. godine zaređen je za svećenika Kaločko-bačke biskupije. Kapelanovao je u Baćinu (Batya kraj Kaloče, tada još hrvatsko selo) Bačbokodu, Kaćmaru, Bajmoku i Baji, gdje je postao predsjednik Katoličkog udruženja i kateheta na državnim školama.

Od 1902. godine je župnik u Baču. Godine 1912. izabran je na izborima za poslanika u budimpeštanski parlamenat. 1914. godine bi imenovan bačkim prepozitom i upraviteljem nadbiskupskih dobara u Baču. Poslije stvaranja Kraljevina SHS osnovana je Bunjevačko-šokačka stranka (Subotička Danica 1921. god. str. 28) koja će kasnije prerasti u Pučku stranku. Na velikom bunjevačko-šokačkom saboru u Subotici, dne 10. listopada 1920. godine, svečano je publicirana Bunjevačko-šokačka stranka, a na izborima stranka je izglasala povjerenje četvorici muževa koji će predstavljati bačke Hrvate (Bunjevce i Šokce) to su bili: dr. Vranje Sudarević, Blaško Rajić, dr. Stjepan Vojnić-Tunić za subotički okrug i Ivan

Evetović za somborski okrug u koji je spadala cijela zapadna i jugo-zapadna Bačka sa selima u kojima živi šokački živalj.

Tako je prepozit Ivan Evetović postao članom i beogradskog parlamenta. Na tu je službu bio biran i drugi put na izborima 18. III. 1923. godine i u toj službi ostao je sve do svoje smrti. Ivan Evetović je bio također član županijskog odbora Bačke.

Jedan od njegovih školskih drugova, učitelj Mijo Mandić, pišući o njegovoj društvenoj i političkoj djelatnosti kaže: „Evetović je bio vanredno blage i umiljate naravi, susretljiv, ljubežljiv, milosrdan, učtiv, gostoljubiv u potpunoj mjeri. Ove kreposti otvorile su mu vrata najviših krugova, tako da su se s njim prvi mađarski državnici rado družili. I u Beogradu se brzo upoznao sa našim prvacima . . . marljivo je sudjelovao na skupštinama i vazda zagovarao interese naroda. Nije žalio truda kada je trebalo jednom ili drugom građaninu pomoći kod županije, suda ili u ministarstvima. I njegova je riječ svagdje bila uvažena. I svojim vjernicima i svojim prijateljima bio je Ivan desna ruka“. (Sub. Danica 1924, str. 37-38)

Još od svojih bogoslovskih dana Ivan Evetović bio je član uredništva „Nevena“, hrvatskog lista koji je izlazio u Subotici, a istovremeno je bio članom uredništva katoličkog kalendara „Subotička Danica“. Suradivao je u tim publikacijama, kao i mnogim drugim. Rana smrt prekinula je nit tog stvaralačkog života. Umro je u 64. godini života, u Baču, 10. kolovoza 1923. godine i pokopan je na katoličkom groblju u Baču.

ČLANCI IVANA EVETOVIĆA

Vjerojatno pod utjecajem blizine i rodbinskih veza sa velikim narodnim preporoditeljem Ivanom Antunovićem, Ivan Evetović se javlja svojim člancima veoma rano u „Nevenu“ i „Danici“. Prvi značajniji rad Ivana Evetovića bio je upravo životopis biskupa I. Antunovića. Spomenuti životopis je publiciran u „Nevenu“, 1888. br. 2, str. 24-31. pod naslovom: „Kratok životopis pokojnog biskupa Ivana pl. Antunović, velikog prepošta itd.“. Taj isti životopis je publiciran u „Danici“ ili bunjevačko-šokačkom kalendaru za 1889. godinu, str. 22-31 a publiciran je u „Građi za povijest književnosti hrvatske“ izdanje JAZU, knjiga 2. skupio ju je i uredio Milivoj Šreper, u Zagrebu 1899. godine.

U uvodu toga djela predstavljajući „našeg starog Rodoljuba“ tako su, naime, mlađe generacije od milja zvale biskupa Antunovića, piše: „On (Ivan Antunović) je primjerom predočio kako treba sve narodnosti bez razlike jezika ljubiti, al svoj rod, svoj materinji jezik

nadasve cijeniti. On je primjerom pokazao, kako svatko može i mora biti dobrim Bunjevcem i Šokcem, kojega je majka takvim porodila" i zaključuje: „Tko je Ivana Antunovića poznao, taj će dopustiti, da ove riječi nisu glasovi pretjerane hvale, nego su još slabe, preslabe da Njega i njegove vrline dostojno označuju, opisuju". (navedeno djelo, str. 234-235).

U „Nevenu" je, odmah poslije smrti Ivana Antunovića, objavio dva članka: „Pokojni biskup Antunović kod Košuta" (Neven 1888, br. 5. str. 79-80) i „Posli smrti biskupa Ivana Antunovića" (Neven, 1888, br. 3, str. 41-45).

Osim biskupa Antunovića literarno je portretirao svećenika Šimuna Ivana Matkovića u „Danici", bunjevačko-šokačkom kalendaru za 1894. godinu (str. 26-32) pod naslovom: „Šimun Matković, svećenik, prvi bunjevački misionar". Prikaz se temelji na izvještaju koji je Matković poslao „pridskidniku Kongregaciji Vjeroplodnici (Propagandi)" od 14. svibnja 1635. godine i to na „naškom jeziku".

Treća osoba, koju je predstavio tadanjoj čitalačkoj publici bio je đakovački biskup Pavao Sučić, ponosni sin bunjevačke grane i Subotice grada.

Taj prikaz mu je objavljen u bunjevačko-šokačkom kalendaru „Subotička Danica" za 1910. god. (str. 44-45) pod naslovom „Pavao Sučić, biskup".

Kao i ostali nacionalno svjesni svećenici i kulturni javni radnici onoga vremena posize za povjesnim temama, kako bi osvijestili narod o njihovu podrijetlu i narodnom identitetu-samobitnosti i sačuvali onu kulturnu baštinu koju su donijeli sa sobom iz starog zavičaja ili je nastala iz samog narodnog života. U tu skupinu mogli bismo zabilježiti slijedeće značajnije i registrirane članke: „Pabirci iz povisti bačvanskih Bunjevaca od njihovog dolaska do raspusta milicije" – (1686. do 1745.) („Danica", bunjevačko-šokački kalendar za 1890. godinu str. 20-25). Zatim „Štograd iz prošlosti naših starih" („Subotička Danica" za 1895. godinu, str. 62-64). Na mađarskom jeziku objavio je: „Neke pojedinosti iz prošlosti Bača iz XVIII-og stoljeća" (Évkönyv XIX, str. 6-14) 1903. godine.

Godinu dana kasnije isto na mađarskom jeziku objavio je u istoj ediciji članak o milosnom liku Bogorodice gradovrške pod naslovom: „O bosansko-gradovrškom milosnom liku u Baču" 1904. god. str. 155-158).

U jednom članku predstavlja crkvu sv. Antuna i franjevački samostan u Baji (kalendar „Subotička Danica" za 1897. godinu str. 21-24) pod naslovom: „Crkva sv. Antuna i franjevački samostan u Baji". U istom kalendaru predstavlja: „Ruševine staroga grada

Bača" (1908. godine, str. 66-72). Još i poslije njegove smrti pojavio se članak na istu temu o povijesti bačkih Hrvata, pod naslovom: „Pabirčenje na polju prošlosti Bunjevaca i Šokaca“ („Subotička Danica“, za 1923. godinu, str. 53-57).

Kao istinski rodoljub bio je zainteresiran kakvo je javno mnijenje u staroj Monarhiji o njegovu narodu, zato u jednom članku sabire mnijenja što mađarski časopisi pišu na tu temu. Članku je naslov: „Kako pišu o Bunjevci i Šokci mađarski časopisi?“ („Subotička Danica“ za 1892. godinu, str. 38-41). Zato, kako će njegov narod biti predstavljen širokim slojevima mađarske čitalačke publike, pobrinuo se je on sam. U knjizi o gradovima i regijama Mađarske (*Magyarország varmegyei es városai, Magyarország monografiája, Bács-Bodrog Varmegye I, Budapest 1909, 387-394*) pod naslovom „Šokci“ ovjekovječio je ovaj ogranak hrvatskog naroda. Kad god se bude pisalo o Šokcima, ovaj tekst Ivana Evetovića, ne može se mimoći a da se time ne naškodi samoj stvari. Opisao je kratku povijest doseljavanja u ove krajeve sa opisom krajeva iz kojih su došli. Zatim je dao opis karakternih crta ovog naroda, njegovo zanimanje, prosvjetu i kulturu, osobito je snažno naglasio običaje i obiteljski život Šokaca.

U 2. knjizi spomenute monografije (na str. 502) u bilješci o Ivanu Evetoviću, stoji, uz već gore spomenutu tematiku, koju je Evetović obrađivao, veoma široko polje njegove prevodilačke djelatnosti, koja je općenito, veoma malo poznata ili gotovo uopće nepoznata. Donosim u cijelosti navod: „Prevodio je stihove sa francuskog: Chateaubriand, Falconnet, Rebaul, Loprad; sa njemačkog: Weber, Hansel Luisa, Uhland, Schiller i Görres; sa talijanskog: Petrarca, Dante, Manzoni, Milli; sa engleskog: Thomas Moore, Wordsworth i sa španjolskog: Lopez y Vega i Carpio. Preveo je sa talijanskog jedan roman: „Običaj pobijedio narav“. –

Na žalost o sudbini tih prijevoda moramo reći da ne znamo ništa; ni u relativno dobro sačuvanom župskom arhivu u Baču o svemu tome nema nikakova traga. Evo zgodnog zadatka za istraživanje mlađim naraštajima.

To je lik bačkog prepozita Ivana Evetovića, naran u nekoliko poteza. To je samo dio sadržaja tog bogatog svećeničkog lika, koji je uz svoj redoviti pastoralni rad, sve svoje slobodno vrijeme stavio u službu svom narodu i tako se svrstao u plejade onih tihih svećeničkih pregalaca koji su ostajali uz svoj puk kao njegovi učitelji, prosvjetitelji, a često i njegova jedina zaštita i utjeha u svim prilikama i neprilikama, čuvajući tako njegov vjerski i narodni identitet pred svim nasrtajima.

Tako, eto, ova komemoracija Ivana Evetovića, postaje zapravo komemoracija i zahvalnost ovog naraštaja onim svećeničkim generacijama, koji su baklju vjere i kršćanske kulture nosili pred nama, ali je to ujedno izazov svima nama da i mi, ne samo da se ne iznevjerimo tim velikim idealima, nego da ih stavimo u službu i sebi i sredi- ni u kojoj živimo, kako bismo tu buktinju života mogli predati u mlađe ruke, da se time nastavi kontinuitet našeg kršćanskog bivanja, života i svjedočenja u ovim prostorima.

To je bila misao onih generacija koje su pred pedeset godina postavile spomen ploču Ivanu Evetoviću da bude trajni poticaj svima nama!

Lazar Ivan Krmpotić

(L. I. Krmpotić je pročitao ovo predavanje u "Nedjelji zahvalnosti", 9.listopada 1983. g. na komemoraciji 60. obljetnice smrti prepozi- ta Ivana Evetovića u Baču.)

U SVEČANOSTI DARIVANJA

*Tu sam
sa svim što imam
i jesam,
u cjelovitosti života,
zagledana u Tebe, Kriste,
sva Tebi dana
i zapućena
u Zemlju Obećanja.*

*Palim fenjere radosti
u svečanosti darivanja
i pletući vijence hvale
pred Tobom, Bože, stojim,
žedna Tvoje slave.*

*Tu sam
sa svim što primih
i dadoh
u posvećenosti života
okrenuta Tebi, Kriste,
taknuta od Tvojih pet rana
i slobodna
za nova, dublja saznanja.*

S. Fides

U DOSLUHU BOZJE RIJEČI

*Prepuštam se
snazi tvoje riječi.
Zahvaćena njom
ćutim teret prolaznosti.
Gospodine,
poruši sve brane,
zgasi varavo svjetlo,
oslobodi me potpuno sa se.*

*Ponirem tišinu,
najljepši put sabranja,
što do tebe, Kriste, vodi.
Zaboravljam sitna veselja
dok otkrivam čistu radost
u svjetlu tvoje riječi.
Pomozi mi otkloniti sve
što me u tvoju blizinu priječi.*

S. Fides

dva koraka bez povratka

Dvije rijeke
naporedo teku;
žive rijeke
usporeno teku.

Dragom Moru
svaku zoru
cvjetnu
na dar daju
srebrnu i sretnu.

Primi pjesmu
bez mosta i Branka
Miljkovića
i Čopića.
Bljesnu
snaga mraka
bez povratka
dva koraka. M

1984.   Marijan

kuća bez cvijeća

U mojoj kući
već nema cvijeća.
U mojoj kući
slijepa je sreća.

Ništa se ne mijenja.
Kamen do kamena
dani su - stijena.
Kako ćeš ući?
Kapije nema.

Marijan

samogovor srca

Šute duše.
Šapat skrušen.
U hram ušle
muke ljudske.

Jesen slute
grane dana
Žute klupe
lada hrama.

Mole usne -
oproštenje.
Grudi uske.

Svi smo ljudi.
A poštenje
krasi grudi.

(U Maloj crkvi u parku)
(kolovoz, 1984.)

Marijan

BAČKI ŽUPNIK IVAN EVETOVIĆ O ŠOKCIMA U BAČKOJ (PRIKAZ)

Pod rukovodstvom mađarskog akademika Šamu-a Borovszkog izdana je 1909. godine velika monografija Ugarske, u kojoj su obrađene sve tadanje županije i gradovi. Borovszky je rođen u Karavukovu 25. X 1860. Među njegovim mnogobrojnim vrsnim suradnicima bio je i bački župnik Ivan Evetović. Njemu je povjeren etnografski opis Šokaca u Bačkoj. Tko pozna šokačke Hrvate, brzo će uvidjeti da je župnik Evetović u svome radu zapravo opisao samo Šokce u Baču. Moja namjera nije da s mađarskog jezika prevedem rad moga predšasnika, nego više da iznesem i predstavim njegova zapažanja. Budući da je izvorni tekst star gotovo 80 godina, to se pred nama otvara jedinstveni pogled suvremenika na život i običaje u našim selima prije 100 godina. Pisac je tada imao zadatak da velikoj čitalačkoj publici predstavi svoj narod, a sve pod okriljem i auktoritetom najviše znanstvene ustanove. To je još jedan razlog više da čitajući ovaj prikaz, doznamo nešto više o svojim precima i o Bačkoj.

VJERNOST TRADICIJI

Bačka je oduvijek bila kako po vjerskom tako i po narodnom opredjeljenju vrlo šarolika zemlja. Tu, u plodnom međurječju živjele su nošnje, govori, jezici i običaji koji su se amo slijekali iz hrvatskih, bosanskohercegovačkih, sprskih krajeva. Svako selo je čuvalo tradicije i običaje kraja iz kojeg je došlo njegovo stanovništvo. Folklorno bogatstvo Bačke obilježavali su i Mađari i Nijemci, naseljeni iz raznih krajeva Ugarske kao i njemačkih zemalja. Tu su i Slovaci, Rusini i mnogi drugi. U svoj toj bačkoj šarolikosti, misli Evetović, Šokci su po običajima, po nošnji i po svome obiteljskom životu najkonzervativniji soj. Do najnovijih vremena grčevito čuvaju svoje običaje, koje su baštinili od predaka. Može običaj biti i štetan, ali ni tada neće rado poslušati učitelja, svećenika ili bilježnika. Evetović piše mađarski, ali, da bude uvjerljiviji, ovako navodi riječi Šokca, koji je svjestan nekog šetnog običaja, međutim, brani se riječima: „Al' kad je to naše!” Tako je to bilo na početku ovoga stoljeća.

GDJE ŽIVE BAČKI ŠOKCI

Nastanili su se u Bačkoj na lijevoj obali Dunava. Ali žive i na njegovoj desnoj obali: u Baranji, Slavoniji i Srijemu. Svoja naselja su smjestili u blizini ritova, tršćara, pašnjaka i šuma, jer su oduvijek voljeli stočarstvo. Zatim, ističe Evetović, kako su se u njegovo vrijeme Šokci u većem broju održali u Baču, Bregu (Bački Breg), Bođanima, Santovu (Hercegszántó), Bačkom Monoštoru, Plavni, Sonti, Vajski. U Bukinu (Mladenovo) i u Bačkom Novom Selu ostale su tek pojedine obitelji. I ti malobrojni Šokci podliježu utjecaju njemačke većine, pa napuštajući svoju nošnju, preuzimaju njemačku. U svojim kućama njeguju hrvatski, dok na ulici i u javnom životu prihvaćaju njemački jezik.

ŠOKCI U BAČKOJ I PRIJE TURAKA

Kao pretpostavku iznosi Evetović mišljenje nekih hrvatskih povjesničara, prema kojima su bački Šokci, bar svojim dijelom, potomci onih Slavena, koje su Mađari u Bačkoj zatekli kod svoga doseljenja koncem 9. stoljeća. Činjenica je, ističe pisac, da su Hrvati u Bačkoj prisutni u manjim skupinama već u prvim desetljećima turskoga ropstva. Tako je beogradski biskup Marin Ibršimović obavio ovdje i kanonski pohod i dijelio sakrament svete Potvrde.

KAKO SU DOŠLI U BAČKU

U isto vrijeme, kad su se na sjeveru Bačke nastanili njihovi sunarodnjaci Bunjevci, predvođeni bosanskim i hercegovačkim franjevcima, došli su i Šokci u Podunavlje. Spominje Evetović, kako su bosanski kršćani početkom 17. stoljeća pred Turcima bježali u južnu Hrvatsku, pa tako i u Sinjsku krajinu. Neki su tamo i ostali. Ocijenivši sinjski kraj za neprikladan, većina je potražila novu domovinu u krajevima oko Dunava. Doseljene Šokce Evetović dijeli u dvije velike skupine. Oni, koji žive u Baču, Plavni, Vajskoj, Bođanima, Bukinu i Novom Selu, porijeklom su s područja gradovškog samostana iz okoline Tuzle, dok drugoj većoj skupini, onoj koja se nastanila u Baranji i Srijemu, pripisuje bačke Šokce koji žive u Santovu, Monoštoru i Sonti. Za ovu skupinu, međutim, ne određuje zavičaj.

KAKO SU ŽIVJELI U NOVOM ZAVIČAJU

Zaposjevši zapadnu Bačku u Podunavlju, započeo je novi život za tek naseljene stanovnike. Izuzevši jedino grad Bač, doseljenici su zatekli veliku pustoš. Starosjedioci, Mađari i ostali narodi povukoše se pred Turcima još za vrijeme Mohačke bitke (1526. godine) prema sjeveru. Ostavili su za sobom napuštena sela i gradove. Koncem 17. stoljeća u tom pustom kraju naseljavaju se Šokci. Spočetka osnivaju posve mala naselja vrlo raspršeno uz dunavsku obalu. Uspomena na nekadašnja naselja čuvaju, veli Evetović, nazivi

pojedinih područja u njivama i šumama. Iz okolice Bača spominje slijedeće lokalitete: Pecelj, Mali i Veliki Felić, Lovrinac, Lovrinački Vinogradi, Kaloš.

Među mnogim uglednim franjevcima iz doba doseljenja Ivan Evetović posebno ističe oca Miju Radnića. Rođen je u Bačkoj, ali budući da je bio provincijal Bosanske franjevačke provincije, dobro je poznao teške prilike kršćanskog puka u Bosni. Vjerojatno zato organizira iseljavanje Šokaca kako prije, tako i poslije 1686. godine. Franjevci nisu tada samo organizatori iseljavanja, nego još više djeluju na vjerskom, kulturnom i općenito prosvjetnom uzdizanju svoga naroda.

ZNAČAJKE ŠOKACA

„Bački Šokci su najčešće srednjeg stasa, snažni i krupni muševci. Nisu, međutim, onako vitki kao njihovi sunarodnjaci na sjeveru Bačke, u Somboru, Subotici, Aljmašu itd. I Šokica je također srednjeg rasta, značajnog je i upadljivog izgleda te općenito lijepa. Šteta, što nesretna njega lica rano upropasti njezinu svježinu, pa u dobi od 25-30 godina počne venuti i stariti”.

Šokci iz Bača (snimak prije prvog svjetskog rata)

ČIM SE BAVE I OD ČEGA ŽIVE

U prvoj polovici 19. stoljeća bački se Šokci pretežno bave stočarstvom, ribarenjem, rade u šumi, mnogi su bili drvosječe. Zemlju gotovo nisu ni posjedovali. Radilo se tek toliko da bude malo kruha za obitelj. Plodom sa svojih oranica uzdržavali su i svoje svećenike, dok su porez i ostale građanske obaveze podmirivali prodajom stoke. Krčenje vlastelinskih i općinskih šuma, prodaja kameralnih posjeda privatnicima, a samim tim i promicanje ratarstva teško je pogodilo šokački puk. Valjalo je ostaviti šumu i pašnjake, vodu . . . S tim se teško mirio. Od toga vremena, veli Evetović, počelo se govoriti o tome, kako je Šokadija narod sazrio za propast. Međutim, tako govore oni koji taj narod ne poznaju. Početkom 20. stoljeća započima veliki ekonomski napredak. Sve je više suvremenih poljoprivrednih strojeva, parnih vršalica, kosilica itd.

Šokačka žena s "burundžukom" na glavi
(Snimak na početku 20. stoljeća)

PROVJETA

Ekonomski napredak i jačanje uvjetovano je također i čestim stručnim predavanjima iz poljoprivrede i gospodarstva, koje mještani šokačkih sela rado posjećuju. Puno čitaju i stručne knjige i časopise dok su neki učlanjeni i u gospodarska društva, koja okupljaju seoske gazde i zemljoposjednike.

Folklor bačkih naroda je od starine poznat po svojoj šarolikosti i po svome bogatstvu. Evetović predstavlja božićne običaje bačkih Šokaca vrlo podrobno. No, vrijednost njegovoga djela ipak najviše počiva na vrlo lijepom i sasvim preciznom opisu svatovskih običaja u Baču s početka stoljeća. Od tih bogatih običaja do danas su sačuvani tek blijedi ostaci. Opis je, međutim, toliko velik i opsežan da zahtijeva posebnu pozornost, pa može stajati i kao zaseban članak.

Šokadija ne može bez pjesme i plesa. Puno se i lijepo pjeva. Mjesto pjevanja su kuće, društva, crkva. Tko je jedanput imao sreće slušati šokačko pjevanje u crkvi, neće moći odoljeti, da opet ne dođe, da ga se još više ne zaželi.

Šokačka žena s "burundžukom" na glavi
(Snimak na početku 20. stoljeća.) (Snimak s leđa).

Posebnu pozornost valja posvetiti ručnom radu. Ta vještina zavređuje cijelu knjigu u prvom redu zbog svoje osebujnosti i izvornosti. Bogati ručni rad i prekrasna narodna nošnja najrječitije govori o radinosti i spretnosti šokačkih snaša i djevojaka. 1908. godine je u Somboru, tadanjem sjedištu Bačke županije priređena velika izložba ručnih radova. Najpriznatiji stručnjaci iz cijeloga kraljevstva ostadoše zapanjeni u paviljonu gdje su bile prikazane šokačke rukotvorine. Na izložbi je bio praktično prikazan sav život Šokaca. Posjetioци su mogli vidjeti šokački namještenu sobu, tkalački stan sa svom opremom. Opremu Evetović doslovno navodi na hrvatskom jeziku: „stan, brdo, motovilo, pasma, rašak, prešljica, mosur”. Rukotvorine nabraja također na hrvatskom jeziku: „ćilim, peškir, usnovke-dereklija, pređa, tkanje, tkanice”. Za tkanicu piše i mađarski prijevod öv tj. pojas. Spominje i „klecalo” pa dodaje da se na njem kleči u crkvi. Ljepota rukotvorina plijeni udivljenje svakoga tko ih vidi, a u to vrijeme su vrijedne snaše sve, što je potrebno za tako lijepe ručne radove, same pripremale. Ništa se nije moglo kupiti gotovo.

Šokačka nevjesta (Snimak na početku 20. stoljeća)

Početak stoljeća u Bačkoj je, veli Evetović, bilo 18–20.000 Šokaca. Među tolikim stanovništvom bili su obrtnici prava rijetkost. To je pogotovu bila pojava u prošlom stoljeću. Na glasu su bili jedino lončari i krznari. Tako pored najglasovitijih lončara, onih u Mohaču, slovili su lončari iz Bača kao vrsni majstori. Isto tako kožuh ili pršnjak bačkih majstora bio je vrlo tražen i po Slavoniji. Uostalom, početkom stoljeća ima po šokačkim selima već ljudi i sa srednjom školom, a početak industrijalizacije, nastupanje elektrike i željeznice, moderna vremena izmijenit će mnogo toga i među Šokcima, jer će ih još više prisiljavati na napredak.

Tako je početkom stoljeća pisao o Šokcima bački župnik Ivan Evetović. Umro je 1923. godine, a njegova je uspomena još vrlo živa u bačkoj župi. Bio je narodni čovjek, crkveni čovjek. Pravi pastir svoga puka. U povodu 10. obljetnice njegove smrti Bačka šokačka kasina podigla mu je spomen-ploču i postavila je na zgradu nekadašnjeg župnog ureda. Od 1978. spomenploča je postavljena na pročelje župne crkve svetog Pavla u Baču.

*priređio Stjepan Beretić,
župnik u Baču*

(Magyarország vármegyéi és városai, Magyarország monográfiája,
Bács-Bodrog Vármegye I. Budapest, 1909. 387-394. old.)

Šokački mladenci (Snimak na početku 20. stoljeća)

dar za gladne

Gledam žito,
vlat do vlata.
Nebo čisto.
Nema glada.

Blagdan zlatan,
Nakit vlata.
Mislim vazdan:
Tko je gladan?

Nepoznati dragi brate,
na te misle
njive zlatne.

Dobre brazde
hrane gladne.

1984. Ivan Gat

ljepota života

Vjerujem
u vrijednost
Ž I V O T A.

Moj dan
protkan je
satima zlatnim.

Vjerujem
u sve živo na zemlji.

Djelić vječnosti
cepi u meni.
Letim.

I na drugoj planeti je
vječnost.
Tajna duše Čovjekove.

1984. Ivan Gat

razgovor s razglednicom

Mir je divan
na Jadranu
u plavetnoj veličini.

Mir je silan
i jablanu
ako živ je u nizini.

Vedro nebo
more moje.
Zlatno klasje
talasasto.

Tihe njive
sa mnom žive
s prepelicom
i sa lastom.
(Čovjeku se tako čini).

1984. Ivan Gat

BAČ KROZ POVIJEST I 19. STOLJEĆE

POVIJESNI ZNAČAJ BAČA

U građanskom i u crkvenom smislu jednako, kroz srednji vijek grad Bač je uživao veliki značaj i slavu. Bač se nalazi južno od Sombora na kojih 4-5 sati. Od Dunava je udaljen 1 sat. Bio je sjedištem biskupa, a kasnije i nadbiskupa. U Baču je bilo smješteno sjedište županije pa je tako po njemu cijela županija dobila ime Bačka. 1518. i 1519. g. u Baču zasjeda Ugarski državni sabor. Mohačka bitka (29. kolovoza 1526.) bila je prelomni trenutak stare slave. Veličanstveni ostaci nekada dobro utvrđenog grada još i danas rječito svjedoče o povjesnom ugledu i slavi ovog grada. Na prošlost Bača podsjećaju i kaločki kanonici koji nose naslov prepozita Bačke prepoziture svetoga Pavla.

O B N O V A

Gospodari srednjovjekovnoga grada Bača bili su kaločko-bački nadbiskupi. Nakon sloma turskog gospodstva oni i dalje imaju Bač među svojim vlastelinskim posjedima. Kaločko – bački nadbiskupi nisu bili samo crkveni poglavari, nego su većinom bili i veliki župani Bačko – Bodroške županije. Sve do 1811. g. Bač je zadržao čast glavnog grada za cijelu Bačku. Kroz povijest je smatran za drugotno sjedište Kaločko – Bačke nadbiskupije. Imajući sve te činjenice pred očima nadbiskupi su nastojali i poslije Turaka osvježiti slavu svoga grada.

Ž U P A N I J A

Grof Csáky Imre (Čaki Imre), kaločko-bački nadbiskup obnašao je ujedno i dužnost velikog župana. Stoga je u Baču podigao županijsku zgradu /1/

S A J M O V I I T R G O V I N E

Nadbiskup Csaky isposlovao je za varošicu Bač pravo na održavanje velikih godišnjih sajmova. To svoje pravo počeo je Bač uživati od 11. lipnja 1719. g. Tako je taj nadbiskup vratio Baču njegove sajamske povlastice iz srednjega vijeka. Raspored sajmova je slijedeći:

- na blagdan svetog Filipa i Jakova /2/.
- na Duhovski utorak
- na Uznesenje Marijino /3/
- na blagdan svetog Dimitrija, srijemskog mučenika /4/.

Istim dokumentom je za tjedni sajamski dan određen ponedjeljak. Od starina je, osim spomenuta četiri godišnja sajma, održavan i godišnji sajam o blagdanu svetog Antuna, u šumi. /5/ Bio je to sajam od najvećeg značaja u ovim krajevima. Nadbiskup Batthányi Jozsef učinio je također puno za promicanje bačkih sajmova. /6/

NOVA ŽUPNA CRKVA

Nadbiskup Batthanyi je upravu bačke župe predao svjetovnim svećenicima dne 1. siječnja 1766. g. /7/ Počevši od spomenutog dana pa nadalje kao župna crkva služila je mala i ruševna bogomolja pravoslavnih Srba, koji su tada osnovali novo selo u pustari Deronje. /8/ Isti je nadbiskup pribavio planove za gradnju nove velike župne crkve.

11. srpnja 1773. g. položen je kamen temeljac za novu crkvu. Na mjestu svetišta današnje župne crkve podignut je prostrani šator od zelenih grana pod kojim je svečanu svetu misu služio kanonik Glaszer iz Kaloče, prepozit Prepoziture sv. Pavla u Baču. Na tu svečanost se sleglo veliko mnoštvo svijeta. Bili su tu i svi okolni župnici kao i bački mjesni kapelani.

U gradnju crkve uložio je nadbiskup Batthanyi (Batanji) 25.000 forinti. On nije dočekao kraj izgradnje veličanstvene crkve, budući da je 1776. g. promaknut iz Kaloče na ostrogonskog (Esztergom) nadbiskupa i ugarskog primasa. Tako je gradnja župne crkve dovršena za njegovoga nasljednika Adama Patačića od Zajezde, koji se dalje zauzimao za dovršenje zgrade

12. studenog 1780. g. poslao je u Bač svoga generalnog vikara, kaločkog kanonika Antuna Gašljevića, da blagoslovi istom dovršenu bačku župnu crkvu svetoga Pavla. Za uređenje i održavanje nove crkve i dalje se brinu kaločko-bački nadbiskupi kao gospodari Bača. Tako je nadbiskup Adam Patačić dao podići sporedne oltare Velike Gospe i svetoga Križa. Nadbiskup Kolonić je darovao novoj crkvi zvono teško 5 kvintala /9/. Na uređenje i ukras crkve izdao je nadbiskup Petar Klobušiczky 3095 forinti, zatim je 1826. darovao veliko zvono teško 10 kvintala i 47 funti. /10/ Službenik nadbiskupskog vlastelinstva Csajaghy Sandor (Čajagi Šandor) dao je podići oltar svetog Florijana. Gradanin Bača Josip Kovačić dao je podići oltar svetoga Josipa. Glavna oltarna slika prikazuje obraćenje svetoga Pavla. Nosi potpis "Što mi je činiti, Gospodine?", a djelo je slikara Peskyja (Peški).

Glavno proštenje je na svetkovinu svetoga Petra i Pavla, a slavilo se još i na Blagovijest kao i na blagdan svetog Stjepana Kralja.

Povijest bilježi, da je dne 10. rujna 1794. u nevremenu grom razorio krov nad svetištem.

ŽUPNI STAN

Nadbiskup Ladislav Kolonić je glavni bački trg ukrasio lijepom i modernom zgradom župnoga stana, gdje od tada stanuju bački župnici. /11/

ZGRADA ŽUPANIJE

Spomenuti nadbiskup je otkupio zdanja županijske zgrade u Baču 1811. g. pa je u iste zgrade smjestio upravu Nadbiskupskog vlastelinstva. Županijska vlast je počastila svoje staro sjedište tako što je Bač postao sjedištem Donjeg kotara Bačko-Bodroške županije. Tu je stolovao i visoki županijski službenik. Od 1848. do 1860. Bač je imao pravo birati poslanika. Od 1812. g. uprava županije je iz Bača premještena u Sombor, kao novi glavni grad Bačke.

BAČKI KAPTOL

Još je nadbiskup Csaky Imre smatrao kako u Baču treba obnoviti ustanovu Kaptola. Vjerojatno se tom mišlju bavio i nadbiskup Batthányi (Batanji) kad se upustio u gradnju tako velike crkve u Baču. Bački bi tako Kaptol čuvao tradiciju nekada samostojne Bačke nadbiskupije. Međutim i stotinu godina poslije dovršetka crkve, crkva je bila prevelika. Ideja o ponovnom osnivanju Kaptola je propala. Zbog još uvijek nevelikog broja stanovnika narod se gotovo izgubi u dvije crkve. Narod bački vrlo cijeni svoju staru franjevačku crkvu, kao svoju nekadašnju župnu crkvu.

STANOVNIŠTVO BAČA

Kraj svih napora kaločko–bačkih nadbiskupa da od Bača u 19. stoljeću opet učine crkveno i političko središte, Bač je ipak ostao malo mjesto. Ima svega 525 kuća i 3784 stanovnika. Po vjeroispovijesti Bač je imao 3682 rimokatolika, 2 grkokatolika, 23 stanovnika su bili pravoslavne vjere, 16 je pripadalo Evangeličkoj crkvi, 61 stanovnik Bača je pripadao izraelskoj vjerskoj zajednici. Po narodnosti Bač je imao 1722 Hrvata, 1173 Nijemaca, 725 Mađara i 164 Slovaka. /12/

Šokci iz Bača (snimak na početku 20. stoljeća)

PRIVREDA

Bač posjeduje 1110 katastarskih jutara pašnjaka, 363 jutara šume i 210 jutara vinograda. Poslije urbarskog sređivanja zemljišta bačko zemljište je uvršteno u drugi razred. Stanovništvo Bača živi pretežno od zemljoradnje i stočarstva. Trgovina je vrlo slabo razvijena. Među obrtnicima susrećemo najviše lončara. No oni nisu mogli preživjeti zaradom iz svojih radionica, pa su se bavili zemljoradnjom. Trenutno Bač ima žandarsku i financijsku stanicu, poštu a predviđa se i uvođenje brzjava.

KAPELA SV. ANTUNA U BAČU

Ne samo bački vjernici nego i vjernici cijele okoline vide u kapeli svetoga Antuna u šumi najdražu baštinu koju su im preci ostavili. Zbog toga je pohadaju mnogo puta u godini. Kapela se nalazi usred šume jugoistočno od Bača na kojih pola sata. Leži na lijevoj obali močvarne Mostonge, kojih 100 koraka od puta Bač – Bukin (Mladenovo).

O vremenu nastanka ovog svetišta ne zna se ništa pouzdano. Postoje dvije predaje o njegovu nastanku. Jedna je, da je kapela nastala za turskog ropstva. Prema toj predaji, razpršeni i preplašeni katolici su u sigurnosti šume potražili skroviito mjesto, da tamo, usred nepreglednih šuma podignu kapelu, kako bi se mogli nesmetano okupljati na zajedničku molitvu i bogoslužje iz cijele okolice.

Druga, u narodu sačuvana predaja stavlja nastanak kapele također u vrijeme turskog ropstva. Turski paša, koji je navodno živio u Baču, imao je slijepoga sina. Nesretni paša se obratio na jednog katoličkog redovnika, koji je njegovu sinu sretno skinuo mreću s očiju, pa je ovaj progledao. Iz zahvalnosti prema redovniku paša je onda podigao crkvicu u šumi.

To su samo predaje, a istina je međutim da je kapela vrlo stara što se vidi po njezinim čvrstim zidovima kao i po načinu građenja.

Kapela je duga 7, a široka i visoka 3 hvata. Ima mali drveni toranj. Od 1812. ima i sakristiju. 1850. poklonio je kapeli somborski trgovac Wilhelm Hennel oltarnu sliku svetog Antuna Pustinjaka. 1861. postavljeno je u crkvu novo sveto-hranište. Iste godine je nadbiskup Kunszt Jozsef (Kunst Jožef) dao podići prostrane trijemove pred kapelom. 1863. – 1864. cijela kapela je popločena žutim kamenim pločama. /13/ 1862. Martin Bekić iz Bača poklanja kapeli jedno veće zvono. Tako kapela sada ima dva zvona. 1864. godine udovica Kata Lipovac iz Bača poklanja kapeli male orgulje s 4 registra. Tako je ova kapela opskrbljena svime što je potrebno za bogoslužje.

Uz ovo mjesto vezana je velika ljubav i pouzdanje u Boga kako mještana tako i cijele okolice. U vrijeme suše, bolesti ili u drugim nevoljama ima puno posjetilaca. Za jubijejsku 1865. godinu ovdje se okupilo mnoštvo od gotovo 10.000 ljudi. Utorkom se ovdje vjernici okupljaju u lijepom broju na molitvu pa se zato, poglavito u ljetnim mjesecima, ovdje često služi sveta misa. Redovita bogoslužja se ovdje drže na dan svetog Antuna Pustinjaka, /14/ na treći dan Uskrsa i Duhova, na blagdan svetog Antuna Padovanskog, /15/ te na treći dan Božića.

I sama okolica kapele potiče na pobožnost. Tu, u šumi, u tisini divi se čovjek ljepoti prirode, osjećajući pri tom ljepotu i dobrotu Božju. Ni od koga ometano tu se lako može sabrati na molitvu i pobožnost. Nekadašnji nadbiskup Batthanyi Jozsef (Batanji Jožef) kao veliki župan često je boravio u Baču, kao tadašnjem sjedištu županije. On si je u blizini kapele podigao mali ljetnjak jer mu je to bilo najdraže mjesto za odmor. 19. srpnja 1763. g. je čak u ovoj kapeli dijelio i sakrament svete Potvrde. Nadbiskup Kunszt je također neobično volio ovo svetište. Govorio je, da je mladi, tu bi za se i stan podigao. Oko svetišta je dao zasaditi voćnjak, pa je svojom naredbom broj 122 od 23. siječnja 1858. odredio, da se korist od voćnjaka ima ubirati isključivo za održavanje kapele. Šume oko kapele su inače vlasništvo Nadbiskupslog vlastelinstva. U blizini kapele je kuća koja služi kao stan vlastelinskom šumaru. 28. srpnja 1866. je izgorjela pa se trenutno gradi veća i ljepša.

KALVARIJA U BAČU

Nekada je bačka kalvarija bila na tovarisškom putu na niskom i podvodnom tlu. Zato je tadašnji vlastelinski službenik Stjepan Harliković predložio da se nova kalvarija podigne na najvišoj uzvišici bačke tvrđave. Za gradnju nove kalvarije darovao je gorljivi i revni nadbiskup Petar Kolbušiczky 765 forinti. Kalvarija je podignuta 1839. a blagoslovljena 2. rujna 1840. baš na onom mjestu koje je za kalvariju predložio Harliković.

Kalvarija leži kojih 200 koraka zapadno od župne crkve pokraj gradske kapije na tako visokom brijegu da svojom visinom nadvisuje sve bačke kuće. Prema ulici kalvarija je ograđena drvenom ogradom dok je podnožje brijega okruženo

B a č (1866. g. (crtež nepoznatog autora)

jarkom. S lijeve strane podignuto je šest a s desne osam postaja. 1865. obnovili su ih pojedini župljani o svom trošku. Darovima župljana te su godine stari trošni drveni križevi zamijenjeni novim kamenim, dok je kapelica zaštićena protiv vlage.

Pod kalvarijom se nalazi mala ovalna kapela s oltarom i slikom krune Isusove. Korizmenih nedjelja, kad je lijepo vrijeme, narod u procesijama pohada kalvariju da tamo obavi pobožnost križnoga puta. Svakog petka u korizmi se tamo služi sveta Misa, dok se u Petak Isusovoga Krunjenja tamo slavi svečana sveta Misa. Na Veliki petak popodne slušaju bački vjernici svečanu propovijed na kalvariji. Ta je propovijed uvijek na hrvatskom jeziku. Pobožni se vjernici vidaju i inače na kalvariji, a posebno na mladi petak. /16/

Zbog svoga jedinstvenog položaja bačka kalvarija na daleko nema premca. Za lijepa vremena i vedrine pruža se pred posjetiocem veličanstven pogled koji seže čak do srijemskih brda, dok se uz pomoć dalekozora može nazrijeti Petrovaradin. Jedinstveni je doživljaj vidjeti kako se lijepa kalvarija u svojoj plemenitoj jednostavnosti za mjesečine ogleda u zrcalu Mostonge. Ljepota bačke kalvarije postaje neodoljiva pogotovo na Brašančevo, kad veliko mnoštvo svijeta u najljepšim narodnim nošnjama prekrije cijeli brijeg.

NARODNA ŠKOLA U BAČU

Do 1842. godine imao je Bač samo jednog učitelja za svu školsku omladinu. Učitelj je bio ujedno i orguljaš u župnoj crkvi. 26. kolovoza 1842. g. sporazumio se kaločko-bački nadbiskup Petar Klobušiczky s provincijalom Franjevačke provincije svetog Ivana Kapistrana da spomenuta Provincija pošalje u Bač dva franjevca učitelja. Seoski knez je sa svoje strane obećao da će općina Bač poduzeti sve potrebno da se podignu još dvije nove učionice. Nažalost, to je bilo prazno obećanje. Oci franjevci su dali u svome samostanu jednu prostoriju za učionicu u kojoj je predavao jedan franjevac učitelj za dječake. Druga učionica se seljakala sa svojim đacima. Na kraju 1865. gotovo se srušila na dječake i njihovog učitelja, franjevca.

Kako je broj Nijemaca iz godine u godinu bio sve veći, to su građani Nijemci tražili otvaranje još jednog učiteljskog mjesta za njemačku djecu. Od 1842. imao je Bač dvojicu franjevaca koji su podučavali dječake, a treći učitelj je bio ujedno orguljaš i podučavao je djevojčice. Traženjima Nijemaca se izišlo u susret. Nadbiskup je za otvaranje i izdržavanje njemačkog učiteljskog mjesta odmah izdvojio 24 jutra pašnjaka. Tom prilikom pokrenuta je zamisao da se pride izgradnji nove školske zgrade.

Mada su prilike bile pogodnije za gradnju, građani su ponavljali uvijek isto: "NE MOŽEMO! NE TREBA NAM nova škola!" I kad je izgledalo da je sve palo u vodu, seoski knez Martin Bartolović, vrlo poduzetan čovjek započima gradnju nove školske zgrade. Tko je radom sudjelovao u gradnji škole, nije morao ništa platiti. Bartolović je u ime općine podigao 1700 forinti državnog zajma, pridodavši tome i zakupninu od 201 jutra općinskih pašnjaka, koju je dvije godine primijenio za školu. Nadbiskupsko vlastelinstvo dalo je hrastovine kolikogod je trebalo.

Izvođač svih radova postao je putem javnog natječaja mještandin, tesar-
ski majstor Anton Kelbl. Od 9. studenog 1865. kad je položen kamen temeljac no-
voj školi do kolovoza 1866. g. završio je sve radove obogativši Bač lijepom škols-
kom zgradom. Mjesni župnik Balogh György dao je izgraditi tornjić na školi u koji
je smjestio zvono teško 30,5 funti. /17/

S pročelja, lijevo od ulaza bila je prva učionica, a desno druga učioni-
ca za dječake. U svakoj je bilo mjesta za 170 učenika. Od dvorišnog ulaza lijevo
nalazila se mješovita njemačka učionica za 160 učenika, dok se s desne strane na-
lazio vrlo lijep stan za njemačkog učitelja. Nova škola je ipak imala ozbiljni nedos-
tatak u tome, što još nije imala suvremena i vrlo potrebna nastavna pomagala. /18/

U staroj školi pohađale su nastavu djevojčice. U toj zgradi je stanovao
župni orguljaš, koji je po starom običaju bio i učitelj. Taj orguljaš—učitelj je podu-
čavao djevojčice. Staru je zgradu podigao nadbiskup Kolonić 1805. Bila je vrlo
trošna. Vapila je za temeljitom obnovom. /19/

Dne 9. rujna 1866. u 10 sati uz veliko prisustvo naroda i školske mla-
deži otvorio je i blagoslovio novu školsku zgradu mjesni župnik, već spomenuti
Balogh György (Đuro Balog). U svome govoru uvjeravao je roditelje o njihovoj du-
žnosti i obavezi da djecu redovito šalju u školu. Djeci je govorio koliko koristi
ima školovanje za njih kao i za njihove roditelje.

POGOVOR

Kolikogod pisac ovog novinskog članka iz 1866. g. bio nepoznat, ipak
je zadužio Bač jednom do sada nepoznatom slikom Bača koja je objavljena u
spomenutom listu 6. prosinca 1866. g. Šteta je jedino, što je u redakciji lista ostalo
još tri tako stare razglednice Bača. Na jednoj je bila predstavljena kapela sv. Antu-
na, na drugoj narodna škola, a na trećoj kalvarija. Nastojao sam što vjernije prika-
zati članak, kako bismo dobili vjernu sliku Bača iz prošlog stoljeća. O Baču se pu-
no pisalo, a zacijelo pisat će se još više. Ovaj doprinos poznavanja staroga Bača
predstavlja ipak jedinstven opis ovoga grada. Pisan je tako da se iz opisa vide i
stremljenja njegovih stanovnika, jer je očigledno pisan perom čovjeka koji je zavo-
lio slavni grad na Mostongi.

/- Prema novinskom članku "Bacs mezovaros" —Varošica Bač, objavljenom u
Katolikus néplap, (br. 49, 50, 51. — 6. 13. 20. prosinca 1866. u Pešti./

Bač, 1984.

Prema mađarskom izvorniku priredio
Stjepan Beretić
župnik

BILJEŠKE

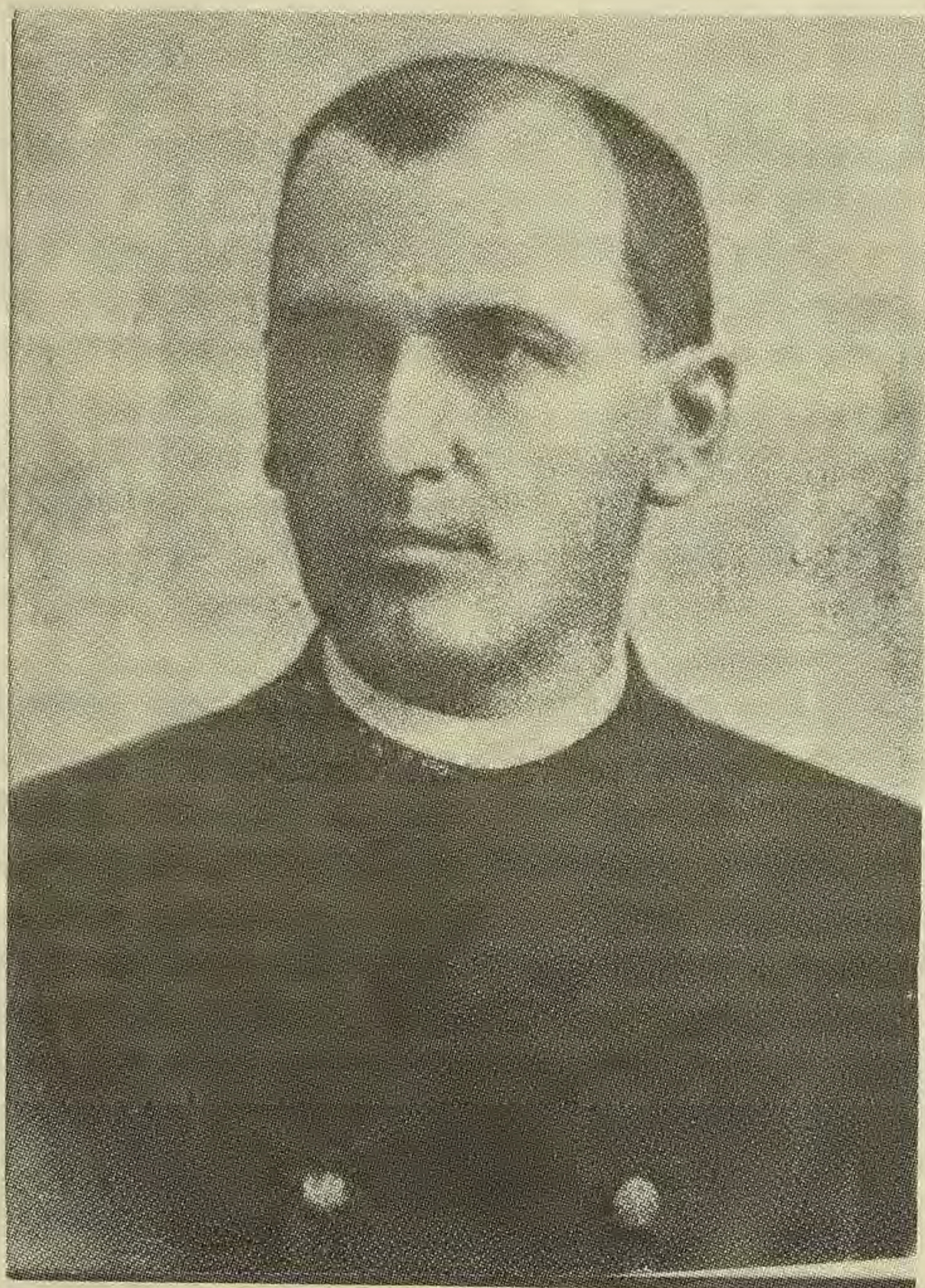
1. Bilo je to prije 1732. godine. Zgrada se nalazila na mjestu gdje se danas nalazi
zgrada KPC.
2. — 3. svibnja
3. — 15. kolovoza

4. – 26. listopada
5. – 13. lipnja
6. Bio je na čelu nadbiskupije od 1760. do 1776. kad je postao ostrogonski nadbiskup i ugarski primas.
7. Od izгона Turaka do 1766. g. župna crkva u Baču je bila sadašnja franjevačka crkva. I župnici su bili franjevci. I poslije 1766. su upravljali jedno vrijeme župom kao mjesni kapelani kraj nadbiskupa, koji je bio župnik.
8. Prema predaji ta se bogomolja nalazila na mjestu stambene zgrade u današnjoj ulici JNA br. 14. Služila je kao župna crkva do 12. studenog 1780.
9. – 500 kg.
10. Otprilike 1020. kg.
11. U župnoj spomenici se nalazi bilješka prema kojoj je 30. srpnja 1793. g. u novu zgradu župnog stana uselio kao prvi tadanji bački župnik Franjo Gašlević. Također je zabilježeno da je to bilo u 5 sati popodne. U toj su zgradi stanovali bački župnici, administratori i kapelani sve do 23. prosinca 1978. kad se posljednji upravitelj iselio iz nje. Župni stan je premješten u jedno krilo samostana časnih sestara Naše Gospe kraj crkve, a spomenuta zgrada župnog stana srušena je prvih mjeseci 1979. godine. Na njezinu mjestu se nalazi nova stambena zgrada Trg maršala Tita 14.
12. Prema popisu stanovništva iz 1981. Bač je imao 5961 stanovnika. Prema narodnoj pripadnosti stanovnici Bača su se ovako izjasnili: 30 crnogoraca, 846 Hrvata, 9 makedonaca, 8 Muslimana, 3 Slovenca, 3109 Srba, 4 Albanca, 623 Mađara, 31 Rom, 5 Rumunja, 4 Rusina, 97 Slovaka, 2 Ukrajinca, 4 neizjašnjeh, 9 neopredjeljenih, 1020 Jugoslavena, 153 ostalih. U posljednju rubriku su svrstani i bački Nijemci kojih ima još nekoliko desetina.
13. Bačka župna crkva je u to vrijeme bila popločena samo ciglama sve do pred drugi svjetski rat.
14. 17. siječnja
15. 13. lipnja
16. Petak poslije mladaka
17. Oko 14 kg
18. Ta se škola nalazila na mjestu današnje pošte na Trgu maršala Tita.
19. Ova je škola sa stanom orguljaša bila na mjestu stambene zgrade broj 12 na Trgu maršala Tita.

PAJO KUJUNDŽIĆ

/U povodu 70. obljetnice smrti/

Patina zaborava pada na sve što je jednoć bilo, dogodilo se i prošlo. Tako se događa sa predmetima, vremenom i osobama. Jedino je Svemogući Bog vječan u djelima svojim i uvijek prisutan.

Svako pravilo ima izuzetka. Da se ne bi baš uvijek tako događalo, jer bi sve ono što je plemenito i veliko doživjelo zaborav i uništenje, upriličuju se razne komemoracije, obljetnice i sjećanja na pojedine osobe i događaje. Da ne prikrije patina zaborava i ovu godišnjicu jedne za nas značajne osobe, mi ćemo ga se sjetiti o 70. godišnjici njegove smrti. Ta osobnost i taj značaj bio je i jeste svećenik, Pajo Kujundžić, nekada župnik župe sv. Jurja u Subotici.

Mladim naraštajima i našim suvremenicima ova ličnost je nepoznata, možda samo tu i tamo neki Subotičanin zna nešto o njemu. Pokušat ćemo ga oteti zaboravu, prikazati javnosti i dobronamjernoj čitalačkoj publici naše "Subotičke Danice" za 1985. godinu.

Pajo Kujundžić se rodio 12. svibnja 1859. godine u Subotici, od oca Pavla i majke Imerke rođ. Sudarević. Obitelj Kujundžić bila je brojna. Kršten je 12. svibnja iste godine u Subotici, u crkvi sv. Terezije. Kum mu je bio Jakov Kujundžić, a krstio ga je Bartul Prčić, kapelan. Osnovnu školu završio je u Subotici, 1869/70. godine. Kada mu je umrla majka, za njega se brinula dobroćudna maćeha Teza, rođ. Crnković.

Prvih šest razreda gimnazije završio je u Subotici. Teže je učio pa je u školi postizao i slabiji uspjeh. Namjeravao je radi toga napustiti školovanje i ostati zemljoradnik. Na očevo inzistiranje nastavio je školu i u višim razredima njegove intelektualne sposobnosti su se razvijale, tako da je na kraju srednje škole postigao i odličan uspjeh.

Završivši šesti razred gimnazije, pošao je u malo sjemenište u Kalaču, da bi postao svećenik. Maturirao je 1878. godine sa odličnim uspjehom. Po završetku gimnazije i polaganja ispita zrelosti stupio je 1878. god. u kalačku bogosloviju. Godine 1879. kad je već bio u bogosloviji, umre mu i otac. Ostao je bez roditelja i zato je svoje članke potpisivao sa "sirotan".

Za vrijeme bogoslovskog studija marljivo je radio i ozbiljno se pripremao za svoj svećenički poziv. Posebno se vježbao u propovijedanju, jer upravo propovijed je jedna od bitnih komponenata za uspješno svećeničko djelovanje.

Za vrijeme bogoslovskog studija u Kalači dolazio je često u susret sa Ivanom Antunovićem, naslovnim biskupom i prepozitom kalačkog kaptola. Od njega je često dobivao hrvatske novine, preko kojih se sve više upoznao sa životom Bunjevaca.

1882. godine završio je bogosloviju i spremao se za primanje svećeničkog reda. Za svećenika je zaređen 1882. godine. Zaredio ga je biskup Mihovil Kubinski. Mladu Misu prikazao je u Subotici, u crkvi sv. Terezije. Kujundžićeva obitelj bila je vesela, jer su imali svećenika.

Prvo njegovo kapelansko mjesto bilo je u Bikiću 1882. god. kraj župnika Mirka Radojčića.

Godine 1884. bio je premješten za kapelana u Bački Monoštor, a župnik je tada bio Ivan Palić.

Godine 1884. Gradski senat je raspisao natječaj za profesora vjeronauka u subotičkoj gimnaziji. 1885. godine položio je ispit za profesora vjeronauka vrlo dobrim uspjehom. To novo polje rada učvrstilo je njegove ambicije i razvio je široku djelatnost katehete među srednjoškolcima i postigao je vidne uspjehe kao vjeroučitelj i kulturni radnik. Osnovao je u školi Marijinu Kongregaciju za podizanje ćudorednog i vjerskog života mladeži. Kao profesor vjeronauka imao je poteškoće među profesorskim zborom, ali nije prezao pred tim poteškoćama, nego je odlučno i marljivo obavljao svoju katehetsku dužnost. Kao profesor vjeronauka bio je oslobođen župničkih ispita.

1900. godine kada je umro župnik sv. Terezije Maća Mamužić, njegovo mjesto ostalo je upražnjeno. Na upražnjeno mjesto kandidirao se i Pajo Kujundžić, ali raznim političkim i stranačkim uplitanjem bi izabran Veco Mamužić za novog župnika sv. Terezije, a Pajo je i dalje radio kao profesor i pedagog u gimnaziji.

Smrću župnika Ivana Jesenovića upraznila se župa sv. Jurja u Subotici. Gradski senat 1909. godine raspiše natječaj za ovu župu. 19. svibnja 1909. godine većinom glasova izabran je za župnika Pajo Kujundžić, a drugi kandidat Dezider Vojnić je propao.

Članovi Gradskog vijeća i vjerni Božji narod burnim odobravanjem prihvatio je i pozdravio ovaj izbor. Nije doduše imenovan odmah župnikom, nego nakon izvjesnih peripetija. Župnikom je imenovan 12. siječnja 1910. godine.

Smrću Veca Mamužića, 8. listopada 1910. godine ponovo je upražnjena župa sv. Terezije. Izbor novog župnika bio je 31. siječnja 1910. godine. Za novog župnika sv. Terezije izabran je Dezider Vojnić. Pajo Kujundžić je ponovo izgubio unatoč nadanja mnogih vjernika i građana grada Subotice. Nažalost i ovog puta je bilo jače zlo i nepravda, a vrijedan i ugledan svećenik i dušobrižnik svojeg naroda propada radi intriga onih koji su jači.

Svećenik i župnik Pajo Kujundžić velikim žarom i brigom radio je na vjerskom i kulturnom uzdizanju svoga naroda. Poteškoće nisu bile male. Političke okolnosti ondašnjeg vremena uvelike su ometale njegov rad na polju njegove prosvjetiteljske i kulturne djelatnosti. Njegova upornost, principijelnost i odvažnost, kao i ljubav prema svome rodu davalo mu je snage i ambicije za djelovanje. Radio je u raznim društvima, bilo kao pokretač, bilo kao onaj koji je davao podršku.

Njegovo svećeničko djelovanje se istaklo i u pomaganju slabih i nemoćnih ubogih i siromašnih. Za mnoga dobrotvorna društva izradio je pravila. Osnovao je nakladu za humano društvo "Dobrotvor". Cilj je bio, pomaganje siromašnih učenika. Borio se protiv bijede i zaostalosti, širio je kulturu. Bio je čovjek širokog socijalnog pogleda.

Pajo Kujundžić je preteča mnogih suvremenih pastoralnih djelovanja koja su oživotvorena tek nakon II. Vatikanskog Sabora. Kakav vizionar, kakvo nadahnuće za naše vrijeme i za naše prilike. Moralo je proći upravo 70 godina da se ostvare njegove životne želje i vizije o ustrojstvu i djelovanju Crkve u evangelizaciji Božjeg naroda.

Bio je rodoljub. Borio se za narodni jezik u školama. U tom radu imao je uzor u biskupu Ivanu Antunoviću. Sa svim žarom i odlučnom energičnošću traži provedbu zakona za uvođenje materinjeg jezika u škole. Nisu bile male oporbe u tom nastojanju. Osnovao je školsku zadrugu za njegovanje maternjeg jezika u pučkoj školi.

Središte društvenog i prosvjetnog života Bunjevaca bila je Pučka kasina. Svečano je otvorena na "Materice" 1878. godine.

Godine 1903. proslavila je svoju 25. godišnjicu postojanja. 1. studenog 1904. godine preselila se u Sokolsku ulicu (sada Drapšinova). Blagoslov novoootvorene kuće Pučke kasine obavio je Pajo Kujundžić. 1928. godine je proslavljena 50. godišnjica Pučke kasine. Slavlje je predvodio biskup Lajčo Budanović. Na "Marin-dan" 1938. godine proslavljena je 60. godišnjica ove bunjevačke kulturne ustanove.

Pučka Kasina je bila središte svega narodnog i kulturnog života. U organizaciji Pučke kasine od svog osnutka priređivalo se "Veliko prelo" na 2. veljače, na Marin. Prvo "Veliko prelo" održano je 1879. godine. Na ovom Prelu je prvi put odjeknula pjesma "Kolo igra, tamburica svira", što ju je spjevao Nikola Kujundžić, a uglazbio i za tamburice udesio Krunoslav Mukić. Da bi je sačuvali od zaborava, a možda i mladi naraštaj potakli da je upozna, donosimo je u cijelosti:

Kolo igra, tamburica svira,
Pisma ječi, neda noći mira,
Svud se čuje, svud se šorom znade,
Da Bunjevac dušu ne izdade,
Veseli se – svaki mu se divi:
Nek se znade da Bunjevac živi!

Nije majka rodila sinaka,
Ko što j' sinak divnih Bunjevaka,
Nit će majka roditi junaka,
Ko Bunjevca taka veseljaka.
Kolo vodi – svaki mu se divi:
Nek se znade, da Bunjevac živi!

Ni divojke ne biše u nane,
Ko što j' ćerka bunjevačke grane,
Svilu nosi, a zlatom se krasi,
Crne oči, crne su joj vlasi,
Kolo igra – svaki joj se divi:
Nek se znade, da Bunjevac živi!

Ori pismo, tambur tamburice,
Nek se čuju daleko ti žice,
Nek se gori a i doli znade,
Da Bunjevac dušu ne izdade,
Prelo kupi: nek se svaki divi,
Nek se znade da Bunjevac živi!

Godine 1896. Pajo Kujundžić je osnovao omladinsko društvo "Kolo mladeži" radi njegovanja bunjevačke pjesme, svirke i zabave. Kolo mladeži organizira zabavnu priredbu "Veliko kolo". Prvo "Veliko kolo" održano je na Mladi Uskrs, 12. travnja 1896. g.

U kulturnom radu Paje Kujundžića treba spomenuti pokretanje kalendara. Odmah na početku svoga rada kao mlad kapelan u Bikiću /danas u Mađarskoj/ on se počeo dogovarati sa svojim prijateljima, koji su svi bili odgojeni u duhu preporodnih ideja biskupa Ivana Antunovića. U toj grupi, uz Paju Kujundžića, bili su Ilija Kujundžić, Mijo Mandić, braća Ivan Evetović i Ante Evetović Miroljub.

Na sastanku njima je Pajo Kujundžić izložio kako je za kulturni rad među narodom kalendar najprikladniji, jer ga kupuju bogati i siromašni. Kalendar dođe najlakše u naše kuće.

Uz pomoć svojih suradnika Pajo Kujundžić je pokrenuo i uredio novi kalendar, koji je objavljen u tiskari Šime Prčića u Subotici pod naslovom "Bunjevačko – šokačka Danica ili subotički kalendar za 1884. godinu."

Već sam naslov pokazuje da je kalendar bio namijenjen svim Bunjevcima i Šokcima, a podnaslovom želilo se naglasti da Subotica mora postati narodni kulturni centar.

Od 1893. god. kalendar ima naslov "Subotička Danica, bunjevačko – šokački kalendar".

"Subotička Danica" je objavljivana sve do prvog svjetskog rata i onda je imala prekid za vrijeme ratnih godina. Poslije svršetka rata u novoj političkoj situaciji kalendar je objavljen za 1919. godinu i nije imao prekida tako da je objavljivana sve do 1941. g. Za vrijeme okupacije bio je prekid, a poslije oslobođenja "Subotička Danica" je objavljena za 1945. i 1946. g. Poslije dužeg prekida objavljena je za 1971. i 1972. g. U naše dane "Subotička Danica" objavljena je za 1984. i 1985. godinu da nastavi svoje kulturno poslanje koje joj je stavio kao zadatak njezin osnivač i pokretač Pajo Kujundžić.

Ova grupa, koja se okupila oko bunjevačko-šokačkog kalendara 1884. g., planirala je da treba pokrenuti objavljivanje kulturnog lista. Uredništvo je povjerenom mladom Miji Mandiću, učitelju u Kačmaru (danas u Mađarskoj) tako da je 1884. g. objavljen "Neven", "zabavni i poučni misečnik". Prvih 6 brojeva tiskano je u Baji, a onda u Somboru. Od 5. broja 1887. g. list je objavljivana u Subotici u tiskari Josipa Bitermanna. Tako je "Neven" mijenjao mjesto objavljivanja i urednike sve do početka prvog svjetskog rata, a za vrijeme ratnih godina nije objavljivana.

Poslije ujedinjenja nove jugoslavenske državne zajednice, "Neven" je počeo izlaziti 1919. godine.

Za početak objavljivanja "Nevena" velika je zasluga, uz druge rodoljube, i Paje Kujundžića, koji je taj list podržavao u svakom pogledu.

Kulturna uloga "Subotičke Danice" i "Nevena" je posebna tema koja zahtijeva detaljniju i pomnu obradu i onda bi se vidjela u punom svjetlu zasluga Paje Kujundžića, Mije Mandića i drugih njihovih suradnika, kulturnih radnika toga doba.

Pop Pajo Kujundžić, kako ga je naš narod nazivao, pri kraju života često je poboljevao. Svoju oporuku napisao je 1907. g. Odredio je da se sva njegova materijalna dobra dadu u dobrotvorne svrhe, za osnivanje raznih zaklada, odakle će se školovati siromašni mladići i pomagati siromašni učenici subotičke gimnazije da bi se tako oformili za intelektualce i da svojom izobrazbom budu nosioci kulturnog života među svojim narodom.

Umro je 10. listopada 1915. g. kao župnik župe sv. Jurja u Subotici. Narod je došao k njegovom odru da se oprostí od svog župnika i učitelja. Sahranjen je 12. listopada poslije podne u 3 sata u Bajskom groblju u obiteljsku grobnicu. Ispratilo ga je veliko mnoštvo. Sva javnost je u raznim novinama spominjala i bilježila njegovu smrt kao veliki gubitak za njegov narod, kojem je vjerno služio i kao svećenik i kao kulturni radnik.

U okviru velikog narodnog slavlja 14 - 16. kolovoza 1936. g. otkriven je nadgrobni spomenik Paji Kujundžiću na Bajskom groblju kod ulaza pored Kalvarije.

Ako na kraju letimično pogledamo ovaj svećenički lik, susrest ćemo u njemu intelektualnu širinu, vjersku dubinu i široko svećeničko-pastoralno srce koje ne pozna poteškoće, a kroz žrtvu i ustrajnost ostvaruje cilj svojeg života, a to je širenje Kristova evanđelja u Božjem narodu, kulturni napredak i dobrobit naroda iz kojeg je nikao.

Blaško Dekanj

župnik sv. Jurja u Subotici

Bunjevke u svečanoj nošnji.

Jedna je u granatoj svili i ćurdiji, druga je u kumaši i jopki.

ŽIVOTNI PUT ALBE V I D A K O V I Ć A

(1914 - 1964.)

Djetinjstvo i rana mladost

Možda i nije slučajno što se Albe rodio kraj Muzičke škole u Subotici u ulici Albe Malagurskog, koji mu je bio i kum na krštenju. Tu u centru Subotice baka mu je vodila ugostiteljsku radnju i tu je on proveo prve četiri godine svoga djetinjstva. Otac Ivan zvan Božan imao je s prvom ženom kćer Amaliju, a s drugom – Jelenom Tumbas – darovan mu je sin Albe. U maticama župe sv. Terezije u Subotici zapisano je pod br. 1215 da je Albe rođen 1. X. a kršten 4. X. 1914.¹ g. Kum mu je bio Albe Malagurski muž Amalije Aradski, pa je po kumu i Albe dobio svoje ime. Krstio ga je Heitzman Ferenc, kapelan župe sv. Terezije.

Kada mu je baka prodala radnju preselili su se Albini roditelji u novu kuću u Zlatarićevoj ulici br. 5. u kojoj se odvija Albina mladost i gdje još i danas živi Albina sestra Amalija s porodicom.

Novi dom bio je u blizini pučke škole koja je služila kao vježbaonica učiteljske škole. Tu su za malog Albu započeli i prvi školski koraci. Po ondašnjem školskom planu i programu tu je završio osnovno obrazovanje, ali još ne doživljava susret s muzikom kako su to imali u planu njegovi roditelji.

Gimnazijalac u Subotici i Travniku

Po ondašnjem školskom sistemu nakon četiri razreda pučke škole učenici su se mogli upisati u gimnaziju, koja je trajala osam godina. Subotička gimnazija, koju je Albe pohađao slovila je kao jedna od najboljih u Vojvodini. Nekada je ona bila u rukama isusovaca koji su je vodili po svojem „Ratio educationis”. Dok je Albe pohađao gimnaziju, profesorski je kadar bio poznat sa svoje stručnosti. Iako je to bila realna gimnazija, njezin nastavni program je protkan mnogim humanističkim oznakama.

Dakako da se taj humanistički duh prenašao i na same učenike. Albe je ovdje završio četiri razreda gimnazije. U tim godinama dolazi i do prvog susreta s muzikom. Pored gimnazije Albe je pohađao i muzičku školu. Prvi učitelj glazbe bio mu je prof. Josip Hermann. Kasnije je učio glasovir kod Gabrijele Vaš, udove prof. Erne Matzaka. Roditelji su odlučili da Albe bude violinist. Prof. Hermann kao dobar stručnjak brzo je uvidio dječakove sposobnosti i djelovao na roditelje da im sin što više vježba. No kao dječak Albe nije volio mnogo vježbati. Vježbao je bez volje i više pod prisilom, nego s radošću i zadovoljstvom. Prof. Hermann je vodio subotički gradski orkestar,

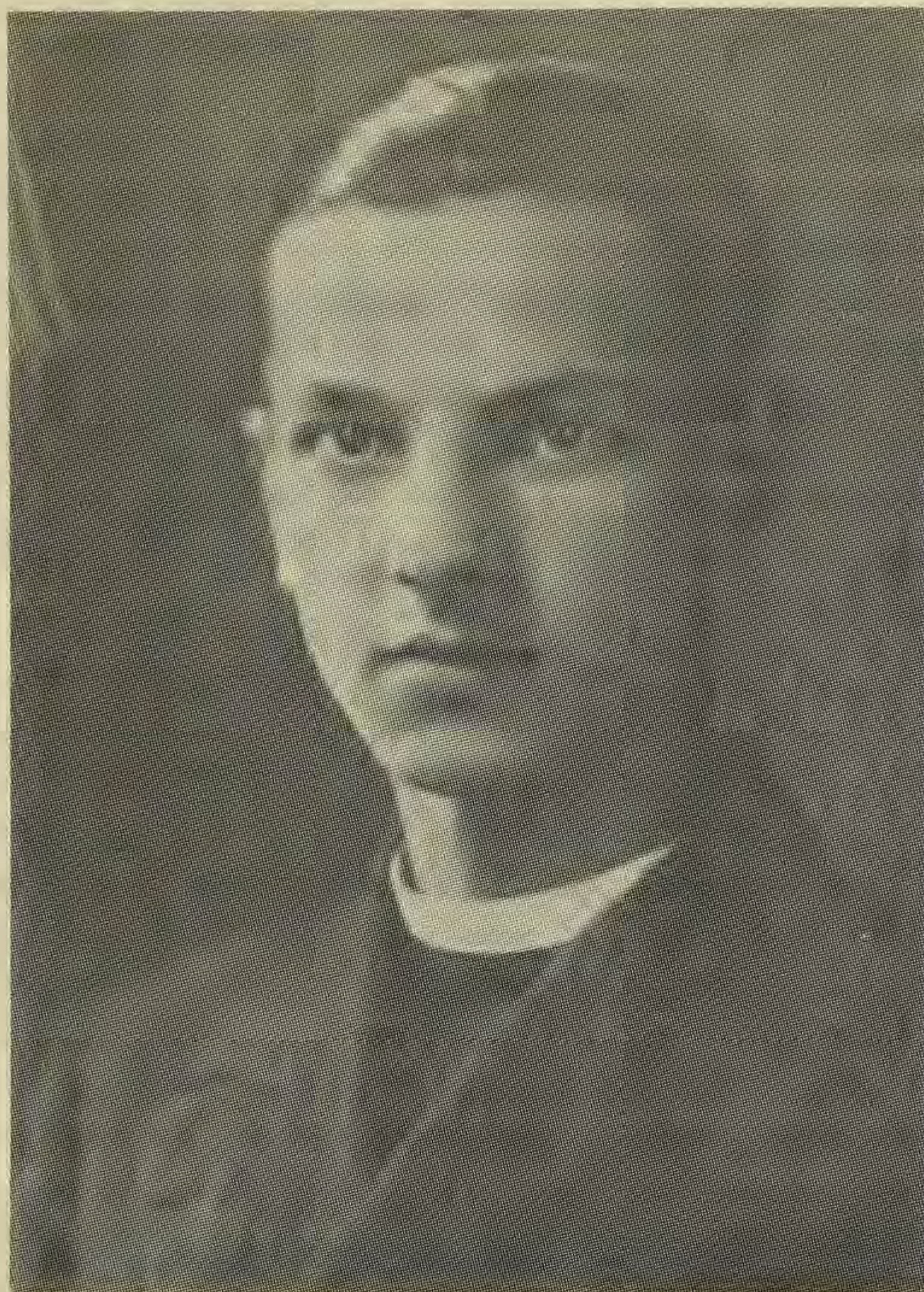
koji je svaki dan svirao u parku na Paliću. U međuvremenu Albin otac je postao upravitelj parka na Paliću. Tako je Albe pod ferijama imao prilike da svakodnevno sluša zvuke orkestra. Prof. Hermann koji je bio u vezi s Albinim roditeljima stalno je pratio rad ovog mladića, koji se još uvijek nije oduševljavao za violinu. Pod pritiskom prof. Hermanna i roditelja Albe je svaki dan morao marljivo vježbati. Zanimljivo je da je Albe u tim godinama pokazivao smisla za praktične stvari. U njihovom susjedstvu nalazio se neki knjigoveža. Albe mu je u slobodno vrijeme zalazio i naučio sam uvezivati knjige. Kod drugog susjeda, koji je držao limarsku radnju, naučio je mnoge limarske poslove.

Dok je još Albe polazio gimnaziju, sprijateljio se on sa seminarcima Subotičke biskupije koji su stanovali na periferiji Subotice u jednoj vili i imali slobodnog prostora za igranje nogometa, ping-ponga i drugih igara. Albe se s njima suretao u gimnaziji i zalazio k njima u slobodno vrijeme. Tu je pala i prva odluka da se i on uključi u zbor seminaraca, nakon što je završio četvrti razred gimnazije i nižu muzičku školu.

G. 1928. predstavlja jednu prekretnicu za Subotičku biskupiju u pogledu odgoja njenih pitomaca. Kako je u Zagrebu dovršeno dječjačko sjemenište, seminarci Đakovačke biskupije prešli su iz Travnika u Zagreb. Pokojni biskup Lajčo Budanović prihvatio je prijedlog otaca isusovaca da mjesto njih odsada pohađaju Nadbiskupsku gimnaziju u Travniku seminarci Subotičke biskupije. U ljeto 1928. g. krenula je grupa od nekih sto pedeset seminaraca u Travnik. U toj grupi bio je i Albe Vidaković, koji će tamo pohađati peti razred gimnazije. Tu se Albe kao i ostali seminarci iz Bačke prvi put susreo s Bosnom i vezirskim gradom Travnikom. Dječaci iz ravne Bačke visoko su dizali svoje poglede prema vrhuncima Vlašića i Vilenice, uživali u šetnjama na Baš-bunar, Gospino vrelo, Tarabovac i Carski hrast.

Disciplina i strogost bile su onda odlike travničke gimnazije. Život internatski tekao je već po ustaljenim isusovačkim metodama. Albe je u školi pokazivao mnogo smisla i volje za matematiku. Studij glazbe bio je omogućen zainteresiranim i talentiranim učenicima. Tokom godine u sjemenišnoj dvorani davane su priredbe popraćene uvijek dobro uvježbanim glazbenim točkama. U zavodskoj crkvi pjevanje je bilo na zavidnoj visini. Prigodom blagdana đački zbor je izvodio četveroglasne mise. Pjevanjem i orkestrom ravnao je o. Karlo Stejskal. I on je u mladiću Vidakoviću opazio muzički talenat, te ga uvrstio kao stalnog člana đačkog orkestra. U orkestru je Albe svirao prvu violinu, a u potrebi čelo i bas. Četiri godine proveo je Albe kao seminarac u Travniku. Tu je i maturirao 1932. g. i ferije nakon toga proveo u svom rodnom gradu. Na jesen iste godine nastupa novo razdoblje u njegovom životu i u njegovoj mladenačkoj formaciji.

Albe Vidaković kao maturant u Travniku (1932.g.)

Studij teologije u Zagrebu

Poći na studij teologije u Zagreb nakon mature bila je želja bačkih seminaraca abiturijenata. Biskup Budanović je imao svoj poseban stav o stjecanju bogoslovnog znanja svojih pitomaca. Kako Subotička biskupija nije imala svoje bogoslovno učilište, a on – subotički biskup – imao veliki broj kandidata za bogosloviju, svoje bi bogoslove slao na više mjesta, pa su neki stjecali svoje bogoslovno znanje u Zagrebu, neki u Đakovu, drugi u Sarajevu ili Splitu. Kojim se kriterijima biskup kod toga vodio to je za nas bila neka vrsta tajne. No, svakako je neke slao u Zagreb, jer je tamo priznati bogoslovski fakultet, onda još u sklopu državnog sveučilišta, neke u Đakovu kao susjednu biskupiju, neke u Sarajevo, jer je veoma cijenio isusovce kao profesore i odgojitelje (i sam je završio gimnaziju i teologiju kod isusovaca u Kaloči), a neke u Split, kojima je odgovarala mediteranska klima.

Zagreb je za mladog bogoslova bio davna želja. Ne samo radi bogoslovnog studija, nego još posebno radi muzičke tradicije o kojoj je kao gimnazijalac slušao i mogućnosti uključivanja u studij crkvene glazbe. Dolaskom u bogosloviju odmah je primijetio da će pored bogoslovnog studija imati povoljne uvjete za muzičko usavršavanje. Tu ga je dočekao dr. Dočkal, tadašnji rektor, koji je posebnu brigu vodio o kandidatima koji su znali svirati koji instrument. Pored rektora tu se našao i spiritual Krešimir Pećnjak, dugogodišnji katedralni pjevač. Bogoslovi su imali i svoje glazbeno-pjevačko društvo „Vijenac”. Velika cecilijanska ideja koju je pokrenuo svojim Motuproprijem Pijo X. brzo se širila cijelim kršćanskim svijetom. Papa naglašava da crkvena glazba ima zajednički cilj sa svetom liturgijom, a to je u prvom redu slava Božja i religiozno izgrađivanje vjernika. Glazbena umjetnost nije nešto periferno u liturgijskoj akciji. U njoj mora sve – i tekst i forma – odražavati jedinstvenu svijest iskrene vjere, ljubavi i klanjanja.

Kao dijete svoje sredine Albe je uvidio kako kod naših vjernika i pučka pjesma ima svoje mjesto u crkvenom pjevanju. Kod službenih čina ima dosta momenata kad možemo našim jezikom i našim melodijama izraziti osjećaje svoga srca i svoja pobožna čuvstva. Kao član „Vijenca” Albe je uvijek imao pred očima i taj uzivšeni čin: širiti svetu i lijepu pjesmu. Kada je uoči stote godišnjice „Vijenca” štampan „Hrvatski crkveni kantual” i Albe je kod tog izdanja imao aktivni udio. Kod sastavljanja kantuala pomagao je mladim bogoslovima prof. F. Dugan, kojemu Albe duguje svoje muzičko znanje. Kod prof. Dugana Albe je privatno učio harmoniju, kontrapunkt i harmonizaciju greg. koral. Teoriju i pjevanje koral učio je kod Filipa Hajdukovića (kao koralista u katedrali) i kod Matije Ivšića (kao slušač na Bogoslovskom fakultetu).

G. 1937. završio je Albe svoj bogoslovni studij i u subotičkoj katedrali imao svoju mladu misu. Kratko vrijeme je bio kapelan na župi u Žedniku kraj Subotice.

Rimski đak – povjerenje i ponos

Biskup Budanović je vodio posebnu kadrovsku politiku. Nije se zanosio studijem svojih bogoslova u inozemstvu. Od velikog broja bogoslova samo su trojica uspjela u inozemstvo, ali su se i ovi morali vratiti u domovinu prije nego su stekli akademske graduse. Ovo iznosim zato da se shvati kako Albe nije na lak način dospio u Rim da nastavi usavršavanje u muzici. Zato je Albin odlazak u Rim na studij crkvene glazbe izazvao prilično iznenađenje. Biskup koji, nije omogućivao u inozemstvu studij dogmatike, moralke ili crkvenog prava, dozvolio je jednom svom svećeniku da u Rimu studira crkvenu glazbu.

U Rimu je Albe stanovao u Zavodu sv. Jeronima. Glazbenu akademiju (Papinski institut za crkvenu glazbu) pohađao je u Rimu od 1937. do 1941.g. Diplomirao je na dva odsjeka i to na odsjeku za crkvenu kompoziciju i na odsjeku za gregorijanski koral. Tako je postigao akademski stupanj magisterija. Uvijek je s ponosom isticao da je bio đak R. Casimirija i L. Reficea.

Život u Vječnom gradu i studij crkvene glazbe ostavili su na mladog svećenika mnogostruki utjecaj. Tamo je naučio cijeniti ne samo crkvenu glazbu nego i glazbenu umjetnost i njezino značenje za suvremenog čovjeka. Suvremeni čovjek ima moralno pravo da uživa sve blagodati što mu glazba može dati. On je već tada uočio i jednu socijalnu notu glazbene umjetnosti: ona nije i ne smije biti privilegij samo nekolicine ili određenog staleža ljudi, nego opća umjetnička baština svih slojeva naroda i upravo narod ima pravo na vlastito glazbeno izražavanje. I široki slojevi naroda znaju pomoću tonova izraziti osjećaje i misli svoga vremena.

Znao mi je govoriti, jer sam se ja u to vrijeme bavio etnologijom, da široki slojevi naroda imaju nepogrešivi osjećaj za ono što je njegovo. Ako u glazbenim djelima, makar oni bili pisani i najsmjelijim sredstvima suvremenog glazbenog izražavanja, prepozna sebe, miris svoje zemlje, bol i radost svoga života, on će to djelo prigrliti i kroz njega stvoriti ono jedinstvo misli i osjećaja koje treba da prožima svakoga pripadnika naroda. Na čistim izvorima iskrene i poštene narodne duše treba crpsti snage i poticaja za daljnje stvaralačke napore. Upravo glazbena umjetnost ide za tim da svojim plemenitim i bogodanim utjecajem olakša i pomogne svako ovakvo nastojanje.

Vrativši se iz Rima, Albe se ne vraća u Suboticu zbog ratnih prilika nego postaje kapelan u župi sv. Petra u Zagrebu. Još iste godine imenovan je za profesora na Hrvatskom državnom konzervatoriju, gdje je predavao gregorijanski koral i povijest kantate.

G. 1942. imenovan je regensom chori i prebendarom prvostolne crkve, a iste godine je postao i urednik glazbenog časopisa „Sv. Cecilija”. Kao regens chori u katedrali organizirao je dječjački zbor od seminaraca sa Šalate. S tim dječacima sa Šalate mnogo je truda uložio i postizavao lijepe rezultate. Svaki put nakon proba sa seminarcima svratio bi k meni u moju sobu, gdje bismo porazgovorili o prilikama iz uže domovine Bačke, a on bi uvijek iznosio svoje planove za glazbenu izobrazbu budućih svećenika. Ti razgovori bi se odvijali uz muzičke točke s radija, pa kad bih ja namjestio koju narodnu ili zabavnu melodiju, uvijek bi dodao: „Uključi nešto iz klasične muzike!”

Kad više nije bilo mladih seminaraca, oformio je muški zbor koji je nedjeljom i blagdanom izvodio figuralnu i koralnu muziku. S mješovitim zborom održao je 1945. i 1946. g. 13 duhovnih koncerata, tzv. „Glazbena razmatranja”, svaki put s uvodnim predavanjem.

Njegova glazbena djela ne želim nabrajati. To će učiniti drugi. No želim napomenuti jedno djelo, njegovu veliku želju, njegov neostvoreni oratorij „Skrušena grešnica”, koju je on dugo spremao i tražio ideje da ju ostvari. „Susret Krista i skrušene grešnice”, tako bi mi govorio, „bio bi izvrstan materijal za oratorij”. Ja sam mu sugerirao, što je on i zapisao, dvije misli sv. Augustina o toj sceni. Prva je: „Puniatur peccatrix sed non a peccatoribus”, a druga: „Relicti sunt autem duo: miseria et misericordia”.

Kad je bio u naponu svoga djelovanja i stvaralaštva, kad je bio toliko potreban zagrebačkoj katedrali i Bogoslovnom fakultetu, gdje je predavao crkvenu glazbu, i Institutu koji mu duguje prvu zamisao, kad bi u postkoncilskom liturgijskom pokretu crkvenoj glazbi dao pravo mjesto, upravo onda Božjoj providnosti se svidjelo da nam ga uzme. On koji je svoje stavove provjeravao na autentičnim izvorima crkvenih misli i smjernica, upravo bi u koncilskim dokumentima našao put za provedbu liturgijskog pjevanja i svete muzike u liturgijskoj obnovi. I upravo u to vrijeme nekoliko telefonskih razgovora između Zagreba i Subotice navješćivalo je sve ozbiljnije o već posljednjim časovima dragog Albe u bolnici u Zajčevoj ulici. Sestra Amalija, koja je stigla iz Subotice u Zagreb, našla ga je još živog, ali s pogledom koji je izražavao svima zadnji zbogom.

I došao je dan tužne subote 18. travnja, kad je prestalo kucati srce koje je prije toga bilo puno poleta i vitalnosti. Katolička javnost Zagreba bila je duboko potresena i iznenađena. Sprovodnom requiemu u katedrali, koji je služio zagrebački nadbiskup, sada pokojni kardinal F. Šeper, prisustvovali su pored profesora Bogoslovnog fakulteta, kanonici i prebendari, i brojni suradnici i prijatelji pokojnikovi. Nakon oproštaja u Zagrebu, zemni ostaci Albe uz pratnju najbližih prijatelja krenuli su u njegov rodni grad.

Subotica, rodni grad pokojnika brzo je saznao za tužnu vijest. Njegova starica majka pred kojom smo krili ozbiljnost njegovih zadnjih časova, slutila je ono najteže i kada je zvono na subotičkoj katedrali oglasilo, zapitala je svoje u kući: „Da to ne zvone na moga Albu?” A upravo je na njega zvonilo. Na njega, koji je toliko volio svoj rodni grad, svoju staricu majku i svoje kojima je redovito odlazio svakih ferija. Volio je Subotičku biskupiju iz koje je potekao i svoju braću svećenike. Posebno mu je bilo drago, kada su u Subotici izvodili njegova djela. Njegov dobar prijatelj Ivan Hartmann, sada župnik u Meichingenu u Njemačkoj, kao kapelan u župi sv. Roka izvodio je svojim pjevačkim zborom njegovu Staroslavensku misu i Misu Cecilijanu. Volio je naše novosnovano sjemenište „Paulinum” i svaki put kad bi dolazio u Suboticu, provjeravao je njihove glasove i sluh i davao upute, kako da se glazbeno podučavaju. Taj njegov rodni grad čekao ga je u ponedjeljak 20. IV. od šest sati na večer sve do devet. Kada je mala povorka s pokojnikom stigla u katedralu, još dugo u noć ostao je naš vjerni puk da se za njega moli.

U utorak 21. IV. u 10 sati odslužio je Requiem pokojnikov školski drug Msgr. Matiša Zvekanović, a pjevali su bogoslovi iz Zagreba, pjevači Vidakovićeve katedralnog zbora. Uz veliki broj subotičkih svećenika, malih seminara, časnih sestara, ovom liturgijskom činu prisustvovali su predstavnici zagrebačkog kaptola i prebendarskog zbora, kao i predstavnici Bogoslovnog fakulteta. Poslije podne u tri sata nakon odrješenja u katedrali obavljena je uz veliko učešće građana Subotice i okolice svečana sahrana na župskom groblju sv. Terezije. Tu se od pokojnika oprostiše bogoslov Blaž Horvat, župnik Marijan Mihelčić i o. Bonaventura Duda. Ono što je trebalo posebno istaći, izrekao je o. Duda: „Maestro Albe bio je nadasve svećenik. U njemu se umjet-

nik nije borio sa svećenikom. On je intuitivno osjećao i teorijski zastupao – a i u životu ostvarivao – uvjerenje da se muzika i religija po svojoj naravi spajaju. Najljepši vanjski izraz religioznosti je pjesma. Najjače poticaje muzici daje religija. Vidaković zato svojim umjetničkim talentom udvostručava svoje svećeničke mogućnosti, a svoju svećeničku službu Bogu ostvaruje kroz svoj umjetnički rad. I kad bismo ga danas upitali da nam iz groba odgovori gdje je bilo njegovo srce, on bi nam to posve sigurno odgovorio: s kora na oltaru”.

Kada se sjećamo rastanka s Albom, svećenikom i muzičkim umjetnikom, recimo da je bio jedan od onih istinskih velikih umjetnika za kojim su ostale duboke brazde i jasni putokazi, čije se djelo ne gasi, već svijetli i daje obaveze mladim generacijama da slijede njegov primjer i nastave njegovo djelo.

Dr Marin Šemudvarac, Subotica

¹ Ovdje navedeni datum rođenja (1. X.) u suprotnosti je s onim koji je sam Vidaković navodio u svakoj prilici (Curriculum vitae, podaci za Muz. enciklopediju i dr.) i koji se uvriježio kao datum njegova rođenja (2. X.). Do neslaganja je došlo što je prvi datum upisan u Maticu krštenih, a drugi u Maticu rođenih župe Sv. Terezije u Subotici.

(Zbornik radova sa znanstvenog savjetovanja o Albi Vidakoviću)
(Posebni otisak iz časopisa “Sv. Cecilija” br. 2 - 3. Zagreb, 1975.)

TUGA NAŠEG ŠORA U LJETNO VEČE

Pred sjajem rumene zore vuku se vjesnici mraka,
idem daleko u njive da šumom klasova zrelih
i pjesmom u polju glasnom veselih snažnih težaka
na licu osušim mladom tragove suza vrelih.

O, kako tužno je bilo sinoć u našem šoru!
Pokućstvo staro je susjed nosio nijemo na kola,
djeca su plakala, grizući kruha suhu koru,
došljak je neki iz grada vezao prodanog vola.

Žena bez riječi, blijeda sivo je korito vukla,
dječici dijelila tužno velike stare kapute;
pozdrave nekome zadnje zvona su zvonila mukla,
drhtale bolno kraj puta đurđica glave su žute.

Kola su polako pošla, lijepilo se crno blato,
ljudi su gledali nijemo, oči su brisale žene;
i dok je graktalo tupo dosadnih gavrana jato,
pod granjem vrba iz dola krale se večernje sjene.

Salaš je ostao prazan, bijela se stisnula štala,
pendžeri gledali tužno ko oči žalosnih baka,
đerma je njihana vjetrom sumorno škripati stala:
njivama pričala kroz plač sudbinu jadnog seljaka.

U salaš ovaj će uskoro doći stranac iz grada...
S tugom u srcu teškom budan sam dočekao zoru,
u šumu klasja sad traži utjehu duša mlada.
O, kako tužno je bilo sinoć u našem šoru...

Aleksa Kokić

Branimir

BIO BIH SRETAN

*Bio bih sretan
nositi misli dobrote i mira*

*Svijetu
nad uzglavljem šaptat uspavanku
umjesto željeznih parčadi
i tona užasna trotila*

*Svirao bih tišinu
večeri
neugaslih na nebu zvijezda*

*Skidao bih ljubav
i snove*

IVANJE

(Ivanu Kujundžiću)

*Djeca su donijela stare vijence
palit će se po cesti vatre
možda i od tvojih
nedavno uvelih vijenaca
i neće znati da ti slaviš*

*U sumrak kad padne plavi zastor
nas neće biti kraj tvojega stola
nemamo komu više otići, sami
u svojim sobama molimo za tebe*

*I molitva
i ove vatre koje se pale na Ivanje
tinjaju kao dogorjele svijeće
sumorne*

*A ja bih htio sve da bukti
i zgara
u neugasivom plamenu ljubavi
za ovaj soj
kog si ti tako znao ljubiti*

Branimir
Subotica

1970.

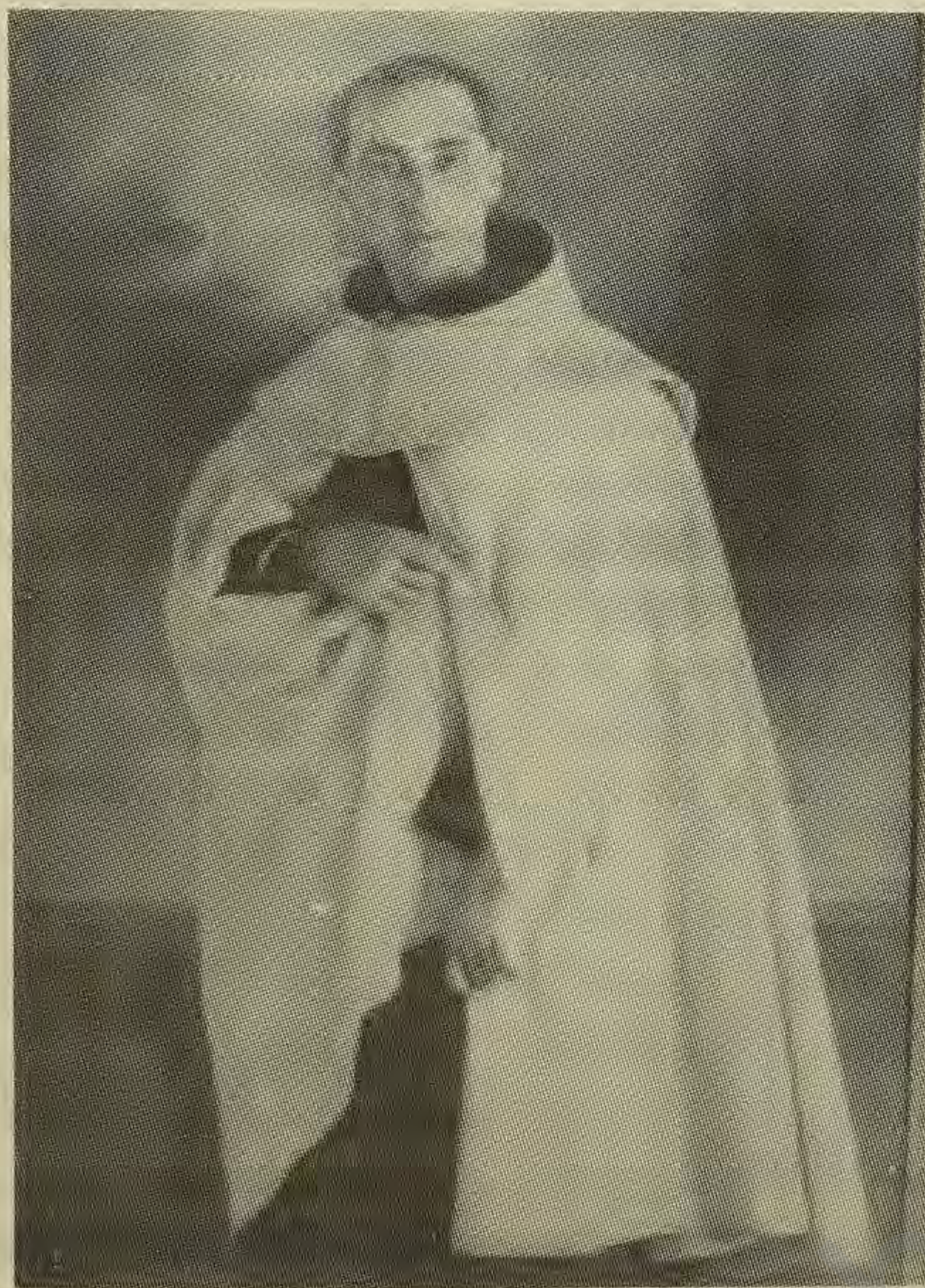

SJEĆANJE NA O. ALBERTA GALOVIĆA karmelićanina

Dužnost nam je istrgnuti iz zaborava one zaslužne muževe, redovnike i svećenike, koji su svojim radosnim služenjem Crkvi i narodu doprinijeli da Crkva i narod, na ovim našim bačkim ravnicama, stoje ponosna čela, te da se mladi naraštaj nadahnjuje i hrabro korača njihovim stopama. Karmel, koji 80 godina živi i djeluje u Bačkoj, obogatio je našu domaću Crkvu vrijednim i zaslužnim redovnicima, čija uspomena i danas traje.

U prošlogodišnjem broju „Subotičke Danice“ opisali smo povijest karmelske crkve i samostana u Somboru. Komemorirali smo 55. obljetnicu prerane smrti o. Ambrozija Bašića, priora somborskog samostana i začetnika današnje mlade hrvatske karmelićanske provincije sa sjedištem u Zagrebu-Remete. Sombor, kolijevka hrvatskog Karmela 1985. godine komemorira pedesetu obljetnicu također prerane smrti svoga zaslužnog o. Alberta Galovića, profesora teologije, kompozitora i glazbenika.

Albert Galović (1888 - 1935.)

O. Albert od Blažene Djevice Marije, u svijetu zvan Ivan Galović, gradišćanski Hrvat, rođen je 17. siječnja 1888. u selu Sopron-Lövo, u dijelu Gradišća koji danas pripada Mađarskoj. Kao dječak pohađao je školu u Sopronu i Györu. U trećem razredu klasične gimnazije, kao odličan đak, primljen je u karmelićansko dječačko sjemenište u Györu, na blagdan novih karmelskih mučenika Dionizija i Redempta, 29. studenoga 1903. Na Vigiliju Karmelske Gospe 15. srpnja 1904. obukao je karmelsko odijelo i započeo novicijat pod imenom fr. Albert od Blažene Djevice Marije. Nakon godine novicijata položio je prve redovničke zavjete i poslan je u budimpeštanski samostan na studij filozofije i teologije. U međuvremenu studira glazbu, osobito orgulje. Dne, 20. kolovoza 1907. polaže svečane zavjete, a po završetku teoloških studija, zaređen je za svećenika 7. kolovoza 1910. u Esztergomu.

Kao mladomisnik tri godine je radio u samostanu Györ kao propovjednik, ispovjednik i orguljaš. Godine 1913. poslan je u karmelski samostan u Sombor za profesora teologije karmelićanskih bogoslova. Nakon četiri godine profesorskog rada u Somboru, izabran je za priora u Györu na tri godine. Za vrijeme njegovog priorata u Györu, cvala je samostanska disciplina i rastao je broj novih redovnika. Premda je bio zauzet poglavarskim dužnostima u Györu, O. Albert je nastavio usavršavanje znanja iz glazbenog života. Vrsno je svirao orgulje, a dao se i na studij violine i violončela. Bio je virtuoz na ovim instrumentima. Samostan u Somboru posjeduje violinu i violončelo na kojima je svirao o. Albert Galović. Bio je i kompozitor. Komponirao je pjesmu u čast sv. Maloj Tereziji: „Vrhu Gore Karmela“, koja se danas vrlo rado pjeva u puku, zatim Himan sv. Tereziji Avilskoj i sv. Ivanu od Križa. Na žalost druge njegove kompozicije izgubljene su i ne zna im se traga.

Godine 1924. ponovno je u Somboru gdje sa o. Ambrozijem Bašić, skuplja milodare za nove orgulje u samostanskoj crkvi. Kada su tromanualne orgulje tvrtke „Caecilia Salzburg-Wien“ sa 47 registara bile 1925. svečano kolaudirane od prof. Dugana, o. Albert je majstorski svirao i vodio pjevački zbor. Nakon tri godine boravka u Somboru, o. Albert je premješten u budimpeštanski samostan gdje vodi Marijinu Kongregaciju djevojaka i uređuje časopis na mađarskom „Szent Terez Rozsakertje“. U to vrijeme piše i jednu knjižicu u čast sv. Maloj Tereziji.

Kada je godine 1929. somborski Karmel igubio svoga mladog o. Ambrozija Bašića, priora, o. Albert se ponovno vraća u Sombor. U samostanu preuzima dužnost orguljaša i prefekta dječačkog

sjemeništa. Osobito se zalagao za prijevod djela sv. Terezije Avilske i sv. Ivana od Križa na hrvatski jezik, kako bi mladi sjemeništarci i novaci mogli čitati djela karmelskih obnovitelja Reda. Kako je bio muž slavenske krvi, što je rado isticao, boravio je po tri mjeseca u Ličkom Osiku kod dr. Frana Biničkog na usavršavanju hrvatskog književnog jezika. Dr. Fran Binički je preveo na hrvatski djela sv. Terezije Avilske, a dominikanska izdavačka kuća „ISTINA“ u Zagrebu 1933. izdaje djela sv. Terezije Avilske. Te iste 1933. godine, o. Albert postaje učitelj novaka u somborskom samostanu.

O. Albert je bio čovjek visok, skladno razvijen i vrlo inteligentan. Govorio je klasične jezike: latinski i grčki, a dao se i na studij hebrejskog jezika kako bi mogao što bolje predavati bogoslovima sv. Pismo. Od evropskih jezika znao je španjolski, pa je u originalu čitao djela sv. Terezije i sv. Ivana od Križa. Bio je vrsni propovjednik. Njegove propovijedi na hrvatskom i mađarskom književnom jeziku osvajale su slušatelje u crkvi. Već sama njegova visoka i otmjena pojava na propovijedaonici zadivila je prisutne vjernike u crkvi. Znao je tako sadržajno i zanimljivo propovijedati i po sat vremena, a da nije spominjao niti jedan primjer. Vjernici su ga sa zadovoljstvom slušali.

Mlad, inteligentan i glazbeno nadaren o. Albert Galović počeo je sve više pobolijevati od „Bazedove“ bolesti. Tražio je lijeka na sve strane. Boravio je na liječenju šest mjeseci u Davosu, u Švicarskoj, ali nije bilo pomoći. U svojoj teškoj bolesti, kao čovjek, padao je u melankoliju, ali ga je volja za životom ipak gonila da se opire bolesti učeći hebrejski jezik. Govorio je: „Treat će mi kada ozdravim, da mogu predavati sv. Pismo“. Međutim, bolest je sve više nagrivala tijelo ovoga mladog redovnika. Zatražio je svete sakramente. Rano ujutro 6. travnja 1935. htijući ustati iz kreveta, pao je na pod i počeo izdisati u dobi od 47 godina. Dne, 8. travnja poslije podne u 3 sata njegovo je tijelo pohranjeno u karmelsku grobnicu na Velikom katoličkom groblju u Somboru, gdje čeka slavno uskrsnuće i nagradu od Krista Velikog Svećenika, kojemu je vjerno služio kao svećenik i redovnik. Dok se njegovo tijelo spuštalo u grobnicu, braća karmelićani i sjemeništarci otpjevali su mu njegovu kompoziciju: „Vrhu Gore Karmela“. Sprovod je vodio apatinski opat dr. Jakob Egerth, uz brojno svećenstvo i Božji Narod.

Braća somborskog Karmela, svome zaslužnom ocu Albertu Galoviću ovim putem izražavaju zahvalnost moleći Svevišnjega da ga nagradi vječnim životom.

o. Mato Miloš OCD

Marija Vojnić Purčar

TUGA BOLESNE DIVOJKE

Nikom se neću jadati
al' ja ću umrit mladana
kad stane lišće padati
i rosit' magla 'ladana.

Njive će crno obući,
nebo će suze roniti -
srca će tuga utući
kad stanu zvona zvoniti

Kovčeg će nama grliti
plakat će ona i žaliti.
„Joj rano, cvijeće nanino,
alaj si rano uzađrano...”

E P I T A F

Nemojte plakati!
Nad mojim grobom nemaju mjesta suze.
Tek ono što je njezino bilo
Zemlja natrag uze.

A duša je pjevala ljubeć
usred zemaljskih jada,
lišena patnje, vječnoj Ljepoti,
najslađe pjesme sklada.

Molite zato nek prah počiva
i neka mirno čeka
na uskrsnuće da s pjesmom primi
život budućeg vijeka

Marija Vojnić Purčar

POSMRTNA ŽELJA

Kada umrem,
nemojte mi stavljat vijenac
od mirte ili krina,
u kosu mi tek stavite
stručak ružmarina.

I na odru i u grobu
nek on kiti mene,
jer on diše, miriše
i onda kad svene.

Svenula sam eto i ja,
al' mi nije žao.
Smrt oteti neće meni
što mi život dao.

Ta on meni nije dao
zdravlje, radost cvijeće,
ništa -- osim molitava
i duše ljubeće.

Ne treba mi zato vijenac
od mirte ili krina
nek me mrtvu kiti samo
stručak ružmarina.

Marija Vojnić Purčar

IVE PRĆIĆ

1894 — 1959.

sakupljač bunjevačkog narodnog blaga

Ive Prčić je jedan od najzaslužnijih hrvatskih kulturnih radnika u Subotici u našoj prošlosti.

Ove godine, kad se sjećamo 90. obljetnice rođenja i 25. obljetnice smrti Ive Prčića, stojimo pred njegovim djelima, koja iz te daljine mogu pokazati svoju punu vrijednost i važnost u kulturnoj povijesti hrvatskog naroda.

Rad hrvatskih kulturnih radnika u Bačkoj temelji se na tradiciji narodnog preporoda, koji se razvio u drugoj polovici prošlog stoljeća pod vodstvom biskupa Ivana Antunovića (1815–1888.) i Boze Šarčevića (1820–1899.)

Oni su bili vođe i pokretači narodnog preporoda Bunjevaca i Šokaca u Bačkoj, a nastavljači su bili njihovi učenici i sljedbenici Pajo Kujundžić (1859–1915.), Ivan Evetović (1860–1923.), Ante Evetović Miroljub (1862–1921.) i mnogi drugi.

Njih je slijedila mlada generacija koja je prihvatila i nastavila preporodne ideje. U toj generaciji su najpoznatiji Lajčo Budanović (1873–1958.) i Blaško Rajić (1878–1951.)

Oni su dočekali stvaranje nove jugoslavenske državne zajednice poslije prvog svjetskog rata i imali su veliku ulogu u crkvenom, kulturnom i političkom životu naroda. Lajčo Budanović je bio biskup, apostolski administrator Bačke sa sjedištem u Subotici, a Blaško Rajić je bio župnik crkve sv. Roka, a uz to poznat politički i kulturni radnik u Subotici u periodu između dva rata.

Njima se pridružila plejada njihovih učenika, mladih kulturnih radnika. Među njima su najpoznatiji Ive Prčić, Ivan Malagurski, dr Matija Evetović i mnogi drugi.

Ive Prčić je rođen 15. svibnja 1894. god. u Subotici u sadašnjoj Romanijskoj ulici br. 4 kao nov član ugledne familije Prčić. Otac je bio Lozija Prčić a majka Liza rođena Poljaković. Ive je bio sedmo dijete u obiteji.

Poslije osnovne škole nastavio je gimnaziju, ali zbog tuberkuloze, koja je tada harala po prašnjoj Bačkoj i desetkovala mnoge naše obitelji, morao je prekinuti školovanje. Ali, imao je sreću da se poslije dugog sanatorijskog liječenja izvuče iz bolesti.

Kad je malo ozdravio, premda je morao napustiti školu, nije prestao učiti. Postao je samouk i svojom upornošću sve više je širio krug znanja.

U tim godinama presudno je na njega djelovao momenat kad se uključio među suradnike mladog svećenika Blaška Rajića, koji je bio pokretač mnogih akcija u duhovnom i kulturnom životu u Subotici. Uz druge poslove, odlučio je da organizira prikupljanje narodnih pjesama, jer je vidio njihovu moralnu i umjetničku vrijednost. (O tome je pisano u kalendaru „Subotička Danica“ za 1984. god. 147–167. str.)

Osjećajući važnost i vrijednost toga velikog poduhvata, I. Prčić je počeo surađivati s Blaškom Rajićem i počeo je sakupljati bunjevačke narodne pjesme. Njemu to nije bilo teško. Osjetio je u tom veliku potrebu radi općeg narodnog dobra. Potpuno je srastao sa životom svoga naroda, pa u želji da sačuva od zaborava što više trajnih vrijednosti u bunjevačkoj narodnoj književnosti, počeo je bilježiti narodne pjesme, pripovijetke, poslovice i druge oblike narodnog stvaralaštva. Tako je počeo njegov sakupljački rad, koji je od velike važnosti i vrijednosti za našu kulturnu povijest.

Sreća njegova i generacija iza njega je u tome što se na početku svoga rada susreo i udružio s Blaškom Rajićem koji je okupljao suradnike za sakupljanje bunjevačkog narodnog blaga.

Blaško Rajić je prije prvog svjetskog rata, 1910. god. objavio knjigu bunjevačkih narodnih pjesama pod naslovom „Narodno blago“, gdje ispod 16 pjesama stoji da ih je zapisao I. Prčić iako mu je tada bilo tek 16 godina.

Drugu knjigu „Narodnog blaga“ Blaško Rajić je objavio 1923. god. I u toj knjizi je nastavljena suradnja ova dva naša velika poštovaoca narodnog stvaralaštva. Od 64 pjesme u toj knjizi, 30 je zabilježio I. Prčić.

Poslije toga Blaško Rajić nije dovršio svoj zamišljen poduhvat o sakupljanju narodnog blaga, jer su ga prilike i nove dužnosti odvele na druga područja političkog i kulturnog djelovanja. Na sreću naše kulturne baštine, I. Prčić je nastavio svoj sakupljački rad.

Da, to je sreća za našu kulturnu baštinu, jer je bio krajnji čas da se nešto učini prije nego mnoge vrijednosti narodnog blaga zauvijek propadnu smrću njihovih posljednjih prenosioaca. U to vrijeme bilo je još moguće vršiti sakupljanje narodnog blaga, jer su se mogli naći narodni pjevači koji su znali narodne pjesme i pripovjedači koji su znali narodne pripovijetke i druge oblike narodnog stvaralaštva.

Danas, uza sve stručno znanje sakupljača i uza sva tehnička pomagala, to sakupljanje je nemoguće, jer su već umrli oni koji su usmeno prenosili tradiciju i pojedine oblike narodnog blaga. Zato se nikada ne može dovoljno naglasiti zasluga I. Prčića što je u zadnji čas zapisao i tako spasio pojedine bunjevačke narodne pjesme i druge narodne vrijednosti.

Bilo je i ranije manjih pokušaja sakupljanja narodnog blaga, osobito u kalendaru „Subotička Danica“ i u novinama. Mnogo je učinio Blaško Rajić sa svoje dvije knjige, ali najviše je učinio I. Prčić.

Ivo Prčić (1894 - 1959.)

Kako smo rekli, poslije objavljivanja knjiga Blaška Rajića, mladi I. Prčić je nastavio samostalni sakupljački rad, a rezultati su bili zadivljujući: nekoliko objavljenih knjiga i još više neobjavljenih rukopisa.

U prvom redu, kao rezultat toga sistematskog rada su dvije knjige.

Prvo, u vlastitoj nakladi, uz velike materijalne žrtve, 1939. god. objavio je svoju najvažniju knjigu „Bunjevačke narodne pisme“. Premda kažemo da je to najvažnija knjiga I. Prčića, ne možemo reći da je imala najsretniju sudbinu. Na žalost, naš narod ne cijeni ono što ima dok ne izgubi. Obični puk kao da nije vjerovao da sve to tako mnogo vrijedi. Stručni kritičari su najpovoljnije pisali o toj knjizi. Da spomenemo samo kako je Aleksa Kokić toplo i oduševljeno pisao u „Subotičkim novinama“ od 19. travnja 1940. godine, ali narod nije knjigu „razgrabio“. Onda je došao rat sa okupacijom i knjiga se nije mogla prodavati, pa je tako velik dio naklade ostao neprodat. Zbog toga je danas ta knjiga vrlo velika rijetkost u našim domovima. Tako je, kao i mnogi prije njega, I. Prčić doživljavao nerazumijevanje i nehat.

I. Prčić je svoju knjigu „Bunjevačke narodne pisme“ prema sadržaju sakupljenih pjesama podijelio na slijedećih šest poglavlja: pisme pobožne, dičije, korizmene, kraljičke, svatovske i groktalice, a prije svake grupe pjesama dao je kratko objašnjenje. Danas bi mladi stručnjaci bili sretniji da su ta objašnjenja opširnija, jer se iz njih vidi da je sakupljač dobro poznavao svoj posao.

Ne želimo umanjiti vrijednost i važnost ostalih pjesama u toj knjizi kao dokumenta narodnog stvaralaštva i narodne kulture, ali možemo reći da su tu najljepše i najvrednije kraljičke pjesme i pjesme groktalice.

U toj knjizi je objavljeno 108 kraćih i dužih kraljičkih pjesama i 80 pjesama groktalica.

Drugo, Matica hrvatska u Zagrebu, u svojoj velikoj zbirci „Hrvatske narodne pjesme“, u 10. knjizi, u 6. svesci, objavila je muslimanske haremske pričalice i bunjevačke groktalice, 26 pjesama.

Ta knjiga također je imala nesrećne okolnosti objavljivanja. I. Prčić je ranije Matici hrvatskoj predao svoj rukopis narodnih pjesama, a objavljene su tek za vrijeme rata, 1942. godine. Zbog granične odvojenosti i okupacije Bačke, knjiga se nije mogla tamo prodavati, tako da je danas vrlo velika rijetkost u bunjevačkim kućama.

Iz toga slijedi da je u te dvije knjige I. Prčić objavio 106 pjesama groktalica.

Sada je potrebno dati kraći osvrt na kraljičke pjesme i groktalice, bez ulaženja u detalje analize, jer to je izvan okvira teme ovog prikaza.

Što se tiče kraljičkih pjesama, bilo je i ranije pokušaja sakupljanja i nekoliko ih je objavljeno u kalendarima, ali nije naznačeno tko ih je pjevao i zabilježio.

Također treba spomenuti da je između dva rata u Subotici bilo još sakupljača bunjevačkih kraljičkih pjesama i objavili su ih u subotičkom časopisu „Književni sever“ (VI. god. 7-10. sv. 1930. god. 290-304. str.) Ali, Ive Prčić je na tom području učinio najviše. U spomenutoj svojoj knjizi „Bunjevačke narodne pisme“ objavio je 108 kraljičkih pjesama. Osim kratke bilješke ispred tih pjesama, nije napisao opširniju obradu i analizu. To je prepustio mlađim stručnjacima, koje taj zadatak još čeka.

Starije generacije još se sjećaju kraljica i kraljičkih pjesama u Subotici i u okolnim selima.

Na prvi i drugi dan Duhova po ulicama centra grada i periferije išle su grupe od 8 djevojčica od 10 do 15 godina. Na glavi su imale krunu, nakićenu đerdanima i perlicama. Zato ih narod prozvaao „kraljice“. Za krunu su bile privezane šarene pantlike koje su djevojčice držale i tako su pridržavale krunu na glavi.

Kraljice su išle bose. Na prvi dan Duhova su bile obučene u svilenu bunjevačku narodnu nošnju, a drugi dan su imale bijelu nošnju.

U svojoj bilješci I. Prčić kaže: „Kraljice idu u parovima. Prvi par su „pridnjaci“, drugi „sabljari“, treći „kralj i kraljica“, a četvrti „ban i banica“ – “. Dalje I. Prčić objašnjava: „Kraljice najviše pivaju mladeži, divojkama, momcima, sirotici, sirotanu, đaku, vojniku, župniku itd.“ („Bunjevačke narodne pisme, Subotica, 1939. 34. str.)

Kraljičke pjesme su kratkog stiha, spjevane u šesteru. Svaki stih se dva puta pjeva i prilikom ponavljanja stiha dodaje se pripjev: Ljeljo.

Ive Prčić je podijelio kraljičke pjesme u više grupa prema tome kome su namijenjene.

U prvu grupu kraljičkih pjesama ubrajamo one koje su kraljice pjevale kad su išle ulicom ili od kuće do kuće. (Vidi prilog ovom članku br. 1, 2, 3.)

Poslije toga slijede ostale grupe kraljičkih pjesama. Naime, kad su kraljice došle u kolo, ili pred grupu slušalaca, ili pred nečiju kuću, u nečije dvorište, ili u sobu, pjevale su pjesme po želji prisutnih.

Ne možemo navoditi mnogo primjera, ali treba spomenuti kraljičku pjesmu koja je pjevana bratu i sestri, a opjevana je njihova međusobna ljubav. (vidi prilog br. 4.) Zbog svoje slikovitosti zanimljiva je pjesma koju su kraljice pjevale dvojici braće. (Vidi prilog br. 5.)

Kako smo rekli, u spomenute dvije knjige I. Prčić je objavio 106 pjesama groktalica.

Bilo je i ranije manjih pokušaja sakupljanja pjesama groktalica pa su neke objavljene u kalendarima. Te pjesme I. Prčić je uvrstio u svoju zbirku. Tako je u Matičino izdanje uvrstio vrlo poznatu bunjevačku narodnu pjesmu groktalicu „Sirotan Mirko“ koja je zapisana u Vancagi kod Baje još 1873. godine. Ta pjesma spada među najstarije zapisane narodne bunjevačke pjesme, a sada je ponovo objavljena u kalendaru „Subotička Danica“ za 1984. god. (160-161. str.)

U svojoj bilješci o groktalicama I. Prčić kaže: „Bunjevci ovu vrst starih narodnih pisama nazivaju „groktalice“ ili „groktuše“. Još i danas se kaže za onoga, koji lipo piva: Tako piva sve grokti. Naši stari su najviše „groktili“ na prelu, divanu, babinama, berbi, mobi, a katkad i u svatovima. Pivača „groktača“ slušali bi svi i gladni i žedni. Pisme ove obuhvaćaju sve što se u životu naroda, u prošla vremena, moglo dogoditi. U njima se opivava ljubav srićna i nesrićna, opreznost i mudrost, neopreznost, oholost i skromnost. One uvijek ističu zakon čiste, nepokvarene prirode, koji je ujedno i zakon Božji. U njima se hvali i nagrađuje dobro, a zlo se kara i kažnjava.“ („Bunjevačke narodne pisme“, Subotica, 1939. 98. str.)

I. Prčić nije dijelio groktalice na grupe i nije izvršio njihovu analizu. On je učinio ono najvažnije: skupio ih je i sačuvao od zaborava, a ostalo je prepustio stručnjacima mlađih generacija.

Okvir ove teme ne dozvoljava detaljnije analize pojedinih groktalica, ali ipak radi lakšeg razumijevanja dat ćemo u najkraćim crtama neke njihove oznake.

Po sadržaju groktalice dijelimo u dvije grupe: historijske i nehistorijske pjesme.

Historijske pjesme opisuju ličnosti, poznate u historiji, na pr. Ivo Senjanin, Marko Kraljević i dr.

Nehistorijske pjesme opisuju ličnosti, nepoznate u historiji, Mirko i Marinko, Omer i Merima i dr.

Među bunjevačkim groktalicama većina je nehistorijskih pjesama.

Po načinu opisivanja groktalice dijelimo u dvije grupe: povjestice i balade.

Povjestice (u nauci i u školskim udžbenicima uobičajen je naziv „epске pjesme“) opisuju neki historijski ili nehistorijski događaj, historijske ili nehistorijske ličnosti bez naglašenog opisa osjećanja i nemaju nesrećan završetak.

Povjestice imaju vrlo različite motive iz obiteljskog života, ili o junačkim podvizima pojedinih junaka. Najljepše su one u kojima je opisana vjernost, koja pobjeđuje sve prepreke.

Kao primjer vrlo lijepe povjestice možemo navesti pjesmu „Virna ljubav“ (vidi prilog br. 6.)

Balade su pjesme u kojima je opisan neki događaj, ali su veoma naglašena osjećanja i glavna lica na kraju završavaju nesrećno, umiru od bola i žalosti.

Bunjevačke balade spadaju među najljepše hrvatske narodne pjesme. U njima su izražena narodna stradanja i nadanja, narodne strepnje i čežnje, osuda zla i vjera u dobro, osuda kukavičluka i pohvala hrabrosti, osuda nevjernosti i pohvala vjernosti. Teško bi bilo neki motiv izdvojiti, ali ipak ćemo reći da su najpotresnije one narodne balade koje opisuju nesrećan sukob u obitelji.

Ne možemo sada prosuđivati koja je bunjevačka narodna balada najljepša. Da bismo neke upoznali, navodimo da u kalendaru „Subotička Danica“ za 1984. god. objavljene su tri bunjevačke narodne balade: „Janjina sirotica“ (159. str.); „Sirotan Mirko“ (160. str.); „Ranko i Milanko“ (163. str.). Ponovnim čitanjem tih pjesama uvjerit ćemo se kolika je njihova ljepota i umjetnička vrijednost.

Iz svega, što je rečeno, možemo zaključiti da su narodne pjesme groktalice (povjestice i balade) najvrednije što Hrvati Bunjevci u Bačkoj imaju u svom narodnom blagu po ljepoti izražavanja, po bogatstvu osjećanja, po snazi moralnih likova.

Bunjevačke groktalice (povjestice i balade) su velika riznica naše narodne kulture. U njima je ocrтана duša naroda. To je najvredniji biser koji možemo svakom pokazati i uvijek nas može dostojno predstavljati u krugu svih naroda i narodnosti s kojima živimo u zajednici.

Sve to ističemo s radošću, ali znamo da su sve pjesme groktalice malo poznate širem krugu svih generacija.

Zaključak ovog prikaza može biti da je vrlo hitan zadatak ponovno objavljivanje bunjevačkih groktalica i bunjevačkih kraljičkih pjesama, kako bi sve generacije mogle upoznati te velike vrijednosti narodnog blaga.

Dvadeset godina poslije smrti I. Prčića, „Osvit“ u Subotici objavio je 1971. god. njegovu zbirku narodnih lirskih pjesama pod naslovom „Bunjevačke narodne pisme“.

Knjiga sadrži 154 omladinske i ljubavne pjesme, 250 bećaraca, 137 šaranaca i 139 šalajdana. Posebnu grupu čine „divojačka i momačka pisma“. To su pisma u stihu koja su međusobno slali momci i djevojke.

Ta pisma u stihu su zanimljiva, jer I. Prčić kaže da u to vrijeme „naša mladež vrlo ritko ili uopće se ne dopisiva. To moraju biti iznimni slučajevi kada će bunjevačka divojka ili momak uzeti pero u ruke da napiše na papir svoje osjećaje, svoje jade. A to se događa za vrime rata kada ode lane u katane“ . . . (Bunjevačke narodne pisme, Subotica, 1971. 175. str.) Ta pisma osvajaju čitaoca svojom neposrednošću, iskrenošću i jednostavnošću.

U ovoj knjizi među pjesmama najbrojniji su „bećarci“. To su kratke pjesme u dva, a ponekad u tri stiha u desetercu, tj. u deset slogova. Najviše su ih pjevali veseljac i mladež u različitim prilikama. Sadržaj im raznovrstan, najčešće šaljiv, ali možemo reći da je ljubav glavna tema. Bećarci su najpoznatiji širom Vojvodine, Baranje i Slavonije. Ima ih jako mnogo i svaka generacija stvarala je svoje nove pjesme. To je tako bilo godinama sve do naših dana kada se vrlo rijetko pjevaju i potisle su ih druge vrste narodnih pjesama.

Bećaraca je bilo jako mnogo i bilo je više sakupljača, ali nitko ih nije sve sakupio i prebrojao. Među Bunjevcima u Bačkoj bećarce je u Somboru sakupljao Ilija Džinić i njegova zbirka je ostala neobjavljena, a u Subotici su ih sakupljali Ive Prčić i Marko Peić, koji je objavio zbirku „Bunjevačke narodne pisme – hiljadu bećaraca“ (Subotica, 1943.)

Bećarcima su slične po temi i po načinu pjevanja pjesme koje narod naziva „šaranci“, a razlika je u tome što šaranci većinom imaju četiri stiha u desetercu, tj. u deset slogova.

Bećarcima su također slične pjesme koje narod naziva „šalajdani“. To su pjesme u četiri stiha, a na kraju se dodaje pripjev „šalaj“ i po tome imaju svoje ime.

Drugo područje sakupljačkog rada Ive Prčića bilo je bilježenje bunjevačkih narodnih pripovjedaka. Obzirom na broj koliko ih je tada bilo u narodu, I. Prčić je sabrao relativno mali broj. Njegova zbirka ima 63 bunjevačke narodne pripovijetke, ali nije objavljena.

U toj neobjavljenoj zbirci ima svih poznatih vrsta naših narodnih pripovjedaka, kao što su bajke, basne, pripovijetke iz života, šaljive pripovijetke i anegdote. Odlikuju se čistoćom i ljepotom jezika, narodnog govora i svojom izvornošću.

Svaka vrsta narodnih pripovjedaka je zanimljiva, jer je u njima izražena narodna mudrost, narodno iskustvo i pogled na pojedine probleme međuljudskih odnosa. Ipak, za primjer možemo istaći anegdote koje su nastale kao neposredna reakcija na neka životna zbivanja.

Treće područje sakupljačkog rada I. Prčića bilo je opisivanje bunjevačkih narodnih običaja.

Rezultat toga rada je veliko djelo, koje je ostalo u rukopisu, pod naslovom „Godina dana bunjevačkih narodnih običaja“. Rukopis ima 131 stranicu velikog formata bilježnice (17 x 25 cm) i sadrži opis svih narodnih običaja od proljeća do zime. Kao dodatak su navedeni rodbinski nazivi kod Bunjevaca, a zatim krsna imena.

Ovako opširan opis običaja još nitko nije napisao i zato je to djelo važno za proučavanje bunjevačkog narodnog života, ali rukopis nije objavljen i zato je nepoznat.

Mislim da nije potrebno isticati od kolike je važnosti objavljivanje ovakvog djela.

Na temelju toga rukopisa I. Prčić je napisao kratke scenske prikaze nekih važnijih narodnih običaja. To je objavio u Subotici, u knjižici „Bunjevački narodni običaji“ (1937. 16 str. 16 x 23 cm). To isto je objavio u kalendaru „Subotička Danica“ za 1938. god. 66-79. str.

Scenski su uobličeni slijedeći običaji: „sigre“, „polivači“, „kraljice“, „dožejanca“, „rakijare“, „svatovi“ i „materice“.

Četvrto područje njegovog rada je sakupljanje i bilježenje bunjevačkih narodnih riječi i izraza koji inače nisu uobičajeni u književnom jeziku.

Kao rezultat toga rada je djelo u rukopisu pod naslovom „Bunjevački provincijalizmi“. Rukopis ima 55 stranica velikog formata bilježnice (16 x 20 cm). Zabilježio je 790 riječi i izraza. Djelo je važno za proučavanje bunjevačkog narodnog govora, ali nije objavljeno i zato je nepoznato.

Zatim možemo spomenuti manja područja rada I. Prčića kao što je sakupljanje narodnih zagonetaka i poslovice. Također možemo spomenuti neobjavljene rukopise „Bunjevačke pučke sigre“ i „Bunjevačke narodne nošnje“.

Eto, to bi bio kratak prikaz plodnog sakupljačkog rada I. Prčića.

U prikazu njegovog svestranog rada slijedila bi poglavlja:

- Ive Prčić, urednik kalendara „Subotička Danica“ kroz 20 godina.*
- Originalna djela Ive Prčića.*
- Publicistički rad Ive Prčića (članci u novinama i kalendarima).*
- Rad Ive Prčića u raznim društvima i kulturnim ustanovama u Subotici.*

Posebno bi bilo potrebno i korisno proučiti suradnju Ive Prčića s Društvom sv. Jeronima u Zagrebu i sa njegovim vodećim ljudima kao što su dr. Josip Andrić, Petar Grgec i drugi.

Sva ta poglavlja iz bogate djelatnosti I. Prčića ne možemo ovom zgodom obraditi, jer je to izvan okvirne teme, ali taj zadatak ostaje i treba ga izvršiti kao dug ovom našem vrijednom pregaocu na raznim kulturnim područjima, jer je ostavio neizbrisive tragove u našoj novijoj povijesti.

Veličina pojedinih ljudi u nekim presudnim momentima povijesti je u tome da osjete probleme vremena i potrebe svoga naroda u datim okolnostima. U tome je veličina mnogih naših kulturnih radnika tokom povijesti. U tome je veličina i Ive Prčića.

U velik mozaič hrvatske kulture I. Prčić je ugradio kamenčiće koji su lijep dio cjeline.

Umro je 1959. godine i iz te udaljenosti možemo ocijeniti koliko su njegova djela velika i važna u kulturnoj povijesti hrvatskog naroda u Bačkoj. Njegova djela imaju temeljnu vrijednost. To znači da mogu poslužiti za dalje proučavanje narodnog života i narodnog stvaralaštva. Tko god želi upoznati narodno blago i narodne običaje Bunjevaca Hrvata u Bačkoj, ne može mimoći djela Ive Prčića, a to je najveći dokaz njegove zasluge i vrijednosti.

Subotica, 10. VIII. 1984.

Vojmir

(Neznatno izmijenjeno, ovo predavanje je pročitao Ivica Prčić na književnoj večeri u sjemeništu „Paulinum“ u Subotici, 14. kolovoza 1984. g. u povodu spomena 25. obljetnice smrti Ive Prčića.)

PRILOZI UZ ČLANAK O IVI PRČIĆU

KRALJIČKE P I S M E

PRILOG br. 1

Kad kraljice idu ulicom prema kolu, pjevaju ovu pjesmu:

Mi kolu idemo,
Mi kolu idemo – Ljeljo!
Kolo od nas biži,
Kolo od nas biži – Ljeljo!
A što od nas biži,
A što od nas biži – Ljeljo!
Mi mu ne idemo,
Mi mu ne idemo – Ljeljo!
Da ga porobimo,
Da ga porobimo – Ljeljo!
Već mu mi idemo,
Već mu mi idemo – Ljeljo!

Da ga veselimo,
Da ga veselimo – Ljeljo!
Na svom kolu voda,
Na svom kolu voda – Ljeljo!
I na vodi šajka,
I na vodi šajka – Ljeljo!
U šajki divojka,
U šajki divojka – Ljeljo!
Nove pisme piva,
Nove pisme piva – Ljeljo!
Dragog dovikiva,
Dragog dovikiva – Ljeljo

(Bunjevačke narodne pisme, Subotica, 1939. 35. str.)

PRILOG br. 2

Kad kraljice idu od kuće do kuće, pjevaju ovu pjesmu:

Od dvora do dvora,
Od dvora do dvora – Ljeljo!
Do careva stola,
Do careva stola – Ljeljo
Di car vino pije,
Di car vino pije – Ljeljo!
Car caricu budi,
Car caricu budi – Ljeljo!
U oke je ljubi,
U oke je ljubi – Ljeljo!

Ustaj car-carice,
Ustaj car-carice – Ljeljo!
Čuju se kraljice,
Čuju se kraljice – Ljeljo!
Otvaraj sanduke,
Otvaraj sanduke – Ljeljo!
Pa vadi jabuke,
Pa vadi jabuke – Ljeljo!
Pa daruj kraljice,
Pa daruj kraljice – Ljeljo!

(Ista zbirka, 36. str.)

PRILOG br. 3

Kad kraljice dođu u nečiju kuću, pjevaju ovu pjesmu:

Mi ode dođosmo,
Mi ode dođosmo – Ljeljo!
U najlipše dvore,
U najlipše dvore – Ljeljo!
U najbogatije,
U najbogatije – Ljeljo!
Perom ometene,
Perom ometene – Ljeljo!
Vodom umivene,
Vodom umivene – Ljeljo!
Vode zaiskasmo,
Vode zaiskasmo – Ljeljo!
Vode nam ne dadu,

Vode nam ne dadu – Ljeljo!
Već nam vina daju,
Već nam vina daju – Ljeljo!
Vina ne pijemo,
Vina ne pijemo – Ljeljo!
Da se opijemo,
Da se opijemo – Ljeljo!
Pa da ludujemo,
Pa da ludujemo – Ljeljo!
Već vode pijemo,
Već vode pijemo – Ljeljo!
Pa da mudrujemo,
Pa da mudrujemo – Ljeljo!

(Ista zbirka, 36. str.)

Najstariji poznat snimak "kraljica" (oko 1900. g.)

PRILOG br. 4

BRATU I SESTRU

Ode nama kažu,
Ode nama kažu – Ljeljo!
Bratac i sestrice
Bratac i sestrice - Ljeljo!
Blago onom bratu,
Blago onom bratu – Ljeljo!
Koji selu ima,
Koji selu ima – Ljeljo!
Blago onoj seli,
Blago onoj seli – Ljeljo!

Koja brata ima,
Koja brata ima – Ljeljo!
Bratac bi za selu,
Bratac bi za selu – Ljeljo!
S carom vojsku bijo,
S carom vojsku bijo – Ljeljo!
Sela bi za brata,
Sela bi za brata – Ljeljo!
Dunav priplivala,
Dunav priplivala – Ljeljo!
(Ista zbirka, 38. str.)

PRILOG br. 5

BRAĆI

Ode nama kažu,
Ode nama kažu – Ljeljo!
Dva brata jednaka,
Dva brata jednaka – Ljeljo!
Starijeg ženite,
Starijeg ženite – Ljeljo!
Mlađeg kralju dajte,
Mlađeg kralju dajte – Ljeljo!
Kralj će ga ženiti,
Kralj će ga ženiti – Ljeljo!
Budimkom divojkom,
Budimkom divojkom – Ljeljo!
Budimka divojka,
Budimka divojka – Ljeljo!
Mlogo dara nosi,
Mlogo dara nosi – Ljeljo!

Tri tovara dara,
Tri tovara dara – Ljeljo!
A četvrti blaga,
A četvrti blaga – Ljeljo!
Prvi tovar dara,
Prvi tovar dara – Ljeljo!
Svekru i svekrovi,
Svekru i svekrovi – Ljeljo!
Drugi tovar dara,
Drugi tovar dara – Ljeljo!
Diver i jetrovi,
Diver i jetrovi – Ljeljo!
Treći tovar dara,
Treći tovar dara – Ljeljo!
Ostalim gostima,
Ostalim gostima – Ljeljo!
(Ista zbirka, 38. str.)

V I R N A L J U B A V

Sinoć majka oženila Marka,
 Kad ujutru bila knjiga stigla:
 – Ajde Marko, car zove na vojsku! –
 Osta Marku ljuba neljubljena,
 Pa je Marko ljubi besidio:
 – Oj Boga ti, ljubo neljubljena,
 Dvori majku devet godinica,
 Kad po redu nastane deseta,
 Ti s' udaji za koga ti drago! –
 Dvori majku devet godinica,
 Dvori majku ljuba neljubljena.
 Kad je prošlo devet godinica
 I po redu nastala deseta,
 Al' se ona penje na čardake
 Pa je sama tijo besidila:
 – Bože mili, da dugi' godina!
 Ne dosadi meni dvor metući,
 dvor metući, ni vode noseći,
 Ni dvoriti staru svekrovicu,
 Ni slušati mladu zauvicu,
 Već dosadi nađ očima vezak
 Čekajući gospodara Marka. –
 Ona misli da niko ne čuje,
 Al' to čula mlada zauvica
 Pa besidi mlada zauvica:
 – Oj starice, stara moja majko!
 Još do danas ništa čuli nismo
 Mi od naše mladane snašice,
 Al' se danas penje na čardake
 Pa je sama tijo besidila:
 – Bože mili, da dugih godina!
 Ne dosadi meni dvor metući,
 Dvor metući, ni vode noseći,
 Ni dvoriti staru svekrovicu,
 Ni slušati mladu zauvicu,
 Već dosadi na očima vezak,
 Čekajući gospodara Marka". –
 – Muči, ćuti, drago dite moje,
 Bog će dati pa će Marko doći! –
 Istom oni u riči bijaše,

Vodom jedre do tri šajke lađe,
 U prvoj je soko zakliktao,
 A u drugoj konjic zarzao,
 A u trećoj zapivao Marko.
 Majka Marka po grlu poznaje.
 Koliko ga biše ugledala,
 Još onoliko prid njeg išetala,
 Ruke širi u lice ga ljubi,
 Marko majku u bijelu ruku,
 Al' besidi Marko svojoj majci:
 – Oj starice, stara moja majko,
 Šta si mi se tako pomladila?
 Mlada si mi, nego što si bila. –
 – A kako se ne bi pomladila
 Kad sam tebe s dobrom oženila.
 Još do danas ništa čuli nismo
 Mi od naše mladane snašice,
 Al' se danas penje na čardake
 Pa je sama tijo besidila:
 "Bože mili, da dugih godina!
 Ne dosadi meni dvor metući,
 Dvor metući, ni vode noseći,
 Ni dvoriti staru svekrovicu,
 Ni slušati mladu zauvicu,
 Već dosadi na očima vezak
 Čekajući gospodara Marka". –
 Al' govori Marko svojoj majci:
 – Izvedi je, stara mila majko,
 Izvedi je prid dvor na sunašce,
 Lipim ću je darivati darom
 Kad je tebe staru dodvorila
 I menekar mladog dočekala. –
 Izvela je prid dvor na sunašce.
 Veže Marko đerdan oko vrata,
 Oko vrata trostruko dukata,
 Pa besidi staroj miloj majci:
 – Vodite je u bijele dvore,
 Konji ržu, a junaci viču,
 Mlado, ludo poplašit će mi se. –
 (Ista zbirka, 145. str.)

Može li pjesnik biti sam? Da li je on zato sam, jer je kao svaki drugi čovjek ili je sam zato, jer je pjesnik? Može li pjesma značiti samoću? Da li samoću donose godine?

Što je onda s onima koji nisu, tako reći, ni počeli živjeti, a osjećaju samoću. Kakva je to samoća?

Što samoća uopće znači i što se njome postiže? Ima li u njoj dobitka?

Pišemo li zato što smo sami, ili to postajemo samim činom pisanja? Djelom se zatvaramo u sebe same, prodiremo njima u sebe, tamo kamo nitko ne može doći, osim nas, a ono što smo od svega toga iznijeli na svjetlo dana, samo su fragmenti duše, naše vlastite samoće u koju i onako nitko ne može proniknuti.

I onda, na kraju, kako taj cjelokupni problem samoće situirati u našem Ivanu Prčiću i u njegovoj poeziji.

Jer, ostaje nepobitnom činjenicom da je uza sve ono što je činio u životu, uza sve one dužnosti što ih je u njemu obnašao, uza sve zasluge koje nisu male u pogledu njegovog kulturnog rada za svoj hrvatski narod u Bačkoj, on ostao sve do naših dana osamljenim čovjekom koji je tu svoju osamu postojano tijekom dugih godina ispovjedao u svojoj poeziji.

Konačno, nije li ga baš ta osama i dovela do toga da je u poznim godinama objavio svog pjesničkog prvijenca, zbirku pjesama, "ZRNCA BISERJA" svoje vlastite duše.

Koliko smo puta u ovom kratkom pristupu izgovorili riječ osama? Ali, kad se radi o našem pjesniku iz Bačke, Ivanu Prčiću, izgovarat ćemo je i dalje, jer je ističemo kao nešto časno.

Jer, osama je u prvom redu nepobitni znak da je pjesnik tavankutskih ravni i salaša Ivan Prčić intenzivno osjećao u sebi cijelog svog života potrebu da nešto kaže, da nešto poruči, intenzivno je osjećao samog sebe i svoju vlastitu neponovljivu, živu i originalnu duševnost. Pokazao je da ima svoj vlastiti stav i životne principe koje nikad nije u životu podredio prolaznim potrebama vremena.

To je Ivan Prčić postigao samim sobom i svojom poezijom ...

Koštalo ga je to mnogo: osamom cijelog života ...

Ali, biti osamljen, biti uskraćen, dobrovoljno ili nasilno, od sveg onog za čim mu srce nije prestalo kucati ni u naše dane, a to je tako dirljivo, nepatvoreno i ljudski iskreno, unatoč godina, ispovjedio u svojoj poeziji, otvorilo je pred nama onaj idealni svijet vječnih pjesnikovih htijenja, koji je dakako moguć jedino u takvim uzletima duše, kakve nam daje poezija.

Osamom je Ivan Prčić izabrao put vjernosti poeziji i njezinu govoru ...

Tim ipak nije o "Gospodaru" Ivanu Prčiću rečeno sve.

Jer, uz osamu, koju osjećamo kao potrebu Prčićeve duše, u njegovu se ljudskom životu javio i drugi, mnogo teži i kobniji osjećaj koji se zove n a p u š t e n o s t. Njom je platio u stvari ono čega se nije mogao u životu nikada odreći. I

dok osama ima svoje intimne izvore u svakom od nas, za nečiju napuštenost kri-
vi smo svi. Osamljen može biti svaki čovjek, pa i onaj posve mlad. Napušteni su
samo oni koje sredina takvima učini.

Ne samo da mu se ne približiše, nego ga na kraju i odbaciše. A Ivan Prčić
je živio za ljude. To svjedoči njegova poezija. Za uzvrat je dobio ono što obično
prati pjesnike: napuštenost, nemar, ravnodušnost koja vodi gotovo u fizičku izo-
laciju. I kao da ovim riječima počinjemo i nehotice pričati o životnom putu pjes-
nika Ivana Prčića, koji je uvijek znao gdje mu je mjesto u životu, premda ga nije
dobio.

Živio je sa svojim narodom intenzivno kao učitelj i odgajatelj dugi niz godi-
na. Učio je, po uzoru na svoj vlastiti mukotrpan život, poštenju i dobroti genera-
cije koje su stasale pred njim tijekom tih godina.

Jer, ni bolest, ni neimaština, ni tuđinska naobrazba, ni premještaji u službi,
sve to nije moglo, premda ga je fizički lomilo, duhovno slomiti i njegovo veliko
srce, a danas kad je njegova poezija pred nama, vidimo, ni njegovo poetsko srce.

I dok se u Tavankutu (" u zabitom jednom kutu ") moglo možda i očekiva-
ti da će nakon svih nedaća zamuknuti svako kulturno djelovanje tog našeg zasluž-
nog kulturnog radnika, našeg " Gospodara " Ivana Prčića on se baš nakon rata,
nakon mukotrpane okupacije, kad je trebalo opet tu našu nacionalnu periferiju
vratiti u sferu vlastita bića i jezika, svojski prihvatio posla, organizirajući još u
Vojnoj upravi Bačke i Baranje naše školstvo i prosvjetu. Bio je načelnik za prosvje-
tu. Jedan je od osnivača KUD " Matija Gubec " u Tavankutu (1946. g.) Nije za-
boravio na mladež. Pisao je za njih svoje kazališne komade, nastavljajući tako tra-
diciju naših pisaca između dva rata koji su pisali za taj isti naš narod s obje strane
granice. Pučkim kazališnim komadima održavali su nacionalnu svijest. To je oso-
bito važno za one naše ljude koji su između dva rata bili u susjedstvu preko granice
u Mađarskoj izloženi totalnoj asimilaciji i otuđenju.

Zahvaljujući takvom radu naši su se ljudi, premda na nacionalnoj periferiji,
opet poslije oslobođenja osjetili našima, ispovjedajući posve slobodno nacionalnu
pripadnost svom vlastitom narodu.

Ivan Prčić nije slučajno postao ono što danas čitamo u njegovim pjesmama
Istina je baš obratna. Učinivši prvo sebe onim što jeste, unio je to u svoju poeziju,
svjedočeći samim sobom za nju. Bilo koji podatak iz njegova života to potvrđuje.

Rođen je 19. rujna 1901. g. na salašu nedaleko od Subotice, u Gornjoj
Čikeriji, u onom dijelu Bačke koji je nakon 1920. g. ostao u Mađarskoj. Granica
je prerezala njegovu rodnu Čikeriju na onu koja je ostala " prijeko " i na onu koja
je pripala nama. Uz intimnu, Ivanu se priključila i " teritorijalna " osama. Zato
nas valjda poetski glas Ivana Prčića vodi i u te krajeve, tamo gdje i danas unatoč
svemu žive naši sunarodnjaci. Njegov vapaj kao da želi utoliti i sve ono što čovjek
može tamo čuti i doživjeti.

Čujemo opet glas one stare žene u Gornjim Martincima na Dravi koja je
prostodušno ovako rekla: " U nas najviše nema ništa ". Ili je to glas Josipa Gujaša
Džuretina, najvećeg pjesnika Hrvata u Mađarskoj, na žalost, kao i obično, rano pre-
minulog, koji nam poručuje: " Kad bih prestao pjevati, riječi bi me zagušile ... "

.....

U Ivana Prčića i u slučaju njegove poezije radi se o čovjeku duboko čovjekoljubivom koji svoje srce nije imao kome pokloniti. Zato nam ga je svima dao. Na toj intimnoj ravni raste njegova poezija, tražeći postojano naša srca ... Ima li onda pravo pjesnik, pitamo se svi dajući nam se na taj način, očekivati našu ljudsku pozornost, naše prihvaćanje i našu zahvalnost. Jer, unatoč sve učestalijoj ljudskoj ravnodušnosti spram poezije, uvijek će se naći pojedinci stvaraoci i oni koji će ih čitati. Pjesnici su ljudi za koje kao da ne znamo od kuda su došli i zašto čine ono što čine.

Takav je i Ivan Prčić, takva je i njegova poezija ...

Uvijek iznova ona budi u nama poruku da danas, baš danas postanemo braćom jedni drugima. Za uzvrat dao nam je pjesnik svoj neispunjeni ljudski život. I konačno, sve ono što danas nismo spomenuli, a što se i ne može izreći u ovakvom jednom pristupu o Ivanu Prčiću, pjesniku koji svojom današnjom nazočnošću među nama čini čast ovoj sredini, ostalo je u njegovim pjesmama. Zato ih čitajmo!

J. L.

Ivan Prčić (snimak oko 1970. g.)

NA GOLGOTI SAMOVANJA

(Pružila mi ruku)

— o —

Dan za danom,
godinama
sve to novim klinovima
prikiva me život
na križ Kalvarije
da krvarim
na Golgoti samovanja.

Oko mene i uz mene
baš nikoga,

ni lupeža lijevoga,
ni desnoga,

ni tuđina, a ni svoga.

Vulkan bola grotlom grla
iz grudi mi
zdvojan vapaj vrgne vani:

“Eli ... Eli ... Lamma Sabaktani!”

Uvijen u platno mrtvih
u hram Uskrsnuća stupih.

Proljeće ....

Uoči Uskrsa – predveče
u hramu Gospodnjem
Služba teče ...

Stojim ...

Zora života – djevojče
cvijet proljeća,
đurđevak
stoji do mene.

Obraze njene – rumene
plavi prami
rube,
iz očiju dvije zvijezde
Danice
sunce snube.

Služba teče.

“Pružite mir jedni drugima”
prozbori obrednik puku

i tada mi
ona –
ta zora života – pružila ruku!
(1976)

Ivan Prčić
Tavankut

(Iz zbirke ‘Zrnca biserja’
Subotica, 1981. g. str. 189.)

Ivan Prčić (snimak iz 1940. g.)

PROCVATALA ZOVA

Ivan Prčić
Tavankut

(Kraljička pisma)

Procvatala zova,
Procvatala zova — Ljeljo!
Na prvi dan D'ova,
Na prvi dan D'ova — Ljeljo
Nakitila grane,
Nakitila grane — Ljeljo!
Prije zore rane,
Prije zore rane — Ljeljo!
Lipim bilim cvitom,
Lipim bilim cvitom — Ljeljo!
I budi mirisom,
I budi mirisom — Ljeljo!
Bunjevačku nanu,
Bunjevačku nanu — Ljeljo!
Ustaj, ustaj nane,
Ustaj, ustaj nane — Ljeljo!
Lomi moje grane,
Lomi moje grane — Ljeljo!

Kiti s njima dvore,
Kiti s njima dvore — Ljeljo!
Striju i prozore
Striju i prozore — Ljeljo!
Da ne gine, nane,
Da ne gine, nane — Ljeljo!
Običaj nam stari,
Običaj nam stari — Ljeljo!
Budi momke, nane,
Budi momke, nane — Ljeljo!
Momke i divojke,
Momke i divojke — Ljeljo!
Da umiju lice,
Da umiju lice — Ljeljo!
Da vide kraljice,
Da vide kraljice — Ljeljo!

(1960.)

“Kraljice” (snimak oko 1930. g.)

RUŠEVINA

Tu sam —
među vama.
Ćio,
ćio.

Dvorac sam —
od kamena stanca klesan.
Kule moje među oblacima,
rubin,
biser
u školjkama
mašte — ritma — rima.

Vidite me.
Zašto onda
nikog od vas ne zanima
kakva blaga dvorac ima.

Pitat ćete
možda —
onda
kada budem ruševina:

„Ćiji li je bio —
kakvo li je blago krio
onaj dvorac
tamo gore povrh gore —
sada ruševina —
od kamena stanca klesan
sa kulama među oblacima?!

(1980.)

Ivan Prčić
Tavankut

Ivan Prčić
Tavankut

EPITAF ZA PJESNIKA

Ko mrav među mravima,
sâm
samovah međ' ljudima.

Sred ljudi oka zdravih
što
vidjet me nisu znali.

Sred ljudi zdrava sluha
za
pjesme mi gluha uha.

Moma ja ljubljah svijet
ko
pčele što ljube cvijet.

Sav u ljubav zanijet
ja
neljubljen moram mrijet'.

O, čujte, namjernici,
zov
te humke u ravnici:

„Pogledajte ovaj grob!
tu
počiva pjesama rob!”

(1975.)

SADRŽAJ "SUBOTIČKE DANICE" ZA 1985. GODINU

<i>Jos jednom 'podvoriti' svoj narod</i>	33
<i>Papa Ivan Pavao II seljacima</i>	35
<i>Papa Ivan Pavao II mladima</i>	37
<i>Papa Ivan Pavao II mladima u Beču</i>	40
<i>Mons Jozef Tomko: Sinoda 1983. g.</i>	41
<i>Mons Matija Zvekanović: Sjever Bačke u Srcu Marijinu</i>	47
<i>Z. K.: Sveta godina Otkupljenja u Bačkoj</i>	51
<i>Andrija Anišić: Marija kao uzor savršenog života</i>	53
<i>Antun Gabrić: Andrija Palković, bistrički hodočasnik</i>	57
<i>Pavao: Oče naš ...</i>	62
<i>Z. K.: Euharistijski kongresi u Bačkoj</i>	63
<i>Z. K.: Štovanje sv. Leopolda Bogdana Mandića u Bačkoj</i>	75
<i>Vjenceslav: Sonetni vijenac (odlomak) (pjesma)</i>	78
<i>Ante Jakšić: Slavimo Te, Gospodine!</i>	79
<i>Andrija Anišić: Obraćanje</i>	79
<i>Z. K.: Katolička Crkva je dobila nov Zakonik</i>	87
<i>Ante Jakšić: Crkva (pjesma)</i>	88
<i>Z. K.: Ekumenski značaj posjete mons Jozefa Tomka</i>	89
<i>— —: Maranatha – Dođi, Gospodine Isuse! (pjesma)</i>	91
<i>Deset godina svećeništva</i>	92
<i>Mladomisnici Subotičke biskupije</i>	93
<i>Vk G.: Svjetski molitveni dan žena</i>	95
<i>Ivan Prčić: Asiškome svecu (pjesma)</i>	96
<i>— —: Mladi kršćanin pred svijetom</i>	97
<i>Marko Forgić: Tečajevi priprave za brak</i>	98
<i>LIK: Peta obljetnica smrti Pavla Bešlića</i>	99
<i>Marga Stipić: Dvije pjesme</i>	100
<i>o. M. Miloš: 50. obljetnica redovničkih zavjeta P. Horvata</i>	101
<i>Kata Ivanković: Dvije pjesme</i>	104
<i>Tomislav Augustinov: Četvrta crkva u Vajskoj</i>	105
<i>Ana Balažević: Dvije pjesme</i>	106
<i>Vojmir: +Ento Ostrogonac</i>	107
<i>T. K.: Dvije pjesme</i>	108
<i>Stjepan Beretić: Rad s mladima</i>	109
<i>Stipanac: Bačka naša (pjesma)</i>	115
<i>Matija Dulić: Moj rodni kraj (pjesma)</i>	115
<i>Marija Vujković Lamić: Oj, njive ... (pjesma)</i>	115
<i>Jakov Kujundžić: Dvije pjesme</i>	116
<i>Dr Ladislav Vlašić: Moj boravak u Subotici</i>	117
<i>Tona Kujundžić: Kapelica (pjesma)</i>	123
<i>s. Fides: Podne i vječnost (pjesma)</i>	124
<i>s. Tješimira: Gospode, hvala (pjesma)</i>	124
<i>Ante Jakšić: Prve pjesme (pripovijetka)</i>	125
<i>Veco Labudić (Lajčo Budanović) : Mastalundžije (Pripovijetka)</i>	131

<i>Đula Milodanović: Dvije pjesme</i>	134
<i>Blaško Rajić: Prva krađa (pripovijetka)</i>	135
<i>Antun Gabrić: Iz prošlosti Tavankuta</i>	138
<i>--ca: Ivica se ponovio kukuruzovinom (pripovijetka)</i>	139
<i>--ca: Baču (pjesma)</i>	140
<i>Ivan Prčić: Litovanje - uživanje (pjesma)</i>	142
<i>Ivan Prčić: 'Oće - neće kobila da kreće (pripovijetka)</i>	143
<i>Ivan Prčić: Don Papučić i grof Mesadan (pripovijetka)</i>	144
<i>Matija Dulić: Tebi, zemljo moja (pjesma)</i>	145
<i>Uzidana ručkonoša (bunjevačka narodna pisma)</i>	146
<i>Antun Gabrić: Pametan pulin (pripovijetka)</i>	147
<i>Tri đačke riči (narodna pripovijetka)</i>	149
<i>Siromak privario vruga (narodna pripovijetka)</i>	150
<i>Tri brata i jabuka (narodna pripovijetka)</i>	151
<i>Biografski podaci o suradnicama</i>	152
ŠALJIVE STRANICE	153
PRILOZI DJECE I MLADIH	157
ZBORNİK "SUBOTIČKE DANICE"	
<i>s. M. Anđelina: Odnos L. Budanovića prema redovništvu</i>	171
<i>s. M. Anđelina: Dani biskupa L. Budanovića u Subotici</i>	179
<i>o. Tomo Vereš: Socijalni rad Lajče Budanovića</i>	181
<i>L.I. Krmpotić: L. Budanović kao pisac članaka</i>	191
<i>T. K. : Biskup L. Budanović i mladi</i>	199
<i>Veco Labudić (Lajčo Budanović): Miroljub</i>	201
<i>Ante Evetović Miroljub: Moje zvanje (pjesma)</i>	203
<i>LIK: Sveti Metod u Baču</i>	204
<i>Mons Matija Zvekanović: Bačka nadbiskupija</i>	205
<i>Anka Petričević: Srebrno klasje se njiše (pjesma)</i>	210
<i>L. I. Krmpotić: 60 godina od smrti Ivana Evetovića</i>	211
<i>s. Fides: Dvije pjesme</i>	215
<i>Marijan: Tri pjesme</i>	216
<i>Stjepan Beretić: Ivan Evetović o Šokcima u Baču</i>	217
<i>Ivan Gat: Tri pjesme</i>	224
<i>Stjepan Beretić: Bač kroz povijest i 19. stoljeće</i>	225
<i>Blaško Dekanj: Pajo Kujundžić (1859 - 1915.)</i>	233
<i>Dr Marin Šemudvarac: Životni put A. Vidakovića (1914 - 1964.)</i>	239
<i>Aleksa Kokić: Tuga našeg šora u ljetno veče (pjesma)</i>	245
<i>Branimir: Dvije pjesme</i>	246
<i>o. M. Miloš: Sjećanje na o. Alberta Galovića (1888 - 1935.)</i>	247
<i>Marija Vojnić Purčar: Tri pjesme</i>	250
<i>Vojmir: Ive Prčić (1894 - 1959.)</i>	251
<i>Prilozi uz članak o I. Prčiću (Bunjevačke narodne pisme)</i>	261
<i>J. L.: Poetska samoća Ivana Prčića</i>	265
<i>Pjesme Ivana Prčića</i>	268

zkvh.org.rs